

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ:
«ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ: ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ, ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ,
ΣΥΚΓΡΙΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ.»

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΗ ΧΡΟΝΙΑ 2009-2010

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ
ΣΤΟ ΠΟΙΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ
ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

ΕΠΟΠΤΡΙΑ: Κωστίου Κατερίνα

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: Χριστοδούλου Μαρίνα

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	4
1. Υλικό το οποίο ερευνήθηκε και εξετάστηκε	9
2. Ανθρωπογεωγραφία	11
i. Τα πρόσωπα και οι ιδιότητές τους:	11
• η αγαπημένη / ερωμένη / ιδανική γυναίκα	13
• η μάνα	33
• η ανδρική μορφή	35
• η μορφή του φίλου και της παρέας	44
• ανώνυμο πλήθος	46
• νεκρά πρόσωπα	50
• θεϊκή – αγγελική / διαβολική ιδιότητα	51
ii. Αυτοπροσωπογραφία:	60
• υπαρξιακές αναζητήσεις του ποιητή	62
• αφιερώσεις ποιημάτων	78
3. Περιβάλλον – ατμόσφαιρα όπου κινούνται τα πρόσωπα	84
• περιγραφές χωριών / πόλεων	84
• φύση	89
• λιμάνια / σταθμοί / πλοία / κλίμα ταξιδιού (- φυγής)	91
• νύχτα	97
• κλίμα φαντασίας / οράματος. Ατμόσφαιρα ονειρική	100
• τρέλα / λογική	106
• θάνατος / πένθος	113
• σιωπή / σιγή	120
4. Το φύλο και η φυλική ταυτότητα στα ποιήματα του Σκαρίμπα	124
• Ανδρογυνία	124
... Ζευγάρια	125
... Ανδρογυνικό πρόσωπο	136
• Αρσενική ταυτότητα	142
• Θηλυκή ταυτότητα	144

• Άφυλο	146
5. Τρόπος περιγραφής και απόδοσης των χαρακτήρων	149
• Τεχνικές	151
6. Συμπεράσματα από την ανθρωπογεωγραφία της ποίησης του Σκαρίμπα	154
Επίλογος	157
Βιβλιογραφία	159
Πίνακας 1: Ιδιότητα	161
Πίνακας 2: Φυλική ταυτότητα	167
Πίνακας 3: Ατμόσφαιρα – περιβάλλον συνθήκες	171

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΗΝ ΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΓΙΑΝΝΗ ΣΚΑΡΙΜΠΑ

Εισαγωγή

Η συνανάγνωση ποιημάτων με αφετηρία τον ψυχολογικό πυρήνα των ηρώων, των ιδιοτήτων τους ως πολίτες ενός κόσμου (ενός ποιητικού κόσμου ή/και ενός κόσμου που αντικατοπτρίζει την τάξη πραγμάτων στην οποία μετέχει τόσο αναγνώστης όσο και ο ποιητής) και τη σχέση μεταξύ των ηρώων του σκαριμπικού σύμπαντος, συντελεί στην ανακάλυψη πολλών νέων οπτικών γωνιών και συμπεριφορών.

Κάποιες σκαριμπικές μορφές αποτελούν εξέλιξη από το ένα ποίημα στο άλλο, από την πρώιμη περίοδο του Σκαρίμπα μέχρι την ώριμή του. Σε αυτή την περίπτωση είτε αναιρούνται οι προηγούμενες μορφές είτε δημιουργείται ένας νέος – τρίτος χώρος όπου μπορούν να συνυπάρξουν τα παλαιότερα με τα «έτερα».

Θα μπορούσε κανείς να μιλήσει για *υβριδισμό* των λογοτεχνικών ηρώων στα σκαριμπικά έργα: πρόκειται για «ελλειμματικούς» χαρακτήρες (όσον αφορά τον τρόπο με τον οποίον οι ίδιοι βλέπουν τον εαυτό τους αλλά και τη σχέση τους με τους υπόλοιπους χαρακτήρες) ενώ η επανεμφάνισή τους, η εξέλιξη ή μετεξέλιξή τους, δεν αφορά μόνο τους στίχους αλλά και τα πεζά. Η πιο πάνω διακειμενική διαδικασία συντελείται είτε με τη χρήση ίδιων ονομάτων είτε με την παρουσία όμοιων εξωτερικών μορφών ή (παρ-)όμοιων χαρακτήρων. Αυτό αποδεικνύει όχι μόνο τον οξύ νου του δημιουργού και την πολυπροσωπία – προσαρμοστικότητα των ηρώων του αλλά και την πολύπλοκη και σύνθετη φύση του σκαριμπικού λογοτεχνικού σύμπαντος από άποψη κουλτούρας, εθνοτήτων, γλώσσας, θρησκείας, ιδεολογίας, φύλου, σεξουαλικής κατεύθυνσης, κοινωνικής τάξης.

Το πέρασμα του χρόνου συμβάλλει στη διαφοροποίηση των χαρακτήρων, στη διαφοροποίηση της οπτικής γωνίας του δημιουργού και της οπτικής γωνίας του αναγνώστη και καθορίζει επομένως και την ερμηνεία. Ωστόσο, η ταυτότητα ενός χαρακτήρα μπορεί να αναγνωρισθεί με κριτήρια

εξωτερικά και εσωτερικά ενώ η συμβολική ερμηνεία του (αντικειμενική ή υποκειμενική) είναι θέσει εξαρτώμενη από την αδιαμφισβήτητη αναγνωστική πολυφωνία. Η αναγνώριση και η ερμηνεία μιας ταυτότητας στηρίζονται στις εξής συνιστώσες: την όψη, τον χαρακτήρα, τις ενέργειες και το ύφος. Με βάση αυτά παρέχεται η δυνατότητα της ερμηνευτικής αξιοποίησης της ταυτότητας.

Στη σκαριμπική ποιητική το λογοτεχνικό υποκείμενο αναζητά την ετερότητα του άλλου προκειμένου να διαμορφώσει τη δική του ταυτότητα. Σε αρκετές περιπτώσεις αυτό παραπέμπει και στην αναζήτηση της ταυτότητας του δημιουργού μέσω των ηρώων του. Ανάλογου τύπου λογοτεχνικά υποκείμενα συναντάμε σε έργα υπερρεαλιστών συγγραφέων (Breton, Εμπειρικός, Εγγονόπουλος) τα οποία θα δούμε και θα συγκρίνουμε με τους σκαριμπικούς ήρωες παρακάτω.

Όπως σημειώνει και η Μαίρη Μικέ «τα σκαριμπικά κείμενα προβάλλουν διαφορετικές εικόνες και όψεις των προσώπων και των πραγμάτων»¹, και ακροβατούν ανάμεσα σε δίπολα όπως «στη λογική και στην παράνοια, στη φαντασία και στον ορθολογισμό, στη μυθοπλασία και στην πραγματικότητα, στο αρσενικό και στο θηλυκό, στο έμψυχο και στο άψυχο, στον εαυτό και στην αντανάκλασή του, στο αντικείμενο και στην αναπαράστασή του.»²

Σημαντικό αποδεικνύεται και το ύφος της σκαριμπικής ποιητικής – μια από τις σημαντικότερες συνιστώσες του λογοτεχνικού φαινομένου, αφού ορίζει την ατομικότητα και τη απαραίλλακτη ιδιαιτερότητα κάθε έργου τέχνης. Η λογοτεχνία αποτελεί έκφραση μιας εσωτερικής, ψυχικής, κατάστασης του δημιουργού της, ο οποίος είναι το φυσικό της αίτιο.³ Η ευαισθησία και η γενικότερη κοσμοαντίληψη του Σκαρίμπα αντανάκλαται στην ανθρωπογεωγραφία της ποίησής του. Ο δημιουργός άλλωστε είναι ο φορέας της εξωτερίκευσης των πολλαπλών προσωπικοτήτων στους στίχους του.

¹ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 240 – 241.

² Μαίρη Μικέ, *ό.π.*, σ. 243.

³ Αικατερίνη Καλέρη: «Το ύφος σε μια εργοκεντρική ερμηνευτική αισθητική της λογοτεχνίας», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία. 18ος – 20ός αι.* (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά, τόμος Α'), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σ. 207.

Ο Σκαρίμπας κατέθεσε: «Θάθελα κάτι για την ποίηση νάλεγα – μα δε μπορώ, δε φτάνει τούτη η χουμάτινη και παράχορδη φωνή μου. Θα τόλεγα σαν κάλεσμα της αινιγματικής ερημιάς μας, κάτι σαν διαμαρτυρία μας, στη στυγερή διαταράχτριά μας, – τη Ζωή»⁴. Τέτοιου τύπου δηλώσεις είναι σαφές ότι έρχονται από κάποιον που «έχει βιώσει βαθιά την ανθρώπινη κατάσταση και δεν υπολείπεται διόλου η σκέψη του όσον αφορά την τραγικότητα αυτής της συνθήκης – επιλέγει μόνο και καταλήγει να την πει και να την περιγράψει συχνά βγάζοντας τη γλώσσα».⁵

Στην παρούσα εργασία γίνεται ξεχωριστή αναφορά στους στίχους που αφορούν υπαρξιακές αναζητήσεις του ποιητή καθώς και για τα βιογραφικά του ποιήματα. Πρόκειται για στίχους οι οποίοι σκιαγραφούν την αυτοπροσωπογραφία του ποιητή. Επίσης ξεχωριστή αναφορά γίνεται και στα ποιήματα τα οποία αφιέρωσε ο ποιητής σε φίλους του ή τα έγραψε με αφορμή τη δράση κάποιου γνωστού του προσώπου. Τα παραθέτω ως μέρος των βιογραφικών του ποιημάτων.

Επίσης παρουσιάζονται τα πρόσωπα της ποίησης σύμφωνα με τις ιδιότητες που αυτά φέρουν, όπως για παράδειγμα η μορφή της γυναίκας (ως γυναίκα – όραμα, ως κούκλα, ως μορφή από το παρελθόν που επανέρχεται στη θύμηση του ποιητικού εγώ, ως νεαρή αγνή κόρη, γυναίκα της υψηλής κοινωνίας και του χωριού, γυναίκα που κάνει παρέα και φλερτάρει με ανδρικές παρέες, ως δυναμική γυναίκα, συνδεδεμένη με το θαλασσινό στοιχείο, κλπ.) Στους στίχους του Σκαρίμπα σημαντική είναι η εμφάνιση της γυναικείας μορφής ως μάνα.

Η ανδρική μορφή παρουσιάζεται ως επί το πλείστον στο περιθώριο, σιωπηλός, με το μυαλό του σε κάποια γυναικεία ύπαρξη. Άλλοτε αναζητά το νόημα στη ζωή του μέσα από πράξεις που οι άλλοι χαρακτηρίζουν «τρελές». Αναλύεται και η ιδιότητα του φίλου και της παρέας, παρουσιάζονται στίχοι που αφορούν την δράση ανώνυμου πλήθους, τις θύμησης νεκρών προσώπων, τη θεϊκή (αγγελική) και διαβολική ιδιότητα.

⁴ Το χωρίο ανήκει στον Γιάννη Σκαρίμπα. Αναφέρεται στη μελέτη του Θανάση Χατζόπουλου «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη» στα *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 308.

⁵ Θανάση Χατζόπουλου «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη» στα *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 308.

Στο επόμενο μέρος της εργασίας αναλύεται το περιβάλλον ή οι συνθήκες στις οποίες δρουν τα πρόσωπα: στα χωριά ή στις πόλεις, παρουσιάζονται οι στίχοι στους οποίους γίνεται περιγραφή της φύσης, των λιμανιών, των σταθμών των τραίνων και η αίσθηση του ταξιδιού και της φυγής, η νύχτα, η ονειρική ατμόσφαιρα ως κλίμα φαντασίας, καθώς και η αίσθηση της αντίφασης ανάμεσα σε λογική και τρέλα. Επίσης παρουσιάζονται οι στίχοι στους οποίους απεικονίζονται στιγμές ή στοιχεία που παραπέμπουν σε θάνατο ή σε πένθος. Σημαντικό στοιχείο της περιρρέουσας ατμόσφαιρας που παρουσιάζεται είναι και η αίσθηση της σιωπής (-σιγής).

Στο τέταρτο μέρος της εργασίας αναλύεται η φυλική ταυτότητα των ποιημάτων σύμφωνα με τα πρόσωπα που παρουσιάζονται σε αυτά: αρσενική ταυτότητα σε ποιήματα όπου μόνο πρόσωπο είναι η ανδρική μορφή, θηλυκή ταυτότητα σε ποιήματα που ασχολούνται μόνο με τη γυναικεία μορφή. Επίσης παρουσιάζονται και ποιήματα όπου συναντάμε στοιχεία ανδρογυνίας είτε με τη μορφή ζευγαριών είτε με τη μορφή προσώπων που φέρουν εξίσου ανδρικές και γυναικείες ιδιότητες. Αναφορά γίνεται και στα ποιήματα όπου δεν γίνεται αναφορά ως προς το φύλο των δρώντων προσώπων και χαρακτηρίζονται ως άφυλα.

Στο πέμπτο μέρος της εργασίας σημειώνονται συνοπτικά οι τρόποι περιγραφής και απόδοσης των χαρακτήρων καθώς και κάποιες τεχνικές του ποιητή. Θεωρώ πως πρόκειται για μεγάλο και σημαντικό μέρος της σκαριμπικής ποιητικής το οποίο χρήζει ιδιαίτερης εμβάθυνσης και ξεχωριστής μελέτης.

Στο έκτο μέρος της εργασίας σημειώνονται τα συμπεράσματα από τη μελέτη της ανθρωπογεωγραφίας στους στίχους του Σκαρίμπα.

Στο τέλος παρουσιάζονται πίνακες που αφορούν: (α) τις ιδιότητες των προσώπων, (β) τη φυλική ταυτότητα και (γ) το περιβάλλον των δρώντων προσώπων. Στους πίνακες σημειώνονται οι τίτλοι των ομαδοποιημένων ποιημάτων και δίπλα σε παρένθεση με συντομογραφία ο χώρος που τα συναντάμε. Για παράδειγμα:

A. Σ. = Άπαντες στίχοι

Π. Π. = Πρωτόλεια Ποιήματα

Δ. Τ. = Δημοσιευμένα στον Τύπο

A. Π. = Αδημοσίευτα Ποιήματα

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

Σ. Π. = Στίχοι σε πεζά

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

1. Υλικό το οποίο ερευνήθηκε και εξετάστηκε.

Για την εξέταση των στοιχείων ανθρωπογεωγραφίας στην ποίηση του Γιάννη Σκαρίμπα, εξετάστηκαν όσα ποιήματα παρουσιάζονται στην ποιητική συλλογή *Άπαντες Σίχοι 1936 - 1970*⁶, (συμπεριλαμβανομένων των ποιητικών συλλογών *Εαυτούληδες*⁷, *Βοϊδάγγελοι*⁸, *Ουλαλούμ*⁹).

Μετά από έρευνα στα προσωπικά αρχεία του ποιητή στο Ε. Λ. Ι. Α. και στη Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας ανιχνεύθηκαν ποιήματα τα οποία παρέμειναν ανέκδοτα και αδημοσίευτα καθώς και άλλοι πρωτόλειοι σίχοι του ποιητή.

Η έρευνα επεκτάθηκε σε βιβλιοθήκες Κύπρου¹⁰ και Ελλάδας¹¹ προκειμένου να εντοπιστούν ποιήματα τα οποία αν και ανέκδοτα είδαν το φως της δημοσιότητας σε τοπικά περιοδικά και εφημερίδες. Είναι αξιόλογη η συνεργασία του ποιητή με τον τύπο της Κύπρου και της ελληνικής επαρχίας.

Προκειμένου η παρούσα εργασία να αποτελέσει όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη δουλειά (όσον αφορά το υλικό που εντοπίστηκε και εξετάστηκε) λήφθηκαν υπόψη διάφοροι σίχοι και ποιήματα τα οποία εγκιβώτισε ο Σκαρίμπας στα πεζά του έργα.

Επίσης εξετάστηκαν πρωτόλεια ποιήματα τα οποία εντόπισα στα αρχεία του ποιητή, στο βιβλίο του Σπύρου Κοκκίνη *Τα αποκηρυγμένα*

⁶ Γιάννη Σκαρίμπα, *Άπαντες σίχοι 1936 – 1970*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970.

⁷ Γιάννη Σκαρίμπα, *Εαυτούληδες*, εκδόσεις Α. Μαυρίδης, Αθήνα 1950.

⁸ Γιάννη Σκαρίμπα, *Βοϊδάγγελοι*, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1976. (Α' έκδοση 1968).

⁹ Γιάννη Σκαρίμπα, *Ουλαλούμ*, Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών, Αθήνα, 1936. (Β' έκδοση Κάκτος, 1975).

¹⁰ Βιβλιοθήκη Πανεπιστημίου Κύπρου, Κυπριακή Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη Πολιτιστικού Ιδρύματος Αρχ. Μακαρίου Γ', Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Λεμεσού, Δημοτική Βιβλιοθήκη Δήμου Αμμοχώστου.

¹¹ Εθνική Βιβλιοθήκη, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Βιβλιοθήκη της Βουλής, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας.

ποιήματα του Σκαρίμπα¹², και στο βιβλίο της Σούλας Παπαγεωργοπούλου Ιωαννίδη *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα του Γιάννη Σκαρίμπα*¹³.

¹² Σπύρος Κοκκίνης, *Τα αποκηρυγμένα ποιήματα του Σκαρίμπα*, εκδόσεις Φιλιππούτη, Αθήνα, 1991.

¹³ Σούλα Παπαγεωργοπούλου Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα του Γιάννη Σκαρίμπα*, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας, Χαλκίδα, 1995.

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

2. Ανθρωπογεωγραφία

«Αυτή η απάτητη και τρομερή περιοχή, ο εαυτός μας –
είναι μια *terra incognita*,
όπου δεν ξέρεις πούθε θα σου ρθει ένα μήνυμα.»¹⁴

Το άγνωστο μέρος ενός εαυτού είναι αυτό που αποτελεί πόλο έλξης εξαιτίας του μυστηρίου του. Οι μορφές των σκαριμπτικών στίχων, όπως αποδίδονται από τον δημιουργό τους, είναι πάντοτε *ελλειπτικές* όσο και αν καταβάλλεται προσπάθεια να παρουσιαστεί μία ταυτότητα. Στις πλείστες των περιπτώσεων αυτή η ταυτότητα είναι πλαστή ή ευμετάβλητη ή άπιαστη ή απλώς η αίσθηση ενός χαρακτήρα. Και εδώ είναι που δημιουργείται το ερώτημα: μήπως αυτή η ελλειπτικότητα είναι ο απώτερος στόχος του ποιητή και έχει καταφέρει να υλοποιηθεί στο μέγιστο;

Με τα πιο πάνω δεδομένα η εικόνα του εαυτού συμπληρώνεται από το άγνωστο της μέρος – και αυτή είναι η γοητεία (για τον αναγνώστη και για τον δημιουργό που βρίσκεται σε μια αέναη προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της ταυτότητας των μορφών του έργου του). Αυτή η συμπληρωματική άγνωστη εικόνα του εαυτού δικαιώνει τη σημασία της έννοιας της απουσίας· της απουσίας των στοιχείων εκείνων τα οποία θέλει να υπάρχουν (ή μήπως δεν τα θέλει;) η οπτική γωνία του ποιητή, του αναγνώστη, του ίδιου του χαρακτήρα στο ποίημα για τον εαυτό του – η *persona* του δημιουργού του.

i. Τα πρόσωπα και οι ιδιότητές τους.

Στους σκαριμπτικούς στίχους παρατηρείται η συνύπαρξη υπαρκτών και φανταστικών προσώπων. Η συνύπαρξη είναι άλλοτε αρμονική και άλλοτε όχι. Υπάρχουν περιγραφές καβγάδων, ανησυχίας και καχυποψίας μεταξύ των ηρώων. Τέτοιου είδους ψυχολογικές αναταράξεις μεταφέρονται και στον αναγνώστη.

¹⁴ Το χωρίο ανήκει στον Γιάννη Σκαρίμπα. Αναφέρεται στη μελέτη του Θανάση Χατζόπουλου «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη» στα *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 308.

Η σύμπραξη αναγνώστη και ποιητικού κειμένου οφείλεται στον επιδέξιο χειρισμό του στίχου από τον ποιητή. Ένας τέτοιος χειρισμός προτρέπει σε δεύτερο και τρίτο διάβασμα αρκετών από τα ποιήματα προκειμένου ο αναγνώστης να αποστασιοποιηθεί και να δει με κριτικό μάτι το κείμενο.

Υπαρκτά ή πρόσωπα της φαντασίας του ποιητή, πρόσωπα βουβά ή εμπλεκόμενα σε ιδιότυπους διάλογους με αμφιλεγόμενα νοήματα, το τελικό αποτέλεσμα σκιαγραφεί το κοινωνικό τοπίο του Σκαρίμπα και παράλληλα της ποιητικής παραγωγής του – και όχι μόνο¹⁵.

Στο ποιητικό έργο του Σκαρίμπα σπάνια δίνονται πληροφορίες για το θρήσκευμα, την ηλικία, τη μόρφωση και το επάγγελμα των προσώπων. Αυτές οι ιδιότητες μοιάζουν σχεδόν ανύπαρκτες στη σκαριμπική ποίηση η οποία δίνει έμφαση στο ψυχολογικό υπόβαθρο των προσώπων της. Στις σπάνιες περιπτώσεις που το κοινωνικό status αποτελεί στοιχείο αναφοράς (π.χ. στο ποίημα «Πώς γελάμε στο Χάρλεμ»), η επισήμανση δεν γίνεται επί τούτου αλλά για να θίξει θέματα αλλοίωσης ανθρωπισμού, ηθών και εθίμων, κοινωνικών καταστάσεων. Μέσα από μία *κεκαλυμμένη τεχνική* ο Σκαρίμπας ασχολείται ξανά με το θέμα "άνθρωπος" δίνοντας έμφαση στο ψυχολογικό υπόβαθρο των προσώπων του.

Η σκαριμπική ανθρωπογεωγραφία αναδεικνύεται μέσω της εμβάθυνσης στη ψυχολογία των ηρώων. Η πρόζα δεν περιγράφει «οριζοντίως» αλλά «καθέτως», εμφανίζοντας ακόμα και τις εσωτερικές συγκρούσεις του ατόμου ως φαινόμενα της ρήξης του με τον κόσμο. Επίσης αντανakλάται η εικόνα που έχει ο πρωταγωνιστής τόσο για τον εαυτό του όσο και για το περιβάλλον του.

Η ανθρωπιστική θεώρηση των πραγμάτων και η ανθρωπινότητα των ημερών είναι αυτό που απασχολεί τον ποιητή από τη γραφή των λυρικών πρωτόλειων ποιημάτων του, στη μετέπειτα ρομαντικών καταβολών μυστικιστική *Ουλαλούμ*, στην clownery των *Εαυτούληδων* και στους διαβολοθεϊκούς *Βοϊδάγγελους*.

¹⁵ Αρκετά πρόσωπα εμφανίζονται και στα πεζογραφήματά του είτε φέροντας το ίδιο όνομα (π.χ. Γιάννης, Αγγέλα), είτε έχοντας κοινή εξωτερική όψη (π.χ. κούκλα, αρλεκίνος, ρομπότ, πρόσωπα ανδρογυνικά, η άπιαστη - αέρινη γυναικεία μορφή που περνάει με χαρακτηριστικό βάδισμα), είτε εμφανίζοντας κοινά εσωτερικά χαρακτηριστικά γνωρίσματα (π.χ. αντιφατικότητα απόψεων του ποιητικού εγώ, η «σκληρή» και δύσκολη γυναίκα). Όλα τα παραπάνω αποτελούν κοινούς τύπους στην ανθρωπογεωγραφία της γενικότερης συγγραφικής παραγωγής του Σκαρίμπα.

Συγκεκριμένα, εμφανίζονται πρόσωπα με τις εξής ιδιότητες:

Η αγαπημένη / ερωμένη / ιδανική γυναίκα.

Γυναίκα – όραμα:

Είναι η γυναίκα η οποία όσο όμορφη και αιθέρια είναι, άλλο τόσο έχει την ευχέρεια να ξεφεύγει από τον ποιητή και κατ' επέκταση από το ποιητικό εγώ. Είναι γυναίκα δύσκολη, μπορεί να ταξιδεύει, γίνεται άπιαστη και αυτό της επιτρέπει μέσα στους σκαριμπτικούς στίχους να ξεφεύγει και από τα επίγεια όρια· από τα όρια τούτου του κόσμου. Ενίοτε, η φυγή από αυτά τα όρια παραπέμπει στο ταξίδι που γίνεται μετά θάνατον, στον άλλο κόσμο.

Όπως στον υπερρεαλιστικό ποιητικό χώρο έτσι και στους σκαριμπτικούς στίχους, η αναζήτηση μια γυναικείας μυθικής ταυτότητας είναι ποικίλη και κυμαινόμενη. Γίνεται το 'άλλο' πρόσωπο που βρίσκεται μεταξύ ζωής και θανάτου, το πρόσωπο που σαν ένας μύθος είναι χαμένο και δε μπορεί να επιστρέψει παρά μόνο μέσα από μια νέα ανακάλυψη κατά την οποία το ποιητικό εγώ (για να ανακαλύψει είναι εν κινήσει και) μεταφέρεται σε κατάσταση διαύγειας, σε 'άλλη' οπτική γωνία. Υπάρχει επίσης η εικόνα της γυναίκας που σε αυτήν κατοικεί η αιώνια νεότητα και γίνεται η μορφή της ζωικής ορμής της επιθυμίας, «που μόνο μέσα της, οι παρορμήσεις της καρδιάς και των αισθήσεων βρίσκουν της ατελεύτητη αντιφώνησή τους»¹⁶.

Η γυναίκα είναι η ετερότητα την οποία το ποιητικό εγώ θέλει να κατακτήσει. Αυτή η ετερότητα τοποθετείται στο κέντρο της ποιητικής σκηνής από τον δημιουργό και προσπαθεί να την πλησιάσει. Πρόσβαση είναι η ποίηση, για να πάει στην άλλη πλευρά του οράματος. Για τους υπερρεαλιστές αυτή η άλλη πλευρά του οράματος είναι «η ετερότητα του άλλου – της γυναίκας έξω από το χρόνο»¹⁷. Αυτήν την ετερότητα πραγματεύεται ο Σκαρίμπας και από αυτήν εμπνέεται για να σκιαγραφήσει το διαφορετικό, το άπιαστο και το απρόσιτο στην ολότητά του, ταυτίζοντας την περιπέτεια της ποίησης και του νέου λόγου με την περιπέτεια του έρωτα.

¹⁶ Ανδρέας Μπρετόν, *Αρκάνα 17*, μτφρ. Στ. Κουμανούδης Ύψιλον 1984, σ. 59.

¹⁷ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου, *ό.π.*, σ. 292.

Για την εικόνα της ιδανικής γυναίκας δίνονται περιγραφές που αφορούν την εξωτερική εμφάνιση στο ποίημα «Μυριαστερούσα»¹⁸. Πρόκειται για την εικόνα της γυναίκας – όραμα.

*(...) διάβηκε με τα χείλη της – άνθος γυμνό – στο δρόμο
κι είχε στον φραμπαλά ανθιά ζωγραφιστά και – φλόγα
καρφίτσωμένη – άλικο τριαντάφυλλο στον ώμο.
Μύρια στις γόβες της αστριά χρυσά 'χε κεντημένα
(...)
κάτω απ' του ποδόγυρου της το κύμα, επέτα το ένα
μετά το άλλο της – πουλιά – τα πόδια και τα επάτει.¹⁹*

Το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι»²⁰, κινείται στον ίδιο ρομαντικό – αιθέριας ατμόσφαιρας χώρο με το ποίημα «Μυριαστερούσα»²¹:

*Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,
τάργιου της ποδόγυρου σήκωσε – μη στάζει! –
μι' άκρη, κι ύψωσ' – όνειρο – στο πεντάλ ποδάρι.*

*Πάτησε και κάθησε μέσαθε όλη ρέμβη
και σαν (που το ψάρεψε δίχτυ) άσπρο - εφώτα
κάτω από το βέλο της... Κι έφυγε ως είχ' έμβει
– πόδι, αμάξι, όνειρο – μέσ' στα πρώτα φώτα...²²*

Επίσης η οραματική μορφή της γυναίκας στο «Ουλαλούμ»²³:

*Ήταν σα να σε πρόσμενα Κερά
απόψε που δεν έπνεε όζω ανάσα,
κι έλεγα: Θάρθει απόψε απ' τα νερά
κι από τα δάσα.
(...)
και νά, μαζί σου κιόλας αρχινώ
χρυσή κουβέντα:*

*...Πώς – νά, θα μείνει ο κόσμος με το «μ π ά»
που μ' έλεγε τρελόν πως είχες γίνει*

¹⁸ Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71).

¹⁹ Από το ποίημα «Μυριαστεριούσα», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71).

²⁰ Ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 78-79.

²¹ Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71).

²² Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 78-79.

²³ Ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

καπνός και – τάχας – σύγνεφα θαμπά
προς τη Σελήνη...
(...)
Νύχτωσε και δε φάνηκες εσύ·
(...)
Τόσο πολύ μ' αγάπησες Κερά,
που άκουγα διπλά τα βήματά μου!
Πάταγα γώ – στραβός – μέσ' στα νερά;
κι εσύ κοντά μου...²⁴

Στο ποίημα «Une valse des perles», η γυναικεία ύπαρξη η οποία περιγράφεται μοιάζει να μην έχει υλική υπόσταση:

*Νάσουν σαν να μην ήσουν και σαν (νάσαι)
ούτε να σ' είχα ονειρευτεί να κρους την πόρτα
να κραίνε τα πουλιά και να σφυράνε
οι λεύκες σαν βιολιά τον Μάη – που εώρτα.*

*Να μην σ' είχε ο Θεός σκεφτεί που σ' έπλα
ν' ακολουθάν σε αέρινοι συντρόφοι,
πετάμενο φάντασμα με πέπλα
κι' ολόχρυσον στο μέτωπό σου καμπτόν όφι.*

*Ίσιδα; Υποθεά της καλονής; ή Αντινέα;
να περπατήσεις δεν νογάς Θεέ μου – Θεέ μου
ανθρώπινη, ζωντανή, ωραία και νέα,
με σάρκα και φωνή – κόρη τ' ανέμου;²⁵*

Η γυναίκα – όραμα συναντιέται και στο ποίημα «Κοιμωμένη»:

*Σύ, του κό - ναι του κόρφου σου να τραβήξεις την κό-
πιτσα - κύμα το στήθος σου να φουσκώνει λευκό,
και στην κά - ναι στην κάμαρη φως να λάμπει σου, αφρός,
ο μηρός, ο μηρός...²⁶*

Σαν όνειρο περιγράφει το ποιητικό εγώ τη βοϊδαγγελική μορφή στο ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος». Το μοτίβο της άσπρης γυναίκας που κοιμάται και προβάλλει το πόδι της συναντιέται και στο ποίημα «Κοιμωμένη».

²⁴ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

²⁵ Από το ποίημα «Une valse des perles». Στο Ε.Λ.Ι.Α., αρχαιακό υλικό Γιάννη Σκαρίμπα, φάκελος 1/20, προέλευση αρχείου Τασία Σελέκου.

²⁶ Από το ποίημα «Κοιμωμένη», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπα, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 45.

Η γυναικεία μορφή η οποία βρίσκεται σε φάση ύπνου, μοιάζει με όραμα μπροστά στα μάτια του αρσενικού εγώ.

*Τα μάτια σου ραμμέν' από
μετάξι μοιάζαν ως απο-
κοιμήσει,*

*σε φως ο ύπνος σ' είχε αγνό
και σ' είχε ανάσκελην ιχνο-
γραφήσει.
(...)*

*Ν' άκουα εντός σου πώς κυλά
η σιγή σου – έσκυπα τρελά –
και πάει,*

*μα στάθηκ' άναυδος σαν ως
να σ' αντανάκλα ο ουρανός
στα χάη!²⁷*

*Βοϊδάγγελέ μου ελάμπαν τα
λευκά σου πόδια, ενώ κατά-
κορύφως*

*σαν ζίφος κρέμονταν φωτός
τόνα σου χέρι στις νυκτός
το ημίφως...²⁸*

Στις γυναικείες φιγούρες της σκαριμπτικής ποίησης είναι χαρακτηριστική η σιωπή. Σπάνια αθροίζουν λόγο. Το υποκείμενο αναζητά την αγαπημένη ή την όμορφη γυναικεία φιγούρα η οποία θα τον εμπνεύσει. Αυτή είναι αμίλητη, ήρεμη ή κοιμάται και γίνεται η Μούσα του. Μέσα από την έμπνευσή του για τον έρωτα θέλει να φτάσει στην ελευθερία σκέψης και έκφρασης και να «βγει έξω από τα όρια»: αυτή η διαδικασία παραπέμπει στην «εξέγερση» των υπερρεαλιστών, τη μόνη δημιουργό του φωτός. Αυτό το φως μπορεί να αναγνωρίσει μόνο τρεις δρόμους: την ποίηση, την ελευθερία και τον έρωτα.²⁹

*ψηλά στη στήλη της σιγής μας,
πάνω μου στρέφει καθ' αστέρι,*

²⁷ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

²⁸ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

²⁹ Ανδρέας Μπρετόν, *Αρκάνα* 17, μτφρ. Στ. Κουμανούδης Ύψιλον 1984, σ. 98.

γυρίζει κάτωθι μου η Γη μας³⁰.

Γυναίκα – κούκλα:

Η ιδέα της φευγάτης γυναίκας που καταλήγει να είναι ψεύτικη· τελικά είναι η γυναίκα κούκλα. Παρουσιάζεται αμίλητη, ακίνητη (σαν νεκρή), με μια σπασμωδικότητα στην όψη της που «κρύβει απ' την άλλη όψη της το ιδεώδες της ηρεμίας και της ακινησίας: το παιχνίδισμα με τα ερεθίσματα της ζωής, την παράλληλη έλξη του θανάτου.»³¹

*Πού την είδα; Συλλογίζομαι αν στους δρόμους
την αντίκρυσσα ποτές μου ή στ' αστέρια,
τους χυτούς της φέρνει η ιδέα μου τους ώμους
δίχως χέρια!*³²

*(...) – και τ' όμμα
ήταν σφαίρα. Σπασμός τρίγωνος τα χείλη
και το στόμα.
(...) ώ χαύνη κόρη των πνευμάτων,
σε μια βιτρίνα σ' έχουν στήσει γυναικείων
φορεμάτων!...*

Επίσης:

*Και πώς, τα μαλλάκια σου μπούκλα τη μπούκλα
ωραία θα στάφιαχνα με – κόπτσες και τέλια –
σε στυλ Πομποαδούρ να σ' είχα μια κούκλα
μου τέλεια.*³³

Η όμορφη γυναίκα με την οποία το ποιητικό εγώ έζησε έναν αληθινό έρωτα επανέρχεται στη θύμησή του. Η λειτουργία της μνήμης η οποία ανιχνεύει το παρελθόν πλάθει στους στίχους τις στιγμές τους:

*Δίχως αστέρια και Σελήνη
χωρίς «Μαμζέλ, μετά τρεμούσης
χειρός» και δίχως κόν «εκείνη
εις την αγχόνην» δίχως «ούσης».*

Πάρ' έτσι ανθρώπινα και σκέτα,

³⁰ Από το ποίημα «Πικρό πουλάκι», δημοσιευμένο στην εφημερίδα *Εύριπος*, τ.χ. 2, Χαλκίδα, 20/6/1931. Από τα πρώιμα ποιήματα του Σκαρίμπα.

³¹ Χριστίνας Ντουριά, «Απηχήσεις του Ε. Α. Πόε στο έργο του Γιάννη Σκαρίμπα», *Πρακτικά Α΄ Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 243.

³² Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

³³ Από το ποίημα «Το βαλς χωρίς ντάμα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 57-58.

– σκυμμένη ως σ' είδα να ξεπλένεις –
σ' αγάπησα εγώ Βιολέτα
στο φως μιας μέρας περασμένης.

Δεν ήσουν σύ «Ματθίλδη» ή Μούσα,
μήτ' «ομιχλώδης» ο έρωτάς σου
μήτε κι εγώ πως τραγουδούσα
κάτ' απ' τα παράθυρά σου.

Μα ήσουν γλυκεία χωρίς «γαζίες»
και δίχως σουβενίρ δικιά μου
κι όλες οι ημερομηνίες
μιλούσαν ίδια στην καρδιά μου.

Κι ως μίλειες ήταν σαν να σβούσαν
τ' αγνά σου λόγια και σαν όπως
να διάβαιναν και να περνούσαν
κάθ' εποχή και κάθε τόπος...³⁴

Η γυναίκα που εγκατέλειψε τον άνδρα:

Μές στη στιγμή που μ' άφησες της έρημου
τραγουδιστά με πάει η λύπη ώ φίλη,
ταμπούρλο μαύρο εγώ κρατώ στο χέρι μου,
κι' αυτή τρουμπέτα κόκκινη στα χείλη.³⁵

Γυναίκα – κόρη:

Ο Μπρετόν στην *Αρκάνα 17* ανέφερε ότι «ο μύθος ικανοποιεί συγχρόνως πολλά νοήματα (...) και ξετυλίγει λίγο λίγο τις καμπύλες της σημασίας του στην αρχή τόσο περίπλοκης στα διάφορα επίπεδα.»³⁶. Σύμφωνα με τη Διαμάντη Αναγνωστοπούλου, ένα τέτοιο μοντέλο είναι η γυναίκα – παιδί, η οποία δεν αντιπροσωπεύει τόσο μια γυναίκα, αλλά κυρίως «μια κατάσταση της θηλυκότητας ως αξίας που πρόκειται να αναδυθεί στο μέλλον»³⁷. Αυτή η διάσταση ανάμεσα σε γυναίκα και θηλυκότητα συσχετίζεται άμεσα με την ανύψωση, με το πέρασμα του καθημερινού προς το μύθο.³⁸

³⁴ Από το ποίημα «Βιολέτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 108.

³⁵ Από το ποίημα «Εμβατήριο γαμήλιο...», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 121.

³⁶ Ανδρέα Μπρετόν, *Αρκάνα 17*, μτφρ. Στ. Κουμανούδης Ύψιλον 1984, σ. 83.

³⁷ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου ως αναγκαία προϋπόθεση διαμόρφωσης της ταυτότητας σε γαλλικά και ελληνικά υπερρεαλιστικά

Η νέα κόρη, το τρελοκόριτσο, με την ενέργειά της και το (υπερρεαλιστικό) φως της θα φωτίσει την κάμαρα του ποιητικού εγώ. Η παρουσία της αντισταθμίζει τη βουβή στοιχειωμένη κάμαρα, τα στοιχεία θανάτου (τάφοι, καντήλι, φάντασμα), και τη μελαγχολία. Η παιδίσκη, ως λαμπρό πλάσμα με μάτια που δημιουργούν τρικυμίες, ξυπνά την επιθυμία και ο ποιητής – άντρας μπορεί να αγγίξει την πηγή της δημιουργίας.

*Ξανάλα τρελοκόριτσο ξανάλα πάλι
στην καμαρά μου τη βουβή τη στοιχειωμένη
στην κάμαρα που στάζει λύπη και που βγαίνει
το φάντασμα μιας κόρης 'γάλι αγάλι.*

*Γειτονοπούλα μου τρελή ξανάλα πίσω
με των χειλιών σου το πεντάμορφο Απρίλη
στην καμαρή μου, που σταλάζει απ' το καντήλι
βαθιάς αγάπης, ένα φως παραμυθίσο.*

*Όταν πρωτόρθες – αχ! ο νους μου σαν το βάνει
το βραδυ κείνο το χλομό σα το χρυσάφι
στην καμαρά μου που τη γιόμισαν οι τάφοι
από καημούς από ψυχές κι από λιβάνι.*

*Κι έχυσες μέσα της το γέλιο των χειλιών σου
και της λευκής σου φορεσιάς τη λαμπροσύνη
Κόρη τρελή! και τη βαριά της τη γαλήνη
τη συνεπήρε η τρικυμία των ματιών σου.*

*Έκλαψε μέσα μ' η ψυχή βαθιά μου ωιμένα
από τον πόθο που μου φλόγιζε τα μάτια
«κι όσα μ' απόμειναν – ανάμνησες – κομμάτια
κείνη ζητώντας να ταιριάσω στα χαμένα».*

*Ξανάλα τρελοκόριτσο ξανάλα πάλι
στην καμαρά μου τη βουβή τη στοιχειωμένη
Στην κάμαρα που στάζει λύπη και που βγαίνει
το φάντασμα μιας κόρης 'γάλι αγάλι.³⁹*

Στο ποίημα «Η νέα Λάουρα» του Εμπειρικού διαβάζουμε:

*Όταν κοιμούμαι
τα λουλούδια της αμασχάλης σου*

λογοτεχνικά κείμενα», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σ. 291.

³⁸ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου, στο ίδιο, ό.π., σ. 291.

³⁹ Το ποίημα βρίσκεται στο βιβλίο του Σπύρου Κοκκίνη, *Τα αποκηρυγμένα ποιήματα του Σκαρίμπα*, εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 1991, σ. 49.

έρχονται
και μου θωπεύουν
όλο το κορμί
και σαν ζωγραφίζω
τότε
έρχονται
τα μάτια σου
τα ωραία
στην άκρια του χρωστήρα μου
και
σεργιανίζουν
πάνω
σ' όλη την επιφάνεια
του
μουσαμά
για να ζέρης:
σ' έχω κάνει αθάνατη.⁴⁰

Στον Μπρετόν η αθώα και νέα κοπέλα:

*Συ που δεν ξέρεις το κακό παρά μονάχα εξ' ακοής. Συ ιδανικά ωραία. Συ που το παν σε οδηγεί πίσω στο ξημέρωμα. [...] Υπάρχεις όπως συ μόνη ξέρεις να υπάρχεις. [...]*⁴¹

Η γυναίκα – παιδί προσφέρει όψεις της πραγματικότητας που ποτέ δε θα μπορούσε ο άντρας να σκεφθεί από μόνος του και αυτό την καθιστά άπιαστη, με άθικτη την αναρχία της παιδικότητας, της αθωότητας, την «πολύμορφη διαστροφή» σύμφωνα με ορισμό του Φρόιντ, την εγγενής μαγεία. «Γίνεται το στήριγμα του έρωτα ως αδιάπτωτης επιθυμίας που διαφεύγει από το κοινότυπο και θέλει να αγγίξει το απόλυτο άλλο, ακριβώς γιατί η γυναίκα-παιδί είναι αυτό που ο ποιητής-άντρας δεν έχει, αυτό που δεν είναι. Γι' αυτό το σώμα της παρουσιάζεται συχνά σαν φυσικό τοπίο, που ο άντρας καλείται να το εξερευνήσει εις βάθος.»⁴²

Το ανδρικό ποιητικό 'εγώ' συναρπάζεται από τη σύνδεση σώμα-γυναίκα-φύση.

*Και σείς δενδράκια σταίς δροσιαίς
και στους ανθούς πνιγμένα
που στα κλαδιά σου η λαλιά*

⁴⁰ Ν. Εγγονόπουλος, «Η νέα Λάουρα», *Ποιήματα*, τόμ. Β', Ίκαρος, 1985, σσ. 138 – 139.

⁴¹ Ανδρέα Μπρετόν, *Νάντια*, μτφρ. Στ. Κουμανούδης, Ύψιλον, 1981, σ. 146 – 147.

⁴² Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας [...], *ό.π.*, σ. 294.

των ηδονιών αντιλάλα
τώρα και σείς πενθήσατε
με τα πουλιά καϋμένα
μαράθητε γιατ' η γλυκεία
παρθένα δεν με αγαπά.⁴³

Η παρθενία εξισώνεται με το απόλυτα φυσικό σώμα κάτι που καθιστά απόλυτα προνομιακή τη μορφή της αγαπημένης. Παράλληλα «ενδυναμώνει τη διάσταση του άπιαστου και ανέγγιχτου ακόμα και μέσα στην επαφή του με την ηδονή»⁴⁴. Ο Lacan επεσήμανε ότι το γυναικείο αντικείμενο εκκενώνεται από κάθε πραγματική ουσία και έτσι οδηγείται στην εξιδανίκευση και την αλληγορία επειδή «δεν μιλάμε ποτέ με τόσο έντονα ερωτικά λόγια παρά όταν το πρόσωπο μεταστρέφεται σε μία συμβολική λειτουργία»⁴⁵. Η αντίστοιχη συμβολική λειτουργία μπορεί να εγγραφεί με την «εξιδανικευμένη και απρόσιτη εγκατάσταση του γυναικείου αντικειμένου με τη μορφή της γυναίκας-παιδιού»⁴⁶.

Εικονοποιίες του γυναικείου σώματος βρίσκουμε και στα ελληνικά υπερρεαλιστικά κείμενα. Στον Εγγονόπουλο οι γυναίκες π' αγαπούμε είναι ρόδια, κύκνοι, δάση, λίμνες, «οι κοιλιές τους είναι ο ουράνιος θόλος», «τα χείλη τους είναι ο ήλιος, το φεγγάρι»⁴⁷. Στον Εμπειρικό η γυναίκα είναι αδιαχώρητη από τη φύση και τη θάλασσα. Αντίστοιχη σύνδεση γυναίκας - θάλασσας συναντάμε και στον Σκαρίμπα. Σε αυτή την αλυσίδα των αναλογιών εγκαθίσταται μια σημαίνουσα μέσα από το τρίπτυχο της γονιμότητας, της ένωσης και του αισθησιασμού.⁴⁸

⁴³ Από το ποίημα «Κλάψατε». Ανέκδοτο. Δημοσιευμένο στο περ. *Ανθών*, έτος Α', τχ. 7, 7.5.1910, σ. 6.

⁴⁴ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας [...]», *ό.π.*, σ. 295.

⁴⁵ J. Lacan: «L'amour courtois en anamorphose», *Le Séminaire VII «L'éthique de la psychanalyse»*, Seuil, Παρίσι 1986, σ. 179.

⁴⁶ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας [...]», *ό.π.*, σ. 295.

⁴⁷ Ν. Εγγονόπουλος, «Ύμνος δοξαστικός για τις γυναίκες π' αγαπούμε», *Ποιήματα*, τόμ. Α', Ίκαρος, 1977, σσ. 142 – 146.

⁴⁸ Αναγνωστοπούλου Διαμάντη, *Η ποιητική του έρωτα στο έργο του Α. Εμπειρικού*, Ύψιλον, 1990, σ. 136 – 150.

Η μορφή της ποθητής νεαρής και αγνής γυναίκας παρουσιάζεται στο ποίημα «Μπαλάντα». Εδώ η γυναικεία μορφή περιγράφεται μόνη, αφίλητη, νέα και γενναία. Ο άντρας προσμένει την αντάμωσή τους:

*Και νάναι κι αυτή – όπως κι εγώ – γενναία
η αφίλητή μου, η αγαπημένη μου, όταν
– όμορφα ακόμα, ακόμα νέα –
γλυκά θαρχόταν...⁴⁹*

Από το 'εσύ' της γυναίκας αναδύεται η ετερότητα, που στο υπερρεαλιστικό πεδίο, προσδένεται στη διαφορά των φύλων. Ο υπερρεαλιστικός έρωτας εδώ δε νεκρώνει την ετερότητα αλλά τη διατηρεί. Αν στους στίχους του Εμπειρικού ο 'άλλος' δεν είναι ένα αντικείμενο που γίνεται δικό μας ή γίνεται 'εμείς', αλλά αποσύρεται αντίθετα μέσα στο μυστήριο του⁵⁰, έτσι και στους σκαριμπικούς στίχους η αγαπημένη μοιάζει με «σχήμα θολό» και τόσο μακρινό που την καθιστά όνειρο ανεκπλήρωτο:

*Έμεινε μόνη εκεί – να λέω μακρυνά μου,
όζ' απ' της καρδιάς μου τα όρια μένει:
σχήμα θολό στα επίγεια δάκρυά μου
η αγαπημένη...⁵¹*

Στο ποίημα «Ο σταθμάρχης», η γυναίκα με την προσφώνηση «κυρά» γίνεται όνειρο για διασταύρωση στην αιωνιότητα:

*Ω, εσύ, κυρά μου χέρι, δόντια, μάτι,
όνειρο και τραίνο πού την πάς τη νιότη,
έδωσα σινιάλο – τ ο κ α θ ή κ ο ν! – για τη
διασταύρωσή μας στην αιωνιότη...⁵²*

Σε παρόμοιο πνεύμα γίνεται η απεικόνιση της γυναίκας στο ποίημα «Φαντασία». Μοιάζει με τη γυναίκα – όραμα, όμως αυτή τη φορά ταξιδεύει στην αιωνιότητα, έξω από «την τρικυμία του κόσμου», μαζί με το ποιητικό εγώ.

⁴⁹ Από το ποίημα «Μπαλάντα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 34-36

⁵⁰ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου, *Η ποιητική του έρωτα στο έργο του Α. Εμπειρικού*, Ύψιλον, 1990, σ. 113.

⁵¹ Από το ποίημα «Μπαλάντα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 34-36

⁵² Από το ποίημα «Ο σταθμάρχης». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 59-60.

*Νάναι σα να μας σπρώχνει ένας αέρας μαζί
προς έναν δρόμο φιδωτό που σβεί στα χάη,
και σένα του καπέλου σου πλατειά και φανταιζί
κάποια κορδέλα του, τρελά να χαιρετάει.*⁵³

Το μυαλό του ποιητή ανατρέχει σε γυναικεία ύπαρξη η οποία κατάφερε να βρει το φως και να ξεφύγει από τα επίγεια. Αυτό το φως παραπέμπει στο υπερρεαλιστικό φως ως απόρροια του τριπτύχου έρωτας – ελευθερία – ποίηση που εγκωμίασαν οι υπερρεαλιστές.

Πρόκειται για τη γυναίκα που κατάφερε να πραγματοποιήσει την έξοδο φυγής από τα όρια τούτου του κόσμου – που τόσο επιθυμούσε ο ποιητής – ή για την πικρή θύμηση της γυναίκας του που πέθανε στα 33 της χρόνια;

*Ωραία, ναι... Μα εγώ φαρμάκι
έπινα, σκέφτοντας εντός μου,
αυτήν που σαν χελιδονάκι
ξεφτούρισε απ' το φως του κόσμου...*⁵⁴

*Και το μποτίνι σου – ψηλό τακούνι – τα χέρια κρίνοι
(κρίνοι, ή μην έτοιμα ν' αποδημήσουνε πουλιά του ανέμου;)*⁵⁵

Η αίσθηση της φυγής απεικονίζεται και στο ποίημα «Το βάζο». Η γυναίκα ως ζωγραφιά η οποία θέλει να ξεφύγει από τα στενά όρια του διακοσμητικού ρόλου που είναι καταδικασμένη να έχει:

*Θεέ μου! Κίνα! Και στραβίζω σαν νειογέννη-
το γατί. Σινό πενάκι – «κάνθος»
δόντι, μύτη – εκεί – ζωγραφισμένη
ως άνθος.*

*Σε μια κάμψη το ποδάρι μου – ίδιο ξίφος –
στο πορσελανί μου χαμογέλιο,
με τα μάτια παρδαλά – Θεέ μου τί ύφος
τέλειο!*

*Να πηδήξω από το βάζο μου; Τί φόρμα
ενός σκίτσου – κίνησης σαν τόξο –
φώς το γόνα, φώς το πήδημα, ως θα ώρμαα*

⁵³ Από το ποίημα «Φαντασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 22.

⁵⁴ Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119.

⁵⁵ Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119.

στα όζω.⁵⁶

Γυναίκα της υψηλής κοινωνίας:

Απεικονίζεται στο ποίημα «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)». Σε μια αίθουσα χορού βαλς με μπάντα στην οποία

*οι έζωμες μηλαίδες και τα ζεύγη,
που ωραία στροβιλίζονταν⁵⁷*

παρουσιάζεται το θηλυκό που αγαπά το διάβασμα, είναι ωραία, μελαγχολική, μοναχική, δεν χορεύει, είναι μοιραία, ωχρή και ακίνητη. Με το βιβλίο στο χέρι δεν αντιλήφθηκε ότι το πλοίο βυθίζεται:

*στο πέλαο που αγάλι έκανε κ ρ ά τ ε ι ...
Ω η Κυρία, η Κυρία αυτή η μοιραία
με πάντα το βιβλίο – τώρα – ώ νάτη –
κρυφά το σκά απ' την πόρτα, κι' είν' ωραία,*

*μα ωχρή... Ενώ το πλοίο πλέει (ή δεν πλέει;)
τον πλοίαρχο κρατεί κι αγνή και κρύα:
- «Γροίκησα σαν κάποιο τίναγμα» του λέει
- Μα βέβαια, βυθιζόμεθα Κυρία!...⁵⁸*

Πρόκειται για το ιδεατό μοντέλο εκπαίδευσης και συμπεριφοράς της κοινωνικά αποδεκτής γυναίκας του πρώτου μισού του 19ου αιώνα. Η Σοφία Ντενίση⁵⁹ γράφει για την ηρωίδα της συγγραφέως Hannah More και για την ηρωίδα ενός/μιας Έλληνα/νίδας ανώνυμου/ης συγγραφέως. Η More εισηγείται μια θέση υποταγμένου συντρόφου, ενώ ο/η Έλληνας/νίδα συγγραφέας αποδέχεται, αν και όχι αδιαμαρτύρητα μία θέση υποτελούς δούλου ελπίζοντας σε μελλοντική καλύτερευση της θέσης αυτής. Με αυτές τις επισημάνσεις αποδεικνύεται η επικράτηση του ανδρικού κατεστημένου της εποχής. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε κείμενα της εποχής αυτής αποδεικνύεται ότι στις

⁵⁶ Από το ποίημα «Το βάζο», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 105.

⁵⁷ Από το ποίημα «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 63-64.

⁵⁸ Από το ποίημα «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 63-64.

⁵⁹ Sophia Denissi: «The ideal 'other' as expressed in an English and a Greek nineteenth-century novel for ladies», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία. 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά, τόμος Α'), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σσ. 261 – 272.

γυναίκες δοκιμάζονται τα όρια της ελαστικότητας και της ηθικής μιας κοινωνίας.

Η αίσθηση της «Κυρίας», δηλαδή η μορφή εκείνης της γυναίκας η οποία είναι κοινωνικά αποδεκτή και εμπνέει το σεβασμό λόγω της καταγωγής της, με ύφος απόμακρο και αυστηρό που δεν επιτρέπει τις συναισθηματικές εξάρσεις συναντάται και στο ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος»:

*Ωραίο και περίεργο – Κυρία – παιχνίδι
επαίξαμε οι δυο μας μ' ευγένεια στο ξίφος,
– ποντάραμε σε όλα, στα μάτια, στο φρύδι
στο ύφος.
(...)
Να κλαίμε; Α όχι (ντροπή!) Σε μιάν άκρηα⁶⁰*

Γυναίκα του χωριού:

Σε ύφος και γλώσσα γραφής που θυμίζουν ηθογραφικό διήγημα από τους *Καύμους στο Γριπονήσι*, η γυναίκα στο χωριό περιμένει απάντηση από τον αγαπητικό της με γράμμα, μετά από φήμες στο χωριό για τη σχέση τους:

*...Απάντησής σου – λέει – ουδεμία
και απορεί το αίτιον που
η ζωή της – λέει – κρεμίζεται εκ μία
τρίχα εξ αιτίας τ' αδερφού
(...)
Και είμαι ο αγαπητικός της
- σειόνται τα δέντρα στο χωριό!
(...)
Σειέται και το Μαριώ μου σειέται
και πάει στη στράτα μοναχή⁶¹*

Ο αγαπητικός της όμως την έχει ξεχάσει:

*δι' εμέ ποθεί, ενώ στην Πανα-
γιά άλλες ανάβουν τα κεριά.⁶²*

⁶⁰ Από το ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 113.

⁶¹ Από το ποίημα «Το Μαριώ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 76-77.

⁶² Από το ποίημα «Το Μαριώ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 76-77.

Η γυναίκα του χωριού με μη ελκυστική εμφάνιση αποτελεί στο θολό – ερωτευμένο μυαλό του πρωταγωνιστή έναν άπιαστο καημό. Αυτή η γυναικεία ταυτότητα αν και βρίθει αρνητικών χαρακτηριστικών, εντούτοις αποτελεί μία ολότητα καθώς τα αρνητικά χαρακτηριστικά δεν εξαλείφονται· υπάρχουν για να τονίζονται τα θετικά. Μέσω της αφηγηματικής τέχνης δημιουργείται μία ολότητα έστω και αντιφατική καθώς η εν λόγω γυναικεία ύπαρξη δεν είναι άσχημη αλλά ερωτεύσιμη:

*Από την πόλη εγώ κι αυτή χωριάτα
οúd' είδηση της τρέλας μου είχε πάρει:
τα μούτρα της τα φουσκομαγουλάτα
να λέω φεγγάρι.*

*Ξεραγκιανός κι απόλιωσα γι' αυτήνα
να παραλώ στον καφενέ, στην πιάτσα
κι ας τάζε γουρούνια – έλεγα κρίνα
τ' αδρά της μπράτσα!*

*Ψέματα που τα πίστευα – και πόσο!...*⁶³

Η μορφή της ποθητής γυναίκας μοιάζει με ζωγραφιά: η όψη της, τα αισθήματα που ξύπνησε στο ποιητικό εγώ, ακόμα και η ανάμνηση των χώρων της – του σπιτιού της. Πρόκειται για μυστικοπαθή γυναικεία φιγούρα. Τα στοιχεία της παραμένουν άγνωστα. Οι σίχοι αποδίδουν το άπιαστο της μορφής της και την ικανότητά της να δραπετεύει από την αγάπη. Σε υλικό επίπεδο, οι σίχοι αποδίδουν σαν ποιητική ζωγραφιά το σπιτάκι της ζωγραφισμένο με μπογιές από τρελή παλέτα:

*(...)ήσαν χρώμα τα σπίτια της, ζωγραφιές οι ανέμοι
και οι δρόμοι μπογιές!*

*Μαθητούδι μου ο έρωτας μέσ' στις ρούγες κοντά μου
κεί, ζωγράφος εμάθαινε με παλέτα τρελή,
στις μπογιές όπως έφτανε εβουτούσε και νά μου
η ζωή παρδαλή...*

*Το σπιτάκι της κόκκινο τόχε βάψει, και γκρίζα
τα γυρτά παραθύρια του – δυό γραμμές μολυβί
είχε σύρει για (τάχατις) κυπαρίσα, απ' τη ρίζα,
μέσ' σε φόντο μαβί.*

Κουτουρού μέσ' στα χρώματα εβουτούσε! Μια φλόγα

⁶³ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 83.

*είχε κάμει την όψη της, τα μαλλιά της καπνούς·
(...)
θα πουλώ την εικόνα της – ζουγραφιές που με καίνε
αναμμένο δαδί...⁶⁴*

Η φιγούρα της λυρικής γυναικείας παρουσίας είναι κοινός τόπος στη σκαριμπτική ποίηση. Στο «κλίμα του ρομαντισμού μια εποχής που έφυγε ανεπίστρεπτα, κινείται και το ποίημα «Η άγνωστη». Το κλίμα του Σκαρίμπα σ' αυτή τη συλλογή είναι σύστοιχο βέβαια με το SPLEEN που είναι διάχυτο στην ατμόσφαιρα, τη ζωή και την ποίηση.»⁶⁵ Στο ποίημα «Η άγνωστη» ακούμε το ρομαντικό τραγούδι της φευγάτης γυναίκας για τα μαλλιά της, το πάτημα των τακουριών της, του κυματισμού των ρούχων της:

*Κι ήταν ωραία ως πέρασε άκρη του δρόμου εκεί,
μ' άγνωστο πάτημα ποδιού και τρυφερό μυστήριο,
στο πεζοδρόμι κρούοντας ωραία ερημική,
των τακουριών της το γοργό κι ερωτικό εμβατήριο.*

*Στάθκα στητός, τη μουσική γροικώντας του αλαφρού
κυματισμού των ρούχων της – κι εντός μου ό,τι είχε σπάσει
κι ήταν τραχύ, στης φούστας της το ευγενικό φρού-φρού,
χρυσός να γίνετ' ένιωθα καρπός πόχει ωριμάσει!*

*Έφυγε αυτή... Ποιος ξέρει πού – σε ποια σιγή ερημιάς –
νοσταλγική το βήμα της τ' άγνωστο πάει να δώσει,
κι αυτή – το νιώθω ναι – που αν ήθελε, με μιάς,
τον βάρβαρό μου εαυτό γλυκά θάχε ημερώσει.⁶⁶*

Εξαίρεση – σύμφωνα με τον Σ. Γρ. Σταμπουλού⁶⁷ – στις γυναικείες μορφές αποτελεί η γυναίκα στο ποίημα «Ραχέλα»⁶⁸. Αν και η γυναίκα έχει κατακτηθεί δεν επήλθε ευτυχία και ερωτική πληρότητα, αλλά ήρθε η πλήξη και

⁶⁴ Από το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σσ. 38 - 39.

⁶⁵ Π. Ν. Παναγιωτούνης, *Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας*, Εταιρεία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα, 1986, σσ. 15 – 16.

⁶⁶ Από το ποίημα «Η άγνωστη», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 27.

⁶⁷ Σ. Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 305.

⁶⁸ Βλ. το ποίημα στο Ε. Λ. Ι. Α., αρχαικό υλικό Γιάννη Σκαρίμπα, φάκελος 16/12 – 16/47 (στην καταγραφή 13 – 54), αρ. 35 (καταγραφή αρ. 41). Προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης.

η αδιαφορία. Μ' αυτό τον τρόπο αποδεικνύεται ότι αυτό που ενδιαφέρει τον ποιητή είναι το παιχνίδι της ανένης ονειροπόλησης του έρωτα.⁶⁹

Η γυναικεία μορφή αποτελεί πρόσωπο που δίνει χαρά και την απόλαυση του φλερτ στις κρασοπαρέες:

*Κι' ακόμα, ωραία ήταν ως στάζαν
χρυσά τα λόγια μας κοντά της,
τα μάτια της ως μας κυτάζαν
ως μας μεθούσε η ομορφιά της.*⁷⁰

Το παιχνίδι του φλερτ με μία Κυρία:

*Ωραίο και περίεργο – Κυρία – παιχνίδι
επαίξαμε οι δυο μας μ' ευγένεια στο ζίφος,
– ποντάραμε σε όλα, στα μάτια, στο φρύδι
στο ύφος.*⁷¹

Η μορφή τη δυναμικής γυναίκας με άγριο χαρακτήρα, η γυναίκα – αφέντρα παρουσιάζεται στο ποίημα *Η Μάριον Μέξικα του Τζα Ι*:

*του κουρνιαχτού θα σ' έπαιρνε στημένη
στη σέλα αητομούτα μ' ως να μη
θάπεφτες με τη γλώσσα δαγκωμένη
από σφυριές και πέταλα κορμί...*

*Πάνω στο καθαρόαιμό σου άτι
(ίντσες πολλές τα πόδια του – λιγνά)
ως κι οι πιστολοθήκες σου, το άχτι
τους μάσαγαν μουχτερές κι αργά, ως να,*

*σένα κατάπιναν! (...)*⁷²

Ο ποιητής φανερώνει «εχθρική» στάση απέναντι σε αυτή τη δυναμική γυναικεία μορφή:

*(...) Άλλο δε μένει:
ίδιον Αβεσαλώμ στα δέντρα (αλλοιά)*

⁶⁹ Σ. Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 305

⁷⁰ Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119.

⁷¹ Από το ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 113.

⁷² Από το ποίημα «Η Μάριον Μέξικα του Τζα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 106.

*τ' άτι να σε τινάξει – κρεμασμένη
απ' τα τετράπηγά σου τα μαλλιά...*⁷³

Η μορφή της γυναίκας η οποία καταφέρνει να έχει το πάνω χέρι και να επιβάλλει με τρόπο τη θέλησή της στον άντρα που την αγαπά συναντάται και στο ποίημα «Η αγαπητικιά μου»:

*Και μ' έκαιγε κοντά με φως – τη φίληγα στα χείλη –
μου φώταε με τη φωτιά – και με βρυσιές μ' ευλόγα –
εδώ ο παπάς, κεί ο παπάς – η φλόγα – το φυτίλι –
... κι έπεφτα πά στη φλόγα!*⁷⁴

Ο τύπος της έξυπνης γυναίκας η οποία κατάφερνε με την πονηριά της και την ομορφιά της να πετυχαίνει αυτό που θέλει συναντάται στην σκαριμπτική ποίηση όπως και στο λογοτεχνικό κλίμα του μεσοπολέμου. Αυτή η γυναίκα κατάφερνε, παρά τα όσα κόλπα έκανε στον άντρα που την ποθούσε, στο τέλος να του ξεφεύγει:

*«Ω να σε κάψω, Γιάννη μου, για να σ' αλείψω μέλι...»
– ενώ γώ χύμαγα στο φως κι έπιανα τη φωτιά της,
εδώ ο παπάς, κεί ο παπάς – μου ζέφευγε σά χέλι
εμένα η ομορφιά της...»*⁷⁵

Η γυναικεία μορφή που κινεί τα νήματα, η Κλωθώ, εμφανίζεται στο ποίημα «Η επίσκεψις». Ο ρόλος της είναι να συνδράμει στην τύχη ενός πλοίου:

*Πράγματι. Και λεπτόν πως – τις – να διανοείται
(τις οίδε δε, τί, η Κλωθώ θα κόψει ή ράψει;)
είτε τον λόγο της αφίζεώς του, είτε
τα φώτα του – γιατί; – είχεν ανάψει.*⁷⁶

⁷³ Από το ποίημα «Η Μάριον Μέξικα του Τζα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 106.

⁷⁴ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

⁷⁵ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

⁷⁶ Από το ποίημα «Η επίσκεψις», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 115-116.

Η σύνδεση της γυναίκας με το θαλασσινό στοιχείο και με το καράβι: Στο ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.» η όψη της γυναίκας ελκύει τους μελαγχολικούς και αμίλητους παρευρισκομένους μεταξύ των οποίων βρίσκεται και το ποιητικό εγώ:

(...) κι' ως το βλέμμα σας – σαΐτα – και το δόντι
μας ετράβαε, εμείς
σε κυττούσαμε θλιμμένοι, σιωπηλοί
και γλυκοί

(...)

στο σκοτάδι προφίλ
λάμπει – σφάχτης – το δόντι το μάτι,
και μας πρόσμενε με φώτα αναφτά
το βαπόρι.⁷⁷

Επίσης στο ποίημα «Αναμπέλα – Λη»:

*Ποια είσαι Άχ! Άχ δεν μου το λές της λέω καϋμένη
στο πλοίο – φάντασμα ήσουν και σύ λίγο ή πολύ;
Στα ναυτολόγια όλων των πλοίων είναι γραμμένη
να λέγομαι (κι ας μην υπάρχει) Α ν α μ π έ λ α – Λ ή !⁷⁸*

Το ερωτικό κρυφό παιχνίδι ανάμεσα σε έναν άντρα και μία Κυρία συνδέεται με το πλοίο. Το ύφος του έρωτά τους παρομοιάζεται με το σιωπηλό ταξίδι του πλοίου. Και όπως φεύγει το ταξίδι έτσι φεύγει και η δική τους ιστορία.

*Ωραίο και περίεργο – Κυρία – παιχνίδι
επαιζαμε οι δυο μας μ' ευγένεια στο ξίφος,
– ποντάραμε σε όλα, στα μάτια, στο φρύδι
στο ύφος.⁷⁹*

*Και ωραία ένα πλοίο που ερχόταν – χαρά του! –
κοντά 'πό λίγο αίμα μας, και γίνονταν όπως:
χρυσά είναι κι αξίζει να κλαίμε – κρυφά του –
ο κόπος.*

(...)

Προσμένει; ... Ά – όχι. Θα ήταν γελοίο

⁷⁷ Από το ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 46-47.

⁷⁸ Από το ποίημα «Αναμπέλα – Λη». Δημοσιευμένο στην εφημερίδα Προοδευτική Εύβοια (αρ. φ. 117, 24.3.'77, σ. 2). Βρίσκεται στο Ε.Λ.Ι.Α., αρχείο Γ. Σκ., στο Ε.Λ.Ι.Α., φάκελος 1, (προέλευση αρχείου Τασία Σελέκου).

⁷⁹ Από το ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 113.

να πιάσουμε – πάλι; – Κυρία μου το ζίφος
απλώς γιατί στάθηκε αυτό – εκεί – το πλοίο
με ύφος...⁸⁰

Στο ποίημα «Το καράβι», το ποιητικό εγώ ζητά από την αγαπημένη του να του μιλήσει – σαν παραμύθι για ένα καράβι:

*Ειπέ μου, αγάπη μου, για ένα καράβι
θολό που ολομόναχο πάει,
(...)
Αγάπη μου, αγάπη μου, το πλοίο με πλώρη
θολή κι η θεόρατη εκείνη
– φωτιά π' ανεβαίνει απ' τα δάσα, απ' τα όρη –
η Σελήνη.
(...)
Και ύστερα μείνε – κι εγώ – σ' ένα δρόμο
και – τί όνειρο στο σβήσε και στ' άψε! –
το κεφάλι ακουμπώντας – ολόρθη – στον ώμο
μου κλάψε...⁸¹*

Η γυναίκα είναι το μήλο της έριδος ανάμεσα σε δύο άντρες:

Στο ποίημα «Σφαχτό της αγάπης», το ποιητικό εγώ κινδυνεύει από τον σύζυγο της γυναίκας που ποθεί.

*(...)
Τί θα ζητώ; Είν' απίστευτο! Τρυφερόν σαν 'να βρύο,
κάποιας φριχτής προαπόλαυσης με λικνίζει τ' ακάτι,
τώρα του άντρα σου σκέφτομαι που με τρύπησε κρύο
– πικρή σαγίτα – το μάτι.

Ω! πώς μ' ελκύζει το μίσος του! Τραγουδεί μου το αίμα
βαθύ τραγούδι του ίλιγγου – παίζει της μοίρας μου η βιόλα –
καθώς βουβός μ' αντιπέρασε, το σκληρό του το βλέμμα
μού τα υπόσχονταν όλα...

Όλα, εκτός από σέ!... Κι' εγώ παράξεν' αγάλι
θέ να σταθώ μπρος στο μίσος του – εκεί – απ' το βλέμμα σου κάτω
σά 'να πουλί που ξεφτούρισε απ' της νυχτός τ' ακρογιαλί
προς τις ακτές του θανάτου...

Λοιπόν θάρθω! Κατάχλωμος – πνεύμα ριγό της γητειάς σου –
να ορθωθώ μπρός στην πόρτα σου – τρελού ονείρου μου Αράπης –
θα προσφερθώ στο σιλέτο του εκεί μπροστά στη ματιά σου*

⁸⁰ Από το ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 113.

⁸¹ Από το ποίημα «Το καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 55 – 56.

Στο τελευταίο τετράστιχο, το ποιητικό 'εγώ' είναι εν κινήσει. Κινείται εξαιτίας της ερωτική επιθυμίας. Αυτή η κίνηση, χάριν της ερωτικής συνάντησης, διαταράσσει τον κόσμο. Παράλληλα χαρίζει ζωντάνια και ενέργεια εξαιτίας της ανακάλυψης και της αναγνώρισης του άλλου. Ο 'άλλος' – η γυναίκα εμφανίζεται μέσα σε έναν κόσμο κινητικό και το υποκείμενο ('εγώ') καλείται να αποκαλύψει τον εαυτό του σε αυτό το κάλεσμα.

Η μορφή του πεσόντος αγγέλου (και σύζευξη θείκου με το ζώο) στο *Θείο Τραγί* που ακούει στο όνομα Γιάννης, θα εξελιχθεί σε γυναικείες φιγούρες οι οποίες θα ονομαστούν «βοϊδάγγελοι», για να ενώσουν εκ νέου το ζώο και το αγγελικό σε ένα θαυμαστό νεολογισμό που δεν κρύβει τη σύνθεση του, ούτε τον θαυμασμό αλλά ούτε και την απώθηση για το γυναικείο.⁸³ Στο ποίημα «Σφαχτό της αγάπης», η γυναικεία φιγούρα η οποία σαγηνεύει, είναι η οντότητα που πυροδοτεί την ένταση ανάμεσα σε δύο αρσενικά. Ο Θανάσης Χατζόπουλος χαρακτηρίζει αυτή τη γυναικεία μορφή «γυναικείκελο»: «Ως βοϊδάγγελοι στην ομότιπλη ποιητική συλλογή κυκλοφορούν οι γυναικείες φιγούρες που εμπνέουν τον έρωτα, όλα αυτά τα σκοτεινά και δυσοίωνα πρόσωπα που η σάτιρα τούς δίνει ανθρώπινη μορφή και τα οδηγεί – τί παράδοξο – ως τη συμπάθειά μας, δεν κρύβει παρά την αρχική διαλεκτική ανάμεσα σε βασιλιά και τρελό με την παρεμβολή πλέον ενός γυναικείου προσώπου που άλλοτε γίνεται αντικείμενο πόθου και άλλοτε δεν είναι παρά ένα γυναικείκελο το οποίο ζητάει να πάρει ζωή από τους δύο άντρες συντρόφους, ανταγωνιστές. (...) Ο έρωτας που μπορεί να κινήσει τον άνθρωπο σε θέση βασιλιά, μπορεί εξίσου να τον φέρει και σ' εκείνη του τρελού. (...)»⁸⁴

⁸² Από το ποίημα «Σφαχτό της αγάπης», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 110.

⁸³ Θανάσης Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, ό.π., σ. 311.

⁸⁴ Θανάσης Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, ό.π., σ. 306.

Στα ποιήματα «Βοϊδάγγελος Πρώτος» και «Βοϊδάγγελος Δεύτερος» η αποστροφή στη γυναικεία παρουσία καθιστά τη γυναίκα σύμβολο με ιδιότητες αγγελικές και διαβολικές.

*Κι ως δυο μουτζούρες των φρυδιών σου οι ματσαγγόνες·
(το – ζώο – στόμα σου ανοιχτό έως τ' αφτί σου).
Ω των μηρών σου οι – αρχαίου Ναού – πεστές κολώνες,
Ω – μου – Βοϊδάγγελε η ασκήμια η λατρευτή σου!...⁸⁵*

και:

*Βοϊδάγγελέ μου ελάμπαν τα
λευκά σου πόδια, ενώ κατά-
κορύφως*

*σαν ζίφος κρέμονταν φωτός
τόνα σου χέρι στις νυκτός
το ημίφως...⁸⁶*

Η ασχήμια και η ομορφιά στη γυναίκα συνυφαίνονται με το σεξουαλικό στοιχείο. Άλλωστε η γυναίκα ήταν κατά τη σκαριμπτική σκέψη η μεγαλύτερη πρόκληση. Αν στο ποίημα «Σφαχτό της αγάπης», η γυναικεία σαγήνη πυροδοτεί εντάσεις, πιο κάτω τα στοιχεία θηλυκότητας αποκτούν σεξουαλική ταυτότητα.

*Ωραιοάσκημη, ασκημωραία μου κοιμήσου,
μ' αυτό της μύτης σου (το ρύγχος) της γελοίας,
δυο κώνοι μπρούντζου να ορθωθούν σένα οι μαστοί σου
και δυο, τα τσίνουρα – προκών – τόζα ασφαλείας.⁸⁷*

Η μάνα:

Στους παρακάτω στίχους διαγράφεται η μετάβαση από τη γλυκιά μητρική αγκαλιά στην αγκαλιά της αγγελικής, αιθέριας γυναίκας: γίνεται σύνδεση των αγνών μητρικών συναισθημάτων με τα ερωτικά συναισθήματα απέναντι σε μια αιθέρια ύπαρξη η οποία εμπνέει (εξίσου;) συναισθηματικά το ποιητικό εγώ:

⁸⁵ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαρος, Αθήνα 1968, σ. 11.

⁸⁶ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

⁸⁷ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαρος, Αθήνα 1968, σ. 11.

*Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,
(...)*

*Ω, η τρελή η μάνα μου – στο βυζί της, όντας
με γλυκαποκοίμιζε – τί μ' εκράτει, Θεέ μου;
και – μπεμπέ – δε μ' έδιωχνε τότε μπουσουλώντας
να σε βρω – όπου νάσουνα – φως μου κι άγγελέ μου.⁸⁸*

Το μοντέλο του έρωτα που προκρίνεται, ανακαλεί το ερωτικό μοντέλο της μητέρας με το παιδί της.⁸⁹ Το σώμα της μητέρας είναι ο πρώτος 'έτερος' με τον οποίο ερχόμαστε σε επαφή. Αυτή η πρώτη σχέση μας εισάγει, αγόρια και κορίτσια, στο σχηματισμό της ταυτότητάς μας ως αντρών και γυναικών. Αν αρνηθούμε σ' αυτή την πρώτη σχέση την οικοδόμηση της διαφοράς του φύλου, τότε γλιστράμε σε μια συνεχή επανάληψη της θεώρησης του ερωτικού υποκειμένου ως ενός και μοναδικού, (...) και της κάθε ερωτικής σχέσης ως συνεχούς επιστροφής στην ακινησία της έκστασης που αρνείται τη διαφορά ανάμεσα στα δύο μέλη και κινείται στα δύο άκρα του ναρκισσισμού και της έκστασης.⁹⁰

Η μάνα στους παρακάτω στίχους μοιάζει να υπερεκτιμά τα παιδιά της:

*Χρυσά με τρόπους και μαλλιά... Οι ράφτες μας (τί νόες
και μαίτρ - α-χά) μας μπάζουνε στους ραφτικούς των οίκους
– γυμνοί εμείς!... οι μάνες μας, για ιδές τες κεί – αθώες –
είναι σαν δε μας γέννησαν μικρούς κουτούς πιθήκους!*

*Και – τραλαλά... – τ' αδέρφια μας: τα φίδια, οι γάτοι, οι σκύλοι –
στα τέσσερ' άλλα περπατάν κι άλλα παν' με τα στήθη⁹¹*

Η μάνα που θρηνεί για το χαμό του παιδιού της:

*Θα σε ξεχάσω ένα απόγεμα που θάχω – τί ωραία! – πεθάνει
(...)
Δε θα με γνοιιάζει. Η μάνα μου, δε θα υπάρχω να λέει
(...)*

⁸⁸ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 78-79.

⁸⁹ X. Gauthier, *Surréalisme et sexualité*, Gallimard/Idées, Παρίσι, 1971, σ. 71.

⁹⁰ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου (...)», *Ταυτότητα και ετερότητα (...)*, ό.π., σ. 296.

⁹¹ Ποίημα «Η τράτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 80-81.

*θα της την σκάσω ανεπάντεχα και θα την κάμω να κλαίει
καθώς για χάρη της γέλαγα κι ας έκλαιε εντός μου η καρδιά.*⁹²

Το κλίμα του θανάτου συνδέεται με τη μάνα στο ποίημα «Ευθανασία», σηματοδοτώντας την απαρχή της ζωής ως το τέλος της:

*Θα πεθάνω ένα σούρπο θολό. Θάνατι βράδυ
(...)
Μόνο αυτή. Κι η μανούλα μου που ήξερε πόσο
με τραβούσαν τα σούρπα, τα φεγγάρια – ώ Μάνα! –
τα γλυκά ξεπορτίσματα της αγάπης, κι ως τόσο
τα θαμπά και τα πλάνα.*⁹³

Η μάνα γίνεται το πρόσωπο αποστροφής του ποιητικού εγώ:

*Έναν όλον μου, μάνα, το σύμπαν – το άπαν –
μές στις τύχες μου που επαίχτη τις άνισες
και ιδές στην παλάμη μου, πώς τάδαν, πώς τάπαν
οι αγάπες σου οι μοίρες – τσιγγάνισες.*⁹⁴

*Τα χάρδια σου, οι χάρες μου, οι γλύκες (του τόσο
ουρανού μου στα μάτια) οι εφτάρριζες,
τί κόποι χαμένοι σου στον αφράτο μαστό σου
σαν σ' ύπνους γλυκούς μέ νανάριζες...
(...)
Τάχτα – τά! μου – στα χέρια της – νά κι η λύπη που εγίνη
μου μάνα (και μωρό γώ ακόμη της!)
ιδές με, κιόλας, στο χάος πώς θα σβένω – Σελήνη
κρεμασμένη απ' την πάμφωτη κόμη της...*⁹⁵

Η ανδρική μορφή: (συνήθως ταυτοποιημένη με το ποιητικό εγώ).

Ο άνδρας παρουσιάζεται ως επί το πλείστον περιθωριοποιημένος, απογοητευμένος από έναν έρωτα, επιθυμώντας μία γυναίκα ή αντιτάσσοντας τον εαυτό του με σαρκασμό και ειρωνεία απέναντι στις κοινωνικές συμβάσεις.

⁹² Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

⁹³ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σσ. 25 – 26.

⁹⁴ Από το ποίημα «Ότι εμού εστί», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 118.

⁹⁵ Από το ποίημα «Ότι εμού εστί», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 118.

Σε αρκετά σημεία της σκαριμπτικής ποιητικής η περιθωριοποίηση της ανδρικής μορφής είναι αποτέλεσμα της ειρωνικής σχέσης του ατόμου με το άμεσο περιβάλλον του.

Το ανδρικό «εγώ» στις πλείστες των περιπτώσεων διακατέχεται από εσωτερικές συγκρούσεις οι οποίες σπανίως εκφράζονται. Ο αποκλεισμός του και η απελπισμένη διαφυγή του στο όνειρο ή στην παράνοια διαφοροποιούν ουσιαστικά την ατομοκεντρική συστροφή του.⁹⁶

*Μιαν αχλύ – τάχας και τάχας – και νά 'μαι
(τί; δεν γίνεται και φασουλήδες κλαμένοι;)
Στο κρεβάτι μου 'γώ βαλμένος και κάμε
το γιατρό σύ – με μούρη βαμμένη.
(...)*

*Μια παράσταση! Δυο χλωμοί φασουλήδες:
τάχα γώ είμαι ο άρρωστος και γιατρός κείνος (Ψέμααα!).
Κι ωχ επόνεσα!... Μη με δάγκωσε; Είδες; –
Είδες, θέατρο μ' ένα χάχανο κι αίμα;!...⁹⁷*

Μονάχος, σιωπηλός αποζητά συντροφιά και φαντάζεται την ιδανική γυναίκα:

*Κάτι ήταν σαν ψέμα κι ήμουν μοναχός μου
μέσ' στη σιωπηλή μου – πόχω πάντα – τρέλα.
Ω ένα στόμα – αν ήταν – θάδινα το φως μου
κάτι να μου εμίλειε, κάτι να μου εγέλα...*

*Άζαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,⁹⁸*

Άλλοτε το ποιητικό εγώ με ύφος τρελού, τυφλού, αμίλητου που δεν σκέφτεται μετατρέπει τα ερωτικά του (και μάλλον απογοητευμένα) συναισθήματα σε έναν ζωγράφο δημιουργό, ο οποίος ανακατεύει τις ζωές των ανθρώπων:

*Τρελαμένος κι ανήμπορος θα κινήσω ένα δειλί
με δεμένο στα μάτια μου το μαντίλι διπλό
– αχ τυφλός – να μη σκέφτουμαι, αν μη στρέφει – σφοντύλι
της ζωής το ταμπλώ.*

⁹⁶ Αλέξης Ζήρας: «Από το υπαρξιακό δράμα στην παρωδία», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά, τόμος Α'), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σ. 74.

⁹⁷ Από το ποίημα «Αίμα υπό μάσκαν», ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 102.

⁹⁸ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 78- 79.

(...)

*Μαθητούδι μου ο έρωτας μέσ' στις ρούγες κοντά μου
κεί, ζωγράφος εμάθαινε με παλέτα τρελή,
στις μπογιές όπως έφτανε εβουτούσε και νά μου
η ζωή παρδαλή...*

*Το σπιτάκι της κόκκινο τόχε βάψει, και γκρίζα
τα γυρτά παραθύρια του – δυό γραμμές μολυβί
είχε σύρει για (τάχατις) κυπαρίσα, απ' τη ρίζα,
μέσ' σε φόντο μαβί.*

*Κουτουρού μέσ' στα χρώματα εβουτούσε! Μια φλόγα
είχε κάμει την όψη της, τα μαλλιά της καπνούς·
τί να πείς; ανακάτεψε τις καρδιές – δεν ενόγα,
δεν του έφταν' ο νους.*

(...)

*θα πουλώ την εικόνα της – ζουγραφιές που με καίνε
αναμμένο δαδί...⁹⁹*

Ο άνδρας (ποητικό εγώ) ερωτεύεται παράφορα. Στα μάτια του η μορφή της αγαπημένης έχει άλλη όψη. Εκείνος αυτο-παρουσιάζεται ως «ξεραγκιανός», να λιώνει για χάρη της, να χάνει τα λόγια του και να γίνεται ευκολόπιστος μπροστά σε ψέματα:

*Από την πόλη εγώ κι αυτή χωριάτα
ούδ' είδηση της τρέλας μου είχε πάρει:
τα μούτρα της τα φουσκομαγουλάτα
να λέω φεγγάρι.*

*Ξεραγκιανός κι απόλιωσα γι' αυτήνα
να παραλώ στον καφερέ, στην πιάτσα
κι ας τσίτσε γουρούνια – έλεγα κρίνα
τ' αδρά της μπράτσα!*

*Ψέματα που τα πίστευα – και πόσο!...
τα χάνια πύργοι, οι κότρες της ρομάντζα¹⁰⁰*

Στο ποίημα «Ο καμπούρης»¹⁰¹, ο ερωτευμένος και ευγενικός άντρας παραδέχεται την άσχημη εξωτερική του εμφάνιση (χοντρά πόδια, καμπούρης, άσχημο πρόσωπο):

⁹⁹ Από το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 38 – 39.

¹⁰⁰ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 83.

*έτσι με των γλουτών μου (ως είμαι) τις φούσκες
ζευγάρι.
(...)*

*Το λοιπόν; Νά, τούτης μου κακώχω της μούρης
της σπανής να μπορώ ν' αγαπώ χωρίς γένια,
και με γάμπες γυμνές να είμαι – μ' ευγένεια –
καμπούρης...¹⁰²*

σε συνδυασμό με την γυναικεία του φωνή.:

*Του κάκου μέσ' στα άλλα μου της τσέπης τσουμπλέκια
(...)
η φωνή μου (σαρμόνικα) ηχούσε – η μπήχτρα –
γυναίκεια!¹⁰³*

Παράλληλα θεωρεί τις ιδέες του «μπρούσκες». Τον έρωτά του τον πλήρωσε με τα φαρμάκια που ήπιε.

για τις ιδέες μου που έχω, τις μπρούσκες

*Μα εγώ πιάστηκα στον έρωτά της την πιάκα
(...)
και –αχ– για δαύτη μου πόσα πίνω φαρμάκια,¹⁰⁴*

Όπως αναφέρει και ο Συμεών Γρ. Σταμπουλού, η μορφή του Καμπούρη είναι το ενδιαμέσο σχέδιο από τον Καραγκιόζη μέχρι τον Πιερότο. Ο ήρωας Καμπούρης από τους *Εαυτούληδες* έχει «την ψυχοσύνθεση ενός Καραγκιόζη και την συμπεριφορά ενός κλόουν. Κάποτε μάλιστα, ο Σκαρίμπας αναγκάστηκε να τον υπερασπιστεί από την χλεύη του περιοδικού *Η Αθήνα μας*¹⁰⁵. Ο Καμπούρης μεταναστεύει ως βοϊδάγγελος στην ποιητική συλλογή που θα ακολουθήσει, υπενθυμίζοντας τον πεζογραφικό ομόλογον του από την πρώτη συλλογή διηγημάτων του (1930). Εκεί ο βοϊδάγγελος, ομόστεγος του καπετάν Γκρή, είναι ένας ασκημάνθρωπος, στραβοκάνης, αλλοίθωρος...

¹⁰¹ Από το ποίημα «Ο καμπούρης», στην ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

¹⁰² Από το ποίημα «Ο καμπούρης», στην ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

¹⁰³ Από το ποίημα «Ο καμπούρης», στην ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

¹⁰⁴ Από το ποίημα «Ο καμπούρης», στην ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

¹⁰⁵ εφ. *Η Καθημερινή*, 18 Φεβρουαρίου 1939

που φαίνονταν πάντα σαν να γέλαε – κι ας έκλαιε μέσα του η ψυχή του - ... Είχε ανασκουμπωμένα τα βρακιά του ως τα γόνατα, ... φαίνονταν τα κοφτερά τόξα των δοντιών του και τα χείλια του... σκισμένα ως τα' αφτιά... Το βλέμμα του είχε κάτι... από τη βλακεία του ζώου και από του τράγου... την ηδυσπάθεια.. Δραπέτης του ιστορικού του περιγυρου, ο ιδιότυπος αυτός караγκιόζης δεν διαθέτει το μακρύ χέρι του κλέφτη αλλά τον ζωώδη φαλλό του βιαστή.»¹⁰⁶ Ο βιαστής με το αλήτικο στίγμα που ενσαρκώνει τη στιγμή του θανάτου και της γέννησης, το τέλος μιας κατάστασης και την απαρχή μια άλλης συναντάται και στο *Θείο Τραγί*.

Στο ποίημα «Μπαλάντα», ο νέος πρωταγωνιστής αυτοπαρουσιάζεται ως όμορφος, ωραίος που θέλει να κερδίσει όλους όσοι δεν αξίζουν και όμως πάνε μπροστά:

*Που είμαι ωραίος τώρα – που είμαι ακόμα –
να τους προφτάσω αυτούς μέσ' στη σιγή που πάνε
με δίχως πόδια κι' όμως πατούν, με δίχως στόμα
κι' όμως μιλάνε...¹⁰⁷*

Θέλει να εκπαιδεύσει τον εαυτό του ώστε όντας αγνός, γενναίος, ομιλητικός να κρατήσει κοντά του την αγαπημένη γυναίκα.

Το ποιητικό εγώ αφήνεται στα θελήματα της γυναίκας που ερωτεύτηκε. Όπως ο ίδιος αναφέρει:

*και μ' είχε πάρει σκλάβο της και μ' έχασε η ταβέρνα
με χάσανε κι οι φίλοι...¹⁰⁸*

Παρουσιάζεται αδύναμος να διεκδικήσει τα δικά του θέλω και αυτοτοποθετείται στη θέση του «υπηρέτη» για την αγαπημένη του προκειμένου εκείνη να περνά καλά:

*Μα μ' έμαθε πώς να πετώ τους πόθους μου – μαχαίρια
ψηλά και να τα πιάνω (για, την πλήξη της να κόψει)*

¹⁰⁶ Σ. Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 452 - 453.

¹⁰⁷ Από το ποίημα «Μπαλάντα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 34-36

¹⁰⁸ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

*κι αντίς με τη λαβή αυτά να μούρχονται στα χέρια,
μούρχονταν με την κόψη.¹⁰⁹*

Η ανδρική μορφή δημιουργεί ουτοπικές καταστάσεις για να καλύψει το κενό επικοινωνίας που νιώθει με άλλο άτομο:

*(...)και θα είναι σαν (τότενες που μ' αγάπας) θα ρχόταν
ένα γράμμα σου φίλη.*

*Κι ας μη ρχόταν! Γώ θάκανα σαν νάχ' έρθει και σάμπως
τόχω λάβει και μούγραφες λόγια – κεί – αγαπημένα,
και – σαν τότε – γώ θάγραφα στο απόσπερνο θάμπως
ένα γράμμα σε σένα.*

*Κι ας μην τόστελνα! Θάκανα σαν να εσύ τόχεις λάβει
κι' απ' τα μάτια σου κύλησε στη γραφή του ένα δάκρυ
– κι ως σκυφτή το λυχνάρι της όζω η νύχτα θ' ανάβει,
γώ θα κλαίω σε μιαν άκρη...¹¹⁰*

Σε πνεύμα που προσιδιάζει στο ποίημα «Το γράμμα», κινείται η δεύτερη στροφική ενότητα του ποιήματος «Το ζήτημα»:

*Το ζήτημα δεν είν' αυτό. Ούτε πώς ξέρεις να στο-
λίζεις το γράμμα σου μ' ανθιά που κλείς μεσ' στο γραφτό:
ξέρεις ότι μη γράφοντο κι ότι μη στέλνοντάς το –
για να λάβω αδύνατο - αδύνατο κι' αυτό.¹¹¹*

Η ανδρική μορφή στο ποίημα «Κατηγορούμενη – Εγέρθητι» αυτοπεριγράφεται ως εξής:

*Ήμαν ήσυχος και κανείν γώ δεν πείραζα.
Ήμαν προύμυτος, και γώ βύζαινα χάος...¹¹²*

Ταυτίζεται με το ποιητικό εγώ και όπως γράφει ο Γ. Παπαστάμος, «δεν μπορεί, αδύναμος πια και ανήμπορος, να την ελέγξει τη ζωή της ζωής του. Να την βάλει να καθίσει στο εδώλιο. Να της πει, δικάζοντάς την όπως πολλές άλλες φορές, άλλοτε, της έλεγε: *Κατηγορούμενη εγέρθητι!*»¹¹³

¹⁰⁹ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

¹¹⁰ Από το ποίημα «Το γράμμα», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 85.

¹¹¹ Από το ποίημα «Το ζήτημα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό. π., σ. 37.

¹¹² Από το ποίημα «Κατηγορούμενη – Εγέρθητι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 125-126.

¹¹³ Γιώργου Παπαστάμου, *Σκαρίμπας*, εκδόσεις Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1986, σ. 281.

Στο ποίημα «Υποκρισία», το ανδρικό ποιητικό βρίσκεται πάλι σε αδυναμία να ελέγξει τη ζωή του, φαντάζεται τη στιγμή που θα πεθάνει κι ο ίδιος μετά το χαμό της αγαπημένης του:

*Θα σε ξεχάσω ένα απόγεμα που θάχω – τί ωραία! – πεθάνει
και θάμαι αδιάφορος κι άγνοιαστος, δίχως καρδιά να πονεί,
δε θα θυμάμαι του τάφου σου το μαδημένο γεράνι,
μήτε στ' αλήθεια πως σ' έχασα κάποια βραδιά σκοτεινή.
(...)*

*Αλλά προ πάντων θα χαίρουμαι (αν χαίρετ' η άψυχη ύλη)
ότι για χάρη σου πέθανα, κι ας μη το είπα ποτέ:¹¹⁴*

Προσπαθεί να δώσει ανθρώπινη ιδιότητα σε μία κούκλα:

*Ωραία διασκεδάσαμε Κυρία στο σπίτι
(συνέχεια στις νύχτας τ' αμίλητα μάκρη)
με τούτ' τη λίγον τι βαμμένη μου μύτη
στην άκρη.*

*Εγώ, μπρος στο φίνο σου αυτό χαμογέλιο
κι' εσύ μπρος σ' αυτό μου το άναυδο φρύδι,
περίεργο επαίζαμε – οι δυο μας – και τέλειο
παιγνίδι.
(...)*

*Μα εγώ στις πνοής σου για να φτάσω το μύρο,
των ποδιών μου πατώ – στο κενό – τις μυτίτσες
και άχ στην κλωστή μου πόσες στρέφω τριγύρω
βολτίτσες.*

*Θεέ μου θα κλάψω! Στροφές χωρίς ντάμες
– με τέζα τα χέρια μου – με σφάζει μια ζήλεια
στον αέρα να φέρνω, και νάχω παλάμες
δυό ζύλια...¹¹⁵*

Η ανδρική μορφή του ποιήματος «Τρελός;» χάνεται στη θύμηση της νεκρής του αγαπημένης.

*Πέθανε! Πώς την έλεγαν ξεχνάω...
– χάθηκε μαζί της η χαρά, το φώς μου –¹¹⁶*

¹¹⁴ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

¹¹⁵ Από το ποίημα «Το βαλς χωρίς ντάμα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 57-58.

¹¹⁶ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

Στο ποίημα «Χορός συρτός», το ποιητικό εγώ (σε πρώτο αρσενικό πρόσωπο), μπαίνει σε ένα μερακλίδικο χορό που δημιουργήθηκε από μολύβια, κόλλες και στίχους. Τα τραγούδια το γίνονται πενιές που ακούγονται σε όλη του την πόλη και άσπρα πανιά караβιού και για να ταξιδέψουν πέρα από την Χαλκίδα. Η ταύτιση αυτής της ανδρική μορφής με τον ποιητή είναι αυτονόητη:

*Κάλλιο χορευταράς νάμουνα, πέρι
κόλλες που να κρατώ και μολυβάκια,
θάσερνα συρτό χορό χέρι με χέρι
μ' όλα μας του γιαλού τα караβάκια*

(...)

*– κι οι πένες μου πενιές σ' ένα σαντούρι,
άσπρα πανιά σου οι κόλλες μου καράβι!*

(...)

Γιαλό – γιαλό να φεύγουμε και – άντε –

(...)

όλα μου τα γραφτά χίλια κομμάτια.

*Και σαν χτισμένη εκεί από κιμωλία,
βαθιά να χάνεται η Χαλκίδα πέρα
μ' όλα μου – ανοιγμένα – τα βιβλία
καθώς μπουλούκι γλάροι στον αέρα...¹¹⁷*

Η ανδρική μορφή θέλει να λυτρωθεί στο ποίημα «Το φιδάκι»:

*Και δε θα βρω το Νιρβανά λοιπόν ποτέ του «πάψε»
μέσ' στην τριώτα του νερού, της γης και της φωτιάς,
παρά θα τρέχω – δίδυμος σφυγμός – στο «σβήσε κι άψε»
της φωτεινής – που μούσκισε το πνέμα – πελεκιάς;¹¹⁸*

Η λέξη «Νιρβανάς» (όπως χρησιμοποιείται εδώ από τον ποιητή), παραπέμπει στη Νιρβάνα, και ως όρος χαρακτηρίζει τη βουδιστική απάρνηση κάθε εγκόσμιας επιθυμίας, παντός γήινου, και κατά συνέπεια και την εξαφάνιση του ανθρώπου στο μηδέν. Εννοεί την απολύτρωση από τα δεινά της ζωής και του κόσμου. Αυτό που επιδιώκει και το ποιητικό εγώ.

¹¹⁷ Από το ποίημα «Χορός συρτός», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 70.

¹¹⁸ Από το ποίημα «Το φιδάκι», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 74-75.

Η ανδρική μορφή στο ποίημα «Το εισιτήριο», έχασε το καράβι που ξεκίνησε το ταξίδι του και πάει ακυβέρνητο. Το ποιητικό εγώ χάνοντας το εισιτήριο, δεν κατάφερε να επιβιβαστεί στο καράβι, παρά τον διακαή του πόθο:

*Και χωρίς φώτα. Ακυβέρνητο! Και όλο
να χλιμιτράει στο χάος. Κι ως θα κλαίω
– κι όλας να ψάχνουμαι, να ψάχνουμαι στο μώλο
κι όλο για κείνο το εισιτήριο να λέω...¹¹⁹*

Το ποιητικό εγώ με όψη βοϊδάγγελου φανερώνει την ανάγκη του για έμπνευση που του δίνει η Μούσα. Έχει ανάγκη τον έρωτα καθώς και την προσφορά των υπηρεσιών του στην εκλεχτή του.

*Εγώ δε – βοϊδάγγελος κι' εγώ – πλην «ανεράτης!»...
(σαν – μου – αλεξικέρατο της Μούσας,
ανάγκη, ξενορρίχτρας του έρωτά της
– βοϊδάγγελλαγιχτής μου ότι ούσας...)*

*Θα σου 'μαι πλαϊ σου στης γης τις μπόρες –
– με δαύτη τη βοϊδαγγελίσια μου εικόνα –
ως εν μεσονυκτίαις – σου – πόθ' ώραις
σύ θα καθεύδεις αβοϊδάγγελη και μόνα...¹²⁰*

Παίζει ρόλο στον οποίο υποδύεται έναν παλιάτσο. Ο κωμικός ρόλος μεταβάλλεται σε δραματικό:

*Είχα – για τα γέλια – ένα μέρος να παίζω
κι ήρθα, ένα ρόλο σε έργο μυστήριο,
θα μ' ανάγγελνε ένα (ως θάμπαιν') απ' έξω
χαιρώ εμβατήριο.
(...)*

*Σοβαρά; ... Θα τραγούδαγα; ... Κι είχα – στο Δία
τ' ορκίζομαι – ένα ρόλο παλιάτσου – ίδιο θάμα ...
Δεν μούπαν πως θάκλαιγα, κι αντίς κωμωδία
θα παίζω σε δράμα...¹²¹*

¹¹⁹ Από το ποίημα «Το εισιτήριο», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 53-54.

¹²⁰ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαγρος, Αθήνα 1968, σ. 11.

¹²¹ Από το ποίημα «Πρόλογος», ποιητική συλλογή Α. Σ. (ό.π., σ. 13) και *Εαυτούληδες* (εκδότης Α. Μαυρίδης, Αθήνα 1950, σ. 5).

Η μορφή του φίλου και της παρέας:

Το ποιητικό εγώ πρόδωσε την έννοια της φιλίας αφού ξελόγιασε τη γυναίκα του φίλου του:

*Τι να του πω; Την τίμια γυναίκα του – τί φρίκη! –
εγώ του την ξελόγιασα. Και τόμαθε! Προχτές
με τις κουβέντες πρόβατα, μα με τη έννοια λύκοι,
οι φίλοι του τον κάρφωσαν χτυπόντας του μπηχτές.¹²²*

Παρά την προδοσία που διέπραξε, εντούτοις συνεχίζει:

*Κι ήρθε! Λοιπόν; Τι καρτερεί; Τουλάχιστο δε με φτύνει
να βγάλει αυτός το άχτι του κι' εγώ άλλη μια φορά
να κυλιστώ στο βούρκο μου, φωνάζοντας για κείνη¹²³*

Αποδείχνει όμως ότι έχει συναίσθημα και συλλογίζεται τον πόνο του φίλου του και ίσως αυτό να δικαιολογεί την τελική συγχώρεση από τον φίλο του:

*Μα δε μιλάει. Και πάσχει ναί – το αιστάνομαι. Με σφάζει
η πληγωμένη του σιωπή... Αχ κλαίω – και να, μιλεί!
Τρέχει, μ' αρπά και με γλυκειά φωνή που αγάπη στάζει:
«..μη μου πικραίνεσαι!..» μου λέει σιγά και με φιλεί...¹²⁴*

Στο ποίημα «Οι φίλοι» σημειώνεται το άπιαστο της γνωριμίας των ανθρώπων. Το πήγαινε – έλα πολλών προσώπων στη ζωή μας.

*Όπως τα σύγνεφα έρημα στο δείλι,
τα βουνά βουβά στην ατμοσφαίρα,
όπως αμίλητοι πάνε μου οι φίλοι
στον αέρα...¹²⁵*

Φιλίες που ξεκινάνε και για διάφορους λόγους χάνεται αργότερα η επαφή των ανθρώπων. Οι φίλιες εξανεμίζονται:

¹²² Από το ποίημα «Ο φίλος». Δημοσιευμένο στην εφημερίδα *Προοδευτική Εύβοια* τ.χ. 83, 17/7/1976 και 10/12/1981. Το ποίημα δημοσιεύεται και με τον τίτλο «Εαυτόν τιμωρούμενος» στο κυπριακό περιοδικό *Πάφος*, τ.χ. Β', 1936, σσ. 126 – 127.

¹²³ Από το ποίημα «Ο φίλος». Δημοσιευμένο στην εφημερίδα *Προοδευτική Εύβοια* τ.χ. 83, 17/7/1976 και 10/12/1981. Το ποίημα δημοσιεύεται και με τον τίτλο «Εαυτόν τιμωρούμενος» στο κυπριακό περιοδικό *Πάφος*, τ.χ. Β', 1936, σσ. 126 – 127.

¹²⁴ Από το ποίημα «Ο φίλος». Δημοσιευμένο στην εφημερίδα *Προοδευτική Εύβοια* τ.χ. 83, 17/7/1976 και 10/12/1981. Το ποίημα δημοσιεύεται και με τον τίτλο «Εαυτόν τιμωρούμενος» στο κυπριακό περιοδικό *Πάφος*, τ.χ. Β', 1936, σσ. 126 – 127.

¹²⁵ Ποίημα «Οι φίλοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 43).

*άπιαστοι οι γνωριμίες μου ανέμοι
κι οι ανθρώποι.¹²⁶*

Οι φίλοι κυριαρχούν στους στίχους σαν πρόσωπα αναμνήσεων. Πιο κάτω βλέπουμε τη φιλική φυσιογνωμία να αλλάζει προς το αρνητικό:

*Ταξίδευαν μεγάλα τα καράβια
στα λόγια μου – στο νου μου οι τόποι –
στη βραδινή με τράβαγαν ανταύγεια
καινούργιοι ανθρώποι.*

*Και – πράγμα μέγα – οι χαρές μου, οι τρόμοι
δεν λέγαν τίποτα! Στο δείλι,
οι παλιοί δεν μίληγαν οι δρόμοι
ούτε οι φίλοι!¹²⁷*

Οι φίλοι παρουσιάζονται να είναι αμίλητοι και μονάχοι, σε μια πορεία ζωής σαν έρημα σύννεφα ή σαν βουβά βουνά. Παράλληλα υπονομεύεται η φιλία των ανθρώπων:

*Όνειρο ήταν, ήταν πλάνη το πώς
ζούμε, φτάνει η ζωή μας φίλους νάχει,
χώρια ή αντάμα πάμε, όπως
και μονάχοι.¹²⁸*

Σε άλλο ύφος από τους παραπάνω στίχους, περιγράφονται οι καλές στιγμές της παρέας, τα κρασοπότηρα, η καλή διάθεση το παιχνίδι του φλερτ συμπυκνωμένα στους στίχους του ποιήματος «Η παρέα». Η «συμποσιαστής» ποιητής «έχει και Ανακρεόντειες τάσεις, τα ταβερνάκια της Χαλκίδας κι οι παρέες τον ξέρουν καλά, μια ζωή πέρασε ανάμεσα σ' ένα ποτήρι κρασί και τις ζεστές φιλίες γύριζεν ο καιρός κι ο τόπος στη ζωή του. (...) Μας δίνει το χυμό αυτής της ζωής στα φτωχά ταβερνάκια όπου η αγάπη φτερούγαε σα χελιδόνα, ο έρωτας μιλούσε με τη φωνή της αηδόνας κι η απλή χαρά, ήταν η πεμππουσία του φτωχικού, αλλά τόσο ανθρώπινου αυτού συμποσίου.»¹²⁹

Ωραία φίλε, ήταν ωραία

¹²⁶ Ποίημα «Οι φίλοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 43).

¹²⁷ Από το ποίημα «Δεσμώτης», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 41 – 42.

¹²⁸ Ποίημα «Οι φίλοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 43).

¹²⁹ Πάνου Ν. Παναγιωτούνη Γιάννης Σκαρίμπας. *Ο ιδαλγός της Χαλκίδας*. Εταιρία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα 1986, σ. 25.

*όπως τα λέγαμε και όπως
μεσ' στο κρασί και την παρέα
γύριζεν ο καιρός κι' ο τόπος
(...)*

*τα μάτια της ως μας κυτάζαν
ως μας μεθούσε η ομορφιά της.¹³⁰*

Ανώνυμο πλήθος:

Ο Σκαρίμπας μιλά για ανθρώπους ηττημένους και δειλούς οι οποίοι το βάζουν στα πόδια σαν πρόβατα:

*Οι άνθρωποι είχαν ηττηθεί
(...)
– αυτοί φεύγαν σαν τα πρόβατα
(...)
Ηττημένοι και δειλοί
(οι πριν άτρομοι)
τον σωστό 'χαν εύρει δρόμο...¹³¹*

Γράφοντας για τους πιο πάνω στίχους, ο Θ. Χατζόπουλος σημείωσε τα εξής: «Η κοινή θλίψη είναι η καθημερινή θλίψη όλων μας. Ίσως γι' αυτό ο Σκαρίμπας στα ποιήματά του δεν την εγκαταλείπει ως το τέλος «λυγμό(ς) ακοίμητο(ς) του κόσμου. Ποιήματα όπως «Ο δρόμος», «A Masque», επανέρχονται στην κοινή θλίψη.»¹³²

Στο ποίημα «Ο Β' παγκόσμιος», το ποιητικό εγώ χρησιμοποιώντας το πλήθος της Αγγλικής Ναυαρχίδας και την εξουσία της Γαλλίας (απ' όπου ξεκίνησαν και οι αρχές του υπερρεαλισμού και απλώθηκαν στην Ευρώπη) αναφέρεται και γίνεται κυνικός απέναντι στους εκπροσώπους του υπερρεαλισμού:

*Αν ήμουν δυο σπέρτα με Πίλο
πάνω σε μια τεντωμένη κλωστή,
κι αν – αποκεί – σε ονειρεύομαν:
μιαν αμβλεία μαστίγιων*

¹³⁰ Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119

¹³¹ Από το ποίημα «Ο δρόμος», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 137).

¹³² Θ. Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007.

(σαν δυο φρύδια του χάους),

θα σε «τσίμπαγα» – έντομο
ερτζιανό –
και θα σ' έπαιρνα
στη χοροεσπερίδα που δόθηκε
στην Αγγλική Ναυαρχίδα
(στα δυο – νάσουν μέλισσα; –
θα σε χώριζε η μέση σου).
(...)

Την Τιμή της Λεγεώνας:
– *Allons enfants* και πά-παπάααα!
– Προ-οοοοσοχή! Η Αυτού
Δημοκρατική Εξοχότης Του
ο Πρεσβευτής της Γαλλίας!...¹³³

Όπως ανέφερε και ο Συμεών Σταμπουλού, «Στους Άπαντες Στίχους (1970) ο Σκαρίμπας εντάσσει το «άστεγο» ως τότε ποίημα «Ο Β' Παγκόσμιος» σε υπερρεαλίζον – ενισχυτικόν του σαρκασμού – ύφος. Το ποίημα, αλληλέγγυο της *Περιπόλου Ζ'*, παρωδεί και καταγγέλλει την ραστώνη και την ασύγγνωστη λογική του Πρωτοκόλλου που ετοίμασε τον πόλεμο.»¹³⁴

Στο ποίημα «Η τράτα», το ποιητικό εγώ ενσωματώνει τον εαυτό του στο πρώτο πληθυντικό πρόσωπο, και αυτο-εντάσσεται στην κατηγορία των ανθρώπων που αναρωτιούνται για το «νωρίς» ή «αργά» του χρόνου.

Γρήγορα φτάσαμε λοιπόν ή αργήσαμε; Και ίδια
πώς κάμψαμε της χίμαιρας μαζί το ακρωτήριο;
Δώθες ερχόντας πήραμε καρδιά, ματιές και φρύδια
– περίεργο γιατί καρδιά, γιατί ματιές μυστήριο!
(...)

σαν να – τί ωραία – βρεθήκαμε με ρούχα και με πίλους,
σαν να – ποιος ξέρει – τί χρυσά χορεύουμε με τρόπους...
(...)

– γυμνοί εμείς!... οι μάνες μας, για ιδές τες κεί – αθώες –
είναι σαν δε μας γέννησαν μικρούς κουτούς πιθήκους!¹³⁵

¹³³ Ποίημα «Ο Β' Παγκόσμιος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 128.

¹³⁴ Συμεών Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα, 2006, σ. 464.

¹³⁵ Από το ποίημα «Η τράτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 80-81.

Η ενσωμάτωση του ποιητικού εγώ σε ανώνυμο πλήθος ανθρώπων γίνεται και στο ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.», θαυμάζοντας μια γυναικεία όψη με φόντο τα αναμμένα φώτα του βαποριού το βράδυ και την πόλη της Χαλκίδας να κοιμάται στα σκοτεινά.

*Δεσποινίς, δεσποινίς
εχαρήκαμε πολύ για σας – τω όντι –
μπρος στις πόλεως τα φώτα «την τιμήν»
όταν λάβαμε εκεί,*

*κι' ως το βλέμμα σας – σαΐτα – και το δόντι
μας ετράβαε, εμείς
σε κυττούσαμε θλιμμένοι, σιωπηλοί
και γλυκοί.*

*(...)
και μας πρόσμενε με φώτα αναφτά
το βαπόρι.*

*(...)
και κοιμόταν στις νύχτας τα βύθια
η Χαλκίδα σβηστά (...)¹³⁶*

Η ανυπαρξία του πλήθους: το ποιητικό εγώ αναζητά ανθρώπους που θα τον βοηθήσουν να επιτεύξει το στόχο του· να επιβιβαστεί σε κάποιο πλοίο. Οι σύντροφοι και οι βαρκαρέοι δεν είναι εκεί στο μόλο τώρα που τους χρειάζεται, το καράβι φεύγει και ταξιδεύει ακυβέρνητο και χωρίς ανθρώπους:

*Κι εγώ να ψάχνουμαι εδωχάμω. Και όλο – όλο
...το ... ΕΙΣΙΤΗΡΙΟ να λέω συντρόφοι ωραίοι!...
Και να μην έρχεται μια βάρκα έως το μόλο,
να μην φαινόνται πουθενά οι βαρκαρέοι...*

*(...)
Ω διάολε!... Όλα νάχουν χαθεί και νάχουν πάει
κι οι άνθρωποι δραπετεύσει από τους τόπους,
κι αυτό το πλοίο να τραβάει και να τραβάει
χωρίς μηχανικούς, χωρίς ανθρώπους...¹³⁷*

Στο ανώνυμο πλήθος εαυτούληδων το ποιητικό εγώ τοποθετείται στη θέση του αρχηγού αυτών. Ο θιασάρχης – «μαιτρ της Χαλκίδας», απολαμβάνει τους ήρωες των έργων του σε «μια λερή συνοδεία εαυτούληδων».

¹³⁶ Από το ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 46-47.

¹³⁷ Από το ποίημα «Το εισιτήριο», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 53-54.

*Ως ανύποπτος κάθομαν ήρθαν όλα μι' αντάρα
οι ήρωές μου κι' οι στίχοι μου – φιόρα μου όλα πλατύφυλλα
κάθε μια της ζωής μου ήταν – κεί – στραβομάρα
κάθε γκάφα μου η τύφ-λα...¹³⁸*

Άνθρωποι βέβαιοι και ανύποπτοι για την αντιφατικότητα του φαίνεσθαι και του είναι του ποιητικού εγώ, παρουσιάζονται τα πρόσωπα στο ποίημα «A-Masque»¹³⁹: νομίζουν ότι τρώει, νομίζουν ότι διαβάζει ενώ το ποιητικό εγώ από πρόσωπο β' ενικού μιλά στον εαυτό του για τον τρόπο που συμπεριφέρεται. Το ποιητικό εγώ μοιάζει να παίζει ένα παιχνίδι με τον κόσμο που – κατά την άποψή του – τον παρακολουθεί.

(...)
*Αγόρασες μια εφημερίδα κι έκανες πως διάβαζες
Ούδε υποπτεύοσαν κόν ότι σέ βλέπαν τί κάνεις:
Οι άλλοι, αυτοί που δε σέ 'ξέραν
(και που εσύ ήσαν μάσκα...)
έλεγαν ότι αγόρασες μια εφημερίδα
και διάβαζες...*

*Υστερα,
μπήκες σ' ένα ρεστωράν κι έκανες πως έτρωγες.
φαίνοσαν αντίσκαστος – «να είσαι»
(...)
Αν σ' αρώταγαν θάταν σαν να βλέπαν σε κάτοπτρα
Αν σ' αρώταγαν θάταν σαν να ρώταγαν μια μάσκα
Ώστε γιατί να σ' αρώταγαν;¹⁴⁰*

Ο ποιητής φοράει το προσωπίο – τη μάσκα – του πρωταγωνιστή· μεταβάλλει τον εαυτό του από ταυτισμένο με το alter ego του σε αποστασιοποιημένο.

*Μα, ο εστιάτορας ήξερε πως υποκρίνοσαν. Γι αυτό.
Γι αυτό δεν σου τόπε, γιατί δεν του τόπες και σύ
– δεν τούπες ότι υποκρίνεται ο κύριος...¹⁴¹*

¹³⁸ Από το ποίημα «Στάδιον δόξης», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 87-88.

¹³⁹ Από το ποίημα «A-masque». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 138-139.

¹⁴⁰ Από το ποίημα «A-masque». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 138-139.

¹⁴¹ Από το ποίημα «A-masque». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 138-139.

Στο παιχνίδι του κρυφού υπάρχει κάποιος που γνωρίζει για την κρυφή αλήθεια του πρωταγωνιστή:

*Μα, ο εστιάτορας ήξερε πως υποκρίνοσαν. Γι αυτό.*¹⁴²

Στην πραγματικότητα όμως ο πρωταγωνιστής του ποιήματος, πίσω από όλο αυτό το παιχνίδι του κρυφτού ταυτίζεται με τον ποιητή:

*Έφυγες, με μια μάσκα στα μούτρα σου
Βγήκες από την πόρτα ανώνυμος και πράος
Και πήρες τους δρόμους
Τί ωραίο το περιστατικό μιας αγνώστης...
μιας ανυπαρξίας στους άλλους...
(Κι εγώ, δε μίλησα – σώπαινα).*¹⁴³

Νεκρά πρόσωπα:

Στο ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας», οι στίχοι γράφτηκαν για το νεκρό πρωταγωνιστή του ποιήματος και γιο του ποιητή:

*Κι εγώ νεκρή την ύπαρξή σου
την επροβόδαγα στον ώμο
για το ταξίδι της αβύσσου...*¹⁴⁴

Το ποιητικό εγώ αυτοπαρουσιάζεται ως νεκρός:

*Κι' όλο τραβάει... τραβάει μακριά.... σαν ήλιοι μου
και σαν φωτός ποτάμι –η συνοδεία....
γαμπρό έλα τώρα φίλιε με στα χείλη μου,
με ρύζι έλα μου ράνε την κηδεία...*¹⁴⁵

Το μυαλό του ποιητή ανατρέχει σε πρόσωπα των οποίων η θύμηση δημιουργεί μελαγχολία και πίκρα, παρόλη την καλή διάθεση που δημιουργήθηκε στα ταβερνάκι με φίλους και γυναικεία συντροφία. Οι στίχοι παραπέμπουν στη μορφή της αγαπημένης του γυναίκας που έφυγε νωρίς από τη ζωή:

¹⁴² Από το ποίημα «A-masque». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 138-139.

¹⁴³ Από το ποίημα «A-masque». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 138-139.

¹⁴⁴ Από το ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 37.

¹⁴⁵ Από το ποίημα «Εμβατήριο γαμήλιο...», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 121.

(...) *Μα εγώ φαρμάκι
έπινα, σκέφτοντας εντός μου,
αυτήν που σαν χελιδονάκι
ξεφτούρισε απ' το φως του κόσμου...*¹⁴⁶

Αναφορά στη νεκρή του αγαπημένη:

*δε θα θυμάμαι του τάφου σου το μαδημένο γεράνι,
μήτε στ' αλήθεια πως σ' έχασα κάποια βραδιά σκοτεινή.*¹⁴⁷

Νεκρή μορφή είναι και η θηλυκή ύπαρξη για την οποία γράφτηκε το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού» μετά τον θάνατό της:

*Κι έφυγε – άχ! Ποιος ξέρει πού της φούστας της, αριά,
τον γύρο υψώνει και πατεί – Κυρία της Νύχτας πρώτη –
και μόνο αφήκε δώ κι εκεί, σαν μια σειρά κεριά,
τα φωτεινά των τακουριών της χνάρια μέσ' στα σκότη...*¹⁴⁸

Θεϊκή – αγγελική και διαβολική ιδιότητα:

«Από τη μια είναι οι άγγελοι και από την άλλη εμείς. Οι πρώτοι είναι ωραίοι, εμείς είμαστε χονδρομούτσουνα παιδιά, ή άγγελοι βόιδα (...) ή βοϊδάγγελοι. Εκείνοι είναι δούλοι πιστοί, εμείς αντάρτες. (...) Εμείς, με κέρατα και ουρά, είμαστε φυσικά οι στασιάζαντες και πεπτωκότες άγγελοι, οι αντάρτες, που όμως διατηρούν τα ωραία φτερά.»¹⁴⁹

*Στην άγια χέρα του Κυρίου – ουράνια βέλη –
μια συνοδεία εξάισια και φτερωτή
πετάν και πάν' αράδα ωραίοι οι αγγέλοι,
δούλοι ζιφουλκημένοι και πιστοί.*

*Όμως αντάρτες μεις – ως πριν κορόιδα –
γκρουπ χονδρομούτσουνων παιδιών με ωραία φτερά,
αράδα πάμε κι είμαστε όλοι αγγέλοι βόιδα,
βοϊδάγγελοι είμαστε με κέρατα και ουρά.*¹⁵⁰

¹⁴⁶ Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119.

¹⁴⁷ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

¹⁴⁸ Από το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 19.

¹⁴⁹ Ξ. Α. Κοκόλης: «Σκαριμπτικά 1: περί [Βοϊδ]αγγέλων και αγίων», περ. *Μικροφιλολογικά*, τ.χ. 1, (1997), 24-27.

¹⁵⁰ «Πρόλογος» ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 91.

Το ζήτημα της θρησκείας πραγματεύτηκε αρκετές φορές ο ποιητής, κάτι για το οποίο κατηγορήθηκε:

*της Κυριακής το ζύπνημα
με λειώνει με τρελλαίνει
- ν' αλλάζουνε οι κοπελιές
κι' ο Άγιος να σημαίνει!*¹⁵¹

Ωστόσο η σκαριμπική φράση σε συνέντευξη του ποιητή «Πόσο άθεος είμαι Θεέ μου!», δίνει από μόνη της αρκετές απαντήσεις... Σε ανάλογο κλίμα κινείται και η θεματολογία του ποιήματος *Έτι δέομαι σου*:

*Κύριε, είμ' ένας άθεος! Και είμαι αδερφός
του χαρτοπαίχτη, του μπεκρή. Και σάρκα έχω και αίμα.
Κι όπως εχώρισες εσύ τα σκότη από το φως
έτσι χωρίζω κι αγαπώ – απ' το σωστό – το ψέμα.*

*Το κρίμα θέλω! Είν' όμορφη η αμαρτία. Πολύ,
εσύ με θέλησες αγνόν – δεν είμαι, οι άλλοι, οι άλλοι,
οι εκπεσμένοι, αμαρτωλοί, οι μούργοι – κι' είν' πολλοί –
τί τάχα λεν; Κι' είναι αδερφοί! Τί ξέρουν; Κι' είν' μεγάλοι!*

*Και είμαι, Κύριε, άθεος. Και το κακό αγαπώ.
Κι' εμέ μ' αρέσει η ζαβολιά, η γυναίκα του κοντά μου,
τόσο, που ακόμα το φονιά – ανάγκη να το πω; –
τον έχεις κάμει όμοιον μου κι' οστό απ' τα οστά μου.*

*Κι είμ' άθεος! Καρδίας σύ που ετάζεις και νεφρούς,
πρόσεχε: αγαπώ πολύ τα «πλήθη αμαρτιών μου».
Σύ που νεφέλας ανιστάς και ξαναζείς νεκρούς,
– στ' άνθισμα είμαι των παθών – τα αίσχη πλήθυνόν μου!...¹⁵²*

Την Παναγία επικαλείται το ποιητικό εγώ για να προστατέψει την αγαπημένη του ενώ αυτή θα κοιμάται:

*Τότε ο ύπνος, το χέρι σου θάρθει εκεί, σιωπηλά,
να σου πιά - στο κρεβάτι σου – να σου πιάσει απαλά,
κι αργυρό πά στο στήθος σου θα στο βάλει με μιάς,
σαν καμιάς Παναγιάς!...¹⁵³*

¹⁵¹ Αναφορά των στίχων στο βιβλίο του Γιάννη Σκαρίμπα *Σπαζοκεφαλιές στον Ουρανό*, (εκδόσεις Γραμμή, Αθήνα 1979, σ. 77). Πρόκειται για το κείμενο που έγραψε, «Ο Σοπενάουερ και η γάτα μου» το οποίο συμπεριλήφθηκε σε αυτή την έκδοση. Επίσης το τετράστιχο αναφέρεται στο ίδιο βιβλίο στη σελίδα 112.

¹⁵² Ποίημα «Έτι δέομαι σου». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπα*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 29.

Την ιδιότητα του αγγελικού βλέπουμε στους στίχους του ποιήματος «Μυριαστερούσα»¹⁵⁴:

Αγγελική ως θα ύψωνε το χέρι της να ευλόγα

Το όνομα «Αγγέλω» φέρει η αγαπημένη γυναίκα στο ομώνυμο ποίημα. Αν και η εξωτερική της εμφάνιση είναι αυτή της γυναίκας ενός χωριού, δουλεύει σε χάνια με κότες, είναι χοντρή, ο ερωτευμένος πρωταγωνιστής (ποιητικό εγώ) την αποκαλεί χωριάτα, εντούτοις, το όνομα της προσιδιάζει στον τρόπο με τον οποίο την βλέπει μέσα από τα ροζ γυαλιά του και τη ρομαντική του διάθεση. Δεν ταυτίζεται το όνομα αυτής της γυναίκας (Αγγέλω) με τις αγγελικές ιδιότητες που φέρουν άλλες γυναικείες μορφές στην σκαριμπική ποίηση, π.χ. η γυναίκα όραμα. Εδώ η αγγελική ιδιότητα είναι συνυφασμένη με το στοιχείο του έρωτα που θολώνει την κρίση:

*Από την πόλη εγώ κι αυτή χωριάτα
ούδ' είδηση της τρέλας μου είχε πάρει:
τα μούτρα της τα φουσκομαγουλάτα
να λέω φεγγάρι.*

*Ξεραγκιανός κι απόλιωσα γι' αυτήνα
να παραλώ στον καφενέ, στην πιάτσα
κι ας τάιζε γουρούνια – έλεγα κρίνα
τ' αδρά της μπράτσα!¹⁵⁵*

Στο ίδιο ποίημα γίνεται επίκληση στην Παναγία:

*Ω Δέσποινα των Στοχασμών μου, νέα,
ίδιο το ξύλο – αιώνια – και οι νείλες.
Μάντζα ή Χαλκίδα, Αγγέλω ή Δουλτσινέα
'γράφει' αλλήλες.¹⁵⁶*

Ανάλογου ύφους είναι τα ανέκδοτα – πρωτόλεια ποιήματα «Άγια Βαρβάρα»¹⁵⁷:

¹⁵³ Ποίημα «Κοιμωμένη». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 45.

¹⁵⁴ Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71).

¹⁵⁵ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 83.

¹⁵⁶ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 83.

¹⁵⁷ Ε.Λ.Ι.Α., αρχειακό υλικό Γ. Σκ., φάκελος «Πρωτόλεια ποιήματα του Σκαρίμπα (χφα ή δφα, αριθμημένα 1-11)», αρ. 7.1 και 7.2, (προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης).

*Στη Παναγιά ν' άγια Βαρβάρα έχω τάξει
-τη χάρη προσκυνώ της η φτωχειά-
το νυφικό μου πούναι όλο από μετάξι
και φορτωμένο από σειρήνια και φλωριά.*

*Μα και στη χάρη της θα πάου το καλοκαίρι
-να μ' αξιώσει φέτο πλιο η θαμματουργή-
ν' ανυσπαστώ τ' ασημωμένο της το χέρι
και να της κάμω εννιά μετάνοιες ως τη Γη.¹⁵⁸*

Επίσης με τον ίδιο τίτλο:

*Άγια Βαρβάρα ψυχοσώστρα ασημοχέρα
όσες ψυχούλες ευεργέτησες εσύ,
κάθε βραδάκι όταν σβένει αργά η μέρα
γοργοδιαβαίνουνε – βροχούλα ολοχρυσή¹⁵⁹*

Η αγγελική μορφή χρησιμοποιείται ως μοντέλο της ιδανικής ομορφιάς και νεαρής ηλικίας. Στο ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», η αγγελική ιδιότητα της γυναίκας συνδέεται με την αντικειμενική εξωτερική της όψη: είναι αιθέρια:

*Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,
τώργιου της ποδόγυρου σήκωσε – μη στάξει! –
μι' άκρη, κι ύψωσ' – όνειρο – στο πεντάλ ποδάρι.*

*Πάτησε και κάθησε μέσαθε όλη ρέμβη
και σαν (που το ψάρεψε δίχτυ) άσπρο - εφώτα
κάτω από το βέλο της... Κι έφυγε ως είχ' έμβει
– πόδι, αμάξι, όνειρο – μέσ' στα πρώτα φώτα...¹⁶⁰*

Ανθρώπινη διάσταση προσδίδεται σε καράβι στο ποίημα «Και άφες εμού». Παράλληλα το καράβι αντιμετωπίζεται ως φύλακας άγγελος του ποιητικού εγώ:

*(...) τα φώτα σου – ως άγγελους φύλακες –
(...)*

¹⁵⁸ Ε.Λ.Ι.Α., αρχειακό υλικό Γ. Σκ., φάκελος «Πρωτόλεια ποιήματα του Σκαρίμπα (χφα ή δφα, αριθμημένα 1-11)», αρ. 7.1 και 7.2, (προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης).

¹⁵⁹ Ε.Λ.Ι.Α., αρχειακό υλικό Γ. Σκ., φάκελος «Πρωτόλεια ποιήματα του Σκαρίμπα (χφα ή δφα, αριθμημένα 1-11)», αρ. 7.1 και 7.2, (προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης).

¹⁶⁰ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 78-79.

*Στης νύστας μου φέγγε μου – ψηλά – τη μεγάλη
μου αυτή λιμνοθάλασσα ώ πλοίο μου,
Σύ νάσαι μου ο Άγγελος κι εγώ το κεφάλι
στ' ολάνοιχτο να γείρω βιβλίο μου...¹⁶¹*

«Πάνας ερωτικός» γίνεται το ποιητικό εγώ για τη μορφή μίας όμορφης περαστικής και άγνωστης γυναίκας. Η όψη εκείνης – αιθέρια – προκαλεί τον πρωταγωνιστή να την θαυμάσει και να υμνήσει την ομορφιά της. Ο αυτοπροσδιορισμός «Πάνας»¹⁶² που αναφέρει το ποιητικό εγώ παραπέμπει στον αρχαίο Πάνα, τον θεό της σεξουαλικής επιθυμίας, με μορφή κατσικίσια (με κέρατα και πυκνό τρίχωμα) που αποτέλεσε τη προδρομική μορφή του Εωσφόρου. Ο μύθος λέει ότι ο τραγοπόδαρος Πάνας καμάρωνε για τη μουσική που έβγαζε με τη φλογέρα του. Παραθέτω την τελευταία στροφική ενότητα από το ποίημα «Η άγνωστη»:

*κι αυτή – το νιώθω ναι – που αν ήθελε, με μιάς,
τον βάρβαρό μου εαυτό γλυκά θάχε ημερώσει.*

*Τώρα; Τώρα στους πρώτους μου έμεινα εδώ οδυρμούς,
Πάνας του δρόμου ερωτικός – η φύση ως μ' έχει κάμει –
κι είμαι λες, σαν – ποιος ξέρει ποιους – να ζέχασα δρυμούς
κειό το λιανό – με τρείς σπές – που σφύραγα καλάμι...¹⁶³*

Οι Πάνες στο ποίημα «Το ξάφνιασμα», παίζουν μουσική στην αυλή της γυναίκας – οπτασίας:

*Δνο Πάνες φουσκομάγουλοι στου κήπου σου τις στέρνες
τα χάλκινα – με τρεις σπές – σουράβλια είχαν στα χείλη
όταν εσύ τις φωτεινές σου χάμου έκρουσες φτέρνες
-ζυγά πουλιά που έπαιζαν και το 'να το άλλο εφίλει.¹⁶⁴*

¹⁶¹ Ποίημα «Και άφες εμού», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 117.

¹⁶² Ο Πάνας ως θεϊκός διάδοχος του προϊστορικού Ορφέα και θεός του πρωτοχριστιανικού μυστικισμού, αποτέλεσε το πρότυπο ενός μεγάλου αριθμού ζωγραφικών έργων με θέμα τον ρωμαλέο και ζωώδη διάβολο του 5ου αιώνα. Έτσι οι Χριστιανοί θα καταδίκασαν οτιδήποτε είχε σχέση με το σεξ ως κακό και διαβολικό.

¹⁶³ Από το ποίημα «Η άγνωστη». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 27.

¹⁶⁴ Από το ποίημα «Το ξάφνιασμα». Ανέκδοτο. Δημοσιευμένο στο περιοδικό *Πνευματική Ζωή*, Αθήνα, 15 Μαρτίου 1954, σ. 432 και στην *Προοδευτική Εύβοια*, αρ. φ. 141, 6.10.'77, σ. 2.

Ο διάβολος παρουσιάζεται ως παίχτης στο ποίημα «Η Μάριον Μέξικαν του Τζα II. Μάχαιραν».

*Παίξε! Στον σαματά του κουρνιαχτού
– ίδιο σπασμένο τζάμι του μυαλού σου –
η μάσκα αεροκρέμεται – άχ – του
(παίχτη μονών – ζυγών) Κυρ - Διάβολού σου.¹⁶⁵*

Το ποιητικό εγώ επικαλείται τον διάβολο σε δύσκολες στιγμές. Για παράδειγμα όταν έχασε το καράβι και δεν υπήρχε κανένας άνθρωπος κοντά να τον βοηθήσει:

*Ω διάολε!... Όλα νάχουν χαθεί και νάχουν πάει
κι οι άνθρωποι δραπετεύσει από τους τόπους,
κι αυτό το πλοίο να τραβάει και να τραβάει
χωρίς μηχανικούς, χωρίς ανθρώπους...¹⁶⁶*

«Στο διήγημα "Ο Βοϊδάγγελος" που προαναγγέλλει στο *Θείο Τραγί* υπάρχει όλη η σκοτεινιά του ερωτικού τριγώνου, η απιστία, ο φόνος, η τραγική πλευρά στην οποία ακούγεται το γέλιο του ζώου, γέλιο όμως ακόμα σκοτεινό, θανατερό. Η όψη αυτή θα βρει το αντίστοιχό της στο τρανταχτό αλλά ιλαρό πια γέλιο στο *Θείο Τραγί*. Πρόκειται για μια ιλαρότητα που αλαφρώνει, όπου η απάτη συνδεδεμένη με την αλήθεια (πόσο μας δυσκολεύει αυτή η σύνδεση!) σκορπάει όχι πια τον θάνατο αλλά αποκαλύπτεται σ' αυτό το γέλιο της φυγής, της ελευθερίας, του ραγίσματος της συμβατικότητας.»¹⁶⁷ Σε αυτή τη φυγή μετά εξάισιας συνοδείας, πετάνε οι βοϊδάγγελοι του Σκαρίμπα:

*Στην άγια χέρα του Κυρίου – ουράνια βέλη –
μια συνοδεία εξάισια και φτερωτή
πετάν και πάν' αράδα ωραίοι οι αγγέλοι,
δούλοι ζιφουλκημένοι και πιστοί.*

*Όμως αντάρτες μεις – ως πριν κορόϊδα –
γκρουπ χονδρομούτσουνων παιδιών με ωραία φτερά,
αράδα πάμε κι είμαστε όλοι αγγέλοι βόϊδα,
βοϊδάγγελοι είμαστε με κέρατα και ουρά.¹⁶⁸*

¹⁶⁵ Από το ποίημα «Η Μάριον Μέξικα του Τζα II – Μάχαιρα». Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 107

¹⁶⁶ Από το ποίημα «Το εισιτήριο», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 53-54.

¹⁶⁷ Θανάσης Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' πανελληνίου συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος, Χαλκίδα 2007, σ. 307.

¹⁶⁸ «Πρόλογος Βοϊδάγγελων», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 91.

Ο πρώτος στίχος της δεύτερης στροφικής ενότητας στην πρώτη έκδοση των *Βοϊδάγγελων*¹⁶⁹ ήταν γραμμένος ως εξής: *Όμως βλαμμένοι εμείς – ως πριν κορόιδα –* . Οι πεπτωκότες άγγελοι αυτοί που αντιστάθηκαν και χαρακτηρίστηκαν αργότερα αντάρτες, αρχικά έφεραν υποτιμητικό χαρακτηρισμό.

Η διαβολική μορφή του Βοϊδάγγελου απαντάται και στο ποίημα *Comedia dell' arte*. Τα πρόσωπα του Καραγκιόζη, του Χατζαντζάρη, του ομιλητή (ποιητικό εγώ), των κατοίκων της πόλης, έχουν χαρακτηριστικά βοϊδάγγελων.

*Στο κατάφωτο – τί ωραία – πάني μας,
(...) ως κρυφά θα κινεί μας
νά πηγαίνουμε – η ζωή – πηδηχτοί!
(...)με σκύλινα μούτρα
– Χατζαντζάρης, πίσω σου, εγώ – κατηφές –
(...)*

*Και τραγούδι σύ να σκάς – τί παιάνας!
«έβγα! έβγα να με ιδείς μια σταλιά!»
κι οι φλογίτσες ν' ακοντίζουν της πάνας
σάν πού – φλόγινα – θα πετάζουν πουλιά.*

*Κι ως Βοϊδάγγελοι θα πατάμε, να τρίζουν
οι χαρτένιες μας φιγούρες και νάν'
λες των ξύλων μας οι σκιές θα γυρίζουν,
σαν κεραίες που το κενό ερευνάν.
(...)*

*Και οι κάτοικοι; Κρεμασμένοι – ώ τί θάμα! –
σ' ένα σπάγγο, προμυισμένοι, ριχτοί,
χαύνοι κι άναυδοι να λικνίζονται αντάμα (...)*¹⁷⁰

Η συνύπαρξη του αγγελικού με το διαβολικό στη βοϊδαγγελίσια μορφή δεν παραμερίζει το ερωτικό – σεξουαλικό στοιχείο. Άλλωστε ο Πάνας ταυτιζόταν με την ερωτική πράξη. Ο βιαστής με το αλήτικο στίγμα, που ενσαρκώνει τη στιγμή του θανάτου και της γέννησης, το τέλος μιας κατάστασης και την απαρχή μια άλλης, συναντάται και στο *Θείο Τραγί*.

¹⁶⁹ Γιάννη Σκαρίμπα, *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαρος, Αθήνα, 1968, σ. 9. (Επανέκδοση Κάκτος, Αθήνα 1976, σ. 7.)

¹⁷⁰ Από το ποίημα «Comedia Dell' arte», ποιητική συλλογή Ά. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 97-99.

*δυο κώνοι μπρούντζου να ορθωθούν σένα οι μαστοί σου
και δυο, τα τσίπουρα – προκών – τόξα ασφαλείας.¹⁷¹
(...)*

*Ω των μηρών σου οι – αρχαίου Ναού – πεστές κολώνες,
Ω – μου – Βοϊδάγγελε η ασκήμια η λατρευτή σου!...¹⁷²*

Αγγελική ιδιότητα έχει η γυναικεία ύπαρξη στο *Βοϊδάγγελος Δεύτερος*. Το ποιητικό εγώ αποστρέφεται σε αυτήν για να περιγράψει και να υμνήσει την όψη της. Σε αυτή τη θηλυκή ταυτότητα συναντάμε την ονειρική φιγούρα με αγγελικά στοιχεία. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε δαχτυλογραφημένη κόλλα Α4, όπως βρέθηκε στο αρχείο Γ. Σκαρίμπα¹⁷³, ο πρώτος στίχος όπως παρουσιάζεται παρακάτω ήταν γραμμένος ως εξής: «*Αρχάγγελέ μου ελάμπαν τα*»·

*Βοϊδάγγελέ μου ελάμπαν τα
λευκά σου πόδια, ενώ κατά-
κορύφως*

*σαν ζίφος κρέμονταν φωτός
τόνα σου χέρι στις νυκτός
το ημίφως...¹⁷⁴*

Το ποιητικό εγώ στο ποίημα «Αντι-γράμμα», δίνει περιγραφές οι οποίες θυμίζουν δαιμονικές όψεις και στον τελευταίο στίχο της στροφικής ενότητας που παραθέτω αυτο-ορίζεται ως *θεικό τραγί*:

*Τέλια. σπάγγοι, πόδια, χέρι – εκεί – κεφάλι
-μια μουτσούνα θάμα ως άνυφτη η αυγή,
τόνα χέρι τάλλο κρούνε η μια την άλλη
και πηδάω στη μέση – θεικό τραγί!¹⁷⁵*

¹⁷¹ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαγρος, Αθήνα 1968, σ. 11.

¹⁷² Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαγρος, Αθήνα 1968, σ. 11.

¹⁷³ Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας, Αρχείο Γιάννη Σκαρίμπα, προς το παρόν στα αταξινόμητα του ποιητή με προσωρινή αρίθμηση 3. Το ποίημα είναι δαχτυλογραφημένο με το όνομα του ποιητή κάτω δεξιά.

¹⁷⁴ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

¹⁷⁵ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

Τα δαιμονικά στοιχεία περιγραφής, με έξαλλους χορούς που μοιάζουν με «κατσιά στην μνήμη των αρχαίων φαύνων», συμπληρώνονται από την μορφή των καλικάντζαρων:

*(είδος ξεφαντάδων κούκλινων και χαύνων)
να χοροπηδάνε – παρά θίν' αλόξ –
ως κατσιά στη μνήμη των αρχαίων φαύνων
και να γυροφέρνουν – καλλικάντζαροι ως.*¹⁷⁶

Το ποιητικό εγώ αυτό-αποκαλείται προσωπάρχης καλικάντζαρων, στους παρακάτω στίχους. Παρουσιάζεται «άσχημος», «ακαμάτης», με μορφή τράγου.

*(άσχημος όπως είμαι κι' ακαμάτης)
σαν – μου - ...αλεξικέρατο της Μούσας,
(...)
Μα, κι' αν τα καλά μου φορέσω – επίσης –
στο Grand Hotel σου πάντα συ θάρχεις.
Εγώ δε, που ο διάλογος μ' εκούνα,

θάμαι με τη βοϊδίσια μου μουτσούνα
(και τράγος – ως με θέλησεν η φύσις)
μον' των καλλικαντζάρων Προσωπάρχης!...*¹⁷⁷

Το ποιητικό εγώ παραδέχεται την αρέσκειά του στην αμαρτία. Στους παρακάτω στίχους, ο δικός του θεός μοιάζει να μην έχει την κοινότυπη καλή και αγνή μορφή η οποία ισχύει κατ' επικράτηση για την ανθρωπότητα:

*Κύριε, είμ' ένας άθεος! Και είμαι αδερφός
του χαρτοπαίχτη, του μπεκρή. Και σάρκα έχω και αίμα.
Κι όπως εχώρισες εσύ τα σκότη από το φως
έτσι χωρίζω κι αγαπώ – απ' το σωστό – το ψέμα.

Το κρίμα θέλω! Είν' όμορφη η αμαρτία. Πολύ,
(...)
(...) Και το κακό αγαπώ.
Κι' εμέ μ' αρέσει η ζαβολιά, η γυναίκα του κοντά μου,
τόσο, που ακόμα το φονιά – ανάγκη να το πω; –
τον έχεις κάμει όμοιον μου κι' οστό απ' τα οστά μου.*¹⁷⁸

¹⁷⁶ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

¹⁷⁷ Από το ποίημα «Προσωπάρχης καλικάντζαρων». Ανέκδοτο και άπιπλο. Βρίσκεται στη Δ.Κ.Β.Χ., Αρχείο Γ. Σκαρίμπα, φακ. 4.

ii. Αυτοπροσωπογραφία.

Σε αρκετά ποιήματα ή στίχους, υποδηλώνεται ο χαρακτήρας του ποιητή καθώς και προσωπικά βιώματα του ίδιου τα οποία γνωρίζουμε από το προσωπικό του αρχείο ή από δημοσιεύσεις στον τύπο (συνήθως από συνεντεύξεις που έδωσε ο ίδιος). Πρόκειται για βιογραφικά ποιήματα ή στίχους, των οποίων οι πρωταγωνιστές εκφράζουν πτυχές της προσωπικότητας και της ζωής του ποιητή.

Το ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας» το οποίο γράφτηκε με αφορμή το θάνατο του εξαχρονου¹⁷⁹ παιδιού του ποιητή εκφράζει τη σπαραχτική μορφή ενός πατέρα ο οποίος μένει στον κόσμο των ζωντανών με τη θύμηση του γιού του:

*Κι εγώ νεκρή την ύπαρξή σου
την επροβόδαγα στον ώμο
για το ταξίδι της αβύσσου...
(...)
βαριά ο ρυθμός της θύμησής σου,
καθώς – τριαντάφυλλο – ανθούσε
το μαύρο ρόδο της σιγής σου
καθώς η νύχτα με κυττούσε...¹⁸⁰*

Ο Γ. Παπαστάμος αναφέρει: «Λίγο πριν ο ποιητής πάρει κι αυτός το δρόμο για τον ατελεύτητο ταξίδι της αβύσσου, είδε ζωντανό – σαν σε όραμα – τον αγαπημένο του Ηλία! Τρεις ήταν οι μεγάλες και απέθαντες αγάπες του Ποιητή, που φώλιαζαν στην καρδιά του, ως τη στερνή του ώρα: Η «ισόβια ερωμένη» του Χαλκίδα, ο Ηλίας, που αποδήμησε στον άλλο κόσμο – εφτάχρονο παιδί και μια θλιμμένη ύπαρξη, που για την «έκπαγλη» ομορφιά της, την αγαπούσε μυστικά, χωρίς ποτέ του να την αγγίξει, που και τούτη –

¹⁷⁸ Ποίημα «Έτι δέομαι σου». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 29.

¹⁷⁹ Στο αρχειακό υλικό του ποιητή στο Ε. Λ. Ι. Α., υπάρχει φωτοτυπία του ποιήματος σε κόλλα Α4, στην οποία αναφέρεται σε υποσημείωση με αστερίσκο «Πέθανε το 1930 σε ηλικία 6 χρόνων.» (Φάκελος 1, αριθμός 2, προέλευση αρχείου Τασία Σελέκου).

¹⁸⁰ Από το ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας», ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 37.

Ουλαλούμ των σκιαρών οραμάτων του – πέθανε στα τριάντα τρία της χρόνια!»¹⁸¹ :

*(...) Μα εγώ φαρμάκι
έπινα, σκέφτοντας εντός μου,
αυτήν που σαν χελιδονάκι
ξεφτούρισε απ' το φως του κόσμου...¹⁸²*

*Μικρή και κίτρινη κοιμάσαι ακόμα και μοναχός μου
σε συλλογίζομαι... Τα βλέφαρά σου σκέφτομαι – ωϊμένα
κι ένα καράβι μαζί που ρίχναμε γιαλό, και – φως μου –
εσένα, εσένα.¹⁸³*

*Ήταν σα να σε πρόσμενα Κερά
απόψε που δεν έπνεε όζω ανάσα,
κι έλεγα: Θάρθει απόψε απ' τα νερά
κι από τα δάσα.*

(...)

*Και νά, το κάθισμά σου σιγυρνώ,
στολνώ την κάμαρά μου αγριομέντα,
και νά, μαζί σου κιόλας αρχινώ
χρυσή κουβέντα:*

(...)

*Τόσο πολύ μ' αγάπησες Κερά,
που άκουγα διπλά τα βήματά μου!
Πάταγα γώ – στραβός – μέσ' στα νερά;
κι εσύ κοντά μου...¹⁸⁴*

*Πέθανε! Πώς την έλεγαν ξεχνάω...
– χάθηκε μαζί της η χαρά, το φώς μου –¹⁸⁵*

Επίσης:

*Θα σε ξεχάσω ένα απόγεμα που θάχω – τί ωραία! – πεθάνει
και θάμαι αδιάφορος κι άγνοιαστος, δίχως καρδιά να πονεί,
δε θα θυμάμαι του τάφου σου το μαδημένο γεράνι,*

¹⁸¹ Γιώργου Παπαστάμου, *Σκαρίμπας*, εκδόσεις Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1986, σ. 170.

¹⁸² Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119.

¹⁸³ Από το ποίημα «Η μικρή κυρία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 65-66.

¹⁸⁴ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

¹⁸⁵ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68.

*μήτε στ' αλήθεια πως σ' έχασα κάποια βραδιά σκοτεινή.*¹⁸⁶

*Αλλά προ πάντων θα χαίρουμαι (αν χαιρέτ' η άψυχη ύλη)
ότι για χάρη σου πέθανα, κι ας μη το είπα ποτέ.*¹⁸⁷

*Η μην-βαρκάκια του- μ' άσπρες κορδέλες σταυροδεμένα
φέρετρα θάστελνε όζω – σαν κύματα και σαν αφροί-
όπου θα κείτονταν της γης τα νήπια μαχαιρωμένα
ή όπου όλοι όσοι αγαπήθηκαν θάσαν νεκροί;*¹⁸⁸

Υπαρξιακές αναζητήσεις του ποιητή:

Η persona γίνεται πλέον το κατάλληλο μέσο για έναν άνθρωπο που θέλει να περνά απαρατήρητος, «ανώνυμος και πράος», να πάρει τους δρόμους και να μην τον αναγνωρίζει κανείς. Οι στίχοι οι οποίοι εκφράζουν τόσο αναγκαία την επιθυμία για τάση ανωνυμίας είναι αναπόφευκτο να μην παραπέμπουν στον ποιητή-άνθρωπο ο οποίος θέλει να βιώσει τη ζωή του για τον εαυτό του και μόνο:

*Έφυγες, με μια μάσκα στα μούτρα σου
Βγήκες από την πόρτα ανώνυμος και πράος
Και πήρες τους δρόμους
Τί ωραίο το περιστατικό μιας αγνόησης...
μιας ανυπαρξίας στους άλλους...
(Κι εγώ, δε μίλησα – σώπαινα).*¹⁸⁹

Ο τελευταίος στίχος του πιο πάνω εξάστιχου μοιραία παραπέμπει σε καθαφικά μοτίβα ενδόμυχης επικοινωνίας με το alter ego του ποιητή: *(Κι εγώ, δε μίλησα – σώπαινα)*.

Το ποιητικό εγώ σωπαίνει ανάμεσα στους άλλους, στους πολλούς. Η δική του σιωπή – η οποία κυοφορεί σημαντικές ουσίες – τον κάνει, ωστόσο, ξεχωριστό. Η απουσία της ομιλίας του, η αγνόηση της ύπαρξής του

¹⁸⁶ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

¹⁸⁷ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

¹⁸⁸ Από το ποίημα «Η Κυρά μου η τρέλλα...». Δημοσιευμένο στο κυπριακό περιοδικό *Τα Νέα Ελληνικά*, τ.χ. 1, Ιανουάριος 1952, σ. 15. Βρίσκεται και στο αρχαιακό υλικό Γ. Σκ., Ε.Λ.Ι.Α., φάκελος 16/12 – 16/47 (στην καταγραφή 13-54), αρ. 21 (καταγρ. αρ. 23), προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης.

¹⁸⁹ Ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 138-139.

επισφραγίζει την ταυτότητά του και της προσδίδει μεγάλη σημασία η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί «μυστικιστική».

Θα μπορούσε επίσης να θεωρηθεί ότι αναμένεται να αναγνωριστεί όχι όπως αναγνωρίστηκαν οι άλλοι – οι πολλοί, αλλά όπως αξίζει σε αυτόν ο οποίος είναι ξεχωριστός. Η «άσημη» ύπαρξη του ποιητικού εγώ και «το περιστατικό της αγνόησης» ουσιαστικά αντιδιαστέλλεται με την εμβάθυνση της ποιότητας του ποιητή και του περιθωριοποιημένου ανθρώπου(-ποιητή).

*Έναν όλον μου, μάνα, το σύμπαν – το άπαν –
μέσ στις τύχες μου που επαίχτη τις άνισες
και ιδές στην παλάμη μου, πώς τάδαν, πώς τάπαν
οι αγάπες σου οι μοίρες – τσιγγάνισες.¹⁹⁰*

*‘Ωωω... τ’ άνθη, τ’ αγκάθια, όλα έρχονται στη φύση
κι όλα φεύγουν στην ώρα τους. (Την τύχη τους νάχα...)
Εγώ τί; Στη ζωή, έχω βιαστεί νάρθω τάχα
ή αργήσει;¹⁹¹*

Πέραν του υπαρξιακού ερωτήματος που διαβάζουμε παραπάνω, (*Εγώ τί; Στη ζωή, έχω βιαστεί νάρθω τάχα ή αργήσει;*) το οποίο εκφράζει τις εσωτερικές ανησυχίες του ποιητή για την έννοια και την ουσία του χρόνου (– γνωστές είναι και οι τάσεις φυγής του από «τα όρια του κόσμου»), ο ποιητής στο ποίημα «Ο καμπούρης», αναφέρεται σε μια άσχημη εξωτερική εμφάνιση η οποία στιγμάτισε τόσο την προσωπική του ζωή όσο και το έργο του.

Η Σ. Π. Ιωαννίδη γράφει: «Η άσχημη εμφάνισή του τον έχει και άλλες φορές απασχολήσει. Χαρακτηρίζει αυτοβιογραφικό το ποίημά του «Ο καμπούρης» στο χρονογράφημα «Μεθ’ εόρτια», που βρίσκεται στη συλλογή χρονογραφημάτων *Τα πουλιά με το λάστιχο*, σ. 47.»¹⁹²

Ποίημα υπαρξιακής αναζήτησης είναι και «Το ζήτημα»:

¹⁹⁰ Από το ποίημα «Ότι εμού εστί», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 118.

¹⁹¹ Ποίημα «Ο καμπούρης», από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

¹⁹² Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα του Γιάννη Σκαρίμπα*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 241.

*Δεν ήταν δα τόσο σπουδαίο. Να φύγεις – ξεπορτώντας –
χωρίς την πόρτα ν' άνοιγες – αδύνατο. Χρυσή,
(...)*

*Το ζήτημα δεν είν' αυτό. Ούτε πώς ξέρεις να στο-
λίξεις το γράμμα σου μ' ανθιά που κλείς μεσ' στο γραφτό:
ξέρεις ότι μη γράφοντο κι ότι μη στέλνοντάς το –
για να λάβω αδύνατο - αδύνατο κι' αυτό.*

*Το ζήτημα είναι το γ ι α τ ί (της γνώσης μου της λίγης,
τόσο είναι το φως και τόσο η σκέψη μου εμένα είν' θαμπή)
ν' ανοίξει πρέπει η πόρτα π ρ ι ν για να μετά σύ φύγεις,
κι' όχι να κλείσει από μετά – ενώ σύ θάχες μπει...¹⁹³*

«Ο Σκαρίμπας με μεγάλη επιμονή περιστρέφεται γύρω από ευνόητους συλλογισμούς, προσπαθώντας έτσι να αναιρέσει την κατάσταση των πραγμάτων. Οι συνεχείς διαπιστώσεις της φυσικής συνέπειας κρύβουν την ανατροπή της. Προσπαθεί και ο ίδιος ν' αφομοιώσει αυτό που αδυνατεί να συνειδητοποιήσει. Είναι μια άποψη την οποία επιχειρεί συνεχώς, και με παραδείγματα, να την προβάλλει, αφού με την λογική ανάλυση δεν το αποπειράται: τον σκύλο που όταν τον βλέπουμε, λέμε ότι είναι σκύλος, την πόρτα που αν δεν ανοίξει πώς να μπεις. Ο ίδιος δεν θέλει να πιστέψει ότι είναι έτσι, αλλά ψάχνοντας καταλήγει στο ίδιο αποτέλεσμα. Αναζητά το θαύμα που δεν γίνεται.

Το ποίημα είναι αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτής της υπαρξιακής αναζήτησής του. Και η αυτή βασανιστική αναζήτηση μπορεί να περιγράψει με σαφήνεια μια πλευρά του χαρακτήρα του συγγραφέα. Να επισημάνει, δηλαδή, την εσωστρέφειά του, να επεξηγήσει ενδεχομένως την περιφρόνησή του για μηνύματα των θαυμάτων που προβάλλονται στα έργα των συγχρόνων του.»¹⁹⁴

Η τοποθέτηση της Σ. Π. Ιωαννίδη, εφαρμόζεται και στα ποιήματα «Το γράμμα», «Το αστέρι» και «Τρελός;»:

*Τέλος πάντων ένα σούρπο θα γυρίσω –όπως σούπα–
τούτ' το χρόνο ή τον άλλονα –κι όπως έφυγα μόνος–
ένα σούρπο που μέσα του θάχει όλα τα σούρπα
και τα χρόνια όλα ο χρόνος.¹⁹⁵*

¹⁹³ Από το ποίημα «Το ζήτημα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό. π., σ. 37.

¹⁹⁴ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 123.

¹⁹⁵ Από το ποίημα «Το γράμμα», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 85.

*Όλα εν τάξει κι' όλα ωραία!. Ευχαριστημένος
είμαι – εν σοφία ως τάχει ποιήσει όλα ο Θεός:
νά, για να λύσω – μου – τα παπούτσια, είμαι σκουμμένος
ως κάτι νάχασα, ή κάτι νάβρω νάψαχνα - ως.*

*Κι ως, αν σε τσίμπασε κάτι, εσένα – εσύ θα εξύσα,
έτσι το κρύο – κρύο νάν' πρέπει κι όχι ζεστό·
να βλέπεις βλέπινα και να διψάς – πρέπει – διψίσινα,
ή – αφηνόμενη - να πέφτει η πέτρα (ως είν' σωστό).¹⁹⁶*

*Είμαι – το ξέρω – λογικός. Ω δεν μιλάω.
Σαν λάμπει η μέρα σβω το φως μου.
Αν ιδώ ένα φύλλο πούπεσε – εντός μου
λέω: είδα ένα φύλλο πούπεσε και... πάω.
(...)
Τρελός εγώ; Αστείο! Και σίχους
φιάχνω, και πάω πατώντας· ούτε λόγος
ότι όπως στρίβει ο δρόμος, αναλόγως
στρίβω να μη σκουντάσω πά στους τοίχους...*

*Λοιπόν δεν είμαι. Ωραία! Το ψέμα
μισώ.(...) ¹⁹⁷*

Μέσα από τη νωθρότητα του νωχελικού ποιητικού εγώ επιβεβαιώνεται η υπαρξιακή αναζήτηση του ποιητή στο ποίημα «Τίποτα»:

*Πολύ αργόν το βράδυ εσβούσε
και τίποτα 'ταν το φεγγάρι
κι ό,τι 'ταν λύπη δε λυπούσε
και τίποτα δεν είχε χάρη.*

*Μόν' ήταν βράδυ, τίποτ' άλλο,
με δίχως τίποτα στη έγνοια·
κι αυτό το τίποτα ν' μεγάλο
στα τίποτα τα τιποτένια.*

*Κι έλεα μέσα μου: τί τάχα
τί τάχα νάταν που μ' ελύπει,
αφού 'γω τίποτα για νάχα
δεν ένιωθα (χαρά, είτε λύπη).¹⁹⁸*

¹⁹⁶ Από το ποίημα «Το αστέρι», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 112.

¹⁹⁷ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 68.

Στα υπερρεαλιστικά κείμενα του Breton, του Εγγονόπουλου ή του Εμπειρικού το υπερρεαλιστικό υποκείμενο είναι ένα αφηγηματικό «εγώ» το οποίο αναζητώντας απάντηση στο ερώτημα «ποιος είμαι», επιζητεί τη συνάντηση με τον άλλο, για να αποσαφηνίσει με την αντιπαράθεση αυτή τη δική του ταυτότητα.¹⁹⁹ Στους παρακάτω στίχους, ένθετους σε πεζά του Σκαρίμπα, συναντάμε ίδιας φύσεως ερωτήματα από ένα ποιητικό εγώ το οποίο «δε νοεί» και ενεργεί «ανάποδα»:

«*Η βόλτα πήρε ανάποδα
και το ψηλά – καθέτως
κι' αντίς το ποιός με φώναζε
να βγώ να ιδώ – αντιθέτως
εγώ (που μήδε ήξερα)
και που νοούσα μήδε
έτρεξ' ανάποδα κειδά
και φώναξα: ποιος μ' είδε;»*²⁰⁰

Πιο πάνω βλέπουμε κινητικότητα ανάμεσα στο υποκείμενο και το αντικείμενο. Το 'εγώ' αναζητά σ' αυτό που του είναι εξωτερικό – άλλο μία ταυτότητα. Στη *Nadja* του Μπρετόν η αρχική ερώτηση «*Ποιος είμαι;*» συμπληρώνεται λίγο αργότερα από τις ερωτήσεις «*Είμαι εγώ ο ίδιος;*» που ανοίγουν το δρόμο στην αποδοχή της ετερότητας. Πρόκειται για τη συμβολική κίνηση της αφήγησης η οποία αποτυπώνει με ενάργεια την τεχνική της περιπλάνησης και της εμπιστοσύνης στο τυχαίο, που προτείνουν οι υπερρεαλιστές.²⁰¹

¹⁹⁸ Από το ποίημα «Τίποτα», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1976, σ. 50.

¹⁹⁹ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου ως αναγκαία προϋπόθεση διαμόρφωσης της ταυτότητας σε γαλλικά και ελληνικά υπερρεαλιστικά λογοτεχνικά κείμενα», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία. 18ος – 20ός αιώνας*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά, τόμος Α'), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σσ. 287 – 302.

²⁰⁰ Οι στίχοι υπάρχουν στο ομώνυμο διήγημα (βλ. παραπάνω), και στη συλλογή διηγημάτων του Γ. Σκαρίμπα *Τυφλοβδομάδα στη Χαλκίδα* (εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1996, σ.σ. 147), στο πεζογραφικό έργο *Το Σόλο του Φίγκαρω* (εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα 1992, σ. 88), στο διήγημα «Καρδιές από γλυκίσματα», και στο βιβλίο *Τα πουλιά με το λάστιχο* (Χαλκίδα, 1978, σ. 177).

²⁰¹ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου ως αναγκαία προϋπόθεση διαμόρφωσης της ταυτότητας σε γαλλικά και ελληνικά υπερρεαλιστικά λογοτεχνικά κείμενα», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σ. 289.

Το ποιητικό εγώ αφού δίνει γραπτώς στον εαυτό του μία σειρά από εντολές, σχετικά με το πώς πρέπει να φαίνεται στους άλλους ως προς την όψη και τον χαρακτήρα του, διαπραγματεύεται την ύπαρξή του και τη συμπεριφορά του και παρομοιάζει τη φήμη του που θα αποκτήσει ως εξής:

*η φήμη θάρτει σου
σαν μια Κυρία
ημιμιμόζα*

*λίγον τι κρύα
και λίγον μπλάβη
από τα γέλια...²⁰²*

Το ζήτημα της θρησκείας διαπραγματεύτηκε με προκλητικό τρόπο αρκετές φορές ο ποιητής, κάτι για το οποίο κατηγορήθηκε. Ωστόσο η σκαριμπτική φράση σε συνέντευξη του ποιητή «Πόσο άθεος είμαι Θεέ μου!» δίνει από μόνη της αρκετές απαντήσεις...

Σε ανάλογο κλίμα... κυνικότητας, κινείται και η θεματολογία του ποιήματος «Έτι δέομαι σου»:

*Κύριε, είμ' ένας άθεος! Και είμαι αδερφός
του χαρτοπαίχτη, του μπεκρή. Και σάρκα έχω και αίμα.
Κι όπως εχώρισες εσύ τα σκότη από το φως
έτσι χωρίζω κι αγαπώ – απ' το σωστό – το ψέμα.*

*Το κρίμα θέλω! Είν' όμορφη η αμαρτία. Πολύ,
εσύ με θέλησες αγνόν – δεν είμαι, οι άλλοι, οι άλλοι,
οι εκπεσμένοι, αμαρτωλοί, οι μούργοι – κι' είν' πολλοί –
τί τάχα λεν; Κι' είναι αδερφοί! Τί ζέρουν; Κι' είν' μεγάλοι!*

*Και είμαι, Κύριε, άθεος. Και το κακό αγαπώ.
Κι' εμέ μ' αρέσει η ζαβολιά, η γυναίκα του κοντά μου,
τόσο, που ακόμα το φονιά – ανάγκη να το πω; –
τον έχεις κάμει όμοιον μου κι' οστό απ' τα οστά μου.*

*Κι είμ' άθεος! Καρδιάς σύ που ετάζεις και νεφρούς,
πρόσεχε: αγαπώ πολύ τα «πλήθη αμαρτιών μου».
Σύ που νεφέλας ανιστάς και ξαναζείς νεκρούς,
– στ' άνθισμα είμαι των παθών – τα αίσχη πλήθυνόν μου!...²⁰³*

²⁰² Από το ποίημα «Ημιολόκληρον». Παρουσιάζεται άτιτλο στους Α. Σ. εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 135.

²⁰³ Ποίημα «Έτι δέομαι σου». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 29.

Οι παραπάνω σίχοι εμπεριέχουν το βαρύ κλίμα της υπαρξιακής αναζήτησης του ποιητή. Ο Κώστας Μ. Προυσής ανέφερε: «Η πνιγίλα τούτη που τον βασανίζει οδυνηρά τον κάνει να ζητάει τη φυγή, μια φυγή μακριά από τη συνηθισμένη ζωή, πέρα από τα γνωστά σε χώρες πρωτόγνωρης κι αδοκίμαστης χαράς. Η ρουτίνα τον πιέζει εφιαλτικά, τον πνίγει με την πεζότητά της, και για να την εκδικηθεί, πότε την αγνοεί και πότε την ειρωνεύεται λεπτά και συγκρατημένα.»²⁰⁴ Ο Π. Ν. Παναγιωτούνης σημειώνει επ' αυτού ότι «στο ποίημα "Έτι δέομαί σου", θα σπάσει τις φόρμες της ηθικής, θ' αναποδογυρίσει τούμπα τις ψευτοεπιφυλάξεις των αστών, θα γυμνώσει το σπαθί της αλήθειας, που τόσο το μεταχειρίζεται σ' όλη του τη ζωή και την Τέχνη του (...)»²⁰⁵.

Ως ποίημα ποιητικής θα μπορούσε να θεωρηθεί και «Ο σταθμάρχης», καθώς το ποιητικό εγώ ταυτίζει την ερωμένη του με την ποίηση και αφήνει τη ρομαντική του μνήμη να ανατρέξει στο παρελθόν και να τον βοηθήσει να πράξει το «καθήκον» του στο μέλλον: «τη διασταύρωσή τους στην αιωνιότη»:

*Ω, εσύ, κυρά μου χέρι, δόντια, μάτι,
όνειρο και τραίνο πού την πάς τη νιότη,
έδωσα σινιάλο – τ ο κ α θ ή κ ο ν! – για τη
διασταύρωσή μας στην αιωνιότη...²⁰⁶*

Ο Γ. Παπαστάμος ερμηνεύει τους πιο πάνω σίχους ως εξής: «Η ώρα είχε περάσει... Κι οι φίλοι έπαιρναν το τραίνο του μεσονυχτίου για την Αθήνα. Εκεί στο σταθμό ο σκαριμπικός «Σταθμάρχης» θα έδινε σινιάλο για τη διασταύρωση των φίλων ποιητών, στην αιωνιότη. Και τραίνο και όνειρο και ζωγραφιές του έρωτα, θ' αποδημούσαν μέσα στα χάη του καιρού και του τόπου...»²⁰⁷

²⁰⁴ Κώστα Μ. Προύση «Γιάννη Σκαρίμπα: Ουλαλούμ», στο περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, 1937, τ. Γ', σ. 196–197.

²⁰⁵ Π. Ν. Παναγιωτούνη *Γιάννης Σκαρίμπα. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας*, Εταιρία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα 1986, σ. 18.

²⁰⁶ Από το ποίημα «Ο σταθμάρχης». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 59-60

²⁰⁷ Από το ποίημα «Στάδιον δόξης». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 87 – 88.

Στο ποίημα «Δεσμώτης», το ποιητικό εγώ νιώθει δέσμιος των παλιών σκέψεων και συναισθημάτων. Οι λύπες του, οι χαρές του, οι έρωτές του, οι φόβοι του έγιναν τόποι επαναλαμβανόμενοι τόσο στη σκέψη όσο και στους στίχους του. Ο «δεσμώτης» ως ποιητικό εγώ αποτελεί persona του ποιητή που νιώθει δέσμιος των κοινών – πλέον – ποιητικών του τόπων:

*Ταξίδευαν μεγάλα τα καράβια
στα λόγια μου – στο νου μου οι τόποι –
στη βραδινή με τράβαγαν ανταύγεια
καινούργιοι ανθρώποι.*

*Και – πράγμα μέγα – οι χαρές μου, οι τρόμοι
δεν λέγαν τίποτα! Στο δείλι,
οι παλιοί δεν μίληγαν οι δρόμοι
ούτε οι φίλοι!*

*Τόσο καλοί!... Και μ' έφερνε ο ήχος
πικρές – στις ίδιες ρίμες μου – τολύπες,
ο ίδιος μ' έσφαζε εμένα ο στίχος,
εμένα οι λύπες.²⁰⁸*

Η ποίηση του Σκαρίμπα γίνεται μία μπάντα εαυτούληδων και ξεχύνεται στους δρόμους της Χαλκίδας. Οι πόθοι, οι σκέψεις του ποιητή, οι εαυτούληδες της ποιητικής του δραστηριότητας ξεφεύγουν από τους στίχους τους, από τις ποιητικές σελίδες και ενσωματώνονται σε μία «λερή συνοδεία» αρπάζοντας τον δημιουργό τους και δείχνοντάς του τα επιτεύγματά του. Ο δημιουργός μέσα από άλλο ένα ποίημα ποιητικής αυτοσαρκάζεται χαρακτηρίζοντας όσα βλέπει – τα δημιουργήματά του – ένα «ντεκόρ ανισόρροπο με μύτη γελοία»:

*Κι' ως αρπώντας με μ' έβγαλαν σηκωτόν απ' την πόλη
(με καμπούρες κι' αλλοίθωροι – με στραβή άλλα αρίδα)
όλα εκεί με τριγύρισαν και με δείξαν – χαχόλοι
κεί βαθειά, τη Χαλκίδα:*

*...Βλέπεις μαιτρ – μου φωνάζανε – τη Χαλκίδα, την είδες
όπου σύ μέσ' στα φάλτσα σου μόνον, ήξερες νάρχεις;
Νά τα έργα σου, οι πόθοι σου – όλοι εμείς – φασουλήδες,
νά και σύ θιασάρχης!...*

(...)

*Κι' είμαι γώ θιασάρχης τους; Άλς κουρσούμ τώρα εξώλης
και προώλης τους (τέλειος να μαθαίνω τους ρούμπες).
νά, μ' αυτούς τους παλιάτσους μου θα κινήσω στις πόλεις
με κραυγές και με τούμπες!...²⁰⁹*

²⁰⁸ Από το ποίημα «Δεσμώτης», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 41 – 42.

²⁰⁹ Από το ποίημα «Στάδιον δόξης». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σσ. 87 - 88

Επίσης:

*Ως ωραία ήταν μου απόψε η λύπη,
ήρθαν όλα σιωπηλά χωρίς πάθη
και με ήβραν – χωρίς κανέν' να μου λείπει –
τα λάθη.*

*Κι ως τα γνώρισα όλα μου γύρω – μπράμι - πάφες
όλα κράταγαν, τρουμπέτες και βιόλες
– ΕΑΥΤΟΥΛΗΔΕΣ που με βλέπαν, οι γκάφες
μου όλες.²¹⁰*

Ο ποιητής προσωπογραφώντας τον εαυτό του ως θιασάρχη της μπάντας (που ο ίδιος ζωγραφίζει μες τους στίχους του), αυτοσαρκάζεται:

*Τί ντεκόρ ανισόρροπο που με μύτη γελοία
μαιτρ μπεκρής το σκεδίαζε στόνα πόδι να στέκει,²¹¹*

Στο ίδιο κλίμα κινούνται και οι παρακάτω στίχοι:

*Α!... τί θίασος λίγον τί από αλήτες
μουζικάντες μεθυσμένους και φάλτσους,
έτσι ως έμοιαζαν – με πρισμένες τις μύτες –
παλιάτσους.
(...)*

*Α... τί έμπνευση!... Μαίτρ του φάλτσου γώ πάντα,
με τη βέργα μου τώρα ψηλά – λέω – με τρόμους
νά, με δαύτη μου να παρελάσω τη μπάντα
στους δρόμους.²¹²*

και αναπολεί τη δόξα του με φόντο την πόλη της Χαλκίδας:

*Κι ως στα πάλκα η φάτσα μου γελαστή θα προβαίνει
(άχ κι η πρόγκα – τί δόξα μου!... – σ' ουρανούς θα με σύρει)
η Χαλκίδα εκεί πίσω μου θα φαντάζει χτισμένη
σαν από – τεμπεσίρι...²¹³*

²¹⁰ Από το ποίημα «Εαυτούληδες». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 51.

²¹¹ Από το ποίημα «Στάδιον δόξης». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σσ. 87 - 88

²¹² Από το ποίημα «Εαυτούληδες». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 51.

²¹³ Από το ποίημα «Στάδιον δόξης». Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σσ. 87 - 88

Ποίημα ποιητικής θεωρείται και το «Μόνο δυο στίχους». Εδώ συναντάμε το ποιητικό εγώ ταυτισμένο με τις αγωνίες του ποιητή να εκφράζει την ανησυχία του για τη διάσταση της ποίησής του:

*Μόνον εγώ, μόνον εγώ, ποτέ δεν ήμουν πλοίο,
μήτε αέρινο όνειρο, μήτε πουλί σε ανθό,
ήρθα στον κόσμο με πλατύ μέτωπο, ορθό και λείο,
μόνο δυο στίχους μου σκληρούς να πω και να χαθώ...*²¹⁴

Στο ποίημα «Δύο αδελφοί και οι δύο νευρικοί», όπως και στο ποίημα «Ο Β' Παγκόσμιος», ο ποιητής ειρωνεύεται διά των στίχων του εκπροσώπους του κινήματος του υπερρεαλισμού:

*Να είσαι Κύριος, εν χρω
(κι ας είναι – πως – αστείον) κεκαρμένος,
με υπεροπτικήν γκριμάτσαν και βιολιού
κενήν – στο χέρι – θήκην,*

*κι εν πλήρει σοβαροφανεία να το λές
(σύ, ένας – μετά Πίλου – τύπος)
το πόσον ξέρεις να εννοούν
οι νεοαφιχθέντες φίλοι.*²¹⁵

και:

*Αν ήμουν δυο σπύρτα με Πίλο
πάνω σε μια τεντωμένη κλωστή,
κι αν – αποκεί – σε ονειρεύομαν:
(...)*

*θα σε «τσίμπαγα» – έντομο
ερτζιανό –
και θα σ' έπαιρνα
στη χοροεσπερίδα που δόθηκε
στην Αγγλική Ναυαρχίδα
(στα δυο – νάσουν μέλισσα; –
θα σε χώριζε η μέση σου).*

*Εκεί τότε,
θάμπαινε ένας πιγκουίνος κατάστερος
με τα χέρια στις τσέπες·
θα ανάκραζε – θούριο
στα επίπεδα χείλη του
Την Τιμή της Λεγεώνας:*

²¹⁴ Από το ποίημα «Μόνο δυο στίχους», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 18.

²¹⁵ Από το ποίημα «Δυο αδελφοί και οι δύο νευρικοί», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 129.

– *Allons enfants και πά-παπάααα!*
– *Προ-οοοοσοχή! Η Αυτού*
Δημοκρατική Εξοχότης Του
*ο Πρεσβευτής της Γαλλίας!...*²¹⁶

Ο Συμεών Γρ. Σταμπουλού αναφέρει: «Ο Antoine Sourouris που έρχεται από το Σόλο του Φίγκαρω, σταθμεύει στο Κομμωτής Κυριών, και επανεμφανίζεται στο διήγ. Το μουστάκι.... Το alter ego του, persona του Σκαρίμπα, αναγγέλλεται με ύφος υπερρεαλιστικό: *Ακριβώς, του πρώτου εκείνου, Πινδαρικού Bariskas σας, επιτρέψατέ μου να σας απαγγείλω ένα ποίημα, που θυμίζει και Bretton και Picasso!... Ω ακούστε – ακούστε... Ακολουθεί το υπερρεαλίζον ποίημα «Δύο αδελφοί και οι δύο νευρικοί!» που βρίσκεται στους Άπαντες Στίχους. Το ποίημα διαβάζεται αντί του – ανάλογου κλίματος – «Ο Βήτα Παγκόσμιος!».*

Αν ήμουν δύο σπύρτα με Πίλο
πάνω σε μια τεντωμένη κλωστή,
.....
θα σε τσίμπαγα – έντομο
ερτζιανό –
και θα σ' έπαιρνα
στη χοροεσπερίδα που δόθηκε
στη Αγγλική Ναυαρχίδα...»

Ο Σκαρίμπας ειρωνεύεται το κίνημα και την υιοθέτησή του από τους Έλληνες ποιητές: *... μη ζητάτε εξηγήσεις από σουρεαλιστές σαν αυτούς, ή σαν, τους της ίδιας «Σχολής», ποιητές μας («Φιγουραζέρ Κυριών»).*²¹⁷

Αναφορά σε λογοτεχνικό κίνημα γίνεται μέσα από τους σκαριμπτικούς στίχους και στο ποίημα «Οι Δώδεκα». Ο ποιητής σατιρίζει και υποτιμά τους Δώδεκα – λογοτεχνική ομάδα της δεκαετίας του '50, χρησιμοποιώντας τίτλους από τα έργα τους. Σύμφωνα με την Σ. Π. Ιωαννίδη, όχι μόνο στο εν λόγω

²¹⁶ Από το ποίημα «Ο Β' Παγκόσμιος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 128.

²¹⁷ Συμεών Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 285.

ποίημα η υποτίμηση είναι ολοφάνερη αλλά και σε χρονογραφήματά του υπάρχουν συχνές αναφορές, π.χ., «Η Παρακαδημία των Δώδεκα».²¹⁸

Χαρακτηριστικό είναι το κλείσιμο του ποιήματος με το οποίο ο ποιητής σαρκαστικά εντάσσει τον εαυτό του στην ομάδα ως δέκατος τρίτος. Είναι αξιοσημείωτο ότι το ποιητικό εγώ προσωπογραφεί: ο Σκαρίμπας δημοσίευσε αρκετά άρθρα στην εφημερίδα *Δημοκρατικός Τύπος* με το ψευδώνυμο «ΔΕΚΑΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ»²¹⁹. Παραθέτω απόσπασμα από το ποίημα:

*Νήστεις, απέριττοι, περιδεείς
Εν μέσω θορύβου και λαχτάρας πολλής,
Άλλοι σφυρίζουν τη «ριρίκα» και άλλοι γονυκλινείς.
Οι Δώδεκα προσεύχονται:
Τις θέλει μας σώσει απ' την καταστροφή;
Άλλογα χρεμετίζουν έξωθι
οι βάρβαροι ήλθον
Φωνασκούντες και άδοντες εν μέσω τυμπάνων «ο κάθε
Κατεργάρης στον πάγκο του!» Τι εννοούν;
(...)*

*Ουδέν άλλο γνωρίζομεν. Όμως όλα αυτά
Είναι πια περιττά.
Έφτασεν δι' ημάς η τελευταία νύχτα της γης»
Ποια «Αργώ θα μας βγάξει από τη θλίψη της
δοκιμασίας αυτής;
«Συνταγματάρχα Λιάπκιν» τράβηξον το σπαθί,
Λευκαί ως τα κρίνα παρθένοι του «Γιούγκερμαν»
Προσευχηθήτε εν μέσω ημών
Υψώσατε τας ασπίλους σας χείρας εις τον ουρανόν!
Ηλία, Ηλί... Λαμά σαβαχθανί
(...)
Ο αδελφός Έλιοτ* το είπε σωστά
«Ωρα να κλείσουμε – μας μωριστήκανε, μας μωριστήκανε
Κι' όμως εμείς καλά τον είχαμε στήσει τον πάγκο μας,
(...)*

*Εμείς τους αρμενίζαμε όπως βρίσκαμε τους καιρούς
Και λεφτά είχαμε και όνομα και άλλα πολλά,
Γιατί να συμβαίνουν αυτά, ω δύστηνος μοίρα, γιατί!
Φώναζε Άλκη τον Σαίξπηρ, εσύ Μένο το Σοφοκλή!
(...)*

Μας πήρες στο λαιμό σου Ηλία

Αμήν

²¹⁸ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 122.

²¹⁹ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 122.

Η πόλη του Σκαρίμπα:

*Νάν' σπασμένοι οι δρόμοι, να φυσάει ο νότος
κι εγώ καταμονάχος και να λέω: τί πόλη!
να μην ξέρω αν είμαι – μέσα στην ασβόλη –
ένας λυπημένος πιερότος!*

*Φύσαε – είπα – ο νότος κι έλεγα: Η Χαλκίδα,
ώ Χαλκίδα – πόλη (έλεγα) και φέτος
ήμουν – στ' όνειρό μου είδα – Περικλέτος,
πάλι Περικλέτος ήμουν – είδα...²²¹*

Ο Συμεών Γρ. Σταμπουλού ανέφερε τα εξής: «Η αυτοπροσωπογραφία του κωμωδού που γυρίζει τον ρόλο του σε δράμα, βρίσκεται στο προεισαγωγικό ποίημα, παράλληλα με το ποίημα «Χαλκίδα» που βρέθηκε μετά θάνατον στα χαρτιά του»²²²

*Είχα – για τα γέλια – ένα μέρος να παίζω
κι ήρθα, ένα ρόλο σε έργο μυστήριο,
θα μ' ανάγγελνε ένα (ως θάμπαιν') απ' έξω
χαιρώο εμβατήριο.*

(...)

*Σοβαρά; ... Θα τραγούδαγα; ... Κι είχα – στο Δία
τ' ορκίζομαι – ένα ρόλο παλιάτσου – ίδιο θάμα ...
Δεν μούπαν πως θάκλαιγα, κι αντίς κωμωδία
θα παίζω σε δράμα...²²³*

Στο ποίημα «Χορός συρτός», η πόλη της Χαλκίδας μοιάζει να είναι ζωγραφιά, μέρος του χαρούμενου τραγουδιού που έγραψε ο ποιητής:

*Και σαν χτισμένη εκεί από κιμωλία,
βαθιά να χάνεται η Χαλκίδα πέρα
μ' όλα μου – ανοιγμένα – τα βιβλία
καθώς μπουλούκι γλάροι στον αέρα...²²⁴*

²²⁰ Από το ποίημα «Οι Δώδεκα». Το ποίημα παρουσιάζεται στο βιβλίο της Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, σ. 122.

²²¹ Από το ποίημα «Χαλκίδα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 20-21.

²²² Συμεών Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 258.

²²³ Από το ποίημα «Πρόλογος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 13.

Όπως αναφέρει η Γεωργία Λαδογιάννη, «αυτή η μοναδικότητα της πόλης αναδιατάσσει ακόμα και την κοσμογραφία, που τώρα έχει στο κέντρο της τη Χαλκίδα. (...) Τελικά, γίνεται μια πόλη – μοίρα. Στην τελευταία στροφή του ποιήματος «Χορός συρτός» η πόλη είναι το τελευταίο σημάδι του επίγειου κόσμου· με την εικόνα της – στολισμένη από τους γλάρους – έργα του – ο Σκαρίμπας ταξιδεύει "όξω από τα όρια του κόσμου".»²²⁵

Η πόλη της Χαλκίδας μεταμορφώνεται σε θέατρο σκιών όπου πολίτες και κλέφτες (ανάμεσά τους και το ποιητικό εγώ) είναι στα χέρια του παίχτη, ο οποίος πίσω από τον μπερντέ βγάζει τις φιγούρες του και τις κινεί ώστε να ζουν «μία ζωή πηδηχτή»:

*Στο κατάφωτο – τί ωραία – πάνι μας,
να προβαίνουμε, Καραγκιόζη μου, άχ! τί;
άχ! τί μέθη, ως κρυφά θα κινεί μας
νά πηγαίνουμε – η ζωή – πηδηχτοί!*²²⁶

Ο Συμεών Γρ. Σταμπουλού αναφέρει πως ο Σκαρίμπας προσαρμόζει στο έργο του «την εικόνα του θιάσου» η οποία οφείλεται «σε παιδική του ανάμνηση, ενδεχομένως από την περιοχή της Αχαΐας, όπου ένας ομόρριζος, προς τον λογοτεχνικό, θιάσος έδωσε παράσταση με έντονα τα στοιχεία της Commedia dell' arte.»²²⁷

Χαλκίδα – Θάλασσα – Ποιητής:

Ο Π. Ν. Παναγιωτούνης αναφέρει πως η διασύνδεση της θαλασσινής ζωής με την καθημερινότητα, έτσι ως τη ζούσε ο ποιητής στη Χαλκίδα, στην ονειρική του πόλη, όπου έζησε χαρές και λύπες ως τις τελευταίες του στιγμές του Γενάρη του 1984, υπάρχει και στο ωραίο του ποίημα, με το συμβολισμό της πάνω σε κάποιον έρωτα σε δύο πλοία, "Πλοίον εν όψει".»²²⁸:

²²⁴ Από το ποίημα «Χορός συρτός», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 70.

²²⁵ Γεωργία Λαδογιάννη: «Η Χαλκίδα, λογοτεχνικός τόπος του Γιάννη Σκαρίμπα», περ. *Μανιφέστο*, άνοιξη 2005, σ. 26.

²²⁶ Από το ποίημα «Comedia Dell' arte», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 97-99.

²²⁷ Σ. Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 257.

*Και τώρα τί θα κάνουμε; Σε μι' άκρη
να κλάψουμε; Ω τί θα ωφελήσει
περσότερο ή λιγότερο ένα δάκρυ;
Ο άνεμος τα πλοία θα μας χωρίσει.*

*Κι εμείς σαν δυό πλοιάρχιοι αγαπημένοι
πλοίων που διασταυρώνει τόνα τ' άλλο,
άλλο – παρά να υψώσουμε – δε μένει
χαρούμενο στα ζάρτια μας σινιάλο...²²⁹*

Ο Π. Ν. Παναγιωτούνης αναφέρεται στο ποίημα «Ευθανασία»²³⁰ και θεωρεί πως πρόκειται για ποίημα αυτοβιογραφικό. Το ποιητικό εγώ στους συγκεκριμένους στίχους πραγματεύεται (ως επίδραση από τον Πόε;) το κλίμα που θα επικρατεί στους δρόμους, στη φύση όταν θα πεθάνει:

*Όπως πάντα, ένας άνεμος θα πνέει, ένα αγέρι,
κι αδιάφορη η νύχτα θα περάσει σοφράνο,
δεν θα σβήσει ο ήλιος, δε θα πέσει ένα αστέρι
που εγώ θα πεθάνω.*

*Τα καράβια θα πλέουνε. Το πουλί δε θα ζέρει
πως για πάντα ο κόσμος έχει σβήσει για μένα,
άλλη άνοιξη θάρθει, άλλος Μάης θα φέρει
πάλι ρόδα βαμμένα...*

*...Σ' έναν δρόμο μονάχα σιωπηλόν, αγαπημένο,
ακατάληπτα θα σκούζει μια μαντέμινη βρύση
διηγώντας μονάχη της παραμύθι θλιμμένο
που εγώ θάχω σβήσει...²³¹*

Σύμφωνα με τον Π. Ν. Παναγιωτούνη: «(...) σαν την Πολυδούρη και τον Καρυωτάκη θα οραματιστεί το τέλος της γήινης πορείας του ο ποιητής, ένα σούρουπο θολό κι ο Γενάρης που πέθανε θολός ήταν.»²³²

²²⁸ Π. Ν. Παναγιωτούνη *Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας*. Εταιρία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα 1986, σ. 21.

²²⁹ Από το ποίημα «Πλοίων εν όψει», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 86.

²³⁰ Ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 25 – 26.

²³¹ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 25 - 26.

²³² του Π. Ν. Παναγιωτούνη, *Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας*, εκδόσεις Εταιρία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα 1986, σ. 17.

Ο ποιητής μέσα από τις περιγραφές του αφήνει τη φύση να συμπάσχει με τον θάνατό του. Μέσα από μακάβρια περιγραφή, θυμάται τη μάνα του, από εκεί δηλαδή που ξεκίνησε η ζωή του. Κάνει απολογισμό ζωής. Το ποίημα διαγράφει έναν κύκλο,

*Μόνο αυτή. Κι η μανούλα μου που ήξερε πόσο
με τραβούσαν τα σούρπα, τα φεγγάρια – ώ Μάνα! –
τα γλυκά ξεπορτίσματα της αγάπης, κι ως τόσο
τα θαμπά και τα πλάνα.²³³*

και κλείνει με την τελευταία στροφή δίνοντας έμφαση στη δύναμη του έρωτα – στον καταλυτικό ρόλο της αγάπης:

*Θα πεθάνω – για έρωτα καθώς μια βραδιά θα πηγαίνω
σαν 'να όμορφο αγρίμι που το τραβάει το νεράκι –
θα με σκούζει παράξενο ένα πουλί χτυπημένο,
η α γ ά π η – γ ε ρ ά κ ι ...²³⁴*

Μέσα σε επιθανάτια ατμόσφαιρα ο ποιητής μιλά για τον δικό του θάνατο χωρίς αυτή τη φορά η ατμόσφαιρα να γίνεται βαριά. Στο ποίημα «Έχω δουλειά», το ποιητικό εγώ τραγουδά τις απλές χαρές της ζωής, γνωρίζοντας πως κάποτε θα επέλθει και το βιολογικό του τέλος. Ωστόσο, στο παρόν στάδιο αφήνεται ελεύθερος μέσα από τα βιβλία του – σαν ένας γλάρος που πετά, σαν ένα πλοίο που ταξιδεύει μακριά.

*γλάρε μου βραδυνέ που φεύγεις – πλοίο,
(...)*

*Πηγαίνεις σύ... Εγώ εκπεσμένο αλαργινό
αδέρφι σου νοσταλγικό εδώ μένω·
ένα βιβλίο, ένα φωσάκι – και πονώ –
μια καμαρούλα – αδέρφι μου υψωμένο.*

*Κι όλο πετάς. Ώρα καλή κι έχω δουλειά
στο χούμα δώ που βρέθηκαν οι καημοί μου,
άσπρα να κάμω τα χρυσά μου τα μαλλιά
κι ύστερα να λυγίσω το κορμί μου.*

*Κι από κοντά – λείπει από μας ποτέ ο σεβντάς; –
άχ να πεθάνω έχω δουλειά γλάρε μου – πλοίο
ένα βραδάκι που λευκός σύ θα πετάς
σαν νάσαι το ανοιγμένο μου βιβλίο...²³⁵*

²³³ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 25 - 26.

²³⁴ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 25 - 26.

Αφιερώσεις ποιημάτων

Σε αυτή την κατηγορία μπορούν να ενταχθούν και τα ποιήματα τα οποία ο Σκαρίμπας αφιέρωνε σε πρόσωπα του περιβάλλοντός του.

Στο ποίημα «Κατηγορουμένη – Εγέρθητι» το ποιητικό εγώ αποστρέφεται στον φίλο του Γιάννη Βαρβαρίγγο:

*Τί τον έγνοιαζε – όποιος νάταν – που φώναζε;
Ποιος τον 'νόχλησε να με κουνήσει στον ύπνο;
– Α!*

*Βαρβαρίγγο διαμαρτύρομαι!
Το ά! σου, αυτό – γω θα το πω:*

Α! θα πω – να μην ξέρω γώ τίποτα!²³⁶

Για το ίδιο πρόσωπο σημειώνεται σε παρένθεση κάτω από τον τίτλο του ποιήματος «Αυτό – Ναι!» η φράση «(παράπνο στο Γιάννη Βαρβαρίγγο)».

Στο ίδιο ποίημα γίνεται αναφορά του ονόματος του Πόε και στην *Ελεονώρα*:

*Πότε λοιπόν θα φύγει – μου – από μέσα
αυτό το αλόϊστο πουλί που (και – μέ – τώρα)
χώνει τ' ανύχι του βαθιά και μου εδέσα
– κι αυτήν πουλί! – και τη δική μου Ελεονώρα;
και – στο λαιμό μου – του ψωμιού την καταπιά;
– Ποτέ πια!*

(...)

*Και – ώστε – (χωρίς στον ώμο του, το ερύθρο-
πράσινο πτώμα μου κανείν να τον βαραίνει)
νεκρόν θα μ' έβρει η Χαλκίδα σ' ένα ρείθρο
έρημον δρόμου; (Πόε – έτσι να γένει;)
Και ούτε – μου – μια κηδεία κουνενέ;
Αυτό – ναι...²³⁷*

²³⁵ Από το ποίημα «Έχω δουλειά», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 28.

²³⁶ Από το ποίημα «Κατηγορουμένη – Εγέρθητι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 125-126.

²³⁷ Από το ποίημα «Αυτό – Ναι!», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 140.

Στον Πάνο Ι. Βαρβαρίγγο αφιερώνεται το ποίημα «Αίμα υπό μάσκαν»²³⁸. Κάτω από τον τίτλο υπάρχει σε παρένθεση η σημείωση «(του μικρού μου φίλου – του Πάνου Ι. Βαρβαρίγγου)».

Στην Αρισταία Βαρβαρίγγου – σύζυγο του φίλου του Γιάννη Βαρβαρίγγου – αφιερώνει το παρακάτω ανέκδοτο ποίημα το οποίο αναφέρει η Σ. Π. Ιωαννίδη²³⁹. Στο ποίημα αναφέρεται και το όνομα του γιού της Πάνου. Σύμφωνα με την Σ. Π. Ιωαννίδη «υπάρχει στο ποίημα ένα ερωτικό υπονοούμενο. Η μάνα που ο ρόλος της ανακόπτει την πραγματική της ελευθερία, τη γυναικεία της κατά Σκαρίμπα – υπόσταση, το πέταγμά της, γίνεται ακίνητη χαλκομανία, αναλλοίωτη όμως, στο τετράδιο του γιου της»²⁴⁰.

*Λοιπόν; Τι να σου πω; Πως πάνω μου
πάταε εμένα η νύστα – κι' όπα!
των δέντρων τα φύλλα πιο – όζω – ενός ανέμου
το φύσημα τα έπαιρνε και τα εσκόρπα;*

*Γ' άξαφνο μένα ήταν (και αμέλησα
την πόρτα νάχω κλείσει) όπου – πέρα –
εσύ πετάχτηκες όζω και σαν μέλισσα
άπλωσες τα φτερά σου στον αέρα!*

*Ο γυιός σου ο Πάνος σ' έπιασε – δε μίλησα.
Τώρα, μεσ' στο τετράδιό σου – εκεί στην τσέπη –
μια του χαλκομανία σ' έχει = τη Βασίλισσα
των μελισσών – ν' ανοίγει να σε βλέπει...*

Η δημοσίευση του ποιήματος «Η επίσκεψις» στο περιοδικό *Διαγώνιος*²⁴¹, συνοδεύεται με τη σημείωση κάτω από τον τίτλο, «Εξομολόγηση στον Λούλη Ποζιόπουλο».

Το όνομα του Λούλη Ποζιόπουλου αναφέρεται και στο ποίημα «Αντί-γράμμα»²⁴². κάτω από τον τίτλο του ποιήματος υπάρχει σε παρένθεση η

²³⁸ Ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 102.

²³⁹ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα του Γιάννη Σκαρίμπα*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 153.

²⁴⁰ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα του Γιάννη Σκαρίμπα*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 153.

²⁴¹ περ. *Διαγώνιος*, περίοδος Β', τόμος 1, τεύχος 3, Ιούλιος – Σεπτέμβριος 1965, σ. 137.

²⁴² Πρόκειται για απάντηση του Σκαρίμπα, στο ποίημα του Λούλη Ποζιόπουλου με τίτλο *Γράμμα* το οποίο παραθέτω:

Γράμμα

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

σημείωση «(Στο Λούλη Ποζιόπουλο)». Παραθέτω την πρώτη στροφή το ποιήματος:

*Δεν, φίλε μ' εσβύσσει. Είναι όπως τα νέφη,
χαρτονολουλούδια και σωροί φιλιών
-παίζουν παίζουν παίζουν και χτυπούν το ντέφι
γύφτισσές μου οι Μοίρες δάκρυων και γελιών.²⁴³*

Με τον Λούλη Ποζιόπουλο συνδέεται και το ποίημα «Ανταπόκριση»²⁴⁴. Κάτω από τον τίτλο του ποιήματος είναι σημειωμένη σε παρένθεση η φράση «(σε γράμμα του Λούλη Ποζιόπουλου)». Το ποίημα στο αρχείο του Γιάννη

(στον Γιάννη Σκαρίμπα)

Αδελφέ, δεν ξέρω τούτο το φεγγάρι
στης καρδιάς της άδειας τη φυρονεριά
πούθε τάχει φέρει, πούθε τάχει πάρει
φωτεινά στην άμμο χνάρια σαν κεριά.

Λίγο πριν, της δύσης όνειρο η παλέτα,
σπίτια, δρόμοι, δέντρα, σ' ένα φως αχνό
και εγώ τριγυρνούσα - κούφια μαριονέτα,
σπάγγοι που σαλεύουν απ' τον ουρανό.

Έλεγα ο καυμένος: Πάω όπου πηγαίνω,
στέκομαι όπου στέκω, μόνος και γερός
και χωρίς να ξέρω μ' έμειναν να μένω
στο γιαλό κουβάρι - χαρτονοσωρός.

Τέλια, σπάγγοι, πόδια, χέρι – εκεί – κεφάλι,
φάτσα που με γέλιο είναι ζωγραφιστή.
Απ' το φάρο πούσαι, θα μπορούσε πάλι
νάρθει μια σου ακτίνα, ή έχει σβυστεί;

Λούλης Ποζιόπουλος
Ρόδος 12.10.64

Βλ. το ποίημα *Αντίγραμμο* του Γ. Σκ., και το *Γράμμα στο Γιάννη Σκαρίμπα* από τον Λούλη Ποζιόπουλο, στην ποιητική συλλογή *Β.*, (εκδόσεις Αίγαγρος, Αθήνα 1968, σ. 13). Το ποίημα του Γ. Σκ., καθώς και το ποίημα του Λούλη Ποζιόπουλου, υπάρχουν και στην επανέκδοση των *Β.* (εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα 1976, σ. 11 – 12). Σε αυτή τη συλλογή υπάρχει η εξής σημείωση του ποιητή για τον Λούλη Ποζιόπουλο (σ. 12): « Λούλης Ποζιόπουλος: Ένας άριστος άνθρωπος και φίλος. Αλλά, προπάντων ένας απ' τους καλλίτερους νεοέλληνες ποιητές, που η «λόξα» του είναι να μην -επ' ουδενί λόγω- λες και τη φοβάται! – θέλει τη δημοσιότητα. Αν ποτέ, ήθελε ιδούν το φως (μιας Συλλογής) οι στίχοι του, θα μείνουν κλασικοί για την ποιότητά τους και τη φόρμα τους.»

²⁴³ Από το ποίημα «Αντί-γράμμα», ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 95 – 96.

²⁴⁴ ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 123.

Σκαρίμπα στη Δ.Κ.Β.Χ., είναι δαχτυλογραφημένο σε κόλλα Α4, με τίτλο «Απάντηση σε γράμμα», ο οποίος είναι διαγραμμένος και με στυλό γραμμένος από πάνω ο νέος τίτλος «Ανταπόκριση». Και αυτό το φύλλο βρίσκεται στα αταξινόμητα ποιήματα του ποιητή, με προσωρινή αρίθμηση το νούμερο -13-.

*Σώπα ορέ Λούλη, φίλε αγαπητέ μου,
στην χαιρετάω κι ας μην – αυτή – δεν μας θυμάται,
το ίδιο κι εσύ – καλέ – χαιρέτησέ μου
την τρικυμία σου του νου, που όλο μωκάρει...*

*Και σαν δύο πλοία, του ωκεάνειου απείρου,
κάτω απ' τ' άστρια φέγγη του ουρανού μας,
άντε – μαζί – στις ρότες μας του ονείρου
με ραϊσμένα μας τα κρύσταλλα του νου μας...²⁴⁵*

Στην Έλενα Στρυγγάρη απαντά ο ποιητής με ένα ποίημα²⁴⁶ του άτιτλο και ανέκδοτο, ως κριτική για το έργο της *Υπό το φως των προβολέων*.

*Η απάντησή μου - στην Έλενα Στρυγγάρη
(για το «υπό το φως των προβολέων» της)*

*Φορτωμένη τον «αμνόν της ποιήσεως»
πατάς στην κόψι των ανέμων
μ' έναν ξεφτουρισμένον αητό
- την καρδιά σου.
Πες μας*

*Πες μας
γιατί θ' αποδημήσουν τα χέρια σου
(χιμαιρικά δυο πουλιά – ξένων τόπων)
σ' άλλες ποδιές – νεοσσοί –
που απ' τη φωληά τους επέσαν...²⁴⁷*

Το ποίημα «Εαρινή συμφωνία»²⁴⁸, το αφιερώνει ο ποιητής σύμφωνα με το εισαγωγικό, χειρόγραφο του σημείωμα, στην καλή του φίλη Στέλλα

²⁴⁵ Από το ποίημα «Ανταπόκριση», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 123.

²⁴⁶ Το ποίημα είναι ανέκδοτο και βρίσκεται στη Δ. Κ. Β. Χ., αρχείο Γιάννη Σκαρίμπα, φάκελος 4.

²⁴⁷ Το ποίημα είναι ανέκδοτο και βρίσκεται στη Δ. Κ. Β. Χ., αρχείο Γιάννη Σκαρίμπα, φάκελος 4.

²⁴⁸ Το ποίημα βρίσκεται στο Ε.Λ.Ι.Α., αρχειακό υλικό Γ. Σκ., φάκελος 16/12 – 16/47, (στην καταγραφή 13-54), νούμερο 12, (13), (προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης).

Φωτοπούλου, μετά από υπόσχεση που της έδωσε και μετά από απαίτηση του κοινού τους φίλου Φόντα Στεφανίδη.

Το ποίημα «Αρχιτέκτων»²⁴⁹ το αφιερώνει στο φίλο του Άγγελο Μάλλιο.

Το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού» γράφτηκε με αφορμή το θάνατο της νεαρής Φιγιέττας, από την Εύβοια. «Η λιγόζωη Φιγιέττα Γ. Πνευματικού (1900 – 1934), απόγονος των Κριεζώτηδων από πατέρα της και των Τζαβελλαίων από τη μητέρα της, γεννήθηκε στην Τριάδα Ευβοίας. Το βαπτιστικό της ήταν Καλλιόπη, αλλά όταν ανάγγειλαν τη γέννησή της στον πατέρα της με τη φράση *c' est une filliette*, εκείνος αποφάσισε ότι έτσι έπρεπε πια να την λένε, Φιγιέττα. Ζωντανή και πεθαμένη, ήταν ο ίσκιος του Σκαρίμπα. Μύριαμ Χόπκινς Λαΐ, Κάι – Τσου, Μαίρη Δεπάνου, Νίνα Δολόξα, Άννα-μπελ Λή, Έλιζε Μαίηλυ, Ουλαλούμ και, προπάντων, η Κυρά του πύργου στο Θείο Τραγί, δεν ήταν παρά ονοματικές μεταμφιέσεις εκείνης, της ιδανικά μυστήριας και μοναδικής. Στην *Ουλαλούμ* (1936) το πρώτο, ουσιαστικά, ποίημα της συλλογής τιτλοφορείται "Φιγιέττα Γ. Πνευματικού", και ο *Μαριάμπας* (1935) αφιερώνεται "στον ιερό ίσκιο της Φιγιέτας Γ. Πνευματικού, της γλυκύτατης Κυράς που – ζωντανή – μου το ενέπνευσε".»²⁵⁰

Στην ποιήτρια Ρίτα Μπούμη με την οποία είχαν φιλικές σχέσεις αφιερώνει ο Σκαρίμπας το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος»²⁵¹ και το ποίημα που ο ίδιος χαρακτηρίζει «πεζοτράγουδο» «Οι σφυγμοί της σιγής μου»²⁵².

²⁴⁹ Ανέκδοτο ποίημα. Βρίσκεται στη Δ. Κ. Β. Χ., φάκελος 4. Ο Άγγελος Μάλλιος στον οποίον αφιέρωσε το ποίημα ήταν αρχιτέκτονας και φίλος του Γ. Σκ. όπως αναφέρεται σε ιδιόχειρο σημείωμα του ποιητή (στον ίδιο φάκελο).

²⁵⁰ Ημερολόγιο 1997, *Συγγραφείς στο χρόνο. Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Διάμετρος.

²⁵¹ Βλ. το ποίημα στην ποιητική συλλογή Α. Σ., *Επτάλοφος*, Αθήνα, 1970, σσ. 38 – 39. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή ανάγνωσης του ποιήματος που περιγράφει ο Γιώργος Παπαστάμος στο βιβλίο του *Σκαρίμπας* (εκδόσεις Γιάννης Βασδέκης, Αθήνα, 1986, σσ. 174 – 175.):

«- Έλα, έλα φώναξαν όλοι στραμμένοι προς το θλιμμένο κορίτσι, να μας πεις τον «Έρωτα ζωγράφο»... Κάνε μια παρα-χώρηση, σπάσε την ντροπή... Μη φοβάσαι τον Δάφνη...

- Τρέξε να προφτάσεις, συνέχισε ο Λέων Κουκούλας – φορτωμένος «Νίτσε», τότες τον μετέφραζε – και ν' απολαύσεις την στιγμή η μόνη είναι όλων μας περιουσία, μέσα στο χωρίς επαύριον Σύμπαν.

Και με μιας, σαν να λουλούδισαν ο Κόσμος, ολόγυρα· οι σίχοι κύλησαν μουσικοί, μέσ' απ' τ' ολόγλυκο στόμα της Αιμιλίας, με μια μαζί του γραμμοφώνου υπόκρουση, μελωδίας στεναχτικής. Κι άφηνε όλους μετέωρους, σ' ένα άδειο σύμπαν, όπου η μόνη καθημερινή κι αιώνια πραγματικότητα ήταν ο «Έρωτας... ζωγράφος», ο αχνός και σιγαλόφωνος, σαν τους σίχους: Το ποίημα αυτό είναι αφιερωμένο στην ποιήτρια Ρίτα Μπούμη.

(παράθεση ποιήματος.)

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

Στη Ρένα Καρθαίου αφιερώνει το ποίημα «Το ξάφνιασμα»²⁵³.

Ο Βάρναλης σηκώθηκεν όρθιος χειροκροτώντας. Σίμωσε μετά και φίλησε το κορίτσι στα χείλη – αχ αυτός ο μπερμπάτης και μαργιόλης – και το Γιάννη στο πλατύ του γλέφαρο... Περίμενε κι ο ποιητής τον ασπασμό του· μια και στον «Έρωτα ζωγράφο του» την γυναίκα – σαν το Βάρναλη κι αυτός – δεν την ήθελε Μούσα και Ηγερία. Προτιμούσε να του ερεθίζει τη σάρκα, παρά τη σκέψη. Συμφωνούσαν και οι δυο τους στο πως: Άμα λες συνέχεια σε μια γυναίκα, ότι την εκτιμάς την θίγεις.. Κι αυτοί δεν εκτιμούσαν· αγαπούσαν...

Πέρ' απ' όλα αυτά οι σίχοι εκείνοι του Σκαρίμπα, ύστερ' απ' την απαγγελία τους άφησαν στην ψυχή κάποια μελαγχολία και θλίψη ανάλαφρη, μα και τον σπαραγμό μιας ύπαρξης, που ριγεί και μαργώνει κατάμονη, απ' τον ακατανίκητο πειρασμό του σαρκόληπτου οίστρου.»

²⁵² Πρόκειται για λυρικά πεζοτράγουδα – εξήντα περίπου – που ποτέ δεν εκδόθηκαν. Κάποια από αυτά δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα *Εύριπος* (21.9.'31), σελ. 1, αρ. φ. 2 (807), 28.11.'31, σ. 1, αρ. φ. 2 (808), 5.12.'31, σ. 1). Δημοσιεύτηκαν επίσης στο περιοδικό *Κυκλάδες*, αρ. φ. 7, 1.12.'30, σ. 74 – 77. Ένα μόνο πεζοτράγουδο αφιερώνεται στην Φιγιέττα Πνευματικού και δημοσιεύεται στον *Ευβοϊκό Κήρυκα*, αρ. φ. 11, 10.12.'34, σ. 2.

²⁵³ Ανέκδοτο. Έχει δημοσιευθεί στο περιοδικό *Πνευματική Ζωή*, Αθήνα, 15 Μαρτίου 1954, σ. 432 και στην *Προοδευτική Εύβοια*, αρ. φ. 141, 6.10.'77, σ. 2

pdfMachine

A pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Produce quality PDF files in seconds and preserve the integrity of your original documents. Compatible across nearly all Windows platforms, simply open the document you want to convert, click "print", select the "Broadgun pdfMachine printer" and that's it! Get yours now!

3. Περιβάλλον – ατμόσφαιρα όπου κινούνται τα πρόσωπα.

Περιγραφές χωριών / πόλεων

Στους δρόμους της Χαλκίδας ξεχύνονται τα δημιουργήματα του ποιητή, βγαίνουν από τους στίχους τους όπου τα τοποθέτησε ο δημιουργός τους, και δημιουργούν μία μπάντα με αρχηγό τον ποιητή. Οι εαυτούληδες δείχνουν την πόλη της Χαλκίδας ως το «Στάδιο δόξης» του. Εκεί όπου «μόνο αυτός ήξερε να άρχει»:

*Κι' ως αρπώντας με μ' έβγαλαν σηκωτόν απ' την πόλη
(με καμπούρες κι' αλλοιθωροι— με στραβή άλλα αρίδα)
όλα εκεί με τριγύρισαν και με δείξαν – χαχόλοι
κεί βαθειά, τη Χαλκίδα:*

*...Βλέπεις μαιτρ – μου φωνάζανε – τη Χαλκίδα, την είδες
όπου σύ μέσ' στα φάλτσα σου μόνον, ήξερες νάρχεις;
Νά τα έργα σου, οι πόθοι σου – όλοι εμείς – φασουλήδες,
νά και σύ θιασάρχης!...
(...)*

*ήταν κεί λες και χτίστηκε με γλαρή κιμωλία
όρθιο η πόλη λελέκι...
(...)*

*Κι ως στα πάλκα η φάτσα μου γελαστή θα προβαίνει
(άχ κι η πρόγκα – τί δόξα μου!... – σ' ουρανούς θα με σύρει)
η Χαλκίδα εκεί πίσω μου θα φαντάζει χτισμένη
σαν από – τεμπεσίρι...²⁵⁴*

Η πόλη γίνεται χώρος υποδοχής του ποιητή και των δημιουργημάτων του. Η ίδια πόλη που κυριολεκτικά τον κατέβασε χαμηλά αλλά και τον ανέβασε στα ουράνια, σε αυτό το ποίημα μεταμορφώνεται σε στάδιο στο οποίο ο δημιουργός γνωρίζει την απόλυτη δόξα. Για όσα τον ενέπνευσε η πόλη της Χαλκίδας να συγγράψει, της τα επιστρέφει – σαν ευχαριστίες - με αυτό το ποίημα, επιτρέποντάς της να γίνει το στάδιο της δόξης του. Σκιαγραφείται η σχέση «δούναι και λαβείν» που είχε με την πόλη του. Άλλωστε που αλλού θα μπορούσε να στεφανωθεί με τίτλους νίκης ο ποιητής εκτός από εκεί όπου εμπνεύστηκε: στην πόλη την οποία ερωτεύθηκε.

²⁵⁴ Ποίημα «Στάδιον δόξης», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 187 – 88.

Η ζωή στην πόλη γίνεται παράσταση σε θέατρο σκιών· τα πρόσωπά της είναι οι πρωταγωνιστές:

*Στο κατάφωτο – τί ωραία – πάνι μας,
να προβαίνουμε, Καραγκιόζη μου, άχ! τί;
άχ! τί μέθη, ως κρυφά θα κινεί μας
νά πηγαίνουμε – η ζωή – πηδηχτοί!*

*Άχ! τί νάναι; Καραγκιόζη μου: «Εισήλθον
εις την πόλιν – να ρωτάς μας – λησταί,
οι δε κάτοικοι (μα ποιοι κάτοικοι;) εξήλθον
απ’ τις τρύπες!» (μα ποιες τρύπες;) Χριστέ!*

*Και ποια πόλις; Τη φαντάστης σε χνάρια
πά στην πάνα καρφισωμένη, ριγή,
απ’ τα όπισθεν να τη φέγγουν λυχνάρια
και στον άνεμου τις πνοές να λυγεί;²⁵⁵*

Στο ποίημα «Comedia dell’ arte» η πόλη έχει για κατοίκους νευρόσπαστα ανδρείκελα. Η πόλη είναι καρφισωμένη πάνω σε πανί· μεταμορφώνεται ξανά μέσα από τους στίχους του ποιητή. Πίσω από τον μπερντέ ο παίχτης κινεί τα νήματα και ορίζει τη μοίρα των ανθρώπινων μορφών. Στο πλήθος των ανδρείκελων εντάσσει και τον εαυτό του το ποιητικό εγώ:

*Και οι κάτοικοι; Κρεμασμένοι – ώ τί θάμα! –
σ’ ένα σπάγγο, προμυσιμένοι, ριχτοί,
χαύνοι κι άναυδοι να λικνίζονται αντάμα
κι όλοι – επίπεδοι – να μυρίζουν χαρτί;
(...)*

*Ω αυτό θάναι!...Και δεν θάναι! Κουνά μας
πίσω ο παίχτης – κι όπως τόπε: (...)
οι καρδιές μας στο σπαθί περαστές,
και όλους – και πόλη και πολίτες και κλέφτες
(στα ξυλάκια μας καρφωμένους φριχτά)²⁵⁶*

Αυτή η πόλη – τελάρο για θέατρο σκιών, είναι καθρέφτης της πραγματικής πόλης της Χαλκίδας:

*άχ! τίς οίδε της ζωής ποιοι καθρέφτες
καθρεφτίζουν μας – της αγάπης σφαχτά...²⁵⁷*

²⁵⁵ Από το ποίημα «Comedia Dell’ arte», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 97-99.

²⁵⁶ Από το ποίημα «Comedia Dell’ arte», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 97-99.

Η περιγραφή των δρόμων δίνεται σαν να πρόκειται για πίνακα ζωγραφικής, αλλά με «ζαβή παλέτα» από έναν «μεθυσμένο» έρωτα ζωγράφο.

*Ο έρωτας ζωγράφος και ζαβή η παλέτα
δέντρα, δρόμους, σπίτια, τάκαμε όλα εκεί
-όπως μεθυσμένος θα, τη σκούφια επέτα-
όλα με ταμπούρλο και κοντό βρακί.²⁵⁸*

Η ποιητική ζωγραφιά η οποία αποδίδει την πόλη της Χαλκίδας απαντάται και στο ποίημα «Έρωτας ζωγράφος»²⁵⁹.

*Στα σβηστά και στ' αμίλητα να πηγαίνω. Θα τρέμει
η Χαλκίδα – κατάρατη – ένα μάτσο πληγές,
ήσαν χρώμα τα σπίτια της, ζουγραφιές οι ανέμοι
και οι δρόμοι μογοιές!*

*Μαθητούδι μου ο έρωτας μέσ' στις ρούγες κοντά μου
κεί, ζωγράφος εμάθαινε με παλέτα τρελή,
στις μογοιές όπως έφτανε εβουτούσε και νά μου
η ζωή παρδαλή...*

*Το σπιτάκι της κόκκινο τόχε βάψει, και γκρίζα
τα γυρτά παραθύρια του – δύο γραμμές μολυβί
είχε σύρει για (τάχατις) κυπαρίσα, απ' τη ρίζα,
μέσ' σε φόντο μαβί.²⁶⁰*

Η Χαλκίδα γίνεται τόπος μελαγχολίας και νοσταλγίας. Το ποιητικό εγώ – ταυτισμένο με τον ποιητή είναι ο θλιμμένος πιερότος της.

*Είχα πει για πόλη με σπασμένους δρόμους
και για πού να φύσαε – τάχα – είπα ο Νότος
(...)
Και πως τάχα η πόλη (ώ, τί χρόνια εκείνα!)
νάταν η Χαλκίδα στα γητέματά της
– μια κι αυτή θλιμμένη – τάχα – κολομπίνα
και να κλαίω εγώ στα γόνατά της...
(...)*

²⁵⁷ Από το ποίημα «Comedia Dell' arte», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 97-99.

²⁵⁸ Από το ποίημα «Αντί-γράμμα», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 95 – 96.

²⁵⁹ Από το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 38 – 39.

²⁶⁰ Από το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 38 – 39.

*Σκέφτομαι πως θαύμα είσαι έτσι ως είσαι
μέ καπέλο κλόουν, ώ Χαλκίδα – ως τότε –
να μου λές κλαμένη; Πιρότε ζήσε,
ζήσε – μην πεθαίνεις Πιρόττε...²⁶¹*

*Νάν' σπασμένοι οι δρόμοι, να φυσάει ο νότος
κι εγώ καταμονάχος και να λέω: τί πόλη!²⁶²*

*Τώρα; Πόλη τρέμω τα γητέματά σου
κι είμαι ακόμα ωραίος σαν το Μάη μήνα,
κρίμα, λέω, θλιμμένη νάσαι κολομπίνα
και να κλαίω εγώ στα γόνατά σου.*

*Έτσι νάν' σπασμένοι, να φυσά απ' το νότο
και με πύλο κλόουν να γελάς, Χαλκίδα:
Άχ, νεκρόν στο χόμα – να φωνάζεις – είδα
έναν μου ακόμη πιρότο!...²⁶³*

Το στοιχείο του θανάτου στην πόλη της Χαλκίδας προεικονίζεται από
το ποιητικό εγώ που μιλά για τον δικό του θάνατο:

*Και – ώστε – (χωρίς στον ώμο του, το ερύθρο-
πράσινο πτώμα μου κανείν να τον βαραίνει)
νεκρόν θα μ' έβρει η Χαλκίδα σ' ένα ρείθρο
έρημου δρόμου; (Πόε – έτσι να γένει;)
Και ούτε – μου – μια κηδεία κουνενέ;
Αυτό – ναι...²⁶⁴*

Επίσης:

*(...)μέ καπέλο κλόουν, ώ Χαλκίδα – ως τότε –
να μου λές κλαμένη; Πιρότε ζήσε,
ζήσε – μην πεθαίνεις Πιρόττε...²⁶⁵*

Επίσης η περιγραφή των χώρων:

*...Σ' έναν δρόμο μονάχα σιωπηλόν, αγαπημένο,
ακατάληπτα θα σκούζει μια μαντέμινη βρύση
διηγώντας μονάχη της παραμύθι θλιμμένο*

²⁶¹ Ποίημα «Ο Πιρότος», την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 100-101).

²⁶² Από το ποίημα «Χαλκίδα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 20-21.

²⁶³ Από το ποίημα «Χαλκίδα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 20-21.

²⁶⁴ Από το ποίημα *Αυτό – Ναι!*, ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 140.

²⁶⁵ Ποίημα «Ο Πιρότος», την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 100-101).

που εγώ θάχω σβήσει...²⁶⁶

Η περιγραφή της πόλης σαν θολό όνειρο είναι συχνό μοτίβο στη σκαριμπική ποίηση. Συναντάμε αυτό το μοτίβο στους παρακάτω στίχους από το ποίημα «Η πόλη». Όπως σχολίασε και ο Π. Ν. Παναγιωτούνης, συνδυάζοντας την περιγραφή της πολιτείας με το ερωτικό στοιχείο, «μες τα ερωτικά του όνειρα τον κυνηγά πάλι η Χαλκίδα, είναι άλλωστε ίσως ο μοναδικός της αγαπημένος ποιητής.»²⁶⁷

*Η Πολιτεία η λίθινη – ορθή οπτασία των φόντων –
τότε, σκυφτή δραπέτισσα στους δρόμους τους σβηστούς,
θάφευγε (αντάμα – ανάβοντας στα χάη των οριζόντων)
τα φώτα της – χρυσές φωτιές – ονείρου εις τους ιστούς.*²⁶⁸

Το ερωτικό στοιχείο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με την πόλη της Χαλκίδας:

*Ψέματα που τα πίστευα – και πόσο!... –
τα χάνια πύργοι, οι κότες της ρομάντζα:
απ' τη Χαλκίδα ίσια στο Τοβόσσο,
Χαλκίδα - Μάντζα!...*

(...)

*Ω Δέσποινα των Στοχασμών μου, νέα,
ίδιο το ζύλο – αιώνια – και οι νείλες.
Μάντζα ή Χαλκίδα, Αγγέλω ή Δουλτσινέα
'γράφει' αλλήλες.*²⁶⁹

Η πόλη της Χαλκίδας γίνεται σκοτεινό φόντο. Εικονοποιείται σαν πόλη που «κοιμάται» τη νύχτα, πόλη σιωπηλή. Το μόνο που φωτίζει τον χώρο είναι ένα βαπόρι με αναμμένα τα φώτα του:

*και μας πρόσμενε με φώτα αναφτά
το βαπόρι.*

*Μας επρόσμενε Χά!...
– τα φώτα τα φώτα τα φώτα –*

²⁶⁶ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σσ. 25 – 26.

²⁶⁷ Πάνος Ν. Παναγιωτούνης, Γιάννης Σκαρίμπας. *Ο ιδαλγός της Χαλκίδας*. Εταιρία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα 1986, σ. 24.

²⁶⁸ Από το ποίημα «Η πόλη», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 127.

²⁶⁹ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 83.

και κοιμόταν στις νύχτας τα βύθια
η Χαλκίδα σβηστά – ²⁷⁰

Φύση (περιγραφές φυσικών τοπίων)

Τα στοιχεία της φύσης ακολουθούν τα πρόσωπα των σκαριμπτικών στίχων στις χαρές τους και στην πορεία τους στη ζωή. Παράλληλα, η «χορεύτρα φύση» με ενδυμασία που συναντάμε σε πρόσωπα των σκαριμπτικών στίχων «με πύλο στο κεφάλι», εναρμονίζεται με τα υπαρξιακά ερωτήματα του ποιητικού εγώ στο ποίημα «Ο καμπούρης» – «Εγώ τί; Στη ζωή, έχω βιαστεί νάρθω τάχα / ή αργήσει;»²⁷¹:

*Και πάμε αντάμα. Τί καλά! Κατόπι ερχόνται οι άλλοι
– κι άλλα γιατί, κι άλλα πουλιά!... Πλάνα χορεύτρα η φύση,
ή με ουρά ή με φτερά ή πύλο στο κεφάλι,
βιάστηκε να μας φέρει εδώ ή τάχα νάχει αργήσει.*²⁷²

Η φύση εναρμονίζεται με την ερωτική απογοήτευση του ποιητικού εγώ:

*Κλάψατε κάμποι και βουνά
κλάψτε και σείς δενδράκια
εκείνη δεν με αγαπά
δακρίσατε πουλάκια*²⁷³.

Η αγνότητα στην περιγραφή της φύσης, παραπέμπει στην άθιχτη – αγνή κοπέλα και στον συσχετισμό φύσης – γυναίκας:

*Και σείς δενδράκια σταίς δροσιαίς
και στους ανθούς πνιγμένα
που στα κλαδιά σου η λαλιά
των αηδονιών αντιλά
τώρα και σείς πενήσατε
με τα πουλιά καυμένα
μαράθητε γιατ' η γλυκειά
παρθένα δεν με αγαπά.*²⁷⁴

²⁷⁰ Από το ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 46-47.

²⁷¹ Ποίημα «Ο καμπούρης», από την ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

²⁷² Από το «Η τράτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 80-81.

²⁷³ Από το ποίημα «Κλάψατε». Ανέκδοτο. Δημοσιευμένο στο περ. Ανθών, έτος Α', τχ. 7, 7.5.1910, σ. 6.

Τα νερά, τα δάση οριοθετούν το περιβάλλον μέσα από το οποίο θα ξεπροβάλει η γυναικεία ονειρική μορφή – μούσα του ποιητικού εγώ:

*Ήταν σα να σε πρόσμενα Κερά
απόψε που δεν έπνεε όζω ανάσα,
κι έλεγα: Θάρθει απόψε απ' τα νερά
κι από τα δάσα,²⁷⁵*

Η μυρωδιά της φύσης, αποδίδει τη ρομαντική αίσθηση του ποιητικού εγώ:

*και θα μυρίζει φώτα και βροχή
και νειό φεγγάρι...²⁷⁶*

Η φύση συμπάσχει με τις μελαγχολικές διαθέσεις φέρνοντας στο νου τη ρομαντική υποβολή των μελαγχολικών διαθέσεων:

*Νάν' αφράτος ο τόπος κι η ακτή νεκρική
γύρω γύρω,
(...)
Νάν' η θάλασσα άψυχη και τα ψάρια νεκρά
– έτσι νάναι! –
και τα βράχια κατάπληχτα και τ' αστέρια μακριά
να κυτάνε...
(...)
κι έτσι κούφιο κι ακίνητο μέσ' σε νύχτες βουβές,
το φεγγάρι.
(...)
Έτσι νάμαι καράβι γκρεμισμένο, νεκρό
– έτσι νάμαι –
σ' αμμουδιά πεθαμένη και σε κούφιο νερό,
να κοιμάμαι...²⁷⁷*

²⁷⁴ Από το ποίημα «Κλάψατε». Ανέκδοτο. Δημοσιευμένο στο περ. *Ανθών*, έτος Α', τχ. 7, σ. 71 - 73).

²⁷⁵ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

²⁷⁶ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

²⁷⁷ Από το ποίημα «Σπασμένο καράβι», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 44.

Η φύση αντιπροσωπεύει τον έρωτα: έρωτας όχι απαραίτητα απέναντι σε μια θηλυκή ύπαρξη αλλά απέναντι σε κάτι που του άλλαξε τη ζωή όπως η δημιουργικότητα ή η ποίηση (ορίζοντας το ποίημα σε ποίημα ποιητικής).

*Όσα 'χα νάρθουν ήσαν δώ: τα ψάρια, οι αυγές, τ' αμπέλια,
πάσα ένα με την τέχνη του, κάθε ένα σε μια στράτα:
Ο Μάης ν' ανθίζει τα κλαριά, τ' άνθη να κάνουν μέλια
και τ' άστρα κεί στον ουρανό, όλα μαζί μια τράτα.*

(...)

*Κι ήρθες εσύ! Και νά η ζωή ξεφεύγει του σκοπού της,
για σένα ο Μάης τώρ' ανθεί, κισσοί κρεμάν στους τοίχους
κι εγώ χωρίς κιβώτιον και δίχως πια «εν τούτοις...»
μνέσκω τα τσαλιμάκια σου να κάνω φως και στίχους...»²⁷⁸*

Η φύση συμβάλλει στην περιγραφή μία μελλοντικής επιθανάτιας ατμόσφαιρας, συγκεκριμένα στην επιθανάτια ατμόσφαιρα που περιγράφει το ποιητικό εγώ για τον δικό του θάνατο:

*Όπως πάντα, ένας άνεμος θα πνέει, ένα αγέρι,
κι αδιάφορη η νύχτα θα περάσει σοφράνο,
δεν θα σβήσει ο ήλιος, δε θα πέσει ένα αστέρι
που εγώ θα πεθάνω.*

*Τα καράβια θα πλέουνε. Το πουλί δε θα ξέρει
πως για πάντα ο κόσμος έχει σβήσει για μένα,
άλλη άνοιξη θάρθει, άλλος Μάης θα φέρει
πάλι ρόδα βαμμένα...*

(...)

*Θα πεθάνω – για έρωτα καθώς μια βραδιά θα πηγαίνω
σαν 'να όμορφο αγρίμι που το τραβάει το νεράκι –²⁷⁹*

Λιμάνια / σταθμοί / πλοία / κλίμα ταξιδιού (- φυγής)

Το στοιχείο της φυγής είναι ίσως αυτό που –με αίσθηση ειρωνείας– μπορεί να λεχθεί ότι οριοθετεί την ποίηση του Σκαρίμπα. Η φυγή με το καράβι ή με το τραίνο, η αναμονή στους σταθμούς για ένα ταξίδι πραγματικό ή πλασματικό, του ποιητή, του ποιητικού εγώ ή του ανθρώπου-ποιητή είναι τόσο συχνό μοτίβο όσο και η ανάγκη του Σκαρίμπα -όσο βρισκόταν εν ζωή- να ξεφύγει από τα όρια τούτου του κόσμου.

²⁷⁸ Από το ποίημα «Αλλαγή επαγγέλματος», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 120.

²⁷⁹ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σσ. 25 – 26.

Πολλοί είναι οι λόγοι για τους οποίους το εκάστοτε ταξίδι ματαιώνεται. Παρουσιάζεται το ακυβέρνητο καράβι, το οποίο έφυγε και δεν κατάφερε το ποιητικό εγώ να επιβιβαστεί επειδή έχασε το εισιτήριο:

*Νάναι σαν νάμουν έτοιμος. Και νάναι
σαν νάχω χάσει το εισιτήριο. Οι κάβοι
ν' αφροκοπάν, κι οι αφροί να το κουνάνε
μέσ' στους καπνούς του – όρνιο – ένα καράβι.
(...)*

*Οι βαρκαρέοι!... Το εισιτήριο!... Να τρέμει
– ζαγάρι εντός μου – η Χαλκίδα και τα όρη.
Κι εκεί να τόχουν συνεπάρει οι ανέμοι
μετέωρο – μέσ' στις αχλές του – το βαπόρι...
(...)*

*Και χωρίς φώτα. Ακυβέρνητο! Και όλο
να χλιμιτράει στο χάος. Κι ως θα κλαίω
– κι όλας να ψάχνουμαι, να ψάχνουμαι στο μώλο
κι όλο για κείνο το εισιτήριο να λέω...²⁸⁰*

Το καράβι γίνεται στοιχείο με το οποίο θέλει να ταυτιστεί το ποιητικό εγώ στο ποίημα «Μόνο δυο στίχους», όμως με παράπονο διαπιστώνει ότι δεν καταφέρνει να ταυτιστεί με αυτό που θαυμάζει:

*και θα μαγεύει παντοτεινά ένα πλοίο όταν στο θάμπος
(...)
Μόνον εγώ, μόνον εγώ, ποτέ δεν ήμουν πλοίο²⁸¹*

Η περιγραφή του βαποριού που ταξιδεύει με περίεργη σιωπηλή δυναμική συναντάται στο ποίημα «Η πόλη». Η Σ. Π. Ιωαννίδη αναφέρει τα εξής: «Η εικόνα του καραβιού. Το καράβι που φεύγει σιγά σιγά σε επίπεδη θάλασσα. Το καράβι του Σκαρίμπα δεν ταξιδεύει ποτέ σε τρικυμία. Φεύγει βουβό από το λιμάνι. Μόλις ξεκίνησε ή περιμένει σιωπηλό να ξεκινήσει. Ο προορισμός του είναι άγνωστος. Κρύβει την απελπισία του αποχωρισμού. Κρύβει την ελευθερία. Την ελευθερία χωρίς εικόνες, ως γενικότερη έννοια.»²⁸²

*Θάταν ωραία αν 'ρχότανε ζανά κειό το βαπόρι
νέρινη – πίσω – αφήνοντας κορδέλα και αλαφρό
κι ανάφωτο μέσ' στη σιγή της νύχτας να προχώρει*

²⁸⁰ Από το ποίημα «Το εισιτήριο», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 53-54.

²⁸¹ Από το ποίημα «Μόνο δυο στίχους», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 18.

²⁸² Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 93.

με μια στην πλώρη του – ανοιχτή – βεντάλια από αφρό²⁸³

Στους παρακάτω στίχους, το βαπόρι σκιαγραφείται με πινελιές τρόμου. Το ποιητικό εγώ δεν επιβιβάστηκε. Αν και τρομοκρατήθηκε όταν το είδε, εντούτοις λυπήθηκε όταν το έχασε επειδή έχασε και την ευκαιρία του να φύγει έξω από τα όρια του κόσμου.

(...) μέσα στην αχλύ του – όργιο – το βαπόρι
κι ήμπε σιγανά μέσ' στο λιμάνι.

Το βαπόρι, είπα με ψυχή σκιαγμένη,
(...)
τάχα ποιόν ν' αρπάξει έχει έρθει και προσμένει
μουχτερό και δόλιο, από δώ κάτω;

Ήταν μου το θάρρος έντρομο – και όμως
μαύρες υποψίες έχω εντός μου
– ζέρω – ένας κρύφιος θα με φέρει δρόμος
όζ' από τα όρια του κόσμου.

Αχ δυστυχιμένος έκλαιγα όλη νύχτα
τις προετοιμασίες κάνοντας του Άδη
κι όλο το βαπόρι ρεύονταν κι αλύχτα
– ύαινα τυφλή – μέσ' στο σκοτάδι.
(...)
Αχ τί ευκαιρία πούχασα να φύγω
όζ' από όρια του κόσμου!...²⁸⁴

Επίσης:

Τίποτα – τίποτα!... Μα πώς έτσο' ήταν, πώς μου εφάνη
αυτό το πλοίο; Στάθηκε αμίλητο μ' όψη φριχτή
κι' έφυγε- ως τόφερε η Κυρά μου η τρέλλα μες στο λιμάνι-
αυτή που παίρνοντάς με από το χέρι με περπατεί...²⁸⁵

Η Σ. Π. Ιωαννίδη αναφέρει τα εξής ως διάκριση για το μοτίβο του βαποριού / πλοίου / караβιού: *Βαπόρι*: Τεράστιο, επιβλητικό, μαύρο,

²⁸³ Από το ποίημα «Η πόλη», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 127.

²⁸⁴ Από το ποίημα «Το βαπόρι», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 30-31.

²⁸⁵ Από το ποίημα «Η Κυρά μου η τρέλλα...». Δημοσιευμένο στο κυπριακό περιοδικό *Τα Νέα Ελληνικά*, τ.χ. 1, Ιανουάριος 1952, σ. 15. Βρίσκεται και στο αρχειακό υλικό Γ. Σκ., Ε.Λ.Ι.Α., φάκελος 16/12 – 16/47 (στην καταγραφή 13-54), αρ. 21 (καταγρ. αρ. 23), προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης.

σιωπηλό, σχεδόν ακίνητο, φορτωμένο άγρια λύπη. Είναι το μοιραίο. Η εικόνα ενός βαριού θανάτου.

Καράβι: Το καράβι που μεταφέρει την αγαπημένη του, που παρασύρει έξω από την συμβατικότητα και την αδιάφορη ζωή. Το καλοδεχούμενο καράβι.

Πλοίο: Σοβαρό, ανεξήγητο, να υπαινίσσεται το λυπητερό του φορτίο. Μια πιο αφηρημένη εικόνα του βαποριού που μεταφέρει το ίδιο σχεδόν βαρύ φορτίο.²⁸⁶

Στο ποίημα «Φαντασία», το πλοίο με τα γυάλινα πανιά ταξιδεύει σε άγνωστους – ονειρικούς τόπους σε άγνωστο χρόνο. Το ταξίδι του βγάζει τους επιβάτες του έξω από τα όρια του κόσμου :

*Κι όλο να λές, να λές, στα βάθη της νυκτός
για ένα – με γυάλινα πανιά – πλοίο που πάει
όλο βαθιά, όλο βαθιά, όσο που πέφτει εκτός:
όζ' απ' τον κύκλο των νερών – στα χάη.*

*Κι όλο να πνέει, να μας ωθεί αυτός ο αέρας μαζί
πέρ' από τόπους και καιρούς, έως ότου – φως μου –
(καθώς τρελά θα χαιρετάει κείν' η κορδέλα η φανταϊζί)
βγούμε απ' την τρικυμία αυτού του κόσμου...²⁸⁷*

*Κι όλο με πάει με πάει – καράβι η νύστα –
με τα πανιά του γιάλινα στη μπόρα,
κι είμαι γιαλένιος καπετάνιος του και κρυσταλ-
λένια – εκείνη – κούκλα του, στην πλώρα.²⁸⁸*

Χωρίς το ποιητικό εγώ να γίνεται επιβάτης, ζητά από την αγαπημένη του να του μιλήσει για ένα καράβι που ταξιδεύει στο ποίημα «Το καράβι». Το στοιχείο της φυγής συναντάμε και στους εξής στίχους:

*Ειπέ μου, αγάπη μου, για ένα καράβι
θολό που ολομόναχο πάει,
χρυσά, για 'να πλοίο, τα φώτα που ανάβει
στα χάη...²⁸⁹*

²⁸⁶ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 51.

²⁸⁷ Από το ποίημα «Φαντασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 22.

²⁸⁸ Από το ποίημα «Ανταπόκριση», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 123.

²⁸⁹ Από το ποίημα «Το καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 55 – 56.

Όπως αναφέρει ο Συμεών Γρ. Σταμπουλού, «Ο Barthes έχει προβλέψει τον εσφαλμένο χαρακτηρισμό που θα δοθεί στον Σκαρίμπα ως ιδεολήπτην της Φυγής: (...) Όσο κι αν η καταγωγή αυτού του μοτίβου, ενός πλοίου ακυβέρνητου, οφείλεται στην νεορομαντική φιλολογία, η εμμονή του Σκαρίμπα στην μεσοπολεμική ατμόσφαιρα τον οδηγεί αναπόφευκτα στην ολοκλήρωση της εικόνας του Barthes: *Ειπέ μου, αγάπη μου, για ένα καράβι // θολό που ολομόναχο πάει...// («Το Καράβι»).*»²⁹⁰

Τα πρόσωπα του ποιήματος «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)», βρίσκονται σε τραγική μοίρα: το πλοίο θα βυθιστεί, κάτι που αναγνώστης πληροφορείται στον τελευταίο στίχο. Αυτό το πλοίο δεν θα ολοκληρώσει το ταξίδι του. «Ο Σκαρίμπας έχει καταθέσει, με το προσωπικό ύφος της ελαφριάς ή της πικρής ειρωνείας, ένα βιογραφικό επεισόδιο των Κυριών στον χρόνο του «Τιτανικού», και μάλιστα στην κρίσιμη στιγμή της βύθισής του, στο ποίημα «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)» (...) Στην ανησυχία της *ωχρής Κυρίας* ο πλοίαρχος απαντά στωικώς και μοιρολατρικώς: *Μα βέβαια, βυθιζόμεθα Κυρία!...*»²⁹¹

*Εκεί, προς τις γραμμές του Νότιου απείρου
περήφανο ως λικνίζονταν το πλοίο
με δυο γλαρά φουγάρα και ονείρου
φώτα χρυσά – η Κυρία μ' ένα βιβλίο,
(...)
μα ωχρή... Ενώ το πλοίο πλέει (ή δεν πλέει;)
τον πλοίαρχο κρατεί κι αχνή και κρύα:
- «Γροίκησα σαν κάποιο τίναγμα» του λέει
- Μα βέβαια, βυθιζόμεθα Κυρία!...»²⁹²*

Το στοιχείο του έρωτα ταυτισμένο με το σύμβολο του πλοίου συναντάμε στον ποίημα «Πλοίων εν όψει». Ο Π. Ν. Παναγιωτούνης αναφέρει πως η διασύνδεση της θαλασσινής ζωής με την καθημερινότητα, έτσι ως τη ζούσε ο ποιητής στη Χαλκίδα, στην ονειρική του πόλη, όπου έζησε χαρές και

²⁹⁰ Σ. Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα, 2006, σ. 415.

²⁹¹ Συμεών Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 406.

²⁹² Από το ποίημα «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 63-64.

λύπες ως τις τελευταίες του στιγμές του Γενάρη του 1984, υπάρχει και στο ωραίο του ποίημα, με το συμβολισμό της πάνω σε κάποιον έρωτα σε δύο πλοία, «Πλοίον εν όψει».²⁹³

*Μας τόκλεισεν ωραία – μέσ' στη βιά του –
ο αγέρας, του έρωτά μας το βιβλίο
(...)*

*Και τώρα τί θα κάνουμε; Σε μι' άκρη
να κλάψουμε; Ω τί θα ωφελήσει
περσότερο ή λιγότερο ένα δάκρυ;
Ο άνεμος τα πλοία θα μας χωρίσει.*

*Κι εμείς σαν δυό πλοιάρχοι αγαπημένοι
πλοίων που διασταυρώνει τόνα τ' άλλο,
άλλο – παρά να υψώσουμε – δε μένει
χαρούμενο στα ζάρτια μας σινιάλο...²⁹⁴*

Ανάλογο μοτίβο συναντάμε στο ποίημα «Lacrimae Hominis»:

*Τράβα λοιπόν, αφού με πας, τράβα ζωή – καράβι,
γύρω θα πέφτει – καταχνιά – του χρόνου η σιωπή,
κι η αγάπη της – φάρος βαθιά – θα σβεί μια και θ' ανάβει
σαν μια κλωστή που μια μολάει και μια πάει να κοπέ!...²⁹⁵*

Τα ταξίδια των караβιών μεταφέρουν σκέψεις, συναισθήματα του παρελθόντος:

*Ταξίδευαν μεγάλα τα καράβια
στα λόγια μου – στο νου μου οι τόποι –
στη βραδινή με τράβαγαν ανταύγεια
καινούργιοι άνθρωποι.*

*Και – πράγμα μέγα – οι χαρές μου, οι τρόμοι
δεν λέγαν τίποτα! Στο δείλι,
οι παλιοί δεν μίληγαν οι δρόμοι
ούτε οι φίλοι!*

*Τόσο καλοί!... Και μ' έφερνε ο ήχος
πικρές – στις ίδιες ρίμες μου – τολύπες,
ο ίδιος μ' έσφαζε εμένα ο σίχος,
εμένα οι λύπες.²⁹⁶*

²⁹³ Π. Ν. Παναγιωτούνη Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας. Εταιρία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα 1986, σ. 21.

²⁹⁴ Από το ποίημα «Πλοίον εν όψει», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 86.

²⁹⁵ Από το ποίημα «Lacrimae Hominis», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 33.

Νύχτα

Νυχτερινά τοπία και βραδιάτικες στιγμές δίνουν έμπνευση στον ποιητή και πραγματώνονται οι δημιουργίες του στους στίχους. Στο ποίημα «Μόνο δυο στίχους» περιγράφεται με τέχνη η ώρα που πέφτει η νύχτα. Κατά τη διάρκεια του σούρουπου, το ποιητικό εγώ αναρωτιέται για τους στίχους του μέσα σε υπαρξιακές σκέψεις για την ποίησή του:

*και θα μαγεύει παντοτεινά ένα πλοίο όταν στο θάμπος
το εσπερινό αϋλώνεται σ' ανταύγειες χρυσές.²⁹⁷*

Η νύχτα συμβάλλει στην περιγραφή της γυναικείας μορφής:

*Ναι, κίτρινή μου! Νεκρή δεν είσαι, κι είναι σα νάσαι·
κι άναστρη νύχτα είν' τα μαλλιά σου – άχ, το καράβι!
Και το φουστάνι σου – μ' ώρια μια κούδα – εσύ κοιμάσαι
κι η νύχτα ράβει...²⁹⁸*

Η νύχτα συμβάλλει στην πραγμάτωση των όσων φαντάζεται το ποιητικό εγώ ότι θα βιώσει. Η μυστικιστική νυχτερινή ατμόσφαιρα, συνδέεται άμεσα με πολλές ονειρικές υφάνσεις στις οποίες υποκύπτει το ποιητικό εγώ.

Στο ποίημα «Ουλαλούμ», μια ήρεμη νύχτα αναμένει την εμφάνιση της γυναικείας μορφής, όπως την είχε φανταστεί το ποιητικό εγώ, όπως την είχε συνθέσει μέσα στο μυαλό του :

*Ήταν σα να σε πρόσμενα Κερά
απόψε που δεν έπνεε όζω ανάσα,
(...)
και θα μυρίζει φώτα και βροχή
και νειό φεγγάρι...
(...)
Νύχτωσε και δε φάνηκες εσύ·
κίνησα να σε βρω στο δρόμο – ωϊμένα –²⁹⁹*

²⁹⁶ Από το ποίημα «Δεσμώτης», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 41 – 42.

²⁹⁷ Από το ποίημα «Μόνο δυο στίχους», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 18.

²⁹⁸ Από το ποίημα «Η μικρή κυρία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 65-66.

²⁹⁹ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

Με τον ίδιο τρόπο επιδρά η νύχτα στο ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι»: το ποιητικό εγώ συνθέτει μπροστά του την εικόνα της αιθέριας γυναίκας:

*Έσβενεν η μέρα και μουχρό το δειλί
μέσ' σ' αχνά μετάζια τύλιγε την πόλη,
το τσιμπλό της πάλι – η νύστα μου – καντήλι
θάναβε σε λίγο, στην εσπέρια ασβόλη.*

(...)

*Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,
τώργιου της ποδόγυρου σήκωσε – μη στάξει! –
μι' άκρη, κι ύψωσ' – όνειρο – στο πεντάλ ποδάρι³⁰⁰*

Επίσης η νύχτα επιτρέπει στο λευκό κορμί της αποκοιμισμένης γυναίκας να εμπνεύσει τον ποιητή και να της μπλέξει ένα εγκώμιο θαυμασμού για την ομορφιά της σαν να πρόκειται για όραμα:

*Τα μάτια σου ραμμέν' από
μετάζι μοιάζαν ως απο-
κοιμήσει,*

*σε φως ο ύπνος σ' είχε αχνό
και σ' είχε ανάσκελην ιχνο-
γραφήσει.*

(...)

*N' άκουα εντός σου πώς κυλά
η σιγή σου – έσκυπα τρελά –
και πάει,*

*μα στάθηκ' άναυδος σαν ως
να σ' αντανάκλα ο ουρανός
στα χάη!³⁰¹*

*Βοϊδάγγελέ μου ελάμπαν τα
λευκά σου πόδια, ενώ κατά-
κορύφως*

*σαν ζίφος κρέμονταν φωτός
τόνα σου χέρι στις νυκτός
το ημίφως...³⁰²*

³⁰⁰ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 78-79).

³⁰¹ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

³⁰² Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

Το νυχτερινό τοπίο επισκιάζει ολόκληρη την πόλη της Χαλκίδας. Το μόνο που φωτίζει είναι ένα βαπόρι το οποίο προσμένει με τα φώτα αναμμένα:

*και μας πρόσμενε με φώτα αναφτά
το βαπόρι.
(...)*

*– τα φώτα τα φώτα τα φώτα –
και κοιμόταν στις νύχτας τα βύθια
η Χαλκίδα σβηστά –³⁰³*

Η νύχτα γίνεται το υπόβαθρο για να πραγματοποιηθεί η επιθυμία του ποιητικού εγώ να φύγει με την αγαπημένη του έξω από «την τρικυμία του κόσμου».

*Και νάν' σαν κάτι να μου λες, κάτι ωραίο κοντά
γι' άστρα, τη ζώνη που πηδάν των νύχτιων φόντων,
κι αυτός ο άνεμος τρελά – τρελά να μας σκουντά
όλο προς τη γραμμή των οριζόντων.*

Κι όλο να λές, να λές, στα βάθη της νυκτός³⁰⁴

Η νύχτα συνυπάρχει με την επιθανάτια ατμόσφαιρα:

*δε θα θυμάμαι του τάφου σου το μαδημένο γεράνι,
μήτε στ' αλήθεια πως σ' έχασα κάποια βραδιά σκοτεινή.³⁰⁵*

*Κι έφυγε – άχ! Ποιος ξέρει πού της φούστας της, αριά,
τον γύρο υψώνει και πατεί – Κυρία της Νύχτας πρώτη –
και μόνο αφήκε δώ κι εκεί, σαν μια σειρά κεριά³⁰⁶,*

Επίσης:

*Θα πεθάνω ένα σούρπο θολό. Θάναι βράδυ
ριγηλό που θα υψώσω τη Σφίγγα μου πάνω
– σκέδιο της ψυχής μου καταπληχτικό στο σκοτάδι
ακαθόριστο, πλάνο!
(...)*

*Θα πεθάνω – για έρωτα καθώς μια βραδιά θα πηγαίνο
σαν 'να όμορφο αγρίμι που το τραβάει το νεράκι –³⁰⁷*

³⁰³ Από το ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 46-47.

³⁰⁴ Από το ποίημα «Φαντασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 22.

³⁰⁵ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

³⁰⁶ Από το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 19.

Η νύχτα γίνεται απαρχή για εσωστρέφεια του ποιητικού εγώ και για να συνομιλήσει με τον εαυτό του :

*Πολύ αργόν το βράδυ εσβούσε
και τίποτα 'ταν το φεγγάρι
κι ό,τι 'ταν λύπη δε λυπούσε
και τίποτα δεν είχε χάρη.*

(...)

*Κι έλεα μέσα μου: τί τάχα
τί τάχα νάταν που μ' ελύπει,
αφού 'γω τίποτα για νάχα
δεν ένιωθα (χαρά, είτε λύπη).³⁰⁸*

Κλίμα φαντασίας / οράματος. Ατμόσφαιρα ονειρική.

*«Το δυστύχημα είναι ότι
και τα όνειρα ποτέ δεν είναι 'σαν όνειρο' ωραία.
Το σχήμα είναι ψεύτικο.
Διότι κανέναν δεν έχει λόγο ο άνθρωπος
να είναι ωραία τα όνειρά του.»³⁰⁹*

Ο ποιητής των *Βοϊδάγγελων* καίτοι διασπά περισσότερο μορφικά την ποίηση του, κινείται στην ατμόσφαιρα του λυρικού και του παράξενου³¹⁰, με εντονότερα τα στοιχεία του ονείρου – οράματος. Μένει άναυδος μπροστά στην έκπαγλη όψη της γυναικειάς παρουσίας η οποία κοιμάται, μοιάζει με όραμα και αποτελεί σημείο έμπνευσης.

³⁰⁷ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σσ. 25 – 26.

³⁰⁸ Από το ποίημα «Τίποτα», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1976, σ. 50.

³⁰⁹ Το χωρίο ανήκει στον Γιάννη Σκαρίμπα. Αναφέρεται στη μελέτη του Θανάση Χατζόπουλου «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη» στα *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 308.

³¹⁰ Π. Ν. Παναγιωτούνης, *Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας.*, Εταιρεία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα, 1986, σ. 22.

*Τα μάτια σου ραμμέν' από
μετάξι μοιάζαν ως απο-
κοιμήσει,*

*σε φως ο ύπνος σ' είχε αχνό
και σ' είχε ανάσκελην ιχνο-
γραφήσει.*

(...)

*N' άκουα εντός σου πώς κυλά
η σιγή σου – έσκυπα τρελά –
και πάει,*

*μα στάθηκ' άναυδος σαν ως
να σ' αντανάκλα ο ουρανός
στα χάη!³¹¹*

*Βοϊδάγγελέ μου ελάμπαν τα
λευκά σου πόδια, ενώ κατά-
κορύφως*

*σαν ζίφος κρέμονταν φωτός
τόνα σου χέρι στης νυκτός
το ημίφως...³¹²*

Το στοιχείο του οράματος κυριαρχεί και στους παρακάτω στίχους προκειμένου να αποδοθεί η περιγραφή που θα εικονοποιήσει την γυναίκα η οποία κινείται σε ονειρική ατμόσφαιρα:

*Νάσουν σαν να μην ήσουν και σαν (νάσαι)
ούτε να σ' είχα ονειρευτεί να κρους την πόρτα
να κραίνε τα πουλιά και να σφυράνε
οι λεύκες σαν βιολιά τον Μάη – που εώρτα.*

*Να μην σ' είχε ο Θεός σκεφτεί που σ' έπλα
ν' ακολουθάν σε αέρινοι συντρόφοι,
πετάμενο φάντασμα με πέπλα
κι' ολόχρυσον στο μέτωπό σου καμπτόν όφι.*

*Ίσιδα; Υποθεά της καλονής; ή Αντινέα;
να περπατήσεις δεν νογάς Θεέ μου – Θεέ μου
ανθρώπινη, ζωντανή, ωραία και νέα,
με σάρκα και φωνή – κόρη τ' ανέμου;³¹³*

³¹¹ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

³¹² Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

³¹³ Από το ποίημα «Une valse des peuples». Στο Ε.Λ.Ι.Α., αρχειακό υλικό Γιάννη Σκαρίμπα, φάκελος 1/20, προέλευση αρχείου Τασία Σελέκου.

Αγγελική ως θα ύψωνε το χέρι της να ευλόγα
διάβηκε με τα χείλη της – άνθος γυμνό – στο δρόμο
(...)
κάτω απ' του ποδόγυρου της το κύμα, επέτα το ένα
μετά το άλλο της – πουλιά – τα πόδια και τα επάτει.
Τί είναι η ζωή μας; Όνειρο! Κι εμείς ψυχές στο χρόνο.³¹⁴

Πού την είδα; Συλλογίζομαι αν στους δρόμους
την αντίκρυσσα ποτέ μου ή στ' αστέρια³¹⁵

Την στοχάζομαι. Η φωνή της, λές, μου εμίλει
ριγηλή σαν μέσ' σε όνειρο (...)³¹⁶

Τ' ήταν; πνεύμα; Μήν φγιαγμένη ήταν, ωϊμένα,
υποπτεύομαι – και τρέμω νοερά μου –
απ' το ίδιο υλικό πούναι φγιαγμένα
τα όνειρά μου;...³¹⁷

Ήταν σα να σε πρόσμενα Κερά
απόψε που δεν έπνεε όζω ανάσα,
κι έλεγα: Θάρθει απόψε απ' τα νερά
κι από τα δάσα.

Θάρθει, αφού φλετράει μου η ψυχή,
αφού σπαρά το μάτι μου σαν ψάρι
και θα μυρίζει φώτα και βροχή
και νειό φεγγάρι...³¹⁸

Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,
τώργιου της ποδόγυρου σήκωσε – μη στάξει! –
μι' άκρη, κι ύψωσ' – όνειρο – στο πεντάλ ποδάρι.

³¹⁴ Ποίημα «Μυριαστερούσα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71.

³¹⁵ Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

³¹⁶ Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

³¹⁷ Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

³¹⁸ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

*Πάτησε και κάθησε μέσαθε όλη ρέμβη
και σαν (που το ψάρεψε δίχτυ) άσπρο - εφώτα
κάτω από το βέλο της... Κι έφυγε ως είχ' έμβει
– πόδι, αμάξι, όνειρο – μέσ' στα πρώτα φώτα...³¹⁹*

Η ονειρική ατμόσφαιρα επικρατεί και στο ποίημα «Μόνο δυο στίχους»:

*Έτσι λοιπόν! Πάντα ωραία και πάντα, θάνατι, σάμπως,
όνειρο αέρινο οι άνεμοι κι η φουσκοθαλασσιές³²⁰*

*(...) θάρχετ' ο κύκλος των πουλιών στου χρόνου τα φτερά,
κι η λεύκα θάν' παντοτεινά ωραία, πάντα και πάντα,
όταν – τρελή – με τις φωνές των ανέμων σφυρά.*

*Μόνον εγώ, μόνον εγώ, ποτέ δεν ήμουν πλοίο,
μήτε αέρινο όνειρο, μήτε πουλί σε ανθό (...)³²¹*

Η οραματική σχεδόν κατανυκτική ατμόσφαιρα μεταφέρει το συναίσθημα βαθιάς ευλάβειας και ψυχικής ανάτασης του ποιητικού εγώ. Παρόμοιο συναίσθημα συνοδεύει τις παραστάσεις και τις έννοιες του θείου και του μεταφυσικού κόσμου.

Στο ποίημα «Σπασμένο καράβι» συναντάμε το ρομαντικό κατανυκτικό κλίμα το οποίο στιχουργεί ο ποιητής με μεγάλο σεβασμό και πολλή προσοχή:

*Σπασμένο καράβι νάμαι, πέρα βαθιά
– έτσι νάμαι –
με χώρις κατάρτια, με χώρις πανιά
να κοιμάμαι.*

*Νάν' αφράτος ο τόπος κι η ακτή νεκρική
γύρω γύρω,
με κουφάρι γυρτό και με πλώρη εκεί
που θα γείρω.*

*Νάν' η θάλασσα άψυχη και τα ψάρια νεκρά
– έτσι νάναι! –
και τα βράχια κατάπληχτα και τ' αστέρια μακριά
να κυτάνε...*

³¹⁹ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 78-79).

³²⁰ Από το ποίημα «Μόνο δυο στίχους», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 18.

³²¹ Από το ποίημα «Μόνο δυο στίχους», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 18.

*Δίχως χτύπο οι ώρες, και οι μέρες θλιβές
– δίχως χάρη –
κι έτσι κούφιο κι ακίνητο μέσ' σε νύχτες βουβές,
το φεγγάρι.*

.....

*Έτσι νάμαι καράβι γκρεμισμένο, νεκρό
– έτσι νάμαι –
σ' αμμουδιά πεθαμένη και σε κούφιο νερό,
να κοιμάμαι...³²²*

Στο ποίημα «Φαντασία», το ποιητικό εγώ απεικονίζει σαν όνειρο το ταξίδι του έξω από τα επίγεια όρια με την αγαπημένη του. Ο ποιητής σκιαγραφεί επιδέξια το ταξίδι ενός ερωτευμένου ζευγαριού με φόντο τη νύχτα, ένα καράβι με γυάλινα πανιά, δρόμους που χάνονται στα χάη και ανέμους που σπρώχνουν το ζευγάρι στην αιώνια πορεία του.

*Νάναι σα να μας σπρώχνει ένας αέρας μαζί
προς έναν δρόμο φιδωτό που σβεί στα χάη,
(...)*

*κι αυτός ο άνεμος τρελά – τρελά να μας σκουντά
όλο προς τη γραμμή των οριζόντων.*

*Κι όλο να λές, να λές, στα βάθη της νυκτός
για ένα – με γυάλινα πανιά – πλοίο που πάει
όλο βαθιά, όλο βαθιά, όσο που πέφτει εκτός:
όζ' απ' τον κύκλο των νερών – στα χάη.*

*Κι όλο να πνέει, να μας ωθεί αυτός ο αέρας μαζί
πέρ' από τόπους και καιρούς, έως ότου – φως μου –
(καθώς τρελά θα χαιρετάει κείν' η κορδέλα η φανταιζί)
βγούμε απ' την τρικυμία αυτού του κόσμου...³²³*

Ένα ταξίδι – όραμα ενός ακυβέρνητου καραβιού περιγράφεται στο ποίημα «Το εισιτήριο». Ο Άγγελος Γ. Μαντάς αναφέρει: «Το μοτίβο της μετάθεσης προσωπικών καταστάσεων σε κάποιο υπερβατικό μέλλον κάνει την εμφάνισή του και σε ποιήματα του Σκαρίμπα· βλ., π.χ., τα ποιήματα «Φαντασία», «Κοιμωμένη», «Το εισιτήριο», κλπ.»³²⁴

³²² Από το ποίημα «Σπασμένο καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 44.

³²³ Από το ποίημα «Φαντασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 22.

³²⁴ Άγγελου Γ. Μαντά: «Η διήγηση και η μίμηση στον Σκαρίμπα», (υποσημείωση αρ. 17), Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα, εκδόσεις Διάμετρος 2007.

*Ω διάολε!... Όλα νάχουν χαθεί και νάχουν πάει
κι οι ανθρώποι δραπετεύσει από τους τόπους,
κι αυτό το πλοίο να τραβάει και να τραβάει
χωρίς μηχανικούς, χωρίς ανθρώπους...³²⁵*

Απογοητευμένος από την ακύρωση της επικοινωνίας του με την φίλη του, ο πρωταγωνιστής του ποιήματος «Το γράμμα», θέλει να φαντάζεται ότι θα έρθει κάποια μέρα το γράμμα της. Όλη η διαδικασία ανταλλαγής γραμμάτων γίνεται στη σφαίρα της φαντασίας του ποιητικού εγώ.

*Και θα πάω τέλος πάντων στο γραφείο μου, ως όταν
σέν' αγνή στην απόσταση η μορφή σου μου εμίλει
και θα είναι σαν (τότενες που μ' αγάπας) θα ρχόταν
ένα γράμμα σου φίλη.*

*Κι ας μη ρχόταν! Γώ θάκανα σαν νάχ' έρθει και σάμπως
τόχω λάβει και μούγραφες λόγια – κεί – αγαπημένα,
και – σαν τότε – γώ θάγραφα στο απόσπερνο θάμπως
ένα γράμμα σε σένα.*

*Κι ας μην τόστελνα! Θάκανα σαν να εσύ τόχεις λάβει
κι' απ' τα μάτια σου κύλησε στη γραφή του ένα δάκρυ
– κι ως σκυφτή το λυχνάρι της όξω η νύχτα θ' ανάβει,
γώ θα κλαίω σε μιαν άκρη...³²⁶*

Η λέξη «όνειρο» αποκτά την έννοια της απάτης. Στο ποίημα «Οι φίλοι»³²⁷ εξισώνεται με την πλάνη:

*Όνειρο ήταν, ήταν πλάνη το πώς
ζούμε, φτάνει η ζωή μας φίλους νάχει,
χώρια ή αντάμα πάμε, όπως
και μονάχοι*

³²⁵ Από το ποίημα «Το εισιτήριο», ποιητική συλλογή, Α. Σ., ό.π., σ. 53-54.

³²⁶ Από το ποίημα «Το γράμμα», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 85.

³²⁷ Από την ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 43.

Τρέλα / λογική

Το ποιητικό εγώ αναλύει απλές καθημερινές συνήθειες με το βλέμμα ενός τρελού. Η περιγραφή θυμίζει κατάσταση μέθης:

*Είμαι – το ξέρω – λογικός. Ω δεν μιλάω.
Σαν λάμπει η μέρα σβω το φως μου.
Αν ιδώ ένα φύλλο πούπεσε – εντός μου
λέω: είδα ένα φύλλο πούπεσε και... πάω.³²⁸*

*Τρελός εγώ; Αστείο! Και σίχους
φιάχνω, και πάω πατώντας· ούτε λόγος
ότι όπως στρίβει ο δρόμος, αναλόγως
στρίβω να μη σκουντάσω πά στους τοίχους...³²⁹*

*(...) Χαρά μου
νάσαι τα δυο διπλό απ' το ένα. Νοερά μου:
πως είναι στρόγγυλοι – επιμένω – οι οριζόντοι.³³⁰*

Αν και παραδέχεται την τρέλα του, παρακάτω αναφέρει:

*Λοιπόν δεν είμαι. Ωραία! Το ψέμα
μισώ. (...) ³³¹*

Άλλη παραδοχή του ποιητικού εγώ για την «λόξα» του στο ποίημα «Το φιδάκι»:

*κι είμαι λοζά – σχήμα ζαβό – γιομάτος φως και λήθη
να στρέφουμαι ελλειπτικά στις ύλης τη στροφή.³³²*

Επίσης:

*...Πώς – νά, θα μείνει ο κόσμος με το «μ π ά»
που μ' έλεγε τρελόν πως είχες γίνει
καπνός και – τάχας – σύγνεφα θαμπά
προς τη Σελήνη...³³³*

³²⁸ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

³²⁹ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

³³⁰ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

³³¹ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

³³² Από το ποίημα «Το φιδάκι», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 74-75.

³³³ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

(...)
Θάρθει, αφού φλετράει μου η ψυχή,
αφού σπαρά το μάτι μου σαν ψάρι
(...)
Τόσο πολύ μ' αγάπησες Κερά,
που άκουγα διπλά τα βήματά μου!
Πάταγα γώ – στραβός – μέσ' στα νερά;
κι εσύ κοντά μου...³³⁴

Η τρέλα αποκαλύπτεται ως απόρροια από ένα τραγικό συμβάν στη ζωή του ποιητικού εγώ:

*Πέθανε! Πώς την έλεγαν ξεχνάω...
– χάθηκε μαζί της η χαρά, το φώς μου –
και είμαι τόσο λογικός που εντός μου
λέω: είδα ένα φύλλο πούπεσε – και πάω...³³⁵*

Ο θάνατος αγαπημένων προσώπων ταυτίζεται με την τρέλα αφού δε μπορούν να ξεχαστούν τα τραγικά συμβάντα της ζωής και το μυαλό παραμένει στους νεκρούς. Τα γεγονότα μεταφέρονται συμβολικά στην ποίηση μέσα από μια φριχτή όψη ενός βαποριού το οποίο κουβαλά την όψη των νεκρών.

*Η μην-βαρκάκια του- μ' άσπρες κορδέλες σταυροδεμένα
φέρετρα θάστελνε όζω – σαν κύματα και σαν αφροί-
όπου θα κείτονταν της γης τα νήπια μαχαιρωμένα
ή όπου όλοι όσοι αγαπήθηκαν θάσαν νεκροί;*

.....
*Τίποτα – τίποτα!... Μα πώς έτσ' ήταν, πώς μου εφάνη
αυτό το πλοίο; Στάθηκε αμίλητο μ' όψη φριχτή
κι' έφυγε- ως τόφερε η Κυρά μου η τρέλλα μες στο λιμάνι-
αυτή που παίρνοντάς με από το χέρι με περπατεί...³³⁶*

³³⁴ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

³³⁵ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

³³⁶ Από το ποίημα «Η Κυρά μου η τρέλλα...». Δημοσιευμένο στο κυπριακό περιοδικό *Τα Νέα Ελληνικά*, τ.χ. 1, Ιανουάριος 1952, σ. 15. Βρίσκεται και στο αρχειακό υλικό Γ. Σκ., Ε.Λ.Ι.Α., φάκελος 16/12 – 16/47 (στην καταγραφή 13-54), αρ. 21 (καταγρ. αρ. 23), προέλευση αρχείου Σπ. Κοκκίνης.

Η τρέλα συνυφασμένη με το συναίσθημα και τη θολή ματιά του
ερωτευμένου στο ποίημα «Τρελός;»:

*Από την πόλη εγώ κι αυτή χωριάτα
ούδ' είδηση της τρέλας μου είχε πάρει:
τα μούτρα της τα φουσκομαγουλάτα
να λέω φεγγάρι.*

*Ξεραγκιανός κι απόλιωσα γι' αυτήνα
να παραλώ στον καφενέ, στην πιάτσα
κι ας τσίτσε γουρούνια – έλεγα κρίνα
τ' αδρά της μπράτσα!*

*Ψέματα που τα πίστευα – και πόσο!... –
τα χάνια πύργοι, οι κότες της ρομάντζα:
απ' τη Χαλκίδα ίσια στο Τοβόσσο,
Χαλκίδα - Μάντζα!...³³⁷*

Επίσης:

*Κάτι ήταν σαν ψέμα κι ήμουν μοναχός μου
μέσ' στη σιωπηλή μου – πόχω πάντα – τρέλα.
Ω ένα στόμα – αν ήταν – θάδινα το φως μου
κάτι να μου εμίλειε, κάτι να μου εγέλα...*

*Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,
τώργιου της ποδόγυρου σήκωσε – μη στάξει! –
μι' άκρη, κι ύψωσ' – όνειρο – στο πεντάλ ποδάρι.³³⁸*

Ο ερωτευμένος πρωταγωνιστής στο ποίημα «Έρωτας ζωγράφος»
κινητοποιεί τον έρωτά του μέσα σε αίσθηση τρέλας και ζωγραφίζει την πόλη
της Χαλκίδας, το σπιτάκι της αγαπημένης του και τα συναισθήματά τους. Ο
πρωταγωνιστής αποδίδει τον εαυτό του ως «τρελαμένο» και «ανήμπορο», ο
έρωτάς του ζωγραφίζει με «παλέτα τρελή» μια «ζωή παρδαλή» και γι' αυτό ο
ίδιος γυρίζει στους δρόμους αντιμετωπίζοντας την κοροϊδία του κόσμου:

*Τρελαμένος κι ανήμπορος θα κινήσω ένα δειλί
με δεμένο στα μάτια μου το μαντίλι διπλό
– αχ τυφλός – να μη σκέφτουμαι, αν μη στρέφει – σφοντύλι
της ζωής το ταμπλώ.*

(...)

Μαθητούδι μου ο έρωτας μέσ' στις ρούγες κοντά μου

³³⁷ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 83.

³³⁸ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 78-79.

*κεί, ζωγράφος εμάθαινε με παλέτα τρελή,
στις μπογιές όπως έφτανε εβουτούσε και νά μου
η ζωή παρδαλή...
(...)*

*Και θα φύγω. Στα τρίστρατα – και τρελόν θα με λένε –
με δεμένα τα μάτια μου και στο χέρι ραβδί:
θα πουλώ την εικόνα της – ζωγραφιές που με καίνε
αναμμένο δαδί...³³⁹*

Η μορφή ενός τρελού δημιουργού ο οποίος συγκεντρώνεται στο δημιουργήμα του:

*αν σουχ' ανάστημα δώσει – στο πλάνο μου πόδι και πάτι,
αν δεν σε σκέδιαζα μ' όζω τη γλώσσα μου και με κλεισμένο
τόνα μου μάτι...³⁴⁰*

Το κουκλίστικο δημιουργήμα του Σκαρίμπα κατάφερε να ξεφύγει από τη λογική και ως εκ τούτου να ξεφύγει και από τα όρια αυτού του κόσμου:

Δε θάχες βέβαια μου δραπετεύσει – μόνος να μένω –³⁴¹

*Κι έφυγες, κρούσαντας ψηλά το ντέφι σου σε μπράτσα χιόνι,
δώ μέν' αφήνοντας (...)³⁴²*

Το ποιητικό εγώ (και συνάμα κατασκευαστής της κούκλας η οποία δραπέτευσε,) πάντοτε ήθελε να ξεφύγει από αυτόν τον κόσμο αλλά δεν το κατάφερνε. Δεν καταφέρνει να γίνει δραπέτης της ύλης, μόνο τα δημιουργήματά του το καταφέρνουν. Το πιθανότερο είναι να κατορθώνει να ξεφεύγει στιγμιαία και ο ίδιος μέσω της διαδικασίας κατασκευής του δημιουργήματός του. Το θεώρησε ανόητο να την κλείσει μέσα στα όρια του στενού του στίχου. Έτσι κι αλλιώς εκείνη ξέφυγε:

*Ω μένα – τ' άμυαλον – που μέσ' στα σύνορα τούτ' του στενού μου
στίχου μου εζήτησα να σε περικλείνα – σκλάβα πανώρια!
Εσύ – δραπέτισσα της ύλης – ξέφυγες, ατμός το νού μου
όζ' απ' τα όρια...³⁴³*

³³⁹ Από το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 38 – 39.

³⁴⁰ Από το ποίημα «Το πορτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 69.

³⁴¹ Από το ποίημα «Το πορτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 69.

³⁴² Από το ποίημα «Το πορτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 69.

Ο ποιητής ταυτίζεται με τον κατασκευαστή της κούκλας και μέσω των συναισθημάτων αυτού, αναγνωρίζουμε την διάθεση του ποιητή κατά τη διάρκεια της συγγραφής του ποιήματος. Σαν να δημιουργεί ένα τελάρο μέσα στο οποίο τοποθετεί την εικόνα του εαυτού του να δημιουργεί. Ποιητής και ποιητικό εγώ γίνονται ένα. Ο δημιουργός Σκαρίμπας, για να δραπτετεύσει από τα επίγεια, μέσα στο έργο του δημιουργεί έναν άλλο δημιουργό που και αυτός εργάζεται επί της δημιουργίας μίας κούκλας που τον βοηθά να ξεφύγει από την πραγματικότητα. Η ειρωνεία είναι ότι ο δεύτερος δημιουργός (ποιητικό εγώ), ασχολείται με την κατασκευή ενός υλιστικού αντικειμένου (κούκλα) για να ξεφύγει από τα επίγεια. Για τον ποιητή όμως αυτή η υλιστική κατασκευή γίνεται στη σφαίρα της φαντασίας άρα αυτόματα μεταφέρεται «έξω από τα όρια».

Σε ανάλογο πνεύμα κινείται το ποίημα «Το μοντέλο»:

*Πού την είδα; Συλλογίζομαι αν στους δρόμους
την αντίκρυσσα ποτές μου ή στ' αστέρια,
τους χυτούς της φέρνει η ιδέα μου τους ώμους
δίχως χέρια!*³⁴⁴

*Τ' ήταν; πνεύμα; Μήν φχιαγμένη ήταν, ωϊμένα,
υποπτεύομαι— και τρέμω νοερά μου—
απ' το ίδιο υλικό πούναι φχιαγμένα
τα όνειρά μου;...*³⁴⁵

Προσπαθεί να δώσει ανθρώπινη ιδιότητα σε μία κούκλα:

*Ωραία διασκεδάσαμε Κυρία στο σπίτι
(συνέχεια στις νύχτας τ' αμίλητα μάκρη)
με τούτ' τη λίγον τι βαμμένη μου μύτη
στην άκρη.*

*Εγώ, μπρος στο φίνο σου αυτό χαμογέλιο
κι' εσύ μπρος σ' αυτό μου το άναυδο φρύδι,
περίεργο παίζαμε – οι δυο μας – και τέλειο
παιγνίδι.*

³⁴³ Από το ποίημα «Το πορτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 69.

³⁴⁴ Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

³⁴⁵ Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

(...)

*Μα εγώ στις πνοής σου για να φτάσω το μύρο,
των ποδιών μου πατώ – στο κενό – τις μυτίτσες
και άχ στην κλωστή μου πόσες στρέφω τριγύρω
βολτίτσες.*

*Θεέ μου θα κλάψω! Στροφές χωρίς ντάμες
– με τέζα τα χέρια μου – με σφάζει μια ζήλεια
στον αέρα να φέρνω, και νάχω παλάμες
δύο ζύλια...³⁴⁶*

Ασάφεια στην περιγραφή του χρόνου κατά την οποία λειτουργεί το ποιητικό εγώ, υποδηλώνει την αίσθηση της παράνοιας. Στην πραγματικότητα ο ποιητής προσπαθεί να προβάλλει απόψεις ή καταστάσεις αλλιώς με λογική τοποθέτηση.

*Δίχως χτύπο οι ώρες, και οι μέρες θλιβές
– δίχως χάρη –³⁴⁷*

*Τέλος πάντων ένα σούρπο θα γυρίσω –όπως σούπα–
τούτ' το χρόνο ή τον άλλονα –κι όπως έφυγα μόνος–
ένα σούρπο που μέσα του θάχει όλα τα σούρπα
και τα χρόνια όλα ο χρόνος.³⁴⁸*

*Το ζήτημα είναι το γ ι α τ ί (της γνώσης μου της λίγης,
τόσο είναι το φως και τόσο η σκέψη μου εμένα είν' θαμπή)
ν' ανοίξει πρέπει η πόρτα π ρ ι ν για να μετά σύ φύγεις,
κι' όχι να κλείσει από μετά – ενώ σύ θάχες μπει...³⁴⁹*

Στο ποίημα «Το βαπόρι» το ποιητικό εγώ χάνει την ευκαιρία του να φύγει από τα όρια τούτου του κόσμου.

*Την αυγή δεν τόδα! Στα νερά επροχώρει
μια γραμμή – που τα ουράνια σμίγει –
φιδωτή μου δείχνει πούθε το βαπόρι,
πούθε το βαπόρι μου, είχε φύγει.*

*Τώρα πιο θλιμμένος την ψυχή μου ανοίγω
τραγουδεί πικρά η λύπη εντός μου.
Άχ τί ευκαιρία πούχασα να φύγω*

³⁴⁶ Από το ποίημα «Το βαλς χωρίς ντάμα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 57-58.

³⁴⁷ Από το ποίημα «Σπασμένο καράβι», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 44.

³⁴⁸ Από το ποίημα «Το γράμμα», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 85.

³⁴⁹ Από το ποίημα «Το ζήτημα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό. π., σ. 37.

Οι παραπάνω στίχοι εμφανίζονται στο πεζό του Σκαρίμπα *Το Σόλο του Φίγκαρω* με πρωταγωνιστή τον Αντώνη Σουρούπη. Ο Σουρούπης γράφει τους στίχους αυτούς ενώ είναι κλεισμένος στο φρενοκομείο. Το βαπόρι ονομάστηκε «Αποίκια». Η Ελένη Κόλλια αναφέρει: «ο μηχανισμός παραγωγής κυρίων ονομάτων παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στον Σκαρίμπα. Το όνομα «Αποίκια» με το οποίο αποδίδεται «το βαπόρι των ονείρων» του Σουρούπη, μια και πιστεύει πως μ' αυτό θα μπορέσει να βγει έξω από τα όρια του κόσμου, αποτελεί παρατονισμό της λέξης «αποικία», η οποία στην αρχαιότητα σήμαινε την πόλη που ιδρύεται σε μια ξένη χώρα από μια ομάδα ανθρώπων που εγκαταλείπουν την πατρίδα τους. Εκφράζει ίσως την ανάγκη του ήρωα να εγκαταλείψει την απάνθρωπη, γι' αυτόν, πραγματικότητα και να αναζητήσει έναν κόσμο θαυμαστό. Ετούτη η αναζήτηση σε συνδυασμό με το σύμβολο του πλοίου, σύμβολο ελευθερίας παραπέμπουν στον υπερρεαλισμό. Άλλωστε το βαπόρι «Αποίκια» εμφανίζεται και στο τέλος του μυθιστορήματος μέσα από το ποίημα με τίτλο «Το βαπόρι»· γράφεται ενώ ο Σουρούπης είναι πια κλεισμένος στο φρενοκομείο, γεγονός που δηλώνει πως κατόρθωσε να βγει έξω από τα όρια του κόσμου και να πλάσει έναν κόσμο δικό του, έστω κι αν ο ήρωας του ποιήματος χάνει το δρομολογίο που θα ικανοποιούσε αυτή την επιθυμία του για φυγή.»³⁵¹

Το στοιχείο της τρέλας το οποίο σε συνδυασμό με τη γλωσσική και νοηματική ακροβασία παραπέμπει στο υπερρεαλιστικό κίνημα συναντάμε και στο ποίημα *Τ' αφιγκρατά του βραχοκάβουρα*:

*Άμα θάχω μίαν – αμφί – χτένα
εντεκάποδη,
θ' αποδημήσω στους ρόμβους.
Εκεί, θα πατήσω ένα υποδεκάμετρο
που θα του καταμετράει τους σφυγμούς μου.*

*Ύστερα, στις δυο γωνίες της πλάτης μου
θα μου βγουν μαύρα μάτια.
Θα σπάσει τότες η υγεία μου
σε παραλληλόγραμμα επεισόδια...*

³⁵⁰ Από το ποίημα «Το γράμμα», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 85.

³⁵¹ Ελένη Κόλλια: «Οι νεολογισμοί στο Σόλο του Φίγκαρω», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 81.

*Μετά, θάρθουν οι βάρβαροι
με τ' ακουστικά της σιωπής μου.
Και τότε μόνον (ώ Δ.Ε.Η.)
θα μασάω τεθλασμένες.*

*Ουχ ήττον,
η ατμομηχανή της νυκτός (όπου
απ' το τζάμι της ο μηχανοδηγός της θα βλέπει)
θα επωάζει – αυτή – τρίγωνα
και αριθμούς διαιρετέους.
Καιρός;
– : Έλλειψις θυέλλης
– : Θάλασσα παροιμιώδης
– : Η Χαλκίδα – Σελήνη – θάνατι καθιστή στην ουρά της
σαν γάτα.³⁵²*

Σύμφωνα με τον Συμεών Γ. Σταμπουλού η υπερρεαλιστική υφή κάποιων στίχων του, οδηγεί τον ποιητή στις συμβολιστικές αρχές. Αναφέρει τα εξής για τους παραπάνω στίχους: «Το πέρασμα από τη λογική στην τρέλα, από την πρόζα του συνειδότης στο ποιητικό ασύνειδος, από το café των διανοουμένων στο άσυλο των φρενοβλαβών, συμβολοποιείται με την πεζολόγηση ποιημάτων υπερρεαλιστικής γραφής, όπως έχει παρατηρήσει η Κωστίου. Στην συγκεντρωτική έκδοση *Απάντων* των στίχων του (1976) προτάσσεται, όχι τυχαίως, το ποίημα «Τ' αφιγκρατά του βραχοκάβουρα» στίχοι του οποίου πεζολογούνται στο *Σόλο του Φίγκαρω*. (...) Το πέρασμα του Σκαρίμπα από τον υπερρεαλισμό επιβάλλεται από την αναζήτηση μιας λυτρωτικής μουσικότητας, ενός σόλο, λόγου χάριν, του Figaro, που θα τον οδηγήσει πίσω, στις πηγές του Συμβολισμού.»³⁵³

Θάνατος / πένθος

Σε στίχους ένθετους στα πεζά του Σκαρίμπα γίνεται επίκληση στον Χάροντα προκειμένου να αποφευχθεί ο θάνατος:

*...Περικαλώ σε Χάροντα
– και σε Χαροντισιά του –*

³⁵² Ποίημα «Τ' αφιγκρατά του βραχοκάβουρα», ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπα*, ό.π., σ. 15.

³⁵³ Σ. Γρ. Σταμπουλού, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα 2006, σ. 280.

*Τώρα που βγαίνω γω μη βγεις
τώρα που πάω μην πάεις,
γιατ' είναι Μάης κι' άνοιξη,
κοντά το καλοκαίρι
και παν τα λάφια για νερό
κι' οι νειοι για μαύρα μάτια.
Πάω κι' εγώ από κοντά
να τους φωτάω να γλέπουν...³⁵⁴*

Όπως αναφέρει ο Γ. Παπαστάμος, «γενικά η ποίηση του Σκαρίμπα δεν είναι παρά ένα απλό τραγούδι. Ερωτικό ελεγειακό – ο θάνατος είναι πάντα σχεδόν παρών – μ' ένα λυγμό που φορές συγκλονίζει.»³⁵⁵

Οι σκαριμπικοί στίχοι αφήνουν υπόβαθρο θανάτου όταν περιγράφεται μια γυναικεία – ονειρική μορφή σε κατάσταση ύπνου:

*Σύ, του κό - ναι του κόρφου σου να τραβήξεις την κό-
πιτσα - κύμα το στήθος σου να φουσκώνει λευκό,
και στην κά - ναι στην κάμαρη φως να λάμπει σου, αφρός,
ο μηρός, ο μηρός...*

*Τότε ο ύπνος, το χέρι σου θάρθει εκεί, σιωπηλά,
να σου πιά - στο κρεβάτι σου – να σου πιάσει απαλά,
κι αργυρό πά στο στήθος σου θα στο βάλει με μιάς,
σαν καμιάς Παναγιάς!...³⁵⁶*

Η Χριστίνα Ντουινιά στη μελέτη της «Απηχήσεις του Ε. Α. Πόε στο έργο του Γιάννη Σκαρίμπα», γράφει: «Ο Σκαρίμπας κατά βάθος αναζητεί μ' όλους τους τρόπους τη φυγή απ' την "τρικυμία αυτού του κόσμου, ακόμη κι αν η φυγή αυτή, μισοσοβαρά – μισοαστεία, καταλήγει κάποτε να είναι κι ο θάνατος. Η σπασμωδικότητά του κρύβει απ' την άλλη όψη της το ιδεώδες της ηρεμίας και της ακινησίας: το παιχνίδισμα με τα ερεθίσματα της ζωής, την παράλληλη έλξη του θανάτου. «Το μοντέλο», «Η κοιμωμένη», «Η μικρή κυρία», «Το σπασμένο καράβι», «Το πλοίο», και μερικά άλλα κομμάτια του μας αφήνουν

³⁵⁴ Απόσπασμα από το πεζό του Σκαρίμπα *Η κυρά της αγάπης*. (Κάτω από τον τίτλο *Η κυρά της αγάπης*, υπάρχει αφιέρωση *Χαρισμένο στην ποιήτρια Δ/ίδα ΡΙΤΑ Ν. ΜΠΟΥΥΜΗ*). *Η κυρά της αγάπης* δημοσιεύθηκε το 1930 στη δεκαπενθήμερη μαθητική εφημερίδα *Μαθητική Ζωή* (αρ. 12, 7.6.'30, σ. 1-2)

³⁵⁵ Γιώργου Παπαστάμου *Σκαρίμπα*, εκδόσεις Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1986, σ. 170.

³⁵⁶ Ποίημα «Κοιμωμένη». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπα*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 45.

να μαντέψουμε κάτω απ' την επιφάνεια το σκοτεινό ψυχολογικό του υπόστρωμα και τις συγγενείες του με τον Πόε και τον Καρυωτάκη.»³⁵⁷

Στο «Σπασμένο καράβι», το μοτίβο του θανάτου διαπερνάται στον αναγνώστη από τον πρώτο στίχο:

*Σπασμένο καράβι νάμαι, πέρα βαθιά
– έτσι νάμαι –
με χώρις καάρτια, με χώρις πανιά
να κοιμάμαι.
Νάν' αφράτος ο τόπος κι η ακτή νεκρική
γύρω γύρω,
με κουφάρι γυρτό και με πλώρη εκεί
που θα γείρω.
Νάν' η θάλασσα άμυχη και τα ψάρια νεκρά
– έτσι νάναι! –
(...)³⁵⁸
Έτσι νάμαι καράβι γκρεμισμένο, νεκρό
– έτσι νάμαι –
σ' αμμουδιά πεθαμένη και σε κούφιο νερό,
να κοιμάμαι...³⁵⁹*

Το στοιχείο του θανάτου συνδυάζεται με το τρομερό σιωπηλό βαπόρι. Το ποιητικό εγώ δεν επιβιβάζεται στο βαπόρι του οποίου η επιβλητική όψη τον είχε τρομοκρατήσει· έτσι έχασε και την ευκαιρία του να φύγει έξω από τα όρια του κόσμου.

*– ζέρω – ένας κρύφιος θα με φέρει δρόμος
όζ' από τα όρια του κόσμου.*

*Άχ δυστυχησμένος έκλαιγα όλη νύχτα
τις προετοιμασίες κάνοντας του Άδη
κι όλο το βαπόρι ρεύονταν κι αλύχτα
– ύαινα τυφλή – μέσ' στο σκοτάδι.
(...)
Άχ τί ευκαιρία πούχασα να φύγω
όζ' από όρια του κόσμου!...³⁶⁰*

³⁵⁷ Χριστίνα Ντουινιά, «Απηχήσεις του Ε. Α. Πόε στο έργο του Γιάννη Σκαρίμπα», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σελ. 243.

³⁵⁸ Από το ποίημα «Σπασμένο καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 44.

³⁵⁹ Από το ποίημα «Σπασμένο καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 44.

³⁶⁰ Από το ποίημα «Το βαπόρι», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 30-31.

Ταξιδεύοντας με τραίνο, το ποιητικό εγώ αναρωτιέται αν είναι επιβάτης ενός συνηθισμένου μεταφορικού μέσου ή αν κάνει ταξίδι μακριά από αυτόν τον κόσμο σαν να βρίσκεται μέσα σε φέρετρο:

*Και πάει σαν άστρο κι ως μέσ' σ' ύπνο
και ούδε ξέρω για να πω αν σε ποίο:
αν μέσ' σε φέρετρο κείτομαι ή σε λίκνο,
αν είναι τραίνο αυτό κι εγώ τοπίο.³⁶¹*

Στο ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας», αποτυπώνεται η ψυχολογική κατάσταση του πατέρα που έχασε τον εξάχρονο γιο του και τον θρηνεί.

*Πάνω μου η νύχτα ήταν γερμένη
και με κυττούσε η σιωπή της
κι ήταν η θλίψη μου αφημένη
– βάρκα με κούφιο το κουπί της –*

*σ' αμίλητων νερών το δρόμο.
Κι εγώ νεκρή την ύπαρξή σου
την επροβόδαγα στον ώμο
για το ταξίδι της αβύσσου...*

(...)

*κι ήταν ζωπίσω μου κι αλύχτα
και σφυροκόπαε εντός μου*

βαριά ο ρυθμός της θύμησής σου (...)³⁶²

Προεικονίζεται το μοτίβο του θανάτου, σε πρόσωπα:

*Και το μωτόνι σου – ψηλό τακούνι – τα χέρια κρίνοι
(κρίνοι, ή μην έτοιμα ν' αποδημήσουνε πουλιά του ανέμου;)
(...)*

*και Κύριε μου! Κίτρινη κι άγγιαχτη, μικρή και κρύα,
με μια στο μέτωπο ρόδα απ' τις μπουκλές σου σκέρτσο να κάνει,
με τα μωτόνια σου – μεγάλη κιόλας! – σα μια Κυρία
που θα πεθάνει...³⁶³*

³⁶¹ Από το ποίημα «Το τραίνο», ποιητική συλλογή Α. Σ. εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 103-104.

³⁶² Από το ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 37.

³⁶³ Από το ποίημα «Η μικρή κυρία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 65-66.

Ο θάνατος προεικονίζεται επίσης στο ποίημα «Το πλοίο»: στο ωχρό πρόσωπο της μοιραίας, μελαγχολικής Κυρίας του ποιήματος, και με το απρόσμενο τέλος του ποιήματος:

*Ω η Κυρία, η Κυρία αυτή η μοιραία
με πάντα το βιβλίο – τώρα – ώ νάτη –
κρυφά το σκά απ' την πόρτα, κι' είν' ωραία,*

*μα ωχρή... Ενώ το πλοίο πλέει (ή δεν πλέει;)
τον πλοίαρχο κρατεί κι αγνή και κρύα:
- «Γροίκησα σαν κάποιο τίναγμα» του λέει
- Μα βέβαια, βυθιζόμεθα Κυρία!...³⁶⁴*

Ο ποιητής προεικονίζει τον δικό του θάνατο στο ποίημα «Dona mia Portoles» ως ψυχολογικό αποτέλεσμα του χωρισμού του από την αγαπημένη του. Παρουσιάζεται μία μελλοντική σκηνή θανάτου· του δικού του θανάτου:

*Εφεύγαν Θεέ μου προς τους δρόμους
του νόστου – δόστου, δόστου νάχει,
σαν θα με φέρουνε στους ώμους
των, τέσσαρες και σύ μονάχη...³⁶⁵*

Επίσης:

*Θα πεθάνω – για έρωτα καθώς μια βραδιά θα πηγαίνω
σαν 'να όμορφο αγρίμι που το τραβάει το νεράκι –
θα με σκουίζει παράξενο ένα πουλί χτυπημένο,
η α γ ά π η – γ ε ρ ά κ ι ...³⁶⁶*

Το ίδιο μοτίβο βλέπουμε και στο ποίημα «Εμβατήριο Γαμήλιο...», όπου η γαμήλια τελετή παρομοιάζεται με τελετή κηδείας:

*Μές στη σιγή που μ' άφησες της έρημου
τραγουδιστά με πάει η λύπη ώ φίλη,
ταμπούρλο μαύρο εγώ κρατώ στο χέρι μου,
κι' αυτή τρουμπέτα κόκκινη στα χείλη.*

(...)

*Και όλο πάμε, πάμε... Η ζωούλα μου,
όσα όνειρα γλυκά είχε για σένα
ακολουθούν – λες γάμο – αγόρια ούλα μου
μαβιά κεριά κρατώντας αναμμένα.*

³⁶⁴ Από το ποίημα «Το πλοίο,» ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 63-64.

³⁶⁵ Από το ποίημα «Dona mia Portoles», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 109.

³⁶⁶ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 25 – 26.

*Κι' όλο τραβάει... τραβάει μακριά.... σαν ήλιοι μου
και σαν φωτός ποτάμι –η συνοδεία....
(...)
γαμπρό έλα τώρα φίλιε με στα χείλη μου,
με ρύζι έλα μου ράνε την κηδεία...³⁶⁷*

Επίσης:

*Θα πεθάνω – για έρωτα καθώς μια βραδιά θα πηγαίνω
σαν 'να όμορφο αγρίμι που το τραβάει το νεράκι –
θα με σκούζει παράξενο ένα πουλί χτυπημένο,
η α γ ά π η – γ ε ρ ά κ ι ...³⁶⁸*

Επίσης αναφορά γίνεται στον δικό του τάφο:

*Μα όχι οι Ακαδημαϊκοί της Γραμμασίλια,
παρά εσύ στον τάφο μ' ήλιε μ' στράψε
κι αφήνοντας τους χοίρους σου – αμίλεια
μου κάτσε και κλάψε...³⁶⁹*

Επίσης:

*Και – ώστε – (χωρίς στον ώμο του, το ερύθρο-
πράσινο πτώμα μου κανείν να τον βαραίνει)
νεκρόν θα μ' έβρει η Χαλκίδα σ' ένα ρείθρο
έρημου δρόμου; (Πόε – έτσι να γένει;)
Και ούτε – μου – μια κηδεία κουνενέ;
Αυτό – ναι...³⁷⁰*

Παρόλο που το ποιητικό εγώ μιλά για τον θάνατό του, εντούτοις στο ποίημα «Έχω δουλειά», η επιθανάτια ατμόσφαιρα δεν είναι καθόλου βαριά. Αντιθέτως, ο ποιητής γίνεται τροβαδούρος της ζωής, και σαν τον γλάρο που πετά ελεύθερος (όπως τα πλοία που φεύγουν) έτσι και το ποιητικό εγώ αφήνει το μυαλό του ελεύθερο να δημιουργήσει στην κάμαρά του, να βυθιστεί σε ένα βιβλίο και φεύγει μακριά από τα εγκόσμια. Αυτή του η φυγή θα σηματοδοτηθεί κάποτε και με τον βιολογικό του θάνατο. Προς το παρόν όμως ο ποιητής «έχει δουλειά».

*Όρα καλή στου απείρου την καρδιά
γλάρε μου βραδυνέ που φεύγεις – πλοίο,*

³⁶⁷ Από το ποίημα «Εμβατήριο γαμήλιο...», ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 121.

³⁶⁸ Από το ποίημα «Ευθανασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 25 – 26.

³⁶⁹ Από το ποίημα «Αγγέλω», ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 83.

³⁷⁰ Από το ποίημα «Αυτό – Ναι!», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 140.

μετά από σένα η νύχτα, η σιγαλιά,
η κάμαρά μου, ένα φωσάκι, ένα βιβλίο.
(...)

Κι από κοντά – λείπει από μας ποτέ ο σεβντάς; –
άχ να πεθάνω έχω δουλειά γλάρε μου – πλοίο
ένα βραδάκι που λευκός σύ θα πετάς³⁷¹
σαν νάσαι το ανοιγμένο μου βιβλίο...

Το ποιητικό εγώ κάνει μοιρολόι τον πόνο του για το θάνατο της αγαπημένης του. Ο θάνατος της επισκιάζει όλο το ποίημα «Υποκρισία»:

δε θα θυμάμαι του τάφου σου το μαδημένο γεράνι,
μήτε στ' αλήθεια πως σ' έχασα κάποια βραδιά σκοτεινή.³⁷²

Επίσης:

Πέθανε! Πώς την έλεγαν ξεχνάω...
– χάθηκε μαζί της η χαρά, το φώς μου –³⁷³

Ο ίδιος ομολογεί πως μόνο όταν πεθάνει θα την έχει ξεχάσει:

Θα σε ξεχάσω ένα απόγεμα που θάχω – τί ωραία! – πεθάνει
και θάμαι αδιάφορος κι άγνοιαστος, δίχως καρδιά να πονεί,³⁷⁴

Αλλά προ πάντων θα χαίρουνται (αν χαίρει η άψυχη ύλη)
ότι για χάρη σου πέθανα, κι ας μη το είπα ποτέ:
«... Είχε ξεχάσει, καμώνονταν – θα λέν ζωπίσω μ' οι φίλοι –
ως και το χρώμα απ' τα μάτια της... Τί θεατρίνος, Χριστέ!...».³⁷⁵

Το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού», γράφτηκε για το θάνατο της όμορφης γυναίκας:

Κι έφυγε – άχ! Ποιος ξέρει πού της φούστας της, αριά,
τον γύρο υψώνει και πατεί – Κυρία της Νύχτας πρώτη –
και μόνο αφήκε δώ κι εκεί, σαν μια σειρά κεριά,
τα φωτεινά των τακουριών της χνάρια μέσ' στα σκότη...³⁷⁶

³⁷¹ Από το ποίημα «Έχω δουλειά», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 28.

³⁷² Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

³⁷³ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68

³⁷⁴ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

³⁷⁵ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

³⁷⁶ Από το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 19.

Σιωπή / σιγή

Η σιωπηλή ατμόσφαιρα μεταφέρει στους στίχους του Σκαρίμπα τις μυστικιστικές καταβολές του ρομαντισμού. Στη σιωπηλή εικόνα ενός σπασμένου караβιού με το οποίο ταυτίζεται το ποιητικό εγώ, ο αναγνώστης εισέρχεται σε μία ατμόσφαιρα κατανυκτική.

*Νάν' η θάλασσα άμυχη και τα ψάρια νεκρά
– έτσι νάναι! –
και τα βράχια κατάπληχτα και τ' αστέρια μακριά
να κυττάνε...
Δίχως χτύπο οι ώρες, και οι μέρες θλιβές
– δίχως χάρη –
κι έτσι κούφιο κι ακίνητο μέσ' σε νύχτες βουβές,
το φεγγάρι.³⁷⁷*

*Στο σπιτά - το σπιτάκι σου η σιωπή, η σιωπή
νάρθει - νύστα και έρωτας – να σου πει, να σου πει.³⁷⁸*

Η σιωπή επικρατεί τη νύχτα στην πόλη της Χαλκίδας η οποία «κοιμάται». Το μοτίβο της σιωπής απλώνεται σε όλο το ποίημα· μοναδικό στοιχείο που σπάει τη σιγή είναι ο αέρας του μπάτη κοντά στις βάρκες. Σιωπηλά είναι και τα πρόσωπα του ποιήματος στο «Η Δεσποινίς Λ. Π.»:

*σε κυττούσαμε θλιμμένοι, σιωπηλοί
και γλυκοί.
Και μαμζέλα μας δηλ-
αδή ο αέρας του μπάτη
μας ελίκνιζε σε λίγο – ανοιχτά
η βάρκα επροχώρει

(...)
και κοιμόταν στις νύχτας τα βύθια
η Χαλκίδα σβηστά –³⁷⁹*

³⁷⁷ Ποίημα «Σπασμένο καράβι». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 44.

³⁷⁸ Ποίημα «Κοιμωμένη». Από την ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 45.

³⁷⁹ Από το ποίημα «Η Δεσποινίς Λ. Π.», ποιητική συλλογή *Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 46-47.

Η σιωπή θεωρείτο κοινό μερίδιο των γυναικών ειδικά στις ασφυκτικές κλειστές κοινωνίες, με την άκαμπτη δύναμη των κωδικών συμπεριφοράς. Τα αδύναμα-θηλυκά μέρη καταδικάζονταν στη σιωπή, στην υποταγή και στην προάσπιση της παρθενικής τιμής τους, στην επίδοση δηλαδή και στην προβολή ακηλίδωτων σεξουαλικών διαπιστευτηρίων.³⁸⁰

Η γυναίκα βρισκόταν στο περιθώριο του λόγου· κενά και αποσιωπήσεις ήταν το βασικό μερίδιο του λόγου τους. Εγκλωβισμένη σε αναπόδραστο περιβάλλον είναι και η γυναικεία μορφή στους παρακάτω στίχους. Η γυναικεία σιωπή στην οποία υποβάλλεται το θηλυκό ποιητικό εγώ, εξαιτίας του συμβολικού διακοσμητικού ρόλου που κατέχει ως ζωγραφιά σε βάζο, την κάνει να θέλει να αποδράσει και να γίνει η ανατροπέας μια τάξης πραγμάτων:

*Θεέ μου! Κίνα! Και στραβίζω σαν νειογέννη-
το γατί. (...)*

*στο πορσελανί μου χαμογέλιο,
με τα μάτια παρδαλά – Θεέ μου τί ύφος
τέλειο!*

*Να πηδήξω από το βάζο μου; Τί φόρμα
ενός σκίτσου – κίνησης σαν τόξο –
φώς το γόνα, φώς το πήδημα, ως θα ώρμαα
στα όξω.³⁸¹*

Η σιωπή επικρατεί στο λυρικό τραγούδι του ποιητή για τις ομορφιές μιας γυναικείας ύπαρξης η οποία περνάει από μπροστά του. Στο ποίημα «Η άγνωστη», το μόνο που ακούγεται είναι η μουσική απ' τα ρούχα της και το εμβατήριο από τα τακούνια της. Τα πρόσωπα είναι αμίλητα· σαν να αφήνονται στην αίσθηση της όρασης και στους ήχους της εξωτερικής ενδυμασίας που προσδιορίζουν το άτομο.

*μ' άγνωστο πάτημα ποδιού και τρυφερό μυστήριο,
στο πεζοδρόμι κρούοντας ωραία ερημική,
των τακουνιών της το γοργό κι ερωτικό εμβατήριο.*

*Στάθκα στητός, τη μουσική γροικώντας του αλαφρού
κυματισμού των ρούχων της – κι εντός μου ό,τι είχε σπάσει
κι ήταν τραχύ, στις φούστας της το ευγενικό φρού-φρού,³⁸²*

³⁸⁰ Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 177.

³⁸¹ Από το ποίημα «Το βάζο», ποιητική συλλογή Α. Σ, ό.π., σ. 105.

Το ποιητικό εγώ είναι σιωπηλό, χάνεται στις σκέψεις του και αφήνεται στη δημιουργικότητα της φαντασίας του:

*Κάτι ήταν σαν ψέμα κι ήμουν μοναχός μου
μέσ' στη σιωπηλή μου – πόχω πάντα – τρέλα.
Ω ένα στόμα – αν ήταν – θάδινα το φως μου
κάτι να μου εμίλειε, κάτι να μου εγέλα...*

*Άξαφνα εκεί μπρός μου (τί αστραπή!) έν' αμάξι
στάθηκε και μι' άγνωστη με αιθέρια χάρη,³⁸³*

Η σιωπή επικρατεί στο αμίλητο φλερτ ενός ζευγαριού:

*Ωραίο και περίεργο – Κυρία – παιχνίδι
επαίξαμε οι δυο μας μ' ευγένεια στο ζίφος,
– ποντάραμε σε όλα, στα μάτια, στο φρύδι
στο ύφος.³⁸⁴*

Μέσα από την αναζήτηση του έρωτα και της επιθυμίας, το ποιητικό εγώ γίνεται υποκείμενο του έρωτα. «Η χρονικότητα της γραφής και του έρωτα συναγελάζονται και επιτρέπουν στο υποκείμενο να ζησει μια χρονική διάρκεια, της οποίας η ποιότητα δεν έχει καμιά σχέση με τον συμβατικό χρόνο. Αυτή η διαδικασία προϋποθέτει ένα σιωπάν, χάριν του οποίου οι συνήθεις λογικές ακολουθίες του πνεύματος δίνουν τη θέση τους στο λόγο της μεταφοράς. Ποτέ άλλοτε σιωπή και ποίηση δε συνυπάρχουν τόσο, παρά όταν αγγίζουμε την εμπειρία της έντασης της επιθυμίας και του έρωτα».³⁸⁵ «Η καρδιά του ανθρώπου ωραία σαν σεισμοφάγος. Βασιλεία της σιωπής».³⁸⁶

«Το σιωπάν συνοδεύεται έτσι από έναν ορισμό της ατομικότητας μέσα στον οποίο το 'εγώ' (πρώτο ενικό) έχει ανάγκη από το 'εσύ' για να

³⁸² Από το ποίημα «Η άγνωστη», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 27.

³⁸³ Από το ποίημα «Άγγελος εφάνη μοι», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 78-79.

³⁸⁴ Από το ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 113.

³⁸⁵ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου ως αναγκαία προϋπόθεση διαμόρφωσης της ταυτότητας σε γαλλικά και ελληνικά υπερρεαλιστικά λογοτεχνικά κείμενα», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σ. 288.

³⁸⁶ Ανδρέας Μπρετόν, *Νάντια*, μίφρ. Στ. Κουμανούδης, Ύψιλον, 1981, σ. 149.

αποκαλυφθεί. Είναι το 'εγώ' (πρώτο ενικό) που δεν μιλά αλλά ακούει τη φωνή της ετερότητας του άλλου. Η σιωπή είναι θεμελιώδης μέσα στη διεργασία του έρωτα γιατί υφίσταται ανάμεσα στην υποκειμενικότητα του άντρα και στην υποκειμενικότητα της γυναίκας, και δεν πρέπει να υπερκερασθεί ούτε με λόγια ούτε με παραστάσεις, αλλά να διαφυλαχθεί και να καλλιεργηθεί. Είναι θεμελιώδης τόσο για το γίνεσθαι του κάθε μέλους της σχέσης όσο και για το γίνεσθαι της ίδιας της ερωτικής σχέσης και υπέχει τη θέση προστατευτικής δικλείδας της ζωής και της διαφοράς ανάμεσα στα δύο μέλη της συνάντησης, μιας διαφοράς που δεν μπορεί να εκφραστεί.»³⁸⁷

*ψηλά στη στήλη της σιγής μας,
πάνω μου στρέφει καθ' αστέρι,
γυρίζει κάτωθι μου η Γη μας*³⁸⁸.

Το ίδιο σιγηλό κλίμα επικρατεί όταν η αγαπημένη αφήνει μόνο του το ποιητικό εγώ. Το μόνο που μπορεί εκείνος να ακούει είναι οι τυμπανοκρουσίες της μεγάλης του λύπης:

*Μές στη σιγή που μ' άφησες της έρημου
τραγουδιστά με πάει η λύπη ώ φίλη,
ταμπούρλο μαύρο εγώ κρατώ στο χέρι μου,
κι' αυτή τρουμπέτα κόκκινη στα χείλη.*³⁸⁹

³⁸⁷ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου ως αναγκαία προϋπόθεση διαμόρφωσης της ταυτότητας σε γαλλικά και ελληνικά υπερρεαλιστικά λογοτεχνικά κείμενα», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σσ. 288 – 289.

³⁸⁸ Από το ποίημα «Πικρό πουλάκι», δημοσιευμένο στην εφημερίδα *Εύριπος*, τ.χ. 2, Χαλκίδα, 20/6/1931. Από τα πρώιμα ποιήματα του Σκαρίμπα.

³⁸⁹ Από το ποίημα «Εμβατήριο γαμήλιο...», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 121.

4. Το φύλο και η φυλική ταυτότητα στα ποιήματα του Σκαρίμπα.

Ανδρογυνία.

(Υπαρξη και του αρσενικού και του θηλυκού, κυρίως ως ζευγάρια, αλλά και προσώπων που λειτουργούν δισυπόστατα ως προς το φύλο τους – έχουν αμφίροπη σεξουαλική κατεύθυνση.)

Η μεταγενέστερη οπτική του Καρλ Γκούσταβ Γιουνγκ έθεσε επί τάπητος το θέμα της ψυχολογικής ανδρογυνίας: της ύπαρξης ψυχικών χαρακτηριστικών και των δύο φύλων σε ένα άτομο, που βρίσκονται θαμμένα στο υποσυνείδητο.³⁹⁰ Σε κάθε ανθρώπινο ον ενυπάρχουν στοιχεία ανδρογυνίας (πρωταρχικά και φυσικά σε λανθάνουσα μορφή), αλλά η κοινωνία είναι αυτή που μετέπειτα επιτρέπει ή αποτρέπει την εκδήλωσή της. Σύμφωνα με τη Cynthia Secor «η ανδρογυνία είναι η ικανότητα ενός ατόμου οποιουδήποτε φύλου να ενσωματώνει το πλήρες φάσμα των ανθρωπίνων χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, παρά τις όποιες πολιτισμικές προσπάθειες να μετατρέψουν κάποια άτομα σε αποκλειστικά θηλυπρεπή ή σε αποκλειστικά ανδροπρεπή»³⁹¹.

Στον λογοτεχνικό χώρο η επέμβαση σε φυλικά οριζόμενους θεσμούς με σκοπό την κατάρριψή τους είναι ευκολότερα επιτρεπτή χάριν της ποιητικής αδειάς. Η Helena Cixous διατύπωσε ότι «μόνο οι ποιητές έχουν αυτό το χάρισμα γιατί η ποίηση προϋποθέτει την άντληση της δύναμης³⁹² από το ασυνείδητο... είναι το μέρος όπου οι καταπιεσμένοι καταφέρνουν να επιβιώσουν».

Όταν το αφηγηματικό αρσενικό «εγώ» αναζητά την ολοκλήρωση της ταυτότητάς του, δεν γίνεται να μην καταλήξει στην αναζήτηση της αγαπημένης γυναίκας. Αυτή η διαδικασία είναι και η ύψιστη κατάληξη της γενικότερης αναζήτησης του εαυτού του.

³⁹⁰ Εύη Δάλλα: «Η εξέλιξη ενός όρου», περιοδικό *Διαβάζω*, τ.χ. 429, Μάιος 2002, σ. 100.

³⁹¹ Secor Cynthia. "The Androgyny Papers". *Women's studies: An interdisciplinary Journal* 2.2, 1974, σ. 140.

³⁹² Cixous Helene. «The laugh of the Medusa», *Signs* 1.4, (1975), σ. 337.

Ο έρωτας ανάμεσα στο αρσενικό «εγώ» και στο θηλυκό «εσύ» δεν οδηγεί στην απορρόφηση της ετερότητας του άλλου και την ταύτιση μαζί του, στην ακινησία δηλαδή μιας σύνθεσης των διαφορών, αλλά αντίθετα, στην ολοκληρωτική αποδοχή και διατήρηση της διαφοράς των δύο φύλων. Έτσι ο έρωτας είναι το μέσο για τη διαμόρφωση της ταυτότητας του κάθε υποκειμένου κάτι που υποστηρίζεται και από τις αρχές της υπερρεαλιστικής ηθικής. «Ο άλλος παραμένει πάντα ένα μυστήριο για το υποκείμενο λόγω της διαφοράς του φύλου. Αυτό το μυστήριο συνδέεται με την αλήθεια του άλλου που παραμένει σε αναζήτηση, αχειραγώγητη, που φωτίζει χωρίς να αποκαλύπτει εντελώς, διαφυλάσσοντας τη διαφορά ανάμεσα στα δύο άντρας-γυναίκα, έτσι ώστε η ερωτική συνάντηση να γίνεται ένα μέσο διαφύλαξης της ετερότητας και διαμόρφωσης της ταυτότητας, χτίσιμο της υποκειμενικότητας μέσα από την έννοια της διυποκειμενικότητας.»³⁹³

Αυτή η συνεχής αναζήτηση του ερωτικού στοιχείου το οποίο θα ολοκληρώσει τον άλλο, κρύβει τη διατήρηση της εγρήγορσης και της διαρκούς κίνησης και κατ' επέκταση την έκπληξη, τον θαυμασμό αλλά και συμπεριφορές οι οποίες αντιβαίνουν τους κώδικες της αποδεκτής – κοινωνικά– συμπεριφοράς, είναι όμως επιτρεπτές στα υπερρεαλιστικά ιδεώδη καθώς επιτρέπουν στον άνθρωπο να κινείται ελεύθερα. Τέτοια στοιχεία συναντάμε και στους σκαριμπτικούς στίχους. Αφορούν είτε την προσμονή του ζευγαρώματος είτε την πραγματοποίηση του ζευγαρώματος σε επίπεδο φανταστικό ή πνευματικό (ή ακόμα δεν αφήνεται να νοηθεί για τί είδους ζευγάριμα πρόκειται) είτε αφορά πρόσωπα τα οποία συγκεντρώνουν στοιχεία ανδρόγυνα.

Ζευγάρια:

Ο Αριστοφάνης ανέφερε ότι τα όντα ήταν κάποτε ερμαφρόδιτα και στρογγυλά και από τη στιγμή που αυτό το ανδρόγυνο ον χωρίστηκε από τον Δία σε δύο κομμάτια, καθένα από αυτά ψάχνει αδιάκοπα να ξαναβρεθεί, να ξανασηματιστεί ως ολόκληρο, περιπλανώμενο και αναζητώντας το άλλο χαμένο κομμάτι.³⁹⁴ Η αίσθηση της πληρότητας που εκφράζεται στον Πλάτωνα

³⁹³ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας [...]», *ό.π...*, σ. 293.

³⁹⁴ Πλάτωνος, *Συμπόσιον*, XIV, XVI.

είναι η επιθυμία για ένωση παρά επιθυμία για κατάκτηση. Το ανδρόγυνο ζευγάρι θέλει να δει τον εαυτό του ενωμένο χωρίς «άλλον», χωρίς ετερότητα, αγνοώντας τη διαφορά. Αυτή η άποψη βέβαια βρίσκεται σε αντιδιαστολή με την άποψη των υπερρεαλιστών, ότι η ανδρογυνία προϋποθέτει την αποδοχή της ετερότητας και γι' αυτό επικρατεί η κίνηση και όχι η ακινησία (λόγω της απόλυτης ταύτισης).

Εύστοχα επισημαίνει η Διαμάντη Αναγνωστοπούλου ότι ο έρωτας-σύντηξη με το Ένα ενέχει τον κίνδυνο της απάλειψης της ετερότητας.³⁹⁵ Συνεχίζει υποστηρίζοντας ότι για να υπάρξει η θηλυκότητα ως αξία, συνεχής επαγγελία στο υπερρεαλιστικό πεδίο, η οποία θα είναι ικανή να οδηγήσει τον άντρα-ποιητή στην αληθινή του ύπαρξη, πρέπει η γυναίκα ως άλλος να αρνηθεί το Ένα, τη σύντηξη, την επιστροφή στο αδιαφοροποίητο όλο, να αρνηθεί το ανδρόγυνο³⁹⁶, που όπως εύστοχα παρατηρεί η Kristeva, «είναι μια φαντασίωση που χρησιμοποιεί τα δύο συνθετικά ανδρο- γυναι-, για να αρνηθεί καλύτερα τη διαφορά τους»³⁹⁷.

Η βοϊδαγγελική μορφή του ζευγαριού στο ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος» προβάλλει την αναζήτηση του ζευγαρώματος σε επίπεδα τα οποία ξεφεύγουν από την επίγεια πραγματικότητα. «Στο διήγημα «Ο Βοϊδάγγελος» που προαναγγέλλει κάτι από το *Θείο Τραγί* υπάρχει όλη η σκοτεινιά του ερωτικού τριγώνου, η απιστία, ο φόνος, η τραγική πλευρά στην οποία ακούγεται το γέλιο του ζώου, γέλιο όμως ακόμα σκοτεινό, θανατερό.»³⁹⁸ Από το *Θείο Τραγί*, το τρανταχτό γέλιο γίνεται πιο ιλαρό, ο πρωταγωνιστής ο οποίος είναι φορέας ενός ερωτικού σώματος-σαρκαστή της καθεστηκυίας τάξης θέτει τις βάσεις της βοϊδαγγελικής μορφής που «θα ξετυλίξει αργότερα

³⁹⁵ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου (...), *Ταυτότητα και ετερότητα (...)*, ό.π., σ. 298.

³⁹⁶ Διαμάντη Αναγνωστοπούλου: «Η αναζήτηση της ετερότητας του άλλου (...), *Ταυτότητα και ετερότητα (...)*, ό.π., σ. 298.

³⁹⁷ Julia Kristeva, *Histoires d'amour*, Denoël, Παρίσι 1983, σ. 71.

³⁹⁸ Θανάσης Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 307.

διεξοδικά ο Σκαρίμπας»³⁹⁹. Η έκφραση της ερωτικής οργής και μανίας, της θείας και μαζί ζωικής και ζωτικής εκδήλωσης που θα βρει ένα σωρό μετωνυμικά προσωπεία, ένα από τα οποία, ξεχωριστό ανάμεσα στ' άλλα ως απολύτως ενδεικτικό, είναι οι «Βοϊδάγγελοι» όπως εμφανίζονται στην ομώνυμη ποιητική συλλογή.⁴⁰⁰

Το διαβολικό στοιχείο σε συνδυασμό με το αγγελικό, η συνύφανση του καλού με το κακό δείχνει την αποδοχή της άλλης πλευράς του εαυτού του ποιητή. Το ίδιο αναμένει και από την εκλεχτή της καρδιάς του. Όμως στον τελευταίο στίχο του ποιήματος «Βοϊδάγγελος Πρώτος», η θηλυκή ύπαρξη χαρακτηρίζεται «αβοϊδάγγελη»: το ποιητικό εγώ μοιάζει τελικά να μην αποδέχεται τον εαυτό του λόγω της εικόνας του· κατ' επέκταση η αγαπημένη γυναίκα παραμένει μόνη:

*Θα σου 'μαι πλαϊ σου στης γης τις μπόρες –
– με δάτη τη βοϊδαγγελίσια μου εικόνα –
ως εν μεσονυκτίαις – σου – πόθ' ώραις
σύ θα καθεύδεις αβοϊδάγγελη και μόνα...⁴⁰¹*

Στο ποίημα «Μπαλάντα», ο όμορφος, αγνός και γενναίος νέος προσμένει την αντάμωση με την ιδανική νέα, όμορφη και αγνή αγαπημένη.

*Νάναι – όπως σ' εμένα – να είναι δύση
(εκεί) όταν θ' ανταμωθούμε – άυλοι φίλοι –
και νάναι, όπως κι εγώ, σαν με φιλήσει,
με δίχως χείλη.⁴⁰²*

Το αντίστροφο συμβαίνει στο ποίημα «Το Μαριώ», όπου παρατηρούμε την κοπέλα στο χωριό να προσμένει τη μέρα που θα τη ζητήσει ο αγαπητικός της, μετά από τις φήμες που ακούστηκαν στο χωριό γι' αυτούς. Σε αυτό το ζευγάρι όμως, ο νέος, δεν απαντά στα γράμματά της:

δι' εμέ ποθεί, ενώ στην Πανα-

³⁹⁹ Θανάσης Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 306.

⁴⁰⁰ Θανάσης Χατζόπουλος: «Η λοξή σοφία και η κοινή θλίψη», *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007, σ. 306.

⁴⁰¹ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Πρώτος», ποιητική συλλογή *Βοϊδάγγελοι*, εκδόσεις Αίγαγρος, Αθήνα 1968, σ. 11.

⁴⁰² Από το ποίημα «Μπαλάντα», ποιητική συλλογή *Α. Σ.*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 34-36.

για άλλες ανάβουν τα κεριά.⁴⁰³

Το κενό της επικοινωνίας ανάμεσα σε ένα ζευγάρι καλύπτεται από την επιθυμία του ποιητικού εγώ να δημιουργήσει μία διαδικασία συγγραφής και φανταστικής ανταλλαγής γραμμάτων.

*και θα είναι σαν (τότενες που μ' αγάπας) θα ρχόταν
ένα γράμμα σου φίλη.*

*Κι ας μη ρχόταν! Γώ θάκανα σαν νάχ' έρθει και σάμπως
τόχω λάβει και μούγραφες λόγια – κεί – αγαπημένα,
και – σαν τότε – γώ θάγραφα στο απόσπερνο θάμπως
ένα γράμμα σε σένα.*

*Κι ας μην τόστελνα! Θάκανα σαν να εσύ τόχεις λάβει
κι' απ' τα μάτια σου κύλησε στη γραφή του ένα δάκρυ
– κι ως σκυφή το λυχνάρι της όξω η νύχτα θ' ανάβει,
γώ θα κλαίω σε μιαν άκρη...⁴⁰⁴*

Ζευγάρια της υψηλής κοινωνίας που χορεύουν βαλς:

*μισή φωτιά η σελήνη!... Και τί φιόρα
οι έξωμες μηλαίδες και τα ζεύγη,
που ωραία στροβιλίζονταν. Η μπάντα
που ανύποπτους σε μέθη αιθέρια εώραει!⁴⁰⁵*

Ζευγάρι από το οποίο το ένα πρόσωπο έχει πεθάνει, όμως στο μυαλό του ποιητικού εγώ η σύνδεση εξακολουθεί να υπάρχει. Παρόλη τη γυναικεία συντροφιά σε παρέες στις ταβέρνες, στο μυαλό του γυρνάει η μορφή της γυναίκας που αγάπησε και έφυγε από τη ζωή:

*Ωραία, ναι... Μα εγώ φαρμάκι
έπινα, σκέφτοντας εντός μου,
αυτήν που σαν χελιδονάκι
ξεφτούρισε απ' το φως του κόσμου...⁴⁰⁶*

⁴⁰³ Από το ποίημα «Το Μαριώ», ποιητική έκδοση Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 76-77.

⁴⁰⁴ Από το ποίημα «Το γράμμα», ποιητική συλλογή Α.Σ., ό.π., σ. 85.

⁴⁰⁵ Από το ποίημα «Το πλοίο (Ο Τιτανικός)», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 63-64.

⁴⁰⁶ Από το ποίημα «Η παρέα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 119.

Το ίδιο μοτίβο ζευγαριού με τη γυναίκα να έχει φύγει από τη ζωή αλλά το ανδρικό πρόσωπο να την έχει στη σκέψη του συναντάμε στο ποίημα «Υποκρισία»:

*Θα σε ξεχάσω ένα απόγεμα που θάχω – τί ωραία! – πεθάνει
και θάμαι αδιάφορος κι άγνοιαστος, δίχως καρδιά να πονεί,
δε θα θυμάμαι του τάφου σου το μαδημένο γεράνι,
μήτε στ' αλήθεια πως σ' έχασα κάποια βραδιά σκοτεινή.⁴⁰⁷*

Επίσης στο ποίημα «Τρελός;»:

*Πέθανε! Πώς την έλεγαν ξεχνάω...
– χάθηκε μαζί της η χαρά, το φώς μου –
και είμαι τόσο λογικός που εντός μου
λέω: είδα ένα φύλλο πούπεσε – και πάω...⁴⁰⁸*

Ανδρογυνία με κούκλα:

*Κι όλο με πάει με πάει – καράβι η νύστα –
με τα πανιά του γιάλινα στη μπόρα,
κι είμαι γιαλένιος καπετάνιος του και κρυσταλ-
λένια – εκείνη – κούκλα του, στην πλώρα.⁴⁰⁹*

*Ωραία διασκεδάσαμε Κυρία στο σπίτι
(...)*

*Εγώ, μπρος στο φίνο σου αυτό χαμογέλιο
κι' εσύ μπρος σ' αυτό μου το άναυδο φρύδι,
περίεργο επαίζαμε – οι δυο μας – και τέλειο
παιγνίδι.*

*Στα μούτρα μου απόμεινε ύστερα χρώμα
βαθύ ροζ απ' τα χείλη σου. Μα εμένα Κυρία
σε κύτταζε ακίνητο το μπλάβο μου όμμα
και κρύα...*

(...)

*Θεέ μου θα κλάψω! Στροφές χωρίς ντάμες
– με τέζα τα χέρια μου – με σφάζει μια ζήλεια
στον αέρα να φέρνω, και νάχω παλάμες
δυό ζύλια...⁴¹⁰*

⁴⁰⁷ Από το ποίημα «Υποκρισία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 40.

⁴⁰⁸ Από το ποίημα «Τρελός;», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 68.

⁴⁰⁹ Από το ποίημα «Ανταπόκριση», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 123.

⁴¹⁰ Από το ποίημα «Το βαλς χωρίς ντάμα», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 57-58.

Αν και με την πρώτη εντύπωση το ποίημα «Το πορτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ» δίνει την αίσθηση ενός «θηλυκού» ποιήματος (με την έννοια ότι ασχολείται ο ποιητής με την περιγραφή μία γυναικείας εμφάνισης – έστω και κούκλας), εντούτοις υπάρχουν στοιχεία ανδρογυνίας τα οποία παραπέμπουν σε σεξουαλικές συνευρέσεις ενός ζευγαριού:

*Πρώτα να κλείδωνα και στα παράθυρα νάβανα εμπόδια
κι απέ τα χείλη σου αίματος – νάφιαχνα – μια φουσαλλίδα
(...)
το μάτι τρίγωνο κι είχες το στήθος σου στητό στα όζω
κι εγώ τη γλώσσα.⁴¹¹*

Ανδρογυνία παρατηρείται και στο «Μοντέλο». Η κούκλα είναι η *Κυρά* του ποιητικού εγώ. Η αγγελική της μορφή και ο στοχασμός του ποιητή την κάνουν ονειρική:

*Τ' ήταν; πνεύμα; Μήν φχιαγμένη ήταν, ωϊμένα,
υποπτεύομαι– και τρέμω νοερά μου–
απ' το ίδιο υλικό πούναι φχιαγμένα
τα όνειρά μου;...⁴¹²*

Από την άλλη, το «κερένιο» της πρόσωπο, οι «ώμοι χωρίς χέρια», το «γυαλένιο μάτι», ο «σπασμός τρίγωνος [σ]τα χείλη και [σ]το στόμα» προκαλούν αμφιβολίες στο ποιητικό εγώ.

*Άχ πώς τρέμω! Ο νους μου πάει σ' ιδέες πλήθος,
σε μπαμπάκια και καρτόνια – ο νους μου βάνει
γεμισμένο της μην ήτανε το στήθος
με ροκάνι!⁴¹³*

Το αρσενικό ποιητικό εγώ οραματίζεται την αντάμωση που θα έχει με τη γυναίκα που θα ξεπροβάλει από «τα νερά κι από τα δάσα»:

*Ήταν σα να σε πρόσμενα Κερά
απόψε που δεν έπνεε όζω ανάσα,
κι έλεγα: Θάρθει απόψε απ' τα νερά
κι από τα δάσα.
(...)
και νά, μαζί σου κιόλας αρχινώ
χρυσή κουβέντα:*

⁴¹¹ Από το ποίημα «Το πορτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 69.

⁴¹² Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

⁴¹³ Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

(...)
Νύχτωσε και δε φάνηκες εσύ·
(...)
Τόσο πολύ μ' αγάπησες Κερά,
που άκουγα διπλά τα βήματά μου!
Πάταγα γώ – στραβός – μέσ' στα νερά;
κι εσύ κοντά μου...⁴¹⁴

Στο ποίημα «Φαντασία» το φαινόμενο της ανδρογυνίας παρατηρείται σε ένα ζευγάρι – όραμα. Ο ποιητής σκιαγραφεί δύο μορφές των οποίων το ταξίδι μοιάζει με πέταγμα, μέχρι να βγουν από «την τρικυμία αυτού του κόσμου».

*Νάναι σα να μας σπρώχνει ένας αέρας μαζί
προς έναν δρόμο φιδωτό που σβεί στα χάη,
και σένα του καπέλου σου πλατειά και φανταιζί
κάποια κορδέλα του, τρελά να χαιρετάει.
(...)
κι αυτός ο άνεμος τρελά – τρελά να μας σκουντά
όλο προς τη γραμμή των οριζόντων.
(...)
Κι όλο να πνέει, να μας ωθεί αυτός ο αέρας μαζί
πέρ' από τόπους και καιρούς, έως ότου – φως μου –
(καθώς τρελά θα χαιρετάει κείν' η κορδέλα η φανταιζί)
βγούμε απ' την τρικυμία αυτού του κόσμου...⁴¹⁵*

Η ανδρογυνία συναντάται ανάμεσα στο ποιητικό εγώ που αμίλητο στέκει και θαυμάζει μία άγνωστη περαστική γυναίκα. Το μόνο που ακούει είναι ο ήχος από τα τακούνια της και από τον κυματισμό των ρούχων της. Αυτή η μορφή της ανδρογυνίας είναι συχνό μοτίβο στην ποίηση του Σκαρίμπα καθώς ο θαυμασμός για την περαστική και φευγαλέα γυναίκα, την αμίλητη και απρόσιτη που όμως κερδίζει την προσοχή του στιχουργήθηκε αρκετές φορές.

*Κι ήταν ωραία ως πέρασε άκρη του δρόμου εκεί,
μ' άγνωστο πάτημα ποδιού και τρυφερό μυστήριο,
στο πεζοδρόμι κρούοντας ωραία ερημική,
των τακουγιών της το γοργό κι ερωτικό εμβατήριο.*

*Στάθκα στητός, τη μουσική γροικώντας του αλαφρού
κυματισμού των ρούχων της – κι εντός μου ό,τι είχε σπάσει*

⁴¹⁴ Από το ποίημα «Ουλαλούμ», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 71 - 73).

⁴¹⁵ Από το ποίημα «Φαντασία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, σ. 22.

*κι ήταν τραχύ, στις φούστας της το ευγενικό φρού-φρού,
χρυσός να γίνετ' ένιωθα καρπός πόχει ωριμάσει!*

*Έφυγε αυτή... Ποιος ξέρει πού – σε ποια σιγή ερημιάς –
νοσταλγική το βήμα της τ' άγνωστο πάει να δώσει,
κι αυτή – το νιώθω ναι – που αν ήθελε, με μιάς,
τον βάρβαρό μου εαυτό γλυκά θάχε ημερώσει.⁴¹⁶*

Η αμίλητη γυναίκα και το αρσενικό παίζουν παιχνίδια με τα μάτια και το ύφος. Το ύφος του φλερτ τους, ενός αυστηρού και απόμακρου φλερτ παραπέμπει σε αριστοκρατική καταγωγή της «Κυρίας» καθώς και στο σιωπηλό, μεγάλο πλοίο που κουνιέται αργά σε φως φεγγαρίσιο:

*Ωραίο και περίεργο – Κυρία – παιχνίδι
επαίξαμε οι δυο μας μ' ευγένεια στο ζίφος,
– ποντάραμε σε όλα, στα μάτια, στο φρύδι
στο ύφος.*

(...)

*Ω καράβι, καράβι! Και ύστερα (ως όταν
εκάμαμε πως θάταν το πράγμα γελοίο...)
σε φως φεγγαρίσιο – γλαρό – που κουνιόταν
το πλοίο.*

*Μα πάλι, ποιο πλοίο; (Ας αφήσουμε τ' αστεία
– το ξέρεις): του ονείρου η γαλέρα – γερμένη –
που νάτην με φώτα χρυσά στα ιστία
προσμένει.*

*Προσμένει; ... Ά – όχι. Θα ήταν γελοίο
να πιάσουμε – πάλι; – Κυρία μου το ζίφος
απλώς γιατί στάθηκε αυτό – εκεί – το πλοίο
με ύφος...⁴¹⁷*

Στο ποίημα «Το καράβι», το ποιητικό εγώ ζητά από την αγαπημένη του να του μιλήσει για ένα καράβι που ταξιδεύει στα χάρη. Και αυτό το ζευγάρι κινείται στα όρια της φαντασίας του ποιητή που αναζητεί τη φυγή από αυτόν τον κόσμο. Αναζητεί τη φυγή, παρέα με την αγαπημένη του.

*Ειπέ μου, αγάπη μου, για ένα καράβι
θολό που ολομόναχο πάει,
(...)*

⁴¹⁶ Από το ποίημα «Η άγνωστη», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 27.

⁴¹⁷ Από το ποίημα «Ένα πλοίο με ύφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 113.

*Αγάπη μου, αγάπη μου, το πλοίο με πλώρη
θολή κι η θεόρατη εκείνη
(...)*

*Και σώπασε πάλι και πάλι άρχισέ μου
το καράβι, να μου λες, αν το ζώνει
ακόμα η νύχτα, ακόμα αν – Θεέ μου! –
μαργώνει.*

*Και ύστερα μείνε – κι εγώ – σ' ένα δρόμο
και – τί όνειρο στο σβήσε και στ' άψε! –
το κεφάλι ακουμπώντας – ολόρθη – στον ώμο
μου κλάψε...⁴¹⁸*

Σαν ζωγραφιά αποδίδεται το ζευγάρι στο ποίημα «Έρωτας ζωγράφος». Το ποιητικό εγώ μεταβάλλει τα συναισθήματα του σε ζωγράφο ο οποίος χρωματίζει τόσο την πόλη της Χαλκίδας όσο και τον έρωτά του, την όψη της αγαπημένης του, το σπιτάκι της. Ο ζωγράφος, χωρίς να νοεί, δημιουργήσε μια παρδαλή ζωή ανακατεύοντας τις ζωές τους και τις καρδιές τους:

*Μαθητούδι μου ο έρωτας μέσ' στις ρούγες κοντά μου
κεί, ζωγράφος εμάθαινε με παλέτα τρελή,
στις μπογιές όπως έφτανε εβουτούσε και νά μου
η ζωή παρδαλή...*

*Το σπιτάκι της κόκκινο τόχε βάψει, και γκρίζα
τα γυρτά παραθύρια του – δυό γραμμές μολυβί
είχε σύρει για (τάχατις) κυπαρίσα, απ' τη ρίζα,
μέσ' σε φόντο μαβί.*

*Κουτουρού μέσ' στα χρώματα εβουτούσε! Μια φλόγα
είχε κάμει την όψη της, τα μαλλιά της καπνούς·
τί να πείς; ανακάτεψε τις καρδιές – δεν ενόγα,
δεν του έφταν' ο νους.*

*Και θα φύγω. Στα τρίστρατα – και τρελόν θα με λένε –
με δεμένα τα μάτια μου και στο χέρι ραβδί:
θα πουλώ την εικόνα της – ζουγραφιές που με καίνε
αναμμένο δαδί...⁴¹⁹*

Ανδρογυνία με έντονη την τσαχπίνικη παρουσία του θηλυκού που παίζει παιχνίδια: αφού καταφέρνει αυτό που θέλει, ξελογιάζει το αρσενικό και ξεφεύγει από το κυνήγι του:

⁴¹⁸ Από το ποίημα «Το καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 55 – 56.

⁴¹⁹ Από το ποίημα «Έρωτας ζωγράφος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σσ. 38 – 39.

Μα μ' έμαθε πώς να πετώ τους πόθους μου – μαχαίρια
ψηλά και να τα πιάνω (για, την πλήξη της να κόψει)
(...)

Και μ' έκαιγε κοντά με φως – τη φίληγα στα χείλη –
μου φώταε με τη φωτιά – και με βρυσιές μ' ευλόγα –
(...)

«Ω να σε κάψω, Γιάννη μου, για να σ' αλείψω μέλι...»
– ενώ γώ χύμαγα στο φως κι έπιανα τη φωτιά της,
εδώ ο παπάς, κεί ο παπάς – μου ζέφευγε σά χέλι
εμένα η ομορφιά της...⁴²⁰

Για περασμένη αγάπη ενός ζευγαριού μιλά το ποιητικό εγώ στο ποίημα
«Το μπαλκόνι»:

Άξαφνα, ως αχτίδα του χρυσού, τ' ασήμου
πρόβηκες ψηλάθε κι' έσβησες σαν πλόνη
(πάνω στο μπαλκόνι – μέσα στο λιμάνι)
ώ χρυσή μου – εσύ μου!...
Πέρασα – ένας ζένος: (και πουλί τ' ανέμου)
κι ως από θηκάρι ζίφος μπαινοβγαίνει
η θωριά σου – χρόνια εκεί – λησμονημένη.
Θεέ και Κύριέ μου (...)⁴²¹

Επίσης:

Ωραίας γης! Εγώ γυρτός γροικούσα τη μιλιά της
– τρίλλια του γρύλου ερωτική – και τώρα; ώ τώρα αλλοί,
βλέπω να σβένει αλαργινό λιμάνι η αγκαλιά της,
και το σπιτάκι της – ατμός νωθρός – μέσ' στην αχλύ.⁴²²

Επίσης:

Πάρ' έτσι ανθρώπινα και σκέτα,
– σκυμμένη ως σ' είδα να ξεπλένεις –
σ' αγάπησα εγώ Βιολέτα
στο φως μιας μέρας περασμένης.

Δεν ήσουν σύ «Μαθίλδη» ή Μούσα,
μήτ' «ομιχλώδης» ο έρωτάς σου
μήτε κι εγώ πως τραγουδούσα

⁴²⁰ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

⁴²¹ Από το ποίημα «Το μπαλκόνι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 114.

⁴²² Από το ποίημα «Lacrimae Hominis», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 33.

κάτ' απ' τα παράθυρά σου.

*Μα ήσουν γλυκεία χωρίς «γαζίες»
και δίχως σουβενίρ δικιά μου
κι όλες οι ημερομηνίες
μιλούσαν ίδια στην καρδιά μου.⁴²³*

Επίσης:

*Η, εκείνες οι καμπάνες... οι καμπάνες...
που όλο βοάν (μαύρο πουλί) τις θύμισές μου,
πότε τους χάλκινους θα πάψουν – τους – παιάνες
να μην γροικώ, να μη θυμάμαι να μην... (πές μου)
να μην χωρίς φωνή την κλαίω, ούδ' αναπιά;
– Ποτέ πια!⁴²⁴*

Το ανδρογυνικό στοιχείο μετά από κατάσταση χωρισμού, προεικονίζει τον θάνατο του ανδρικού ποιητικού εγώ:

*Εφεύγαν Θεέ μου προς τους δρόμους
του νόστου – δόστου, δόστου νάχει,
σαν θα με φέρουνε στους ώμους
των, τέσσαρες και σύ μονάχη...⁴²⁵*

Ένας γάμος που παρομοιάζεται με κηδεία (ή το αντίθετο;):

*Μές στη σιγή που μ' άφησες της έρημου
τραγουδιστά με πάει η λύπη ώ φίλη,
(...)*

*Και ταμπουρλώ στη νύχτα του μυστήριου
καθώς σ' αδικοσκοτωμένου την παράτα
κι' αυτή αργά σε χρόνο εμβατήριου
λυπητερή σαλπίζει σερενάτα...
(...)*

*ακολουθούν – λες γάμο – αγόρια ούλα μου
μαβιά κεριά κρατώντας αναμμένα.
(...)*

*γαμπρό έλα τώρα φίλιε με στα χείλη μου,
με ρύζι έλα μου ράνε την κηδεία...⁴²⁶*

⁴²³ Από το ποίημα «Βιολέτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 108.

⁴²⁴ Από το ποίημα «Αυτό – Ναι!», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 140.

⁴²⁵ Από το ποίημα «Dona mia Portoles», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 109.

⁴²⁶ Από το ποίημα «Εμβατήριο γαμήλιο...», ποιητική συλλογή, Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 121.

Μία γυναίκα ανάμεσα σε δύο άντρες είναι το φαινόμενο ανδρογυνίας που παρατηρείται στο «Σφαχτό της αγάπης». Η σαγηνευτική γυναίκα προκαλεί μία μάχη στην οποία ο έρωτας παίζει με τα δύο αρσενικά, και το ποιητικό εγώ παρακινημένο από το ρομαντικό της αυτοθυσίας αυτό-χρίζεται «σφαχτό» στο όνομα της αγάπης»:

(...)

*τώρα του άντρα σου σκέφτομαι που με τρύπησε κρύο
– πικρή σαγίτα – το μάτι.*

*Ω! πώς μ' ελκύζει το μίσος του! Τραγουδεί μου το αίμα
βαθύ τραγούδι του ίλιγγου – παίζει της μοίρας μου η βιόλα –
καθώς βουβός μ' αντιέρασε, το σκληρό του το βλέμμα
μού τα υπόσχονταν όλα...*

(...)

*θέ να σταθώ μπρος στο μίσος του – εκεί – απ' το βλέμμα σου κάτω
σά 'να πουλί που ξεφτούρισε απ' της νυχτός τ' ακρογιάλι
προς τις ακτές του θανάτου...*

*Λοιπόν θάρθω! Κατάχλωμος – πνεύμα ριγό της γητειάς σου –
να ορθωθώ μπρός στην πόρτα σου – τρελού ονείρου μου Αράπης –
θα προσφερθώ στο στιλέτο του εκεί μπροστά στη ματιά σου
σφαχτό της αγάπης...⁴²⁷*

Ανδρογυνικό πρόσωπο:

Ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονται οι άνθρωποι διαφορετικών εποχών τις αναπαραστάσεις του γένους, του φύλου, τις αναπαραστάσεις της σεξουαλικότητας και τις σχέσεις που αναπτύσσονται κάθε φορά μεταξύ των γενών δείχνει την ακαμψία ή την ελαστικότητα μιας κοινωνίας ως προς την προσέγγιση ή την προσομοίωση του άλλου (φύλου). Γενικά ο σεξουαλικός λόγος ενός πολιτισμού παίζει έναν κριτικό ρόλο στον σχηματισμό ταυτότητας.⁴²⁸

Ο ερωτευμένος *Καμπούρης*, αν και παρουσιάζεται ως άνδρας με αρκετά άσχημα εξωτερικά χαρακτηριστικά, εντούτοις έχει και ένα θηλυκό ιδίωμα: τη γυναικεία του φωνή που αλλοιώνει την αντρική ταυτότητα:

η φωνή μου (σαρμόνικα) ηχούσε – η μπήχτρα –

⁴²⁷ Από το ποίημα «Σφαχτό της αγάπης», ποιητική συλλογή Α. Σ., ό.π., σ. 110.

⁴²⁸ Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 27.

γυναίκεια!⁴²⁹

Επίσης η σωματική του διάπλαση παραπέμπει σε γυναικείο κορμί:

*έτσι με των γλουτών μου (ως είμαι) τις φούσκες
ζευγάρι.*⁴³⁰

Το ανδρικό υποκείμενο του ποιήματος συμπεριφέρεται με τρόπο που τον εμποδίζει να γίνει αποδεκτός στο κοινωνικό περιβάλλον. Έχει «ιδέες μπρούσκες» οι οποίες παραπέμπουν σε αδυναμία σωστής και λογικής σκέψης (σε αντίθεση με τις έξυπνες-δυνατές ανδρικές απόψεις). Η θολή κρίση και η υποτιμημένη λογική θεωρείτο επικρατούσα άποψη για την θέσει υποτιμημένη γυναίκα στην περίοδο του μεσοπολέμου.

Η άσχημη εξωτερική εμφάνιση (χοντροί γλουτοί) και η φωνή του Καμπούρη παραπέμπουν επίσης σε θηλυπρέπεια. Ας επισημανθεί ότι η αλλαγή της φωνής σε έργα του Σκαρίμπα αποτελεί βασικό στοιχείο διάβρωσης ταυτότητας. Στον *Μαριάμπα* η μητέρα του πρωταγωνιστή Αντώνη τον αποκαλεί «*Αντωνούλα μου, Αντωνίτσα μου, Αντωνία (...)*»⁴³¹ και ο Αντώνης με αφορμή αυτήν την προσφώνηση φαντάζεται τον εαυτό του με γυναικεία όψη. Ένα μέρος αυτής της γυναικείας όψης είναι και ο γυναικείος τόνος φωνής και τρόπος ομιλίας.

Τόσο για την θηλυπρέπεια του πρωταγωνιστή Καμπούρη όσο και για τη γυναικεία όψη του Αντώνη στον *Μαριάμπα* δίνεται η εντύπωση ότι ο ήρωας θέλει να σκεφτεί τον εαυτό του με θηλυκή υπόσταση. Πρόκειται για την άλλη όψη του εαυτού του «αποδεικνύοντας το πορώδες των ορίων»⁴³². Μήπως είναι η αναζήτηση αυτού που δεν είναι, που δεν έχει; Πρόκειται για τη συμπλήρωση του εαυτού του ή για την αντικατάστασή του από το άλλο;

Η διάβρωση της ταυτότητας του πρωταγωνιστή τον καθιστά κοινωνικά περιθωριοποιημένο. Ο προβολή μιας άλλης εικόνας – εικόνα ετερότητας απέναντι στη φύση του – ξενίζει τόσο τον κοινωνικό περίγυρο όσο και τον

⁴²⁹ «Ο Καμπούρης», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

⁴³⁰ «Ο Καμπούρης», ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 61-62).

⁴³¹ Γιάννη Σκαρίμπα, *Μαριάμπα*, εκδόσεις Νεφέλη, 1992, σ. 35.

⁴³² Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 257.

ποιητή ο οποίος είναι απέναντι στο δημιούργημά του ειρωνικός. Κάτι ανάλογο συναντάμε στις *Θεσμοφοριάζουσες* του Αριστοφάνη, τον Αγάθων – έναν εκθηλυμένο άνδρα τον οποίον ο Αριστοφάνης αγαπά να σατιρίζει.

Στο ποίημα «Η Μάριον Μέξικα του Τζα» περιγράφεται η γυναικεία μορφή με όνομα «*η Μάριον*». Πρόκειται για αντρικό όνομα με θηλυκό άρθρο. Πίσω από τη δυναμική μορφή κρύβεται ο θηλυκός ερωτισμός, που έχει ευνουχιστεί και δεν επιτρέπεται να εκδηλωθεί, και ο φαλλός ως φαίνεσθαι, ως μη έχειν.⁴³³

Η μορφή αυτή συμπεριφέρεται ανδροπρεπώς: πολεμοχαρής, με «άχτι», αρέσκεται στον κίνδυνο, πάνω σε άλογο, με πιστολοθήκες. Πρόκειται για μεταμφίεση (ενδυμασίας και συμπεριφοράς) και χρήση ψευδωνύμου με σκοπό την απόκρυψη της πραγματικής ταυτότητας; Η ακροβασία ανάμεσα σε αρσενικό και θηλυκό μοιάζει με ακροβασία ανάμεσα στο 'εγώ' και στο 'άλλο'.

*(...) θάπεφτες με τη γλώσσα δαγκωμένη
από σφυριές και πέταλα κορμί...*

*Πάνω στο καθαρόαιμό σου άτι
(...)
ως κι οι πιστολοθήκες σου, το άχτι
τους μάσαγαν μουχτερές κι αργά, (...)⁴³⁴*

Η δυναμική γυναικεία μορφή, φέροντας ανδρική συμπεριφορά, παρομοιάζεται με τον Αβεσσαλώμ, ο τρίτος γιος του προφήτη Δαυίδ, περίφημος για την ομορφιά του και ιδίως για τα πλούσια και ωραία μαλλιά του. Ο θάνατος του Αβεσσαλώμ ήταν δραματικός καθώς επιβαίνοντας σε άλογο προσπάθησε να διασωθεί σε μάχη, και καθώς το άλογο κάλπαζε, τα ωραία του μαλλιά μπλέχτηκαν σε κλαδιά του δάσους όπου και έμεινε κρεμασμένος.

*(...) Άλλο δε μένει:
ίδιον Αβεσσαλώμ στα δέντρα (αλλοιά)
τ' άτι να σε τινάζει – κρεμασμένη*

⁴³³ Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 339.

⁴³⁴ Από το ποίημα «Η Μάριον Μέξικα του Τζα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 106.

*απ' τα τετράπηγά σου τα μαλλιά...*⁴³⁵

Στο πιο πάνω τετράστιχο βλέπουμε ότι η αποδοχή της ανδροπρεπούς γυναίκας από τον ποιητή δεν είναι εφικτή. Η πρωταγωνίστρια (ή πρωταγωνιστής μεταμφιεσμένος;) καταλήγει αναπόφευκτα σε θάνατο και μάλιστα με τραγικό τρόπο, όπως αυτόν του Αβεσσαλώμ. Εδώ η παρενδυσία καταδικάστηκε με υψηλούς τόνους σαν έκτροπο της ανθρώπινης φύσης.

Αν αναλογιστεί κανείς την ιδεολογία του ποιητή για την ιδεατή γυναίκα – που είναι η άπιαστη, απόμακρη, ονειρική γυναίκα, ταυτισμένη με το ιδεώδες του έρωτα, τότε μπορεί να συμπεραθεί ότι αυτός ο τύπος της γυναίκας δεν μπορεί να κερδίσει ούτε τον ίδιο τον δημιουργό της. Από την άλλη, αν πρόκειται για μεταμφιεσμένο -σε γυναίκα- άντρα, τα αποτελέσματα της (ενδεχόμενης) διάβρωσης της ταυτότητας με την προσομοίωση του άλλου στο όμοιο δεν μπορούν να είναι αποδεκτά ούτε από μια κοινωνία η οποία θαυμάζει το ένδοξο ανδρικό ιδεώδες.

Από την αρχαιότητα η «αλλαγή ανδρικών ρούχων σε γυναικεία είναι ένα σημάδι αδυναμίας, ακολασίας και οδυνηρής πτώσης». Μία από τις πρωιμότερες αναφορές ανδρικής παρενδυσίας αφορά στον τελευταίο βασιλιά των Ασσυρίων, τον Σαρδανάπαλο (Ασσουρμπανιπάλ), του οποίου «η ακρασία, η τρυφή και αισχίστη ηδονή» προκάλεσαν την αγανάκτηση και την εξέγερση των ευγενών εναντίον του.⁴³⁶

Η Μαίρη Μικέ διατύπωσε σχετικά με τις σεξουαλικές ταυτότητες στο έργο του Σκαρίμπα ότι οι απατηλές όψεις του φαίνεσθαι, η απόρριψη της μονοδιάστατης αντίληψης για την όψη και η αντικατάσταση της από τις πολλαπλές διαστάσεις της σχέσης ανάμεσα στο φαίνεσθαι και στο είναι (...) αμφισβητούν ρόλους και επιχειρούν μεταθέσεις». Παρατηρείται ρήγμα ως προς τους στερεοτυπικούς ρόλους ανάμεσα στο αρσενικό και στο θηλυκό και οι ρωγμές γίνονται πιο ευδιάκριτες στο εσωτερικό των ρόλων. «Ο Σκαρίμπας τονίζοντας emphaticά ορισμένα χαρακτηριστικά που κατά παράδοση ανήκουν

⁴³⁵ Από το ποίημα «Η Μάριον Μέξικα του Τζα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 106.

⁴³⁶ Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 37.

σε 'γυναικείους' χαρακτήρες και επιτείνοντας ανάλογες συμπεριφορές στο ακρότατο σημείο τους, στην ουσία υπονομεύει στερεοτυπικές γυναικείες εικόνες.»⁴³⁷

Ο ομοφυλοφιλικός ερωτισμός συναντάται και στο διήγημα «Ο κύριος του Τζακ» σε συνδυασμό με την ανατρεπτική λειτουργία της παρενδυσίας. Ο αφηγητής και πρωταγωνιστής (ξανά) Αντώνης Σουρούπης συνειδητοποιεί ότι έλκεται από τον λοστρόμο στο κότερο «Τζούλια Δεπάνου», τον οποίο γνώρισε στην ταβέρνα του Πάτα. Στο τέλος του διηγήματος, κι ενώ ο Σουρούπης τον περιμένει να έρθει στη βραδινή τους συνάντηση, λαμβάνει μια επιστολή με την οποία ο «Μάριος» του αποκαλύπτει ότι είναι η Μαίρη Δεπάνου. Η μεταμφίεση της Μαίρης σε Μάριο είναι επιτυχής καθώς δεν την υποψιάζονται όμως πολλοί είναι οι ερωτοχτυπημένοι που πειράζουν τον «Μάριο». Τα πειράγματα καταγράφονται με μορφή στίχων όπως:

*Όταν σ' εγέννα η μάνα σου
ήτανε μέρα σκόλη
που λειτουργούσεν ο Χριστός
κι οι Δώδεκ' Αποστόλοι...*

Επίσης:

*Άγγελοι σε βαφτίζανε
κι η Παναγιά νονά σου...
γι' αυτό σ' ονοματίσανε
Μάριο τα' όνομά σου!*

Με αυτόν τον τρόπο πολλαπλασιάζεται η σεξουαλικότητα της Μαίρης καθώς στην ομορφιά της προστίθεται το μυστηριώδες και η γοητεία του απαγορευμένου. Κάποια στιγμή ακούγεται και η λέξη «τοιούτος!».

Επίσης ο Μάριος περιγράφεται με όρους θρησκευτικούς σαν άγγελος⁴³⁸ (όπως συνηθίζει ο Σκαρίμπας για τις γυναικείες αέρινες μορφές στο έργο του). Συχνά στη λογοτεχνία οι άγγελοι είναι άφυλες ή/και αμφίφυλες μορφές ως τυπικά ανδρόγυνες μορφές, υποστηρίζοντας την αμφισημία για την οποία γίνεται λόγος εδώ.

⁴³⁷ Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 254.

⁴³⁸ Μαίρη Μικέ, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001, σ. 270.

Στο ποίημα «Comedia dell' arte», η γυναικεία μορφή της Φατμέ έχει αντρική φωνή:

(...)
η Φατμέ, τσοκ Χανούμ, και – τί λάθος! –
θάν' το μάτι της – βρε! – μια τρύπα φωτός!
(...)
– σαν σπουργίτης που περπατάει – πηδηχτή
(...)
και φωνίτσα αντρικιά και ψιλή
– χαρτονένια, αγαπησιάρα, κοκώνα –
για τα αινίγματα κειδά να μιλεί!⁴³⁹

Στην πιο πάνω περίπτωση, η γυναικεία μορφή δεν προσεταιρίζεται στοιχεία ανδρικής ταυτότητας για να πετύχει κάποιο σκοπό – η ανδρική φωνή είναι απλώς κάποια ιδιαιτερότητα, που όμως δεν ξενίζει ούτε τον ποιητή ούτε τον αναγνώστη. Επίσης σε αντίθεση με το ποίημα «Ο καμπούρης» το στοιχείο αλλοίωσης της βιολογικής της ταυτότητας δεν προκαλεί αίσθηση ειρωνείας και γέλιου.

Το αποτέλεσμα της ανδρικής φωνής δε διαβρώνει την ταυτότητά της ως γυναίκα και ίσως γι' αυτό η συμπεριφορά του ποιητή απέναντί της να είναι θετική: «αγαπησιάρα, κοκώνα» παρόλο όμως που «τα αινίγματα (...) μιλεί!». Προφανώς ο ποιητής επιλέγει να ταχθεί απέναντι σε αυτό που δεν είναι στο βάθος του αληθινό: έτσι δικαιολογείται και το θανάσιμο τέλος της μορφής του προηγούμενου ποιήματος που εξετάσαμε («Η Μάριον Μέξικα του Τζα»). «Η αρετή, κοντολογίς, παραπέμπει στην καθαρότητα του γένους και του φύλου, συνδηλώνει με το εκτυφλωτικό φως του ήλιου και, συνεπώς, οτιδήποτε σπιλώνει τη λάμψη της κρίνεται ως πράξη ανόσια.»⁴⁴⁰

Η θετική στάση του ποιητή για τη μορφή της Φατμέ ισχύει και στο ποίημα «Πώς γελάμε στο Χάρλεμ» καθώς πρόκειται για δυναμική νέγρα γυναίκα η οποία μέσα από δυσκολίες, ρατσιστικές διαθέσεις και απαξιώσεις κατάφερε να επιβιώσει μαζί με άλλες γυναίκες της ίδιας τύχης που είχαν υπό την ευθύνη τους και το μεγάλωμα των παιδιών τους.

⁴³⁹ Από το ποίημα «Comedia Dell' arte», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 97-99.

⁴⁴⁰ Μαίρη Μικέ, ό.π., σ. 94.

Αρσενική ταυτότητα.

(Ποιήματα με μόνη αναφορά το ανδρικό στοιχείο.)

Αρσενική ταυτότητα υπάρχει στο ποίημα «Ηλίας Γ. Σκαρίμπας» με πρόσωπα αφενός το νεκρό εξάχρονο γιο που έχασε ο ποιητής και αφετέρου την τραγική μορφή του ποιητικού εγώ που μένει πίσω «ακοίμητο», «θλιμμένο», «μονάχο».

Στο ποίημα «Το φιδάκι», το ποιητικό εγώ με αρσενική ταυτότητα ασχολείται με την πίστη στην ύπαρξη του Θεού, θαυμάζει την ομορφιά της ζωής, και πραγματεύεται την αδυναμία του σίχου του να φτάσει την οικειότητα.⁴⁴¹

Στο ποίημα «Το εισιτήριο», δεν γίνεται καμία αναφορά σε γυναικεία ύπαρξη. Το ποιητικό εγώ (πρωταγωνιστής που διηγείται σε πρώτο ενικό), οι μηχανικοί και οι βαρκαρέοι είναι τα αρσενικά πρόσωπα σε μία υπόθεση ενός караβιού που ταξιδεύει ακυβέρνητο ενώ ο πρωταγωνιστής του ποιήματος δεν κατάφερε να επιβιβαστεί σε αυτό.

Με τον θάνατό του ασχολείται το ποιητικό εγώ στο ποίημα «Ευθανασία»⁴⁴² προσδίδοντας αρσενική ταυτότητα στο ποίημα.

Η υπαρξιακή αναζήτηση του ποιήματος «Το αστέρι», κλείνεται στην αρσενική ταυτότητα του ποιήματος, εφόσον το ποιητικό εγώ υπακούει στο αρσενικό φύλο.

Στον «Πρόλογο» των *Εαυτούληδων*⁴⁴³ και των *Απάντων Στίχων*⁴⁴⁴, η αρσενική ταυτότητα του ποιητικού εγώ φέρει την ιδιότητα του παλιάτσου και η ψυχοσύνθεσή της είναι μελαγχολική και λυπημένη παρόλο τον κωμικό της ρόλο:

*Είχα – για τα γέλια – ένα μέρος να παίζω
κι ήρθα, ένα ρόλο σε έργο μυστήριο,
(...)
Και θάμουν – για πρόγκα – τί τέλειος όταν
με τούτη μου ήθελε προβώ τη γκριμάτσα
(...)*

⁴⁴¹ Σ. Π. Ιωαννίδη, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα (...)*, Δ.Κ.Β.Χ., Χαλκίδα 1995, σ. 91.

⁴⁴² Ποιητική συλλογή Α. Σ., *Επτάλοφος*, Αθήνα, 1970, σσ. 25 – 26.

⁴⁴³ Εκδότης Α. Μαυρίδης, Αθήνα 1950, (σ. 5).

⁴⁴⁴ Εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, (σ. 13).

*Τί αστείο! Θα γέλαγα... Μα πάλι η ανάσα
μου επιάσθη σε τρέμενς – βιολιού – σάμπως βούρλου
και κάτω (όρνια ανήσυχα) μου εκρώζαν τα μπάσα,
στον κρότο ταμπούρλου!...*

*Σοβαρά;... Θα τραγούδαγα;... Κι είχα – στο Δία
τ' ορκίζομαι – ένα ρόλο παλιάτσου – ίδιο θάμα ...
Δεν μούπαν πως θάκλαιγα, κι αντίς κωμωδία
θα παίζω σε δράμα...⁴⁴⁵*

Το μελαγχολικό πρόσωπο ενός ανδρικού ποιητικού εγώ, απομονωμένο και σαρκαστικό απέναντι στις κοινωνικές συμβάσεις στο ποίημα «Αίμα υπό μάσκαν»:

*Μιαν αχλύ – τάχας και τάχας – και νά 'μαι
(τί; δεν γίνεται και φασουλήδες κλαμένοι;)
Στο κρεβάτι μου 'γώ βαλμένος και κάμε
το γιατρό σύ – με μούρη βαμμένη.
(...)*

*Μια παράσταση! Δυο χλωμοί φασουλήδες:
τάχα γώ είμαι ο άρρωστος και γιατρός κείνος (Ψέμααα!).
Κι ωχ επόνεσα!... Μη με δάγκωσε; Είδες; –
Είδες, θέατρο μ' ένα χάχανο κι αίμα;!...⁴⁴⁶*

Στο ποίημα «Δυο αδελφοί και οι δυο νευρικοί», οι ειρωνικές διαθέσεις απέναντι στους κυρίους τοποθετούνται στο πλαίσιο της αρσενικής ταυτότητας:

*Να είσαι Κύριος, εν χρω
(κι ας είναι – πως – αστείον) κεκαρμένος,
με υπεροπτικήν γκριμάτσαν και βιολιού
κενήν – στο χέρι – θήκην,*

*κι εν πλήρει σοβαροφανεία να το λές
(σύ, ένας – μετά Πίλου – τύπος)
το πόσον ξέρεις να εννοούν
οι νεοαφιχθέντες φίλοι.
(...)*

*Πολύ – οι δυο – επονέσαμεν
ως εις ισχνούς μάλλον, Κυρίους
αρμόζει,
ως, εις τους – πως – ψαλιδιστούς
προσιδιάζει η ρεντικότητα...⁴⁴⁷*

⁴⁴⁵ Από το ποίημα «Πρόλογος», ποιητική συλλογή Α. Σ. (ό.π., σ. 13) και *Εαυτούληδες* (εκδότης Α. Μαυρίδης, Αθήνα 1950, σ. 5).

⁴⁴⁶ Από το ποίημα «Αίμα υπό μάσκαν», ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 102.

Θηλυκή ταυτότητα.

(Μόνη αναφορά το θηλυκό στοιχείο)

Στο ποίημα «Κοιμωμένη» η περιγραφή και η εξέλιξη του ποιήματος αφορούν αποκλειστικά τη μορφή της όμορφης – ονειρικής γυναικείας μορφής.

*Σύ, του κό - ναι του κόρφου σου να τραβήξεις την κό-
πιτσα - κύμα το στήθος σου να φουσκώνει λευκό,
και στην κά - ναι στην κάμαρη φως να λάμπει σου, αφρός,
ο μηρός, ο μηρός...*

το φεγγά - το φεγγάρι μας πώς ανάτειλε νά,⁴⁴⁸

Η γυναίκα πρωταγωνίστρια του ποιήματος «Το βάζο», αυτό-περιγράφεται – ως ζωγραφιά που είναι – και υποδηλώνει την επιθυμία της να ξεφύγει από τον εικονιστικό ρόλο που κατέχει:

*Σε μια κάμψη το ποδάρι μου – ίδιο ξίφος –
στο πορσελανί μου χαμογέλιο,
με τα μάτια παρδαλά – Θεέ μου τί ύφος
τέλειο!*

*Να πηδήξω από το βάζο μου; Τί φόρμα
ενός σκίτσου – κίνησης σαν τόξο –
φώς το γόνα, φώς το πήδημα, ως θα ώρμαα
στα όζω.⁴⁴⁹*

Στο ποίημα «Η μικρή κυρία» είναι αποκλειστικά θηλυκά τα στοιχεία περιγραφής μίας όψης που ταλαντεύεται μεταξύ κούκλας και

*Και την ποδίτσα σου. Το πρόσωπό σου σαν φωτάκι
(...)
τα χέρια που έκρουες: - Ά! το καράβι, το караβάκι,
τα βλέφαρά σου!...⁴⁵⁰*

ζωντανής ή νεκρής μορφής:

⁴⁴⁷ Από το ποίημα «Δυο αδελφοί και οι δυο νευρικοί», ποιητική συλλογή, Α. Σ., Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 129.

⁴⁴⁸ Από το ποίημα «Κοιμωμένη», ποιητική συλλογή Α. Σ. 1936-1970 Γιάννης Σκαρίμπας, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 45.

⁴⁴⁹ Από το ποίημα «Το βάζο», ποιητική συλλογή Α. Σ, ό.π., σ. 105.

⁴⁵⁰ Από το ποίημα «Η μικρή κυρία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 65-66.

*Ναι, κίτρινή μου! Νεκρή δεν είσαι, κι είναι σα νάσαι·
κι άναστρο νύχτα είν' τα μαλλιά σου – άχ, το καράβι!
Και το φουστάνι σου – μ' ώρια μια κούδα – εσύ κοιμάσαι
(...)*

*Και το μποτίνι σου – ψηλό τακούνι – τα χέρια κρίνοι
(κρίνοι, ή μην έτοιμα ν' αποδημήσουνε πουλιά του ανέμου;)
(...)*

*και Κύριε μου! Κίτρινη κι άγγιαχτη, μικρή και κρύα,
με μια στο μέτωπο ρόδα απ' τις μπούκλες σου σκέρτσο να κάνει,
με τα μποτίνια σου – μεγάλη κιόλας! – σα μια Κυρία
που θα πεθάνει...⁴⁵¹*

Θηλυκή ταυτότητα έχει το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού». Το ποίημα γράφτηκε από τον Σκαρίμπα με αφορμή τον πρόωρο θάνατο της όμορφης Φιγιέττας από την Εύβοια. Στο ποίημα η εξωτερική της περιγραφή συνάδει με το μοτίβο της γυναίκας – όνειρο που συνηθίζει ο Σκαρίμπας στους στίχους του. Η μορφή της ταυτίζεται με τις εποχές του χρόνου και η εξωτερική της όψη φέρει τη γυναικεία ελκυστικότητα της σκαριμπτικής ποιητικής:

*Περίεργη κι ιδανική, έτσι που έλεγες πως
ποιος ζέρει από ποιού βιβλίου σελίδα έχει ξεφύγει,
ήρθε σαν άξαφνη εποχή, κι ακόμα ήρθε καθώς
η μέθη του έαρος έρχεται με τ' ανθινά της ρίγη.*

*Της φούστας της παίζοντας κεί το βαλς το ποθεινό
ο αγέρας, της φανέρωνε κι ένα ποδάρι ονείρου,
κι αυτή – μ' εκείόν τον μέλανο στο όμμα πούχε ουρανό –
διάβηκ' υψώντας μια πτυχή του θείου της ποδόγυρου.*

*Κι έφυγε – άχ! Ποιος ζέρει πού της φούστας της, αριά,
τον γύρο υψώνει και πατεί – Κυρία της Νύχτας πρώτη –
και μόνο αφήκε δώ κι εκεί, σαν μια σειρά κεριά,
τα φωτεινά των τακουριών της χνάρια μέσ' στα σκότη...⁴⁵²*

Το «Βοϊδάγγελος Δεύτερος» παρόλο που αποτελεί εγκώμιο θαυμασμού από έναν άντρα σε μία γυναικεία μορφή, εντούτοις η ταυτότητα που μπορεί να αποδοθεί στο ποίημα είναι θηλυκή. Το ποιητικό εγώ δεν είναι ζευγάρι με την γυναίκα παρά μονάχα εκδηλώνει τον θαυμασμό του για την

⁴⁵¹ Από το ποίημα «Η μικρή κυρία», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 65-66.

⁴⁵² Από το ποίημα «Φιγιέττα Γ. Πνευματικού», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 19.

ιδιαίτερη βοϊδαγγελίσια μορφή της. Η ταυτότητα του ποιητικού εγώ εκδηλώνεται σε μία στροφική ενότητα ως εξής:

*N' άκουα εντός σου πώς κυλά
η σιγή σου – έσκυψα τρελά –
και πάει,*

*μα στάθηκ' άναυδος σαν ως
να σ' αντανάκλα ο ουρανόσ
στα χάη!⁴⁵³*

Άφυλο

(Δεν υπάρχει αναφορά ως προς το φύλο των προσώπων. Μένει απροσδιόριστο).

Στο ποίημα «Οι φίλοι»⁴⁵⁴, αν και το ποιητικό εγώ αναφέρεται σε πλήθος ανθρώπων οι οποίοι πηγαινοέρχονται στη ζωή του, εντούτοις δεν διευκρινίζεται η φυλική τους ταυτότητα· μπορεί ο αναγνώστης να υποψιαστεί ότι πρόκειται και για άνδρες και για γυναίκες.

Άφυλο παραμένει και το πρόσωπο το ποίημα «Μόνο δύο στίχους», που μιλά για τους στίχους του σαν να βρίσκεται μέσα σε όνειρο. Η μοναδική περίπτωση να αλλάξει η ταυτότητα από άφυλη σε ανδρική είναι να ταυτιστεί η φωνή του ποιήματος με αυτήν του ποιητή.

Το άφυλο του πληθυντικού αριθμού εντοπίζεται και στο ποίημα «Η τράτα». Στους συγκεκριμένους στίχους το ποιητικό εγώ ενσωματώνει τον εαυτό του στο πλήθος στο οποίο αποδίδεται εξωτερική περιγραφή:

*Γρήγορα φτάσαμε λοιπόν ή αργήσαμε; Και ίδια
πώς κάμψαμε της χίμαιρας μαζί το ακρωτήριο;
Δώθες ερχόντας πήραμε καρδιά, ματιές και φρύδια
– περίεργο γιατί καρδιά, γιατί ματιές μυστήριο!
(...)
σαν να – τί ωραία – βρεθήκαμε με ρούχα και με πίλους,
(...)
Χρυσά με τρόπους και μαλλιά... Οι ράφτες μας (τί νόες
και μαίτρ - α-χά) μας μπάζουνε στους ραφτικούς των οίκους⁴⁵⁵*

⁴⁵³ Από το ποίημα «Βοϊδάγγελος Δεύτερος», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 93 – 94.

⁴⁵⁴ Ποιητική συλλογή Α. Σ., (εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 43).

⁴⁵⁵ Ποίημα «Η τράτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 80-81.

Η περιγραφή του πλήθους αφορά και τις συνήθειές του:

*σαν να – ποιος ξέρει – τί χρυσά χορεύουμε με τρόπους...
(...)*

*– γυμνοί εμείς!... οι μάνες μας, για ιδές τες κεί – αθώες –
είναι σαν δε μας γέννησαν μικρούς κουτούς πιθήκους!*

*Και – τραλαλά... – τ' αδέρφια μας: τα φίδια, οι γάτοι, οι σκύλοι –
(...)*

*– κι αυτά ματιές, κι αυτά καρδιά ως εμείς... Τί ωραία ώ φίλοι,
με ουρά ή με πύλο ή με φτερά, γοργά μας πάει η λήθη!...*

Και πάμε αντάμα. Τί καλά! Κατόπι ερχόνται οι άλλοι (...)⁴⁵⁶

Ένα σπασμένο καράβι είναι το άφυλο πρόσωπο του ομώνυμου ποιήματος. Η έμφαση δίνεται στην περιγραφή των στοιχείων της φύσης που συμπάσχουν με την – κατά τα άλλα – άψυχη υπόσταση ενός σπασμένου καραβιού (ταυτισμένη με το ποιητικό εγώ).

*Σπασμένο καράβι νόμαι, πέρα βαθιά
– έτσι νόμαι –
με χώρις κατάρτια, με χώρις πανιά
να κοιμάμαι.*

*Νάν' αφράτος ο τόπος κι η ακτή νεκρική
γύρω γύρω,
με κουφάρι γυρτό και με πλώρη εκεί
που θα γείρω.*

*Νάν' η θάλασσα άψυχη και τα ψάρια νεκρά
– έτσι νάναι! –
και τα βράγια κατάπληχτα και τ' αστέρια μακριά
να κυτάνε...*

*Δίχως χτύπο οι ώρες, και οι μέρες θλιβές
– δίχως χάρη –
κι έτσι κούφιο κι ακίνητο μέσ' σε νύχτες βουβές,
το φεγγάρι.*

.....
*Έτσι νόμαι καράβι γκρεμισμένο, νεκρό
– έτσι νόμαι –
σ' αμμουδιά πεθαμένη και σε κούφιο νερό,
να κοιμάμαι...⁴⁵⁷*

⁴⁵⁶ Από το ποίημα «Η τράτα», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 80-81.

⁴⁵⁷ Από το ποίημα «Σπασμένο καράβι», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 44.

Άφυλο είναι και το ρομπότ – πρωταγωνιστής στο ποίημα «Sevalier Servand»⁴⁵⁸:

*...Τότες ακώ κι ένα κούρντισμα – ως – μου –
τα μέλη κινήσουν σε άσκηση τέλεια.
Άαα τ' ορκίζομαι (τί ιστορία!) στο φως μου εντός μου.
Τι σούστες! Τι γέλια!..*

*Θα κλάψω!. Νοιώθω -μέσα μου- τα ελατήρια
τόσων άλλων – που μου έσπασαν – αθυρμάτων
και θα φύγω κρούοντας τα εμβατήρια
των δυο μου πιάτων...*

⁴⁵⁸ Το ποίημα είναι γραμμένο και σε χειρόγραφη επιστολή του ποιητή, με ημερομηνία 27/ 9/ 69 (Χαλκίδα), προς τον Γ.Π. Σαββίδη και την «Κυρά Λένα.». Στην επιστολή υπάρχει και η εξής υποσημείωση: «Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, θερμά σε παρακαλώ –σένα- Γιώργη, δώσε το Sevalier να μου τον δαχτυλογραφήσουν, μ' εκείνη τη θαυμάσια δαχτυλογράφηση που είχε η πρόσκλησίς μου (για την ομιλία μου της «Τέχνης» και θα σου είμαι υπόχρεος να μου το στείλεις – το αντίγραφο αυτό = το δαχτυλογραφημένο.»

Στη χειρόγραφη επιστολή του, ο ποιητής, προς τον Γ.Π. Σαββίδη, αναφέρει σχετικά με τον Sevalier Servand: «Έχω μαζί του (σας πληροφορώ) και μικρήν τινά συγγένεια, η οποία επί μάλλον και μάλλον στενεύει. Η αλληλουχία των γριναζιών – αμφοτέρων μας- είναι τέλεια, ενώ και οι ενδοκρινείς μας αδένες, εργάζονται ελατήριο προς ελατήριο, ως ρολόι.»

5. Τρόπος περιγραφής και απόδοσης των χαρακτήρων.

Στο σκαριμπικό έργο η απόδοση των χαρακτήρων δεν επαναπαύεται στη στείρα και απλή περιγραφή. Η ποιητική πρόζα αποκαλύπτει στοιχεία τα οποία επιτρέπουν στον αναγνώστη να διαμορφώσει την εικόνα των χαρακτήρων οι οποίοι δρουν στο έργο και ξετυλίγουν την ταυτότητά τους.

Αυτή η τεχνική είναι ευνόητο ότι απαιτεί τη συμμετοχή του αναγνώστη καθώς εγείρει το ενδιαφέρον και τη φαντασία του. Παράλληλα συμβάλλει στη δυναμική της συμβολικής ερμηνείας η οποία είναι δυνατόν να εμπεριέχει στοιχεία της εκάστοτε οπτικής γωνίας.

Δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι υπάρχουν λανθασμένες ή ορθές ερμηνευτικές προσεγγίσεις καθώς πολλοί είναι οι παράγοντες οι οποίοι σταθμίζουν κάθε φορά τα επίπεδα της ερμηνείας ενός στίχου ή ολόκληρου του ποιήματος ή την ταυτότητα ενός χαρακτήρα της σκαριμπικής ανθρωπογεωγραφίας. Αυτό που μένει είναι η ποικιλία απόψεων και ερμηνειών, κάτι που συμβάλλει στην ενίσχυση της πολυφωνίας και στην πολυδιάστατη εικόνα ενός έργου χωρίς να χάνεται η αξία του.

Άλλωστε η πολυπρισματικότητα ενός έργου ξεκινά ως γενικότερη κοσμοθεωρία από τον ίδιο τον δημιουργό του. Ποια μπορεί να είναι τα όρια ερμηνείας ενός ποιητικού κόσμου όταν ο δημιουργός του θέλει να δραπετεύσει με τους *φάλτσους* πρωταγωνιστές του *έξω από τα όρια*;

Η σκαριμπική ποιητική πρόζα με την συμμετοχή του αναγνώστη αποκαλύπτει τις ταυτότητες των ηρώων της καθώς και τη γενικότερη ταυτότητα του ποιητικού κόσμου. Αυτό πετυχαίνεται μέσα από συζητήσεις των προσώπων, κατά τη διάρκεια των οποίων αντλούνται στοιχεία για τα ομιλούντα άτομα ή για κάποιους τρίτους.

Επίσης η απόδοση των συναισθημάτων των προσώπων αποκαλύπτει στοιχεία της ταυτότητας των ιδίων ή/και του ποιητικού εγώ. Για παράδειγμα, στο ποίημα «Η αγαπητικιά μου» καταλαβαίνουμε για τη συμπεριφορά της γυναίκας μέσα από τη δράση του ποιητικού εγώ: εκείνος μένει μόνος, μακριά

από φίλους, αφού εκείνη με την τσαχπινιά και την ομορφιά της πετυχαίνει τη δική της ικανοποίηση και στο τέλος του ξεφεύγει.

*και μ' είχε πάρει σκλάβο της και μ' έχασε η ταβέρνα
με χάσανε κι οι φίλοι...*⁴⁵⁹

Επίσης μέσα από τις πράξεις των δρώντων προσώπων γίνεται αντιληπτός ο τρόπος σκέψης τους, η δυναμική (ή όχι) του χαρακτήρα τους, ο υφιστάμενος (ή μη) συναισθηματισμός τους, η έξυπνη (ή όχι) κρίση τους, κλπ.

Για παράδειγμα, στους πιο κάτω στίχους παρατηρούμε πώς το ποιητικό εγώ για χάρη του έρωτα μετατρέπεται σε υποκείμενο παράστασης χωρίς να σκέφτεται την υποτίμηση της δικής του αξιοπρέπειας. Μόνη του σκέψη είναι η ικανοποίηση της γυναίκας που αγαπά:

*Μα μ' έμαθε πώς να πετώ τους πόθους μου – μαχαίρια
ψηλά και να τα πιάνω (για, την πλήξη της να κόψει)
κι αντίς με τη λαβή αυτά να μούρχονται στα χέρια,
μούρχονταν με την κόψη.*⁴⁶⁰

*Και μ' έκαιγε κοντά με φως – τη φίληγα στα χείλη –
μου φώταε με τη φωτιά – και με βρυσιές μ' ευλόγα –*

Η σκαριμπτική ανθρωπογεωγραφία αποδίδεται μέσω διαφόρων καταστάσεων οι οποίες επιτρέπουν στα πρόσωπα να εκδηλωθούν, να εκφραστούν. Διάφορα γεγονότα τα οποία ωθούν τους πρωταγωνιστές στην ενεργητική και όχι παθητική δραστηριότητα, διαγράφουν την ταυτότητά τους.

Για παράδειγμα η κατάσταση ενός έρωτα ωθεί τον ερωτευμένο πρωταγωνιστή Γιάννη να *πιάνει τη φωτιά της* γυναίκας, να μοιάζουν οι ενέργειές του με παιδί που παίζει και εντούτοις η γυναίκα να του *ξεφεύγει σα χέλι*.

«Ω να σε κάψω, Γιάννη μου, για να σ' αλείψω μέλι...»

⁴⁵⁹ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

⁴⁶⁰ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

– ενώ γώ χύμαγα στο φως κι έπιανα τη φωτιά της,
εδώ ο παπάς, κεί ο παπάς – μου ζέφευγε σά χέλι
εμένα η ομορφιά της...⁴⁶¹

Ωστόσο, υπάρχουν και περιπτώσεις που, σε αντίθεση με την πιο πάνω εγρήγορση του πρωταγωνιστή, ο χαρακτήρας χάνεται σε ρομαντικές διαθέσεις και όλο το ερωτικό παιχνίδι διαδραματίζεται στο μυαλό του. Η διαρκής ονειροπόληση, αντί για πράξη, οδηγεί στην απογοήτευση του ποιητικού εγώ αφού μένει μονίμως με την εικόνα της ιδανικής γυναίκας στο μυαλό του.

Πέραν του ερωτικού παιχνιδιού, το ποιητικό εγώ αφήνεται και χάνεται στη διάθεση του spleen, όταν στους στίχους ορίζεται ο χαμός κάποιου αγαπημένου προσώπου. Το ποιητικό εγώ, ανακυκλώνει στις σκέψεις του το παρελθόν το οποίο βιώνει ξανά και ξανά εμποδίζοντας την εξέλιξή του. Μένει με τα αγαπημένα του πρόσωπα. Έτσι μέσα από την περιγραφή της ατμόσφαιρας του θανάτου γίνεται γνωστή στον αναγνώστη η ευαισθησία του πρωταγωνιστή του ποιήματος καθώς και η προσκόλληση στα αγαπημένα πρόσωπα, και η σημασία τους στη διαμόρφωση και διάπλαση τόσο του χαρακτήρα του ποιητικού εγώ (και του ανθρώπου-ποιητή). Επίσης γίνεται φανερή η σημασία των νεκρών προσώπων και της επηρεαζόμενης διάθεσης ποιητή, ποιητικού εγώ και ποιητικών χαρακτήρων στη διαμόρφωση και διάπλαση της ποίησης.

Τεχνικές

i. Ειρωνική άγνοια:

Το ποιητικό εγώ μοιάζει να μη γνωρίζει τα τεκταινόμενα ή τις αναμενόμενες εξελίξεις κάποιας κατάστασης.

Για παράδειγμα στο ποίημα «Το μοντέλο», το κερένιο πρόσωπο της γυναίκας, *οι ώμοι χωρίς χέρια*, το γυαλένιο μάτι, ο σπασμός τρίγωνος [σ]τα χείλη και [σ]το στόμα προκαλούν τις αμφιβολίες στο ποιητικό εγώ με τη ειρωνική άγνοια στην τεχνική του Σκαρίμπα.

Άχ πώς τρέμω! Ο νους μου πάει σ' ιδέες πλήθος,

⁴⁶¹ Από το ποίημα «Η αγαπητικιά μου», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα 1970, σ. 111.

*σε μπαμπάκια και καρτόνια – ο νους μου βάνει
γεμισμένο της μην ήτανε το στήθος
με ροκάνι!*⁴⁶²

ii. Ο παιγνιώδης χαρακτήρας της γλώσσας:

Γλωσσικό παιχνίδι με ατάκες, αποστροφές, χιουμοριστικούς σχολιασμούς (που πραγματοποιούνται πειστικότερα μέσω των διαλόγων).

iii. Συνωνυμίες, συγχύσεις, υποκαταστάσεις ονομάτων χρησιμοποιούνται για την υπονόμηση των ορίων της ταυτότητας:

Όπως σημείωσε η Μαίρη Μικέ «Επιχειρούνται διπλοτυπίες, παραχαράξεις, επισημειώσεις, επιμειξίες, γα να καλυφθεί ακριβώς αυτό το ενδιάμεσο κενό της απουσίας.»⁴⁶³ Αυτός ο τρόπος ανάπτυξης «προϋποθέτει την ανάπτυξη σχέσεων ανάμεσα στους ήρωες, έμψυχους και μη, του σκαριμπικού σύμπαντος».⁴⁶⁴

iv. Πολύ – υφολογικό πλέγμα:

Δίνει πολυπλοκότητα στην ταυτότητα ενός ποιήματος ή ενός ποιητικού χαρακτήρα. Επιτρέπει την πολύγνωμη ερμηνεία του ποιητικού έργου. Συμβάλλει στην πολυφωνία της συμβολικής ερμηνείας.

v. Αυτοσχολιασμός και αυτοαναφορικές δηλώσεις:

Τα άτομα έχουν εσωτερικές συγκρούσεις οι οποίες εντοπίζονται και περιορίζονται στην ανακύκλωση ενός αισθήματος (π.χ. δυσφορίας) που δεν εκτονώνεται ποτέ πέρα από τις αυτοαναφορικές συνδηλώσεις του.

vi. Το απατηλό το παιχνίδι της εμφάνισης:

Τα αντεστραμμένα είδωλα, η όραση των πραγμάτων μέσα από ανάστροφο πρίσμα, δημιουργούν καταστάσεις ειρωνικές, σατιρικές καυστικές

⁴⁶² Από το ποίημα «Το μοντέλο», ποιητική συλλογή Α. Σ., εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970, σ. 23-24.

⁴⁶³ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 242.

⁴⁶⁴ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 242.

των συμβάσεων μια κοινωνίας «που συσχέτιζε κουτά», με αποτέλεσμα να δημιουργείται ό, τι συνοπτικά ονομάστηκε ως ποιητικής της ανατροπής.⁴⁶⁵

vii. Η ενδοσκόπηση των χαρακτήρων:

Η επισήμανση ενός παραγμένου ψυχικού κόσμου οδηγεί τα άτομα σε μια – εκτός ορίων – φαντασία. Οι αρνητικές ή και οι θετικές πλευρές αυτής της φαντασίας υποδηλώνουν την ανάγκη προσαρμογής σε ένα περιβάλλον, αφού ο ιδιόμορφος χαρακτήρας έχει μεταφερθεί (συνειδητά ή μη) στο περιθώριο. Η ενδοσκόπηση των χαρακτήρων και οι εσωτερικές διεργασίες αφορούν και γεγονότα τα οποία μπορεί να δημιουργούν την αίσθηση χαράς ή ικανοποίησης στο πρόσωπο.

⁴⁶⁵ Κατερίνα Κωστίου, *Εισαγωγή στην ποιητική της ανατροπής. Σάτιρα, παρωδία, ειρωνεία, χιούμορ στο αφηγηματικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Νεφέλη (Β' έκδοση), Αθήνα 2005.

6. Συμπεράσματα από την ανθρωπογεωγραφία της ποίησης του

Σκαρίμπα.

Ο Jean Bessière ασχολούμενος με το θέμα της ταυτότητας της λογοτεχνίας διετύπωσε ότι η ποιητική έκφραση πραγματώνεται σύμφωνα με ένα διαρκές παιχνίδι ανάμεσα στην *ταυτότητα* (η ταυτότητα του είναι, της ουσίας του κόσμου που παρέχει το ποίημα) και την *ετερότητα* (το φαίνεσθαι που παρέχουν τα πράγματα του κόσμου). Η μεταμοντέρνα ποίηση η οποία πλέον έχει εγκαταλείψει τη σταθερή ταυτότητα του συμβόλου και αναπαριστά με μέσα τετριμμένα τη διάχυτη ετερότητα των πραγμάτων είναι η μετεξέλιξη του πρώτου μοντερνισμού, κατά τον οποίον η ποίηση έχει την ικανότητα να μιλά ουσιαστικά, χωρίς ωστόσο να αφήνει αγεφύρωτη τη σχέση ανάμεσα στην ουσιαστική αυτή ταυτότητά της και την ικανότητά της να αναφέρεται στα πράγματα του σύγχρονου κόσμου.⁴⁶⁶ Κατ' ανάλογο τρόπο και η σκαριμπτική ποίηση διατηρεί την ταυτότητά της, αναπαρασταίνει την κατάσταση μιας τάξης πραγμάτων όπως είναι στην *ουσία* χωρίς να εγκαταλείπει την διάχυτη ετερότητά τους - δηλαδή το *φαίνεσθαι* ενός κόσμου.

Ο Σκαρίμπας αναφέρεται στα πράγματα του σύγχρονου κόσμου τα οποία ειρωνεύεται και υπονομεύει, μέσω των ηρώων του. Η σταδιακή και δραστική υπονόμηση της ολοκληρωμένης εικόνας των ηρώων του μέσω της οποίας δημιουργείται μία ατέλειωτη ποικιλία ρόλων και η διάχυση του εγώ ή η υποκατάσταση του από το «άλλο», παραπέμπει στον σαρκασμό, στην ειρωνεία και στην παρωδία μιας εποχής μονόπλευρης, μιας κοινωνίας και μιας λογοτεχνικής παράδοσης εγκλωβισμένης σε βασικά σχήματα.

Αυτό που επιθυμείται είναι η αναδιάρθρωση και επαν-ιεράρχηση αξιών. Απεικονίζονται αξίες και απαξίες. Σκιαγραφούνται τύποι της καθημερινότητας και προβάλλονται ήρωες και αντιήρωες.

Οι καθιερωμένες συμβάσεις αποκαλύπτουν και την άλλη όψη τους: «το αστείο γίνεται σπαραχτικό, η πληγή εξάισια, το παιχνίδι τραγικό, ο άνθρωπος σκιά, ο μύθος πραγματικότητα, η αιωνιότητα εφήμερη, το γέλιο οδυνηρό

⁴⁶⁶ Jean Bessière: De Valéry à John Ashbery: Modes de référence, modes de pertinence poétiques : D'un passage du modernisme au post-modernisme, *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία, 18ος – 20ός αι.* τόμος 1, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σσ. 59-70.

κλάμα και η ευφρόσυνη χαρά οδυνηρή λύπη. Από αυτόν όμως τον κλαυσιέγλο ή την ειρωνική και σατιρική χαρμολύπη προκύπτει η δυναμικότητα και ο εξαισιος παλμός της ζωής, μιας ζωής αναπόδραστα κινητικής, που συναιρεί τα αντίθετα, διασαλεύει βεβαιότητες για τα στερεότυπα και αντλεί τη δυναμική της ακριβώς από αυτή τη συναίρεση»⁴⁶⁷.

Επίσης προβάλλεται η *διαφορετικότητα*: οι εναλλακτικές ταυτότητες ηρώων –όπως προβάλλονται μέσα στο κοινωνικό τους περιβάλλον– προσπαθούν να κερδίσουν τόσο το σεβασμό του αναγνώστη όσο και των υπόλοιπων προσώπων του σκαριμπτικού έργου. Το έργο μοιάζει να θέλει να δώσει έμφαση στο σεβασμό της διαφοράς του άλλου. Η γνωριμία με διαφορετικού τύπου χαρακτήρες λειτουργεί ως αντίβαρο στον θρυμματισμό του υποκειμένου και στην πολιτική εθνικών, πολιτικών, θρησκευτικών ταυτοτήτων.

Μέσα από την πολυπλοκότητα των χαρακτήρων των προσώπων και των καταστάσεων που βιώνουν, επισημαίνεται η επανεκτίμηση του «άχρηστου» και του «περιπού». Όσον αφορά τους χαρακτήρες, τα αρνητικά σημεία τονίζουν τα θετικά αλλά και όσον αφορά τα βιώματα οι δυσάρεστες εμπειρίες ευνοούν την πλοκή των υποθέσεων, τις διαδέχονται θετικές εμπειρίες και οδηγούν στη συγγραφή του έργου.

Όπως αναφέρει η Μαίρη Μικέ, «η υπέρβαση στο έργο του Σκαρίμπα δεν αναπτύσσει σχέσεις με το όριο όπως ακριβώς το μαύρο με το άσπρο, το απαγορευμένο με το νόμιμο, το έξω με το μέσα· η σχέση παίρνει τη μορφή μιας σπείρας, την οποία καμία παράβαση δεν μπορεί να εξαντλήσει.»⁴⁶⁸

Στον Σκαρίμπα τα πάντα είναι εύθραυστα και λειτουργούν απατηλά ή παραπλανητικά: πρόσωπα και ιδιότητες, καταστάσεις και συνθήκες μέσα στις οποίες κινούνται και δρουν. Ο αναγνώστης δεν ξεχωρίζει πού σταματά η αλήθεια, πού αρχίζει το ψεύδος σε ποιο σημείο είναι η εκκίνηση και σε ποιο η κατάληξή τους. «Το μάτι είναι συγχρόνως ο καθρέφτης και η λάμπα: διαχέει το φως του στον κόσμο που βρίσκεται ολόγυρα, ενώ συγχρόνως με μια κίνηση, που δεν είναι αναγκαστικά αντιφατική, περιμαζεύει με σπουδή το ίδιο φως

⁴⁶⁷ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 249.

⁴⁶⁸ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 241.

μέσα στη διαφάνεια του πηγαδιού.»⁴⁶⁹ «Η σφαίρα του έχει την εξαιρετική ποιότητα ενός θαυμαστού σπόρου – όπως ακριβώς το κέλυφος του αυγού που ετοιμάζεται να σπάσει. Είναι η φιγούρα που βρίσκεται στη διαδικασία της υπέρβασης των ορίων της.»⁴⁷⁰

Αναλύοντας τη σκαριμπική ανθρωπογεωγραφία γινόμαστε μάρτυρες ενός διπλού-ταυτόχρονου εγχειρήματος: την καλλιέργεια και εξέλιξη της ποιητικής τέχνης και τη δημιουργία πολυπρόσωπων και πρωτόφαντων (σε αρκετές περιπτώσεις π.χ. βοϊδάγγελοι) χαρακτήρων.

Το διπλό εγχείρημα εξελίσσεται τόσο σε επίπεδο καλλιέργειας της τέχνης και του ποιητικού λόγου όσο και σε επίπεδο μετεξέλιξης των μορφών του σκαριμπικού έργου. Δημιουργείται το σκαριμπικό σύμπαν στο οποίο οι φιγούρες συνυπάρχουν, αλληλεπιδρούν, αλληλοσυμπληρώνονται και επιτελούν διακειμενικές διεργασίες.

⁴⁶⁹ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 241.

⁴⁷⁰ M. Foucault, «A preface to Transgression», στον τόμο *Language, Counter-memory, Practice. Selected Essays and Interviews*, μτφρ. Donald F. Bouchard και Sherry Simon, Cornell Univ. Press, Ithaca, New York, 1977, 35. [Η μετάφραση του παραθέματος είναι από το βιβλίο της Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις (...)*, ό.π., σ. 242.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στη σκαριμπική ανθρωπογεωγραφία, οι διακρίσεις έμψυχο – άψυχο, έμβιο – μη έμβιο, εαυτός – ομοίωμα, είναι θολές. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση δεν επιβεβαιώνεται το δίπολο και η αντιμαχία ανάμεσα στις πιο πάνω κατηγορίες. Απλώς ορίζεται ο ενδιάμεσος εκείνος χώρος στον οποίο φαίνεται να δημιουργείται ένα πλέγμα σχέσεων ανάμεσα στον εαυτό και στο ομοίωμά του, αλλά και ανάμεσα στους ανθρώπους (ψευδανθρώπους) και στα άψυχα πράγματα, ρομπότ, ανδρείκελα και όσα άλλα κατοικούν στο σύμπαν του Σκαρίμπα και συνεχίζουν σε ένα ατελείωτο παιχνίδι να υποδύονται ρόλους.⁴⁷¹

Τα όρια άλλοτε θα γίνονται δυσδιάκριτα, και άλλοτε θα εξαλείφονται τελείως και θα караδοκεί πάντα ο κίνδυνος να βρεθούμε «όξω απ' τα όρια», πέφτοντας είτε από τη μεριά της ευτυχίας, είτε από την αντίθετη, που μπορεί να είναι και εκείνη της τρέλας.⁴⁷²

Αυτό αποδεικνύει την οξύνοια του Σκαρίμπα να αντιλαμβάνεται τόσο πολύπλοκα και βαθιά τα πράγματα του κόσμου. Μετέπειτα, αποδεικνύεται η επιδεξιότητα του λογοτέχνη να τα μεταφέρει στην ποίηση και να καθιστά ελκυστική την συμμετοχή του αναγνώστη δημιουργώντας ένα μοναδικό πάντρεμα.

Σε εποχές κατά τις οποίες, από τις εκδοτικές επιχειρήσεις, τα ιδρύματα κλπ, δεκτά γίνονται μόνο έργα μαζικής κατανάλωσης είναι δύσκολο να εντοπιστούν έργα τα οποία να μην στερούνται ύφους και προσωπικότητας. Όταν βασικό κριτήριο θεωρείται το μαζικό και το ελιτιστικό είναι αναπόφευκτο να μην θεωρείται ως στόχος η οικονομική και ταξική ικανοποίηση.

Η μαζική παραγωγή «καλλιτεχνικών» έργων με επιφανειακές εκτιμήσεις παραπέμπει στο γενικότερο κλίμα των καιρών που επικρατεί: τον καταναλωτισμό και το ελαφρύ – εύπεπτο υλικό. Συμφωνώντας με την

⁴⁷¹ Μαίρη Μικέ, *Μεταμφιέσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 18ος – 20ός αι.*, εκδόσεις Κέδρος, 2001, σ. 243.

⁴⁷² Ξ. Α. Κοκόλης, «Ανδρείκελα – πράγματα – λάθη - εαυτούληδες· πλέγματα πλεγμάτων», *Περίπλους*, τ.χ. 44 (αφιέρωμα στον Γιάννη Σκαρίμπα), Μάρτιος – Ιούνιος 1997, σ. 98.

εκτίμηση του Νάνου Βαλαωρίτη «κι εδώ φαίνεται πόσο ανώμαλη είναι η τροχιά της αυτονόμησης. Να θέσουμε, λοιπόν, το ερώτημα: υπάρχει άραγε πραγματικά αυτόνομη τέχνη στον καιρό μας;»⁴⁷³

Παρά τη μειονότητα των λίγων πρωτότυπων, μη εμπορεύσιμων έργων με γνήσια υπογραφή και ύφος που και αυτά ακόμη απειλούνται από το δημοσιογραφικό και πανεπιστημιακό κατεστημένο, «τί θα πούμε για τις εξαρτήσεις του εικαστικού, μουσικού, συγγραφικού φαινομένου από σωρεία άλλων παραγόντων, επιλογής, διανομής, κατανάλωσης στην αγορά, με υπαγορεύσεις των θεμάτων και του σχήματος των έργων από φόρμουλες που επηρεάζουν την παραγωγή τους ως εμπορικών προϊόντων;»⁴⁷⁴ Σε συνέντευξή του ο Μαρσέλ Ντυσάν είχε πει ότι τα γνήσια έργα του μέλλοντος θα γίνουν υπόγεια, όπως στον καιρό των ρητών απαγορεύσεων.⁴⁷⁵

Θεωρώντας τη σκαριμπική λογοτεχνική παραγωγή ανεξάρτητη από χρόνο και περιβάλλον τη χαρακτηρίζω αυτοδύναμη· ειδικότερα σε εποχές κατά τις οποίες Ευρωπαίοι (και λοιπών εθνότητων) ποιητές και συγγραφείς διακατέχονται από το άγχος της μελλοντικής πορείας και αναγνωρισιμότητας του έργου τους τόσο από το αναγνωστικό κοινό όσο και από την κριτική. Σε τόσο ρευστούς (και εξαρτημένους – από πολλά και ευτελή) καιρούς εύκολα μπορεί –με το πέρασμα του χρόνου– να κατακερματιστεί ο χαρακτήρας λογοτεχνικών έργων· ακόμα δυσκολότερα μπορούν να κρατηθούν και διανθιστούν έργα, παρά μόνο αν έχουν την αυθεντικότητα και κατ' επέκταση την αυτοδυναμία τους. Στη δεύτερη ομάδα μπορώ να εντάξω τη σκαριμπική ποιητική παραγωγή, μια πτυχή της οποίας μόλις εξετάστηκε.

⁴⁷³ Νάνος Βαλαωρίτης: «Αυτονομία. μοντερνισμός και ο πανικός του έργου», *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία, 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο – Πρακτικά, τόμος Α'), εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000, σ. 146.

⁴⁷⁴ Νάνος Βαλαωρίτης, στο ίδιο, *ό.π.*.

⁴⁷⁵ Νάνος Βαλαωρίτης, στο ίδιο, *ό.π.*, σ. 148.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αναγνωστοπούλου Διαμάντη, *Η ποιητική του έρωτα στο έργο του Α. Εμπειρικού*, εκδόσεις Ύψιλον, 1990.
2. Δάλλα Εύη: «Η εξέλιξη ενός όρου», περιοδικό *Διαβάζω*, τ.χ. 429, Μάιος 2002.
3. Εγγονόπουλος Νίκος, *Ποιήματα*, τόμ. Α', εκδόσεις Ίκαρος, 1977.
4. Εγγονόπουλος Νίκος, *Ποιήματα*, τόμ. Β', εκδόσεις Ίκαρος, 1985.
5. Ημερολόγιο 1997, *Συγγραφείς στο χρόνο. Γιάννης Σκαρίμπας*, εκδόσεις Διάμετρος.
6. Κοκκίνης Σπύρος, *Τα αποκηρυγμένα ποιήματα του Σκαρίμπα*, εκδόσεις Φιλιππούτη, Αθήνα, 1991.
7. Κοκόλης Ξ. Α., «Ανδρείκελα – πράγματα – λάθη - εαυτούληδες· πλέγματα πλεγμάτων», *Περίπλους*, τ.χ. 44 (αφιέρωμα στον Γιάννη Σκαρίμπα), Μάρτιος – Ιούνιος 1997.
8. Κοκόλης Ξ. Α.: «Σκαριμπικά 1: περί [βοϊδ]αγγέλων και αγίων», περ. *Μικροφιλολογικά*, τχ. 1, 1997, σ. 24 – 27, Λευκωσία.
9. Κωστίου Κατερίνα, *Εισαγωγή στην ποιητική της ανατροπής. Σάτιρα, παρωδία, ειρωνεία, χιούμορ στο αφηγηματικό έργο του Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Νεφέλη (Β' έκδοση), Αθήνα 2005.
10. Λαδογιάννη Γεωργία: «Η Χαλκίδα, λογοτεχνικός τόπος του Γιάννη Σκαρίμπα», περ. *Μανιφέστο*, άνοιξη 2005.
11. Μικέ Μαίρη, *Μεταμορφώσεις στη νεοελληνική πεζογραφία 19ος – 20ός αιώνας*, εκδόσεις Κέδρος (2η έκδοση), 2001.
12. Μπρετόν Ανδρ., *Αρκάνα 17*, μτφρ. Στ. Κουμανούδης Ύψιλον 1984.
13. Μπρετόν Ανδρ., *Νάντια*, μτφρ. Στ. Κουμανούδης, Ύψιλον, 1981.
14. Παναγιωτούνης Π. Ν., *Γιάννης Σκαρίμπας. Ο ιδαλγός της Χαλκίδας.*, Εταιρεία ελληνικού βιβλίου, Αθήνα, 1986,
15. Παπαγεωργοπούλου Ι. Σούλα, *Ανέκδοτα και αθησαύριστα κείμενα του Γιάννη Σκαρίμπα*, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Χαλκίδας, Χαλκίδα, 1995.

16. Παπαστάμος Γιώργος, *Σκαρίμπα*, εκδόσεις Γιάννης Β. Βασδέκης, Αθήνα 1986, σ. 175.
17. Παύλου Σάββας, *Η τακουνοκεντρική έμπνευση ή οι γοβάκιες ηγέριες του μοναδικού Γιάννη Σκαρίμπα*, Λευκωσία 1979.
18. Πλάτωνος, *Συμπόσιον*, XIV.
19. *Πρακτικά Α' Πανελληνίου Συνεδρίου για τον Γιάννη Σκαρίμπα*, εκδόσεις Διάμετρος 2007.
20. Προυσής Μ. Κώστας: «Γιάννη Σκαρίμπα: Ουλαλούμ», στο περιοδικό *Κυπριακά Γράμματα*, τ. Γ', Λευκωσία, 1937.
21. Σκαρίμπα Γιάννη, *Άπαντες Στίχοι 1936 – 1970*, εκδόσεις Επτάλοφος, Αθήνα, 1970.
22. Σκαρίμπα Γιάννη, *Βοϊδάγγελοι*, Εκδόσεις Κάκτος, Αθήνα, 1976. (Α' έκδοση 1968).
23. Σκαρίμπα Γιάννη, *Εαυτούληδες*, εκδόσεις Α. Μαυρίδης, Αθήνα 1950.
24. Σκαρίμπα Γιάννη, *Μαριάμπα*, εκδόσεις Νεφέλη, Αθήνα, 1992.
25. Σκαρίμπα Γιάννη, *Ουλαλούμ*, Γραφείο Πνευματικών Υπηρεσιών, Αθήνα, 1936. (Β' έκδοση Κάκτος, 1975).
26. Σταμπουλού Γρ. Συμεών, *Πηγές της πεζογραφίας του Γιάννη Σκαρίμπα*, Αθήνα, 2006.
27. *Ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία, 18ος – 20ός αι.*, (Β' Διεθνές Συνέδριο. Πρακτικά) τόμος 1, επιμέλεια Ελένη Πολίτου-Μαρμαρινού – Σοφία Ντενίση, εκδόσεις Δόμος, Αθήνα 2000.
28. Cixous Helene. «The laugh of the Medusa», *Signs* 1.4, (1975)
29. Gauthier X., *Surréalisme et sexualité*, Gallimard/Idées, Παρίσι, 1971
30. Kristeva Julia, *Histoires d'amour*, Denoël, Παρίσι 1983.
31. Lacan J.: «L'amour courtois en anamorphose», *Le Séminaire VII «L'éthique de la psychanalyse»*, Seuil, Παρίσι 1986.
32. Secor Cynthia. "The Androgyny Papers". *Women's studies: An interdisciplinary Journal* 2.2, 1974.

Πίνακας 1

ΙΔΙΟΤΗΤΑ

<u>ΑΓΓΕΛΙΚΟ</u>	<u>ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ</u>	<u>ΦΙΛΟΣ - ΠΑΡΕΑ</u>
"Μυριαστεριούσα" (Α. Σ.)	"Μπαλάντα" (Α.Σ.)	"Η παρέα" (Α. Σ.)
"Άγγελος εφάνη μοι" (Α. Σ.)	"Ο σταθμάρχης" (Α. Σ.)	"Οι φίλοι" (Α. Σ.)
"Αγγέλω" (Α. Σ.)	"Κοιμωμένη" (Α. Σ.)	"Το εισιτήριο" (Α. Σ.)
"Το μοντέλο" (Α. Σ.)	"Η παρέα" (Α. Σ.)	"Το γράμμα" (Α. Σ.)
"Πρόλογος Βοϊδάγγελων" (Α. Σ.)	"Η Μικρή κυρία" (Α. Σ.)	"Ανταπόκριση" (Α. Σ.)
"Ό, τι εμού εστί" (Α. Σ.)	"Φαντασία" (Α.Σ.)	"Αίμα υπό μάσκαν (Α. Σ.)
"Σπασμένο καράβι" (Α. Σ.)	"Υποκρισία" (Α. Σ.)	"Δεσμώτης" (Α. Σ.)
"Une valse des perles" (Δ. Τ)	"Τρελός;" (Α. Σ.)	"Αντί - γράμμα" (Α. Σ.)
"Στον ανθώνα" (Δ.Τ)	"Το Μαριώ" (Α. Σ.)	"Η αγαπητικιά μου" (Α. Σ.)
"Αναμπέλα-Λη" (Δ. Τ)	"Το καράβι" (Α. Σ.)	"Μια ασήμαντη γυναίκα" (Δ. Τ.)
"Εμβατήριο της λήθης" (Δ. Τ)	"Το μπαλκόνι" (Α. Σ.)	"Μάγια" (Δ. Τ.)
Η κούκλα (Δ.Τ)	"Ουλαλούμ" (Α. Σ.)	"Στο σινεμά (Δ. Τ.)
Κοιμωμένη (Δ. Τ)	"Πλοίον εν όψει" (Α. Σ.)	"Ο φίλος" (Δ. Τ.)
Το ξάφνιασμα (Δ.Τ)	"Σφαχτό της αγάπης" (Α. Σ.)	"Όταν οι πυρσοί των θυμών μας" (Δ. Τ.)
Ταμάρα (Δ.Τ)	"Το βαλς χωρίς ντάμα" (Α. Σ.)	"Οι Δώδεκα" (Δ. Τ.)
"Νίνα Δολόξα" (Α. Π.)	"Lacrimae Hominis" (Α. Σ.)	"Βροντώδη αέρια" (Δ. Τ.)
"Νυν Απολύοις" (Α.Π.)	"Lacrimae Florum" (Δ. Τ)	"Η αρμονία" (Α. Π.)
"Σαν πουλάκι κάτασπρο" (Α. Π.)	"Dona mia Portoles" (Α. Σ.)	"Προσωπάρχης καλλικάντζαρων" (Α. Π.)
"Αφ' τη σχιμάδα του τζαμιού" (Π.Π.)	"Αλλαγή επαγγέλματος" (Α. Σ.)	"Η απάντηση στην Έλενα Στρυγγάρη" (Α. Π.)
	"Αγγέλω" (Α. Σ.)	"Εαρινή συμφωνία" (Α. Π.)
	"Βοϊδάγγελος Πρώτος" (Α. Σ.)	"Ελληνικά Ρουμπαγιάτ" (Α. Π.)
	"Βιολέτα" (Α. Σ.)	"Το ταξίδι" (Α. Π.)
	"Αυτό - Ναι!" (Α. Σ.)	"Αμάν. Ούλοι μου λέν υπεμονή" (Σ. Π.)
	"Ερωτας ζωγράφος" (Α. Σ.)	"Εμεινα. Η μέρα είχε κίολας φύγει." (Σ. Π.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

	"Ένα πλοίο με ύφος" (Α. Σ.)	"Και στο μνήμα μου" (Σ. Π.)
	"Η άγνωστη" (Α. Σ.)	"Νάξερα που κοιμάται ο Θεός" (Σ. Π.)
	"Η αγαπητικιά μου" (Α. Σ.)	"Πάρε και μένα μπάρμπα μου" (Σ. Π.)
	"Ραχέλα" (Δ. Τ.)	"Σαν μπαίνω στο αμάξι" (Σ. Π.)
	"Πάν' απ' το κάτασπρο χωριό σου" (Δ. Τ.)	"Φίλος έδωσε σε φίλο" (Σ. Π.)
	"Ο φίλος" (Δ. Τ.)	"Σ' άχαρο γλέντι" (Π. Π.)
	"Στη γυναίκα μου" (Δ. Τ.)	
	"Μάγια" (Δ. Τ.)	
	"Μια λύπη" (Δ. Τ.)	
	"Αναμπέλα - Λη" (Δ. Τ.)	
	"Εμβατήριο της λήθης" (Δ. Τ.)	
	"Η κυρά μου η τρέλλα" (Δ. Τ.)	
	"Κλάψατε" (Δ. Τ.)	
	"Το ξάφνιασμα" (Δ. Τ.)	
	"Το παληό μου ρολόι" (Δ. Τ.)	
	"Το ταγκό της λύπης" (Δ. Τ.)	
	"Τα σπίτια" (Δ. Τ.)	
	"Ταμάρα" (Δ. Τ.)	
	"Κύκλοι" (Α. Π.)	
	"Ο βιντζιέρης" (Α. Π.)	
	"Απ' την Πόλη ερχότανε" (Σ. Π.)	
	"Όταν φυσά ο αγέρας" (Α. Π.)	
	"Σαν πουλάκι κάτασπρο" (Α. Π.)	
	"Τόκανες ψέματα" (Α.Π.)	
	"Αμάν. Ούλοι μου λέν υπεμονή" (Σ. Π.)	
	"Είδα τρελό χελιδονάκι" (Σ. Π.)	
	"Σεβαλιέ Σερβάν" (Σ. Π.)	
	"Και στο μνήμα μου επάνω" (Σ. Π.)	

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

	"Μια παντρεμένη" (Σ. Π.)	
	"Νάτουν όπου να γένετουν" (Σ. Π.)	
	"Τση μάνας σου το ζήτηξα" (Σ. Π.)	
	"Η κυρά της αγάπης" (Σ. Π.)	
	"Λάμπεις και τρέμεις" (Π. Π.)	
	"Επέρασα και πάλι" (Π.Π.)	
	"Του κάκου" (Π. Π.)	
	"Το ταπεινό σπιτάκι" (Π. Π.)	
	"Μόνος έμεινα" (Π. Π.)	
	"Απλή ιστορία" (Π. Π.)	
	"Ήρθες που σε περίμενα" (Π. Π.)	
	"Στην κάμαρά του τη βουβή τη ρημαγμένη" (Π. Π.)	
	"Με τα φιλήματα μιας κόρης γω ζούσα" (Π. Π.)	
	"Αφ' τη σχιμάδα του τζαμιού" (Π. Π.)	
	"Ήταν χλωμή η αγάπη μου" (Π. Π.)	
	"Βαθιά με καίει ο πόνος σου" (Π. Π.)	
	"Βαθιά σε συλλογίζομαι" (Π. Π.)	
	"Ξανάλα τρελοκόριτσο" (Π. Π.)	

<u>ΘΕΟΣ – ΔΙΑΒΟΛΟΣ</u>	<u>ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ</u>	<u>ΑΦΙΕΡΩΣΕΙΣ</u>
"Το Μαριώ" (Α. Σ.)	"Χαλκίδα" (Α. Σ.)	"Ερωτας ζωγράφος" - Ρίτα μπούμη (Α. Σ.)
"Το καράβι" (Α. Σ.)	"Η Δεσποινίς Λ. Π." (Α. Σ.)	"Αντί - γράμμα" - Λούλης Ποζιόπουλος (Α. Σ.)
Το πάθημα" (Α. Σ.)	"Το τραίνο" (Α. Σ.)	"Αυτό - Ναι!" - Γιάννης Βαρβαρίγγος (Α. Σ.)
"Το μπαλκόνι" (Α. Σ.)	"Υποκρισία" (Α. Σ.)	"Φιγιέττα Γ. Πνευματικού" - Φιγιέττα Γ. Πνευματικού (Α. Σ.)
"Το εισητήριο" (Α. Σ.)	"Τρελός;" (Α. Σ.)	"Ηλίας Γ. Σκαρίμπας" - Ηλίας Γ. Σκαρίμπας (Α. Σ.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Το βαλς χωρίς ντάμα" (Α. Σ.)	"Το φιδάκι" (Α. Σ.)	"Οι σφυγμοί της σιγής μου" - Ρίτα Ν. Μπούμη (Δ. Τ.)
"Το αστέρι" (Α. Σ.)	"Το βαπόρι" (Α. Σ.)	"Το ξάφνιασμα" - Ρένα Καρθαίου (Δ. Τ.)
"Πώς γελάμε στο Χάρλεμ" (Α. Σ.)	"Το ζήτημα" (Α. Σ.)	"Το Λίζα Μπράουν" - Λίζα Μάλλιου (Δ. Τ.)
"Πρόλογος Βοϊδάγγελων" (Α. Σ.)	"Το αστέρι" (Α. Σ.)	"Αρισταία Γιάννη Βαρβαρίγγου" - Αρισταία Γ. Βαρβαρίγγου (Α. Π.)
"Comedie dell' arte" (Α. Σ.)	"Δεσμώτης" (Α. Σ.)	"Η απάντηση στην Έλενα Στρυγγάρη" - Έλενα Στρυγγάρη (Α. Π.)
"Αγγέλω" (Α. Σ.)	"Αγγέλω" (Α. Σ.)	"Ο Αρχιτέκτων" - Άγγελος Μάλλιος (Α. Π.)
"Η άγνωστη" (Α. Σ.)	"Ότι εμού εστί" (Α. Σ.)	
"Ετι δέομαί σου" (Α. Σ.)	"Στάδιον δόξης" (Α. Σ.)	
"Αντί - γράμμα" (Α. Σ.)	"Τίποτα" (Α. Σ.)	
"Βοϊδάγγελος δεύτερος" (Α. Σ.)	"Εαυτούληδες" (Α. Σ.)	
"Βοϊδάγγελος πρώτος" (Α. Σ.)	"Εχω δουλειά" (Α. Σ.)	
"Η αγαπητικιά μου" (Α. Σ.)	"Ευθανασία" (Α. Σ.)	
"Ο θερμαστής" (Δ. Τ.)	"Οι Δώδεκα" (Δ. Τ.)	
"Η Δυναστεία των Εικοσόφραγκων" (Δ. Τ.)	"Όταν οι πυρσοί των θυμών μας" (Δ. Τ.)	
"Η κούκλα" (Δ. Τ.)	"Στη γυναίκα μου" (Δ. Τ.)	
"Το ξάφνιασμα" (Δ. Τ.)	"Η Κυρά μου η τρέλλα" (Δ. Τ.)	
"Τη λύρα πού θ' αφήσεις" (Δ. Τ.)	"Η λήθη" (Δ. Τ.)	
"Της Κυριακής το ξύπνημα" (Δ. Τ.)	"Το παληό μου ρολόι" (Δ. Τ.)	
"Ταμάρ" (Δ. Τ.)	"Προσωπάρχης καλλικάντζαρων" (Α. Π.)	
"Προσωπάρχης καλλικάντζαρων" (Α. Π.)	"Αποχαιρετιστήριο στάγμα μου" (Α. Π.)	
"Άγια Βαρβάρα" (Α. Π.)	"Αρισταία Γιάννη Βαρβαρίγγου" (Α. Π.)	
"Ελληνικά Ρουμπαγιάτ" (Α. Π.)	"Νάτανε τάχα η σκέψη σου" (Σ. Π.)	
"Εξι τζάζοι στα τύμπανα" (Α. Π.)		
"Νυν Απολύοις" (Α. Π.)		
"Αγαπητοί μου συμπολίτες" (Σ. Π.)		

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Μάη μήνα" ("Μάγια") (Σ. Π.)		
"Μάγια θα σου κάμω μάγια" (Σ. Π.)		
"Ο Θεός ορίζει αυτός" (Σ. Π.)		
"Νάξερα πού κοιμάται" (Σ. Π.)		
"Όταν σ' εγέννα η μάνα σου" (Σ. Π.)		
"Περικαλώ σε Χάροντα" (Σ. Π.)		
"Τις ορίζει τα βουνά;" (Σ. Π.)		
"Σ' άχαρο γλέντι" (Π. Π.)		
"Αγκάλιασέ με θάλασσα" (Π. Π.)		

ΜΑΝΑ
"Ευθανασία" (Α. Σ.)
"Το 'Λίζα Μπράουν" (Δ. Τ.)
"Αρισταία Γιάννη Βαρβαρίγγου" (Α. Π.)
"Απ' την Πόλη ερχότανε" (Σ. Π.)
"Μάνα σου λέω" (Σ. Π.)
"Νάνι νάνι νάντι του" (Σ. Π.)
"Όταν σ' εγέννα η μάνα σου" (Σ. Π.)
"Τι χρυσά χορεύουμε" (Σ. Π.)
"Τση μάνας σου το ζήτηξα" (Σ. Π.)
"Αγκάλιασέ με θάλασσα" (Π. Π.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

Πίνακας 2

ΦΥΛΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ		
<u>ΑΝΔΡΟΓΥΝΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ</u>	<u>ΑΡΣΕΝΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ</u>	<u>ΘΗΛΥΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ</u>
"Ο καμπούρης" (Α. Σ.)	"Ο αρλεκίνος" (Α. Σ.)	"Νινόν" (Α. Σ.)
"Το μπαλκόνι" Α. Σ.)	"Ο πιερότος" (Α. Σ.)	"Μυριαστερούσα" (Α. Σ.)
"Το γράμμα" (Α. Σ.)	"Ο Β' παγκόσμιος" (Α. Σ.)	"Μπαλάντα" (Α. Σ.)
"Το βαλς χωρίς ντάμα" (Α. Σ.)	"Ημιολόκληρον" (Α. Σ.)	"Ο σταθμάρχης" (Α. Σ.)
"Το ζήτημα" (Α. Σ.)	"Μπαλάντα" (Α. Σ.)	"Κοιμωμένη" (Α. Σ.)
"Σφαχτό της αγάπης" (Α. Σ.)	"Κατηγορουμένη - Εγέρθητι" (Α. Σ.)	"Κατηγορουμένη-Εγέρθητι" (Α. Σ.)
"Πώς γελάμε στο Χάρλεμ" (Α. Σ.)	"Ηλίας Γ. Σκαρίμπας" (Α.Σ.)	"Η παρέα" (Α. Σ.)
"Πλοίον εν όψει" (Α. Σ.)	"Χορός συρτός" (Α. Σ.)	"Η μικρή κυρία" (Α. Σ.)
"Ουλαλούμ" (Α. Σ.)	"Τρελός;" (Α. Σ.)	"Η Μάριον Μέξικα του Τζα" (Α. Σ.)
"Lacrimae Hominis" (Α. Σ.)	"Το Μαριώ" (Α. Σ.)	"Η Δεσποινίς Λ.Π." (Α. Σ.)
"Lacrimae Florum" (Δ.Τ.)	"Ο Τιτανικός" (Α. Σ.)	"Το προτραίτο της Ελίξε Μαίηλυ (Α. Σ.)
"Dona mia Portoles" (Α. Σ.)	"Το αστέρι" (Α. Σ.)	"Φαντασία" (Α. Σ.)
"Comedie dell' arte" (Α. Σ.)	"Τα αφιγκρατά του βραχοκάβουρα" (Α. Σ.)	"Υποκρισία" (Α. Σ.)
"Ανταπόκριση" (Α. Σ.)	"Αίμα υπό μάσκαν" (Α. Σ.)	"Το μοντέλο" (Α. Σ.)
"Αλλαγή επαγγέλματος" (Α. Σ.)	"Αυτό-Ναι!" (Α. Σ.)	"Το Μαριώ" (Α. Σ.)
"Αγγέλω" (Α. Σ.)	"Εμβατήριο γαμήλιο" (Α. Σ.)	"Ο Τιτανικός" (Α. Σ.)
"Άγγελος εφάνη μοι" (Α. Σ.)	"Δυο αδελφοί και οι δυο νευρικοί" (Α. Σ.)	"Φιγιέττα Γ. Πνευματικού" (Α. Σ.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Βοϊδάγγελος πρώτος" (Α. Σ.)	"Εχω δουλειά" (Α. Σ.)	"Το βάζο" (Α. Σ.)
"Βιολέτα" (Α. Σ.)	"Όταν οι πυρσοί των θυμών μας" (Δ.Τ.)	"Το καράβι" (Α. Σ.)
"Έρωτας ζωγράφος" (Α. Σ.)	"Στο σινεμά" (Δ.Τ.)	"Une valse des peuples" (Δ.Τ.)
"Ένα πλοίο με ύφος" (Α. Σ.)	"Μαριάμπας" (Δ.Τ.)	"Οι πάνω γειτονιές" (Δ.Τ.)
"Η άγνωστη" (Α. Σ.)	"Ο βοσκός" (Δ.Τ.)	"Η Ματσαγγόνα" (Δ.Τ.)
"Η αγαπητικιά μου" (Α. Σ.)	"Ο πόνος του βοσκού" (Δ.Τ.)	"Άγια Βαρβάρα" (Α. Π.)
"Οι Δώδεκα" (Δ.Τ.)	"Ο θερμαστής" (Δ.Τ.)	"Θα στρώνουν μάλλινα σκουτιά" (Σ. Π.)
"Ραχέλα" (Δ.Τ.)	"Βροντώδη αέρια" (Δ.Τ.)	"Λάμπεις κ' τρέμεις" (Π. Π.)
"Πάν' απ' το κατάσπρο χωριό σου" (Δ.Τ.)	"Η λήθη" (Δ.Τ.)	"Αφ' τη σχιμάδα του τζαμιού" (Π. Π.)
"Παραμύθι του Όφφμαν" (Δ.Τ.)	"Προσωπάρχης καλλικάντζαρων" (Α. Π.)	"Βαθιά με καίει ο πόνος σου" (Π. Π.)
"Ο φίλος" (Δ.Τ.)	"Ντύνω τα τραγούδια μου" (Α.Π.)	
"Στη γυναίκα μου" (Δ.Τ.)	"Ο Αρχιτέκτων" (Α.Π.)	
"Η πόλις" (Δ.Τ.)	"Αχού! Δε σκάβουμαι πού θα ταφώ" (Σ.Π.)	
"Μάγια" (Δ.Τ.)	"Μας πήρ' η μέρα" (Σ. Π.)	
"Λουλούκα" (Δ.Τ.)	"Οι άνθρωποι είχαν ηττηθεί" (Σ. Π.)	
"Μια ασήμαντη γυναίκα" (Δ.Τ.)	"Νάξερα πού κοιμάται" (Σ. Π.)	
"Αναμπέλα-Λη" (Δ.Τ.)	"Πάρτε πάρτε τ' άρματα" (Σ. Π.)	
"Η Δυναστεία των Εικοσόφραγκων" (Δ.Τ.)	"Πάρε και μένα μπάρμπα" (Σ. Π.)	
"Εμβατήριο της λήθης" (Δ.Τ.)	"Φίλος έδωσε σε φίλο" (Σ. Π.)	
"Η Κυρά μου η τρέλλα" (Δ.Τ.)	"Κλαίγε όλο κλαίγε άχαρο" (Π. Π.)	
"Η κούκλα" (Δ.Τ.)		
"Κλάψατε" (Δ.Τ.)		
"Το ξάφνιασμα" (Δ.Τ.)		
"Το παληό μου ρολόι" (Δ.Τ.)		
"Το ταγκό της λύπης" (Δ.Τ.)		

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Της Κυριακής το ξύπνημα" (Δ.Τ.)		
"Το γλαράκι" (Δ.Τ.)		
"Τα σπίτια" (Δ.Τ.)		
"Ταμάρα" (Δ.Τ.)		
"Αποχαιρετιστήριο στάγμα μου" (Α.Π.)		
"Αρισταία Γιάννη Βαρβαρίγγου" (Α.Π.)		
"Απάντηση στην Έλενα Στρυγγάρη" (Α. Π.)		
"Εαρινή συμφωνία" (Α. Π.)		
"Έξι τζάζοι στα τύμπανα" (Α. Π.)		
"Κύκλοι" (Α. Π.)		
"Λίζα Μάλλιον" (Α. Π.)		
"Νίνα Δολόξα" (Α. Π.)		
"Νυν Απολύοις" (Α. Π.)		
"Ο αυτοκράτωρ" (Α. Π.)		
"Ο βιντζιέρης" (Α. Π.)		
"Όταν φυσά ο αγέρας" (Α. Π.)		
"Σαν πουλάκι κατάσπρο" (Α. Π.)		
"Το ταξίδι" (Α. Π.)		
"Το 'κανες ψέματα" (Α. Π.)		
"Αγαπητοί μου συμπολίτες" (Σ. Π.)		
"Αμάν! Ούλοι μου λεν υπεμονή" (Σ. Π.)		
"...Αχ χτυπούσε η καρδούλα σου" (Σ. Π.)		
"Απ' την πόλη ερχότανε" (Σ. Π.)		
"Εμβατήριο μπρούτζινο" (Σ. Π.)		
"Σεβαλιέ Σερβάν" (Σ. Π.)		
"Και στο μνήμα" (Σ. Π.)		
"Μια παντρεμένη" (Σ. Π.)		
"Νάτουν όπου να γένετουν" (Σ. Π.)		

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Περικαλώ σε Χάροντα" (Σ. Π.)		
"Τση μάνας σου το ζήτηξα" (Σ. Π.)		
"Η Κυρά της αγάπης" (Σ. Π.)		
"Επέρασα και πάλι" (Π.Π.)		
"[Του κάκου]" (Π. Π.)		
"[Το ταπεινό σπιτάκι]" (Π. Π.)		
"[Μόνος έμεινα]" (Π. Π.)		
"Απλή ιστορία" (Π. Π.)		
"Στην κάμαρά του τη βουβή τη ρημαγμένη" (Π. Π.)		
"Σ' άχαρο γλέντι" (Π. Π.)		
"Σαν βρυκολάκων σκελετοί" (Π. Π.)		
"Με τα φιλήματα μιας κόρης" (Π. Π.)		
"Αγκάλιασέ με θάλασσα" (Π. Π.)		
"Ήταν χλομή η αγάπη μου" (Π. Π.)		
"Βαθιά σε συλλογίζομαι" (Π. Π.)		
"Ξανάλα τρελοκόριτσο ξανάλα πάλι" (Π. Π.)		

ΑΦΥΛΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ
"Οι φίλοι" (Α. Σ.)
"Ρομπότ" (Α.Σ.)
"Ο δρόμος" (Α. Σ.)
"Η τράτα" (Α. Σ.)
"Η επίσκεψη" (Α. Σ.)
"Το φιδάκι;" (Α. Σ.)
"Το πάθημα" (Α. Σ.)
"Το εισητήριο" (Α.Σ.)
"Το βαπόρι" (Α. Σ.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Τίποτα" (Α. Σ.)
"Πρόλογος Βοϊδάγγελων" (Α. Σ.)
"Πρόλογος Απάντων στίχων και Εαυτούληδων"
"Σπασμένο καράβι" (Α. Σ.)
"Σεβαλιέ Σερβάν" (Α. Σ.)
"Δεσμώτης" (Α. Σ.)
"Βοϊδάγγελος δεύτερος" (Α. Σ.)
"Εαυτούληδες" (Α. Σ.)
"Ευθανασία" (Α. Σ.)
"Στον ανθώνα" (Δ.Τ.)
"Πικρό πουλάκι" (Δ.Τ.)
"Μια λύπη" (Δ.Τ.)
"Χτύπα βροχούλα (...)" (Δ.Τ.)
"Τη λύρα πού θ' αφήσεις;" (Δ.Τ.)
"Η αρμονία" (Α. Π.)
"Ελληνικά Ρουμπαγιάτ" (Α. Π.)
"Ο Θεός ορίζει αυτός" (Σ. Π.)
"Νάτανε η σκέψη σου" (Σ. Π.)
"Τις ορίζει τα βουνά;" (Σ. Π.)
"Αχ τα κερένια βλέφαρα" (Π. Π.)
"Γέρα απ' των πεύκων των βουβών και των ελάτων" (Π. Π.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

Πίνακας 3

ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ - ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ - ΣΥΝΘΗΚΕΣ		
<u>ΘΑΝΑΤΟΣ</u>	<u>ΘΥΜΟΣ</u>	<u>ΣΙΩΠΗ - ΣΙΓΗ</u>
"Σπασμένο καράβι" (Α. Σ.)	"Όταν οι πυρσοί των θυμών μας" (Δ.Τ.)	"Η λήθη" (Δ.Τ.)
"Lacrimae florum" (Δ.Τ.)	"Ταμάρα" (Δ.Τ.)	"Ήταν χλομή η αγάπη μου" (Π. Π.)
"Dona mia Portoles" (Α. Σ.)	"Τόκανες ψέματα;" (Α. Π.)	"Αχ τα κερνία βλέφαρα" (Π. Π.)
"Αγγέλω" (Α. Σ.)	"Αγαπητοί μου συμπολίτες" (Σ. Π.)	"Βαθιά σε συλλογίζομαι" (Π. Π.)
"Αυτό-Ναι!" (Α. Σ.)		"Κλαίγε όλο κλαίγε άχαρο" (Π. Π.)
"Εμβατήριο γαμήλιο" (Α. Σ.)		"Μπαλάντα" (Α. Σ.)
"Έχω Δουλειά" (Α. Σ.)		"Κοιμωμένη" (Α. Σ.)
"Ευθανασία" (Α. Σ.)		"Το μοντέλο" (Α. Σ.)
"Στη γυναίκα μου" (Δ.Τ.)		"Α-masque" (Α. Σ.)
"Η Κυρά μου η Τρέλλα" (Δ.Τ.)		"Lacrimae Hominis" (Α. Σ.)
"Η λήθη" (Δ.Τ.)		"Βοϊδάγγελος δεύτερος" (Α. Σ.)
"Το παληό μου ρολόι" (Δ.Τ.)		"Αυτό-Ναι!" (Α. Σ.)
"Το ταγκό της λύπης" (Δ.Τ.)		"Ερωτας ζωγράφος (Α. Σ.)
"Χτύπα βροχούλα (...)" (Δ.Τ.)		"Εμβατήριο γαμήλιο" (Α. Σ.)
"Ηλίας Γ. Σκαρίμπας" (Α. Σ.)		"Η άγνωστη" (Α. Σ.)
"Κοιμωμένη" (Α. Σ.)		"Έχω δουλειά" (Α. Σ.)
"Η παρέα" (Α. Σ.)		"Στον ανθώνα" (Δ.Τ.)
"Η μικρή κυρία" (Α. Σ.)		"Ραχέλα" (Δ.Τ.)
"Υποκρισία" (Α. Σ.)		"Πικρό πουλάκι" (Δ.Τ.)
"Τρελός;" (Α. Σ.)		"Ο φίλος" (Δ.Τ.)
"Το μοντέλο" (Α. Σ.)		"Στη γυναίκα μου" (Δ.Τ.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Ο Τιτανικός" (Α. Σ.)		"Η πόλις" (Δ.Τ.)
"Φιγιέττα Γ. Πνευματικού" (Α. Σ.)		"Η Κυρά μου η τρέλλα" (Δ.Τ.)
"Το βαπόρι" (Α.Σ.)		"
"Σφαχτό της αγάπης" (Α. Σ.)		
"Πώς γελάμε στο Χάρλεμ" (Α. Σ.)		
"Τη λύρα πού θ' αφήσεις;" (Δ.Τ.)		
"Τα σπίτια" (Δ.Τ.)		
"Ταμάρα" (Δ.Τ.)		
"Αποχαιρετιστήριο στάγμα μου" (Α. Π.)		
"Εαρινή συμφωνία" (Α. Π.)		
"Αχού! Δε σκέβουμαι που θα ταφώ" (Σ. Π.)		
"Δε θα σβήσει ο ήλιος" (Σ. Π.)		
"Σεβαλιέ Σερβάν" (Σ. Π.)		
"Ενόσω υπάρχει θάνατος" (Σ. Π.)		
"Και στο μνήμα μου επάνω" (Σ. Π.)		
"Πάρτε πάρτε τα άρματά σας" (Σ. Π.)		
"Περικαλώ σε Χάροντα" (Σ. Π.)		
"Ποιος πλούσιος απόθανε" (Σ. Π.)		
"[Μόνος έμεινα]" (Π. Π.)		
"Σ' άχαρο γλέντι" (Π. Π.)		
"Σαν βρυκολάκων σκελετοί" (Π. Π.)		
"Αγκάλιασέ με θάλασσα" (Π. Π.)		
"Ήταν χλομή η αγάπη μου" (Π. Π.)		
"Αχ τα κερένια βλέφαρα" (Π. Π.)		
"Βαθιά με καίει ο πόνος σου" (Π. Π.)		
"Πέρα απ' των πεύκων των βουβών και των ελάτων" (Π. Π.)		

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Βαθιά σε συλλογίζομαι" (Π. Π.)		
"Κλαίγε όλο κλαίγε άχαρο" (Π. Π.)		

<u>ΟΝΕΙΡΟ - ΟΡΑΜΑ</u>	<u>ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΤΡΕΛΑΣ</u>	<u>ΝΥΧΤΑ</u>
"Μαριάμπας" (Δ.Τ.)	"Η Κυρά μου η τρέλλα" (Δ.Τ.)	"Η επίσκεψις" (Α. Σ.)
"Μάγια" (Δ.Τ.)	"Το Λίζα Μπράουν" (Δ.Τ.)	"Έχω δουλειά" (Α. Σ.)
"Αναμπέλα-Λη" (Δ.Τ.)	"Νίνα Δολόξα" (Α. Π.)	"Ευθανασία" (Α. Σ.)
"Εμβατήριο της λήθης (Δ.Τ.)	"Σεβαλιέ Σερβάν" (Σ. Π.)	"Ραχέλα" (Δ.Τ.)
"Η Κυρά μου η τρέλλα" (Δ.Τ.)	"Ξανάλα τρελοκόριτσο" (Π. Π.)	"Παραμύθι του Όφφμαν" (Δ.Τ.)
"Η λήθη" (Δ.Τ.)		"Στη γυναίκα μου" (Δ.Τ.)
"Το ρήγμα" (Δ.Τ.)		"Η πόλις" (Δ.Τ.)
"Τη λύρα πού θ' αφήσεις;" (Δ.Τ.)		"Μια λύπη" (Δ.Τ.)
"Το Λίζα Μπράουν" (Δ.Τ.)		"Μια ασήματη γυναίκα" (Δ.Τ.)
"Τα σπίτια" (Δ.Τ.)		"Αναμπέλα-Λη" (Δ.Τ.)
"Το ταξίδι" (Α. Π.)		"Η Κυρά μου η τρέλλα" (Δ.Τ.)
"Εμβατήριο μπρούτζινο" (Σ. Π.)		"Το παληό μου ρολόι" (Δ.Τ.)
"Ο αρλεκίνος" (Α. Σ.)		"Αποχαιρετιστήριο στάλμα μου" (Α. Π.)
"Μυριαστερούσα" (Α.Σ.)		"Ελληνικά Ρουμπαγιάτ" (Α. Π.)
"Οι φίλοι" (Α. Σ.)		"Έξι τζάζοι στα τύμπανα" (Α. Π.)
"Και άφες εμού" (Α. Σ.)		"Νίνα Δολόξα" (Α. Π.)
"Ο σταθμάρχης" (Α. Σ.)		"Νυν Απολούσις" (Α. Π.)
"Μόνο δυο στίχους" (Α. Σ.)		"Ο βιντζιέρης" (Α. Π.)
"Η Δεσποινίς Λ. Π." (Α. Σ.)		"Όταν φυσά ο αγέρας" (Α. Π.)
"Το τραίνο" (Α. Σ.)		"Σαν πουλάκι κατάσπρω" (Α. Π.)
"Ανταπόκριση" (Α. Σ.)		"Και στο μνήμα μου επάνω" (Σ. Π.)
"Αγγέλω" (Α. Σ.)		"Σ' άχαρο γλέντι" (Π. Π.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Άγγελος εφάνη μοι" (Α. Σ.)	"Σαν βρυκολάκων σκελετοί" (Π. Π.)
"Une valse des peuples" (Α. Σ.)	Αφ' τη σχιμάδα του τζαμιού" (Π. Π.)
"Βοϊδάγγελος δεύτερος" (Α. Σ.)	"Αγκάλιασέ με θάλασσα" (Π. Π.)
"Εμβατήριο γαμήλιο" (Α. Σ.)	"Ήταν χλομή η αγάπη μου" (Π. Π.)
"Η επίσκεψις" (Α. Σ.)	"Αχ τα κερένια βλέφαρα" (Π. Π.)
"Εαυτούληδες" (Α. Σ.)	"Κλαίγε όλο κλαίγε άχαρο" (Π. Π.)
"Ραχέλα" (Δ.Τ.)	"Μπαλάντα" (Α. Σ.)
"Η Ματσαγγόνα" (Δ.Τ.)	"Και άφες εμού" (Α. Σ.)
"[Μόνος έμεινα]" (Π. Π.)	"Ο σταθμάρχης" (Α. Σ.)
	"Κοιμωμένη" (Α. Σ.)
	"Ηλίας Γ. Σκαρίμπας" (Α. Σ.)
	"Η μικρή κυρία" (Α. Σ.)
	"Η Δεσποινίς Λ. Π." (Α. Σ.)
	"Φαντασία" (Α. Σ.)
	"Υποκρισία" (Α. Σ.)
	"Ο Τιτανικός" (Α. Σ.)
	"Το καράβι" (Α. Σ.)
	"Το μπαλκόνι" (Α. Σ.)
	"Το βαπόρι" (Α. Σ.)
	"Τα' αφιγκρατά του βραχοκάβουρα" (Α. Σ.)
	"Σπασμένο καράβι" (Α. Σ.)
	"Άγγελος εφάνη μοι" (Α. Σ.)
	"Βοϊδάγγελος δεύτερος" (Α. Σ.)
	"Εαυτούληδες" (Α. Σ.)

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

ΦΥΣΗ	ΛΙΜΑΝΙΑ - ΘΑΛΑΣΣΑ	ΣΤΑΘΜΟΙ
"Ο βοσκός" (Δ.Τ.)	"Lacrimae Hominis" (Α.Σ.)	"Ο σταθμάρχης" (Α. Σ.)
"Ο πόνος του βοσκού" (Δ.Τ.)	"Ανταπόκριση" (Α. Σ.)	"Το τραίνο" (Α. Σ.)
"Στον ανθώνα" (Δ.Τ.)	"Δεσμώτης" (Α. Σ.)	"Α-masque" (Α. Σ.)
"Κλάψατε" (Δ.Τ.)	"Ένα πλοίο με ύφος" (Α. Σ.)	
"Χτύπα βροχούλα (...)" (Δ.Τ.)	"Έχω δουλειά" (Α. Σ.)	
"Το γλαράκι" (Δ.Τ.)	"Ευθανασία" (Α. Σ.)	
"Τα σπίτια" (Δ.Τ.)	"Ραχέλα" (Δ.Τ.)	
"Η αρμονία" (Α.Π.)	"Αναμπέλα-Λη" (Δ.Τ.)	
"'Αγια Βαρβάρα" (Α. Π.)	"Η Κυρά μου η τρέλα" (Δ.Τ.)	
"Αρισταία Γιάννη Βαρβαρίγγου" (Α.Π.)	"Το ρήγμα" (Δ.Τ.)	
"Απάντηση στην Έλενα Στρυγγάρη" (Α. Π.)	"Το γλαράκι" (Δ.Τ.)	
"Εαρινή συμφωνία" (Α. Π.)	"Το Λίζα Μπράουν" (Δ.Τ.)	
"Ελληνικά Ρουμπαγιάτ" (Α. Π.)	"Νίνα Δολόξα" (Α. Π.)	
"Κύκλοι" (Α. Π.)	"Νυν απολύοις" (Α. Π.)	
"Ντύνω τα τραγούδια μου" (Α. Π.)	"Ο Βιντζιέρης" (Α. Π.)	
"Όταν φυσά ο αγέρας" (Α. Π.)	"Ηρθες που σε περίμενα" (Π. Π.)	
"Σαν πουλάκι κατάσπρο" (Α. Π.)	"Η μικρή κυρία" (Α. Σ.)	
"Το ταξίδι" (Α. Π.)	"Η επίσκεψις" (Α. Σ.)	
"Απ' την Πόλη ερχότανε" (Σ. Π.)	"Η Δεσποινίς Λ. Π." (Α. Σ.)	
"Είδα τρελλό χελιδονάκι" (Σ. Π.)	"Χορός συρτός" (Α. Σ.)	
"Κιτρολείμονια ορε.." (Σ. Π.)	"Φαντασία" (Α. Σ.)	
"Ο Θεός ορίζει αυτός βουνά" (Σ. Π.)	"Ο Τιτανικός" (Α. Σ.)	
"Νύχτα ο λαγός εβγήκε" (Σ. Π.)	"Το καράβι" (Α. Σ.)	
"Νάτανε τάχα η σκέψη σου" (Σ. Π.)	"Το μπαλκόνι" (Α. Σ.)	

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Περικαλώ σε Χάροντα" (Σ. Π.)	"Το εισητήριο" (Α. Σ.)	
"Πολλούς γαρ στεφάνους ίων" (Σ. Π.)	"Το βαπόρι" (Α. Σ.)	
"Μάτια" (Π. Π.)	"Πλοίον εν όψει" (Α. Σ.)	
"Αγκάλιασέ με θάλασσα" (Π. Π.)	"Σπασμένο καράβι" (Α. Σ.)	
"Βαθιά με καίει ο πόνος σου" (Π. Π.)		
"Πέρα απ' των πεύκων των βουβών και των ελάτων" (Π. Π.)		

<u>ΠΟΛΗ - ΠΟΛΙΤΕΙΑ</u>	<u>ΠΟΛΙΤΙΚΟ - ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ</u>
"Αυτό-Ναι!" (Α. Σ.)	"Η Δυναστεία των Εικοσόφραγκων" (Δ.Τ.)
"Αντί-γράμμα" (Α. Σ.)	"Μια εθνική μόνον Επανάσταση" (Σ. Π.)
"Ερωτας ζωγράφος" (Α. Σ.)	"Μάνα σου λέω..." (Σ. Π.)
"Εαυτούληδες" (Α.Σ.)	"Οι άνθρωποι είχαν ηττηθεί" (Σ. Π.)
"Η επίσκεψις" (Α. Σ.)	"Πάρτε πάρτε τα άρματά σας" (Σ. Π.)
"Η άγνωστη" (Α. Σ.)	"Πούν' οι κοπέλες" (Σ. Π.)
"Η αγαπητικιά μου" (Α. Σ.)	
"Ευθανασία" (Α. Σ.)	
"Οι πάνω γειτονιές" (Δ.Τ.)	
"Πάν' απ' το κάτασπρο χωριό σου" (Δ.Τ.)	
"Η πόλις" (Δ.Τ.)	
"Λουλούκα" (Δ.Τ.)	
"Το ταγκό της λύπης" (Δ.Τ.)	
"Εξι τζάζοι στα τύμπανα" (Α. Π.)	
"Νίνα Δολόξα" (Α. Π.)	
"Αγαπητοί μου συμπολίτες" (Σ. Π.)	
"Ο πιερότος" (Α. Π.)	

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA

"Η πόλη" (Α. Σ.)	
"Χαλκίδα" (Α. Σ.) "	
"Η Δεσποινίς Λ. Π." (Α. Σ.)	
"Χορός συρτός" (Α. Σ.)	
"Το Μαριώ" (Α. Σ.)	
"Το εισητήριο" (Α. Σ.)	
"Τα αφιγκρατά του βραχοκάβουρα" (Α. Σ.)	
"Στάδιον δόξης" (Α. Σ.)	
"Πώς γελάμε στο Χάρλεμ" (Α. Σ.)	
"Dona mia Portoles" (Α. Σ.)	
"Comedie dell' arte" (Α. Σ.)	
"Αγγέλω" (Α. Σ.)	
"Θα στρώνουν μάλλινα σκουτιά" (Σ. Π.)	
"Αυτοί που δεν ανεκάλυψαν" (Σ. Π.)	

pdfMachine - is a pdf writer that produces quality PDF files with ease!

Get yours now!

"Thank you very much! I can use Acrobat Distiller or the Acrobat PDFWriter but I consider your product a lot easier to use and much preferable to Adobe's" A.Sarras - USA